

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ»

ΘΕΜΑ

Προσωπικές αφηγήσεις και τηλεόραση. Η περίπτωση Το Μαγικό των ανθρώπων

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεωργία Μαντζουράτου

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Μαρία Κακαβούλια, καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπουσα)

Αρσενίου Ελισάβετ, καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Ζέρη Περσεφόνη, καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Γεωργία Μαντζουράτου, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Αφιερώνω αυτήν την προσπάθεια στη μαμά μου.

“Ο πόνος θρέφει το κουράγιο.

Δεν μπορείς να είσαι γενναίος αν σου έχουν τύχει μόνο υπέροχα πράγματα στη ζωή.”

Mary Tyler Moore

Ευχαριστίες

Αρχικά, χρειάζεται να πω ένα θερμό «ευχαριστώ» στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, την κά. Κακαβούλια Μαρία, η οποία με την θετική της ενέργεια και την καθοδήγησή της με βοήθησε να απολαύσω παρ'όλες τις δυσκολίες την εκπόνηση αυτής της εργασίας. Ευχαριστώ για την ώθηση και την έμπνευση.

Ευχαριστώ το ίδιο Το Μαγικό των Ανθρώπων ως ιδέα και στάση ζωής γιατί με αφύπνισε και με έκανε να σκεφτώ.. Το φως μπορεί να ξεπροβάλει ακόμα και στους πιο σκοτεινούς χώρους, κάνοντας τον πόνο συστατικό του πηγαίου κουράγιου.

Ευχαριστώ τους ανθρώπους που ήταν εκεί για να με ακούνε να δυσανασχετώ μέχρι να τα καταφέρω. Ιδίως την κά. Άννα.

Πάνω απ' όλα όμως, ευχαριστώ τον εαυτό μου, όσο τετριμμένο κι αν ακούγεται αυτό, που προσπάθησε να κάνει κάτι από το τίποτα. Και την φανταστική Μάρτζυ, για την πανταχού αόρατη παρουσία της.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Εισαγωγή	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	8
Βιβλιογραφική επισκόπηση και Ερευνητικά ερωτήματα	8
1.1 Αφήγηση και πένθος: Η θεωρία του Bruner	9
1.2 Προφορικότητα και προφορικές αφηγήσεις	10
1.3 Ντοκυμαντέρ	16
1.4 Συνέντευξη	17
1.5 Talk Shows	18
1.6 Η ανθεκτικότητα στο Μαγικό των Ανθρώπων	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	22
Δεδομένα και Μεθοδολογία	22
2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	22
2.2 ΕΙΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	23
2.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΚΠΟΜΠΗΣ	25
2.4 ΣΤΑΔΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	26
2.4.1 Ως προς την καταγραφή του υλικού	26
2.4.2 Ως προς το περιεχόμενο του υλικού	27
2.4.3 Ως προς τα αφηγηματικά χαρακτηριστικά	27
2.5 ΘΕΩΡΙΑ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ LABOV	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	30
Ανάλυση Δεδομένων	30
Περίπτωση 1 ^η – Βάσω Ευαγγελοπούλου	33
Περίπτωση 2 ^η - Πόλυ	40
Περίπτωση 3 ^η - Περικλής	44
Περίπτωση 4 ^η - Αύγουστος Κορτώ	48
Περίπτωση 5 ^η - Ρέα Βιτάλη	52
Περίπτωση 6 ^η - Καλλιρρόη Καραμάνου	57
Περίπτωση 7 ^η - Άννυ Μπενέτου	65
Περίπτωση 8 ^η - Μαρία Γκίκα	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	76
Συμπεράσματα	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	82

Περίληψη

Η συγκεκριμένη μελέτη δανείζεται το υλικό της τηλεοπτικής εκπομπής *Το Μαγικό των Ανθρώπων* για να την προσεγγίσει υπό το πρίσμα της αφήγησης. Στο πρώτο κεφάλαιο δημιουργείται ένας νοητικός χάρτης πάνω στον οποίο βασίζεται η ανάλυση του περιεχομένου. Το δεύτερο κεφάλαιο λειτουργεί ως μεθοδολογικός οδηγός για την καταγραφή του ερευνητικού υλικού. Μέσα από την επεξεργασία των δεδομένων οκτώ επεισοδίων από οκτώ διαφορετικούς ανθρώπους αναφέρονται τα συστατικά της εκπομπής που την καθιστούν μία σύμπραξη εικόνας και λόγου. Με την ανάλυση λόγου στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται να αποδειχθεί αφηγηματολογικά η ύπαρξη αυτού του “μαγικού” που αναδεικνύει η εκπομπή.

Λέξεις – κλειδιά

προφορικές αφηγήσεις ανθρώπων, ανθεκτικότητα, ανάλυση λόγου, Labov

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία ασχολείται με την ανίχνευση αφηγηματικών στοιχείων στην τηλεοπτική εκπομπή «Το Μαγικό των Ανθρώπων» που προβάλλεται στην ΕΡΤ 2. Η συγκεκριμένη εκπομπή αναδεικνύει τις προφορικές αφηγήσεις των ατόμων που έχουν βιώσει την απώλεια και άλλες δυσμενείς καταστάσεις στη ζωή τους, δίνοντας ένα μήνυμα ελπίδας και παρηγοριάς προς τους συνανθρώπους τους. Με αφορμή το μάθημα «Αφήγηση στα παλαιά και νέα Μέσα» του μεταπτυχιακού προγράμματος «Επικοινωνίας και Ρητορικής των Μέσων» επιδιώκεται να αναδειχθούν οι θεωρητικές έννοιες και τα μοτίβα αφήγησης που ταιριάζουν σε συγκεκριμένα επεισόδια αυτής της τηλεοπτικής εκπομπής. Σκοπός της εργασίας είναι να σημειωθούν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα επιλεγμένα επεισόδια αναφορικά με την προσέγγιση του William Labov¹ για τις προφορικές αφηγήσεις.

---

¹ Ο William Labov είναι ένας από τους σημαντικότερους γλωσσολόγους του 20^{ου} αι. ο οποίος έχει

ασχοληθεί με την ανάλυση των προφορικών αφηγήσεων των ανθρώπων, τόσο σε δομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Σε συγγραφή με τον Joshua Waletzky, το 1997 παρουσιάζεται το *Narrative Analysis: Oral versions of personal experiences* στο οποίο προσεγγίζονται οι ιστορίες των ανθρώπων από μία κοινωνιογλωσσική σκοπιά.

Η εκπομπή αποτελεί έμπνευση της συγγραφέως και καθηγήτριας Ψυχολογίας Φωτεινής Τσαλίκογλου σε συνδημιουργία με την σκηνοθέτιδα Πέννυ Παναγιωτοπούλου. Ο τίτλος της εκπομπής είναι εμπνευσμένος (σύμφωνα με τα λεγόμενα της Τσαλίκογλου) από το μυθιστόρημα του Thomas Mann, ‘‘ Το Μαγικό Βουνό’’ στο οποίο ο πρωταγωνιστής της ιστορίας διαμένει σε ένα βουνό για πολλά χρόνια και καταλήγει να είναι γι’ αυτόν ‘‘μαγικό’’. Το μαγικό αυτό οφείλεται στην Το «Μαγικό των Ανθρώπων» συνδιαλέγεται με πρόσωπα γνωστά στο ευρύ κοινό αλλά και άγνωστα, τα οποία αφηγούνται μία μεγάλη απώλεια που βίωσαν στη ζωή τους. Το «αμίλητο του θανάτου», όπως αποκαλεί η Φωτεινή Τσαλίκογλου, είναι αυτό που επιθυμεί να προσεγγίσουν μέσα από τις ανθρώπινες μαρτυρίες προκειμένου να φανερωθεί το πώς κατορθώνει ο καθένας να ζήσει με αυτόν τον πόνο ή έστω να τον διαχειριστεί. Μέσα από αυτές τις προσωπικές ιστορίες αναδύεται και η ψυχική δύναμη του ανθρώπου, το πηγαίο κουράγιο, το κίνητρο για ζωή, και η ανάγκη για δημιουργία. Πρόκειται περισσότερο για έναν ύμνο στη ζωή μέσω του θανάτου, παρά για μία μελοδραματική προσέγγιση της απώλειας. Σε αυτήν την οπτική συμβάλλει και η κινηματογραφική ματιά της Πέννυς Παναγιωτοπούλου που δημοσιοποιεί τις ιστορίες αυτών των ανθρώπων με έναν ζεστό και διακριτικό τρόπο μέσα από την κάμερα.

Το μαγικό των ανθρώπων, μία σύνθεση λόγου και εικόνας, αποτελεί την επιστημονική ιδέα της Φωτεινής Τσαλίκογλου² η οποία ενσαρκώνεται τηλεοπτικά με την σκηνοθεσία της Πέννυς Παναγιωτοπούλου³. Πρόκειται για μια τηλεοπτική σειρά – ντοκυμαντέρ που εκτυλλίσεται σε τέσσερις κύκλους συνολικά 34 αυτοτελών επεισοδίων. Τα επεισόδια είναι σχεδόν ωριαία, καθώς διαρκούν από 40 έως 55 λεπτά, ανάλογα το περιεχόμενο του καθενός. Είναι αυτοτελή και παρουσιάζουν τις βιογραφικές αφηγήσεις ατόμων που έχουν να μοιραστούν δημοσίως την προσωπική τους ιστορία γύρω από την απώλεια, το πένθος, το πρόβλημα, τη θλίψη. Ωστόσο, η προσέγγιση δεν ολοκληρώνεται εκεί, καθώς μέσα από την απώλεια αναδύεται η δημιουργία, η διάθεση για ζωή, το ψυχικό σθένος. Όλες αυτές οι αποχρώσεις του

---

² Η Φωτεινή Τσαλίκογλου είναι καθηγήτρια Ψυχολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, με ειδίκευση στην Κλινική Ψυχολογία. Έχει συγγράψει πολλά επιστημονικά βιβλία καθώς επίσης και μυθιστορήματα. Στο παρελθόν είχε αναλάβει να παρουσιάσει -ερευνητικά- την σειρά ντοκυμαντέρ *Η τρέλα... τόσο μακριά τόσο κοντά* (1996) με θέμα την ψυχική ασθένεια και την ιδρυματοποίηση.

³ Η Πέννυ Παναγιωτοπούλου σπούδασε σκηνοθεσία και έχει εργαστεί για διάφορες ελληνικές σειρές πολιτιστικού περιεχομένου αλλά και σκηνοθετώντας ντοκυμαντέρ κοινωνικού και ψυχαναλυτικού ενδιαφέροντος.

ανθρωπίνου βιώματος καταγράφονται διακριτικά μπροστά από τον φακό, καθιστώντας έτσι την εκπομπή ως μία δημιουργία που ενώνει τον λόγο με την εικόνα.

Για την ολοκλήρωση της εκπομπής συνέβαλαν οι ακόλουθοι συντελεστές. Η ιδέα της εκπομπής καθώς και η επιστημονική επιμέλεια της Φωτεινής Τσαλίκουλου έλαβε αυτήν την τηλεοπτική μορφή υπό την σκηνοθεσία της Πέννυς Παναγιωτοπούλου. Φωτογραφικά το επιμελήθηκε ο Δημήτρης Κατσαΐτης από την διεύθυνση φωτογραφίας και το μοντάζ ανέλαβαν ο Γιώργος Σαβόγλου και ο Άγγελος Αγγελόπουλος. Τον ήχο επεξεργάστηκε ο Παύλος Κοσμίδης. Εκτελεστής παραγωγός της εκπομπής ήταν η Παναγιώτα Παναγιωτοπούλου – p.p.productions⁴. Η Φωτεινή Τσαλίκουλου θα αναφέρεται ως ‘‘συνεντευκτής’’ από εδώ και στο εξής, διότι αυτός ο ρόλος είναι πλησιέστερος με την ιδιότητα και την συμβολή της στην εκπομπή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Βιβλιογραφική επισκόπηση και Ερευνητικά ερωτήματα

Λαμβάνοντας υπόψιν το συγκεκριμένο υλικό δημιουργούνται κάποια ερωτήματα όσον αφορά την παρουσία της αφήγησης σε ένα τηλεοπτικό προϊόν το οποίο παρουσιάζεται μέσα από την εικόνα, τον ήχο, το βίντεο, μέσα από μία οπτικοακουστική δηλαδή προσέγγιση. Τι είδος συνεντεύξεων δημιουργείται στην εκπομπή; Ποια είναι τα κοινά στοιχεία με το βιογραφικό ντοκυμαντέρ; Περιβάλλονται οι αυτοβιογραφικές περιγραφές από κάποια από τα προβλεπόμενα -από τον κανόνα- συστατικά της αφήγησης (περίληψη, προσανατολισμός, αποτελέσματα, αξιολόγηση, κλείσιμο) (Γεωργαλίδου Μ., Σηφianού Μ. & Τσάκωνα Β., 2014); Πώς εστιάζει η κάμερα όταν ομολογεί ο αφηγητής συγκεκριμένα βιοματικά περιστατικά; Ποιος είναι ο ρόλος της δημοσιογράφου στα πλαίσια της συναφήγησης; Τα παραπάνω ερωτήματα οδηγούν σε έναν πιο γενικό προβληματισμό, δηλαδή πώς η προφορική αφήγηση αποτυπώνεται μπροστά στον φακό και εμπλουτίζεται από διάφορα εξωτερικά στοιχεία όπως αυτά της παρουσίας της δημοσιογράφου, της κάμερας, της μουσικής υπόκρουσης. Στη συνέχεια της βιβλιογραφικής επισκόπησης θα αναφερθούν τα χαρακτηριστικά του ντοκυμαντέρ,

⁴ Οι πληροφορίες που αναφέρθηκαν σχετικά με τους παράγοντες που συνέβαλλαν για την ολοκλήρωση αυτής της παραγωγής, αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα του Φεστιβάλ Ντοκυμαντέρ Θεσσαλονίκης (www.filmfestival.gr).

του talk show και της συνέντευξης ούτως ώστε να εντοπιστούν κοινά στοιχεία της εκπομπής με αυτά τα είδη.

1.1 Αφήγηση και πένθος: Η θεωρία του Bruner

Σύμφωνα με την κονστρουκτιβιστική άποψη του Bruner⁵ (1986), οι αφηγήσεις διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της ανθρώπινης εμπειρίας γιατί μέσω των αφηγήσεων μπορούμε να ενσωματώσουμε το νέο και το απροσδόκητο στο κοινωνικά κατανοητό, μετατρέποντας έτσι την εμπειρία μας σε κάτι ουσιαστικό που μπορεί να μοιραστεί και να μεταδοθεί. Η προσέγγιση του πένθους με αφηγηματικούς όρους συνεπάγεται / υπονοεί τον θάνατο ενός αγαπημένου προσώπου ως ένα γεγονός της ζωής που κλονίζει βαθιά τις αφηγήσεις μας για τον εαυτό μας, μια ρήξη που μας καλεί να ‘αναδημιουργήσουμε έναν κόσμο με νόημα που έχει αμφισβητηθεί από την απώλεια. (Neimeyer, Klass & Dennis, 2014, σελ.486). Αυτή η αφηγηματική δραστηριότητα, στην οποία έχουμε προαχθεί έχει δύο διαστάσεις:

Από τη μία πλευρά, συνεπάγεται την ανάγκη να επεξεργαστεί το γεγονός της ίδιας της απώλειας και της σημασίας της για τις ζωές μας, καθώς ερχόμαστε αντιμέτωποι με ερωτήσεις σχετικά με το γιατί συνέβη και τι σημαίνει για τη ζωή μας στο μέλλον. Από την άλλη πλευρά, περιλαμβάνει μια προσπάθεια πρόσβασης στην ιστορία της σχέσης μας με τον αποθανόντα, τόσο για να αποκαταστήσουμε κάποιο αίσθημα προσκόλλησης όσο και για να επαναφέρουμε το αίσθημα συνέχειας μεταξύ της ζωής που είχαμε και αυτής που αντιμετωπίζουμε τώρα (Neimeyer, Klass & Dennis, 2014). Η θλίψη δεν είναι αποκλειστικά ένα ιδιωτικό και ενδοψυχικό φαινόμενο αλλά μία δυναμική διαδικασία κατά την οποία αυτός που πενθεί διαπραγματεύεται με το νόημα της απώλειας με έναν τρόπο που μπορεί να κλονίσει την προσωπική του αφήγηση για τον εαυτό.

Παρατηρώντας την νοηματοδότηση του πένθους με αφηγηματικούς όρους υπονοείται ότι οι βαθιές απώλειες μπορούν να αμφισβητήσουν την αυτό-αφήγησή μας που ορίζεται ως μια «γενική γνωστική-συναισθηματική-συμπεριφορητική δομή». Αυτή η δομή οργανώνει τις «μικρο-αφηγήσεις» της καθημερινής ζωής σε μία «μακρο-

---

⁵Ο Jerome Bruner θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς και διάσημους εκπαιδευτικούς ψυχολόγους του 20^{ου} αι. Ανέπτυξε την κονστρουκτιβιστική θεωρία που προτείνει ότι οι μαθητές κατασκευάζουν νέα γνώση με βάση τις προηγούμενες γνώσεις τους.

αφήγηση» που εδραιώνει την κατανόηση του ίδιου μας του εαυτού, των συναισθημάτων και στόχων μας και καθοδηγεί την παράστασή μας στη σκηνή του κοινωνικού κόσμου». Από αυτήν την προοπτική, η ταυτότητα μπορεί να ειπωθεί ως ένα αφηγηματικό κατόρθωμα. Δηλαδή, η αίσθηση που αποκομίζουμε για τον εαυτό μας βασίζεται στις ιστορίες που λέμε για τις ζωές μας, στις ιστορίες που λένε οι άλλοι για εμάς και στις ιστορίες που εμπλεκόμαστε στο παρόν. Αυτό το αφήγημα για τον εαυτό μας μπορεί εύκολα να ανατραπεί από τραγικά γεγονότα όπως ο θάνατος κάποιου αγαπημένου προσώπου. Για το παραπάνω επιχείρημα, ο Niemeier (2014) στο άρθρο *A Social Constructionist Account of Grief: Loss and the Narration of Meaning*⁶ αναφέρει ότι είναι σημαντικό να αντιληφθούμε ότι αφηγούμενοι την θλίψη που βιώνουμε υποκινούνται οι διαδικασίες της επιβεβαίωσης, της επιδιόρθωσης, της αντικατάστασης του προβλήματος με κάποια άλλη κατάσταση που θα μας οδηγήσει σε ένα διαφορετικό αφήγημα για τον εαυτό.

1.2 Προφορικότητα και προφορικές αφηγήσεις

Σε αυτήν την ενότητα είναι χρήσιμο να αναφερθεί η συμβολή της θεωρίας των Labov & Waletzky⁷ για την εκπόνηση της εργασίας μου. Οι L&W είναι γνωστοί στην ακαδημαϊκή κοινότητα για την ενδελεχή ενασχόλησή τους με τις προφορικές ιστορίες ανθρώπων. Συγκεκριμένα, το πεδίο έρευνάς τους αφορούσε διάφορες ομάδες ανθρώπων που μιλούσαν αγγλικά και διακρίνονταν από διαφορές σχετικά με την ηλικία, την καταγωγή, το φύλο τους. Στο *Narrative analysis: Oral version of personal experience* (1997)⁸ παρουσιάζονται οι ορισμοί των βασικών συστατικών της αφήγησης και η δομή της σαν γραμμή ιστορίας. Ο στόχος αυτής της μελέτης ήταν να εντοπιστούν οι ταξικές και εθνικές διαφορές στον προφορικό λόγο και συμπεριφορά αυτών των

---

⁶ Σε αντίθεση με τις κυρίαρχες δυτικές αντιλήψεις για το πένθος, οι συγγραφείς του άρθρου υποστηρίζουν ότι η θλίψη ή το πένθος δεν είναι πρωταρχικά μια εσωτερική διαδικασία, αλλά μάλλον μια περίπλοκη κοινωνική διαδικασία, καθώς οι πενθούντες αναζητούν συνήθως νόημα σε αυτή την αζήτητη μετάβαση όχι μόνο σε προσωπικό και οικογενειακό επίπεδο, αλλά επίσης στην ευρύτερη κοινότητα. Ως εκ τούτου, υποστηρίζουν ότι οι αφηγηματικές διαδικασίες κατά τις οποίες ξαναβρίσκει κανείς το νόημα συμβαίνουν τόσο μέσα τους εσωτερικά και εξατομικευμένα, όσο μεταξύ των ανθρώπων συνολικά.

⁷ Από εδώ και στο εξής οι Labov & Waletzky θα αναγράφονται με τα αρχικά τους (L&W), χάριν συντομίας.

⁸ Labov, W., & Waletzky, J. (1997). Narrative analysis: Oral versions of personal experience. *Journal of Narrative & Life History*, 7(1-4), 3–38. <https://doi.org/10.1075/jnlh.7.02nar>

ανθρώπων σε συσχέτιση πάντα με τα αφηγηματολογικά χαρακτηριστικά. Συνεπώς, η εργασία μου κινείται με πυξίδα αυτήν την θεωρητική βάση, πάνω στην οποία θα γίνει απόπειρα να μελετηθούν οι προφορικές αφηγήσεις του *Μαγικού των Ανθρώπων* αντίστοιχα. Η θεωρία αυτή συνδέεται άμεσα με το παρόν υλικό της εργασίας και θεωρείται ένα σημαντικό υπόβαθρο από το οποίο θα αντληθούν πληροφορίες για την ερμηνεία της ανάλυση των δεδομένων.

Ο William Labov θέτει τις βάσεις για τις προφορικές αφηγήσεις των προσωπικών εμπειριών των ανθρώπων. Ορίζει την αφήγηση ως «μία μέθοδο ανακεφαλαίωσης της παρελθοντικής εμπειρίας μέσω της σύνθεσης μιας ακολουθίας προτάσεων με την αλληλουχία των γεγονότων που συνέβησαν πραγματικά» (Labov, 1997). Επίσης διερευνά τη φύση των γλωσσικών σχημάτων που χρησιμοποιούνται για την παρατήρηση των λεκτικών δεξιοτήτων, προκειμένου να αξιολογηθεί η εμπειρία μέσω της αφήγησης. Η αφήγηση έχει ως μοναδικό σκοπό το μοίρασμα, την έκφραση και την επικοινωνία, την σύνδεση με τους άλλους ανθρώπους, την ένωση μέσω της κοινής εμπειρίας, γνώσης και συναισθημάτων, την ανάγκη για αποδοχή και επιβράβευση, καθώς επίσης και την ανάγκη για έμπνευση και θαυμασμό.

Το να μοιράζεται κανείς τις προσωπικές του εμπειρίες, συγκεκριμένα μέσω της αφήγησης, είναι γενικά αποδεκτό ως μία καθολική (universal) δραστηριότητα, και θεμελιώδης ως προς την κοινωνικοποίηση ενός ατόμου (Bruner, 1990). Μέσα από τον αφηγηματικό λόγο, είμαστε σε θέση να μοιραζόμαστε εμπειρίες ενώ ταυτόχρονα κατασκευάζουμε και διεκδικούμε την ταυτότητά μας ως άτομα, ως μέλη μιας κουλτούρας και ως μέλη υπο-ομάδων εντός αυτού του πολιτισμού (Λάμπρου, 2005). Ένας τομέας στην αφηγηματική έρευνα που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι τι μορφή παίρνουν οι προσωπικές αφηγήσεις και πώς η μορφή συνδέεται με τη λειτουργία της ιστορίας. Άλλοι ενδιαφέροντες τομείς ασχολούνται με το πόσο οι αφηγήσεις συμμορφώνονται με ένα ενιαίο πρότυπο ιστορίας και αν αυτό έχει επιπτώσεις στην ύπαρξη ενός «καθολικού» μοντέλου αφηγηματικής δομής. Με άλλα λόγια, μπορεί ένα μοντέλο αφήγησης να περιγράψει μια σειρά από πρακτικές αφηγήσεις από διαφορετικούς πολιτισμούς που έτσι θα αξίζουν το καθεστώς του «καθολικού» ή είναι πιο πιθανό να υπάρχουν μοτίβα διακύμανσης που συσχετίζονται με μεταβλητές όπως π.χ. κουλτούρα, κοινωνικοί παράγοντες (όπως η ηλικία και το φύλο) και το θέμα της ιστορίας της προσωπικής εμπειρίας (Λάμπρου, 2005) ;

Η αφήγηση εκπληρώνει διάφορους σκοπούς που είτε αφορούν τον ίδιο τον αφηγητή είτε τον αποδέκτη της αφήγησης. Αφενός, ο αποδέκτης αναδεικνύει τα συναισθήματά του (συμπάσχει, χαίρεται, λυπάται, αγανακτεί, παρηγορεί κ.τ.λ.) στο άκουσμα μιας ιστορίας, γεγονός που οδηγεί και στην ψυχαγωγία του ίδιου. Αφετέρου, ο αφηγητής μέσα από την εξιστόρηση των προσωπικών του ιστοριών οι οποίες έτσι κι αλλιώς τον οδηγούν προς μία κατεύθυνση, αναπτύσσει την ταυτότητά του «εξερευνώντας» και «αποκαλύπτοντας» διάφορα στοιχεία του χαρακτήρα του (Georgakopoulou, 1997).⁹ Εξίσου σημαντική λειτουργία της αφήγησης αποτελεί η επικοινωνία με τους ανθρώπους, μέσω της κοινοποίησης των προσωπικών εμπειριών και του «μοιράσματος» συναισθημάτων, σκέψεων, προσεγγίσεων. Η ανάγκη για επικοινωνία και σύνδεση με κάποιον άνθρωπο ξεχωριστά και την κοινωνία γενικότερα, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες ανάγκες του ανθρώπου που τον έχει οδηγήσει στην εξέλιξή του έως σήμερα.

Σύμφωνα με τον ελάχιστο ορισμό της Rumelart (1975)¹⁰, κάθε ιστορία αποτελείται από μία σκηνή που ακολουθείται από τουλάχιστον ένα επεισόδιο. Το επεισόδιο συνήθως αποτελείται από την εμφάνιση κάποιου γεγονότος μαζί με την αντίδραση ενός χαρακτήρα σε αυτό. Σε ένα επεισόδιο. Μπορεί να περιλαμβάνονται ή να υπολανθάνουν διάφορες κατηγορίες, έτσι ώστε να περιγράφονται λ.χ. οι στόχοι του πρωταγωνιστή αλλά να εννοούνται και τα ευρύτερα σχέδια της πλοκής ή να περιλαμβάνονται επεισόδια μέσα σε άλλα.

Από κοινωνιογλωσσική πλευρά, η διάκριση μεταξύ αφηγηματικού και μη αφηγηματικού λόγου, εκφράζει σύμφωνα με διάφορες προσεγγίσεις, τους δύο θεμελιώδεις μηχανισμούς για την ανταλλαγή γνώσης και τη διαμόρφωση κοσμοαντίληψης στο καθημερινό κοινωνικό γίνεσθαι. Από την πλευρά της γνωστικής ψυχολογίας, ο Bruner, για παράδειγμα, διαπιστώνει ότι «οργανώνουμε τις εμπειρίες μας και τη μνήμη μας για τα ανθρώπινα συμβάντα κυρίως με τη μορφή αφηγημάτων – ιστοριών, δικαιολογιών, μύθων, λόγων για να κάνουμε ή να μην κάνουμε κάτι ούτω καθεξής» (1991). Η αφήγηση αποτελεί ένα βασικό τρόπο οργάνωσης της αντίληψης που έχουμε για τα γεγονότα αλλά και της σχέσης μας με αυτά, δηλαδή της υποκειμενικής μας πραγματικότητας. Ο Bruner διακρίνει αυτόν τον αφηγηματικό

---

⁹ Georgakopoulou, A. (1997). Narrative Performances: A Study of Modern Greek Storytelling.

¹⁰ Rumelhart, D.E. (1975). Notes on a Schema for Stories: Representation and understanding. New York: Academic Press

τρόπο γνώσης που ασχολείται με την ανθρώπινη πραγματικότητα, τις εμπειρίες, τις αξίες, τις αμφιβολίες και τα συναισθήματα από τον παραδειγματικό τρόπο, ο οποίος επικεντρώνει το ενδιαφέρον στη φυσική πραγματικότητα, την αλήθεια, την παρατήρηση, την ορθολογική ανάλυση και απόδειξη. Τόσο διαφορετικοί πολιτισμοί όσο και διαφορετικά ενδοπολιτισμικά πλαίσια βασίζονται στον ένα ή στον άλλο τρόπο για να οργανώσουν τις γνώσεις και τη σημασία που τους αποδίδουν στην κοινωνία (Γούτσος – Γεωργακοπούλου)¹¹.

Το μοντέλο ανάλυσης της αφήγησης από τον Labov

Το μοντέλο ανάλυσης της αφήγησης του William Labov διαφέρει από τις προγενέστερες προσεγγίσεις γιατί εστιάζει στην προφορική αφήγηση και όχι στο γραπτό κείμενο. Προηγούμενοι γλωσσολόγοι, όπως ο Ferdinand de Saussure, υποστήριζαν την δομική προσέγγιση. Αυτό σήμαινε ότι η γλώσσα θα έπρεπε να προσεγγιστεί ως μία σταθερή, ξεκάθαρα προσδιορισμένη σύνθεση από σύμβολα τα οποία θα έπρεπε να μελετηθούν μεμονωμένα.

Ωστόσο, οι μεταγενέστεροι γλωσσολόγοι, όπως ο Uriel Weinreich, ο μέντορας του Labov, πίστευαν ότι η δομική αυτή προσέγγιση δεν συνέβαλε στην κατανόηση ‘της μετάβασης της γλώσσας από μία κατάσταση σε μία άλλη’ (Labov, 1972). Η εστίαση του Labov ήταν να μελετήσει τη γλώσσα στην προφορική της μορφή (όπως ομιλούταν), ως μία ρευστή και συνεχώς μεταβαλλόμενη δυναμική/ροή.

Μεγάλο τμήμα του μοντέλου του Labov βασίζεται στην πεποίθηση ότι «κανείς δεν μπορεί να κατανοήσει την εξέλιξη μιας γλωσσικής αλλαγής χωριστά από την κοινωνική ζωή της κοινότητας στην οποία εμφανίζεται» (Labov, 1972). Ο Labov ισχυρίζεται σθεναρά ότι παρατηρώντας και καταγράφοντας τις ηχητικές αλλαγές δεν είναι αρκετό για να καταλάβει κανείς την διαδικασία της ίδιας της εξέλιξης. Πιο συγκεκριμένα, πρέπει κανείς να προσεγγίσει την αλλαγή μέσα από το πλαίσιο της κοινότητας στην οποία αυτή συμβαίνει, και με τον τρόπο που προκύπτει.

Τα κύρια σημεία στο μοντέλο του Labov δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά το 1972 σε ένα δοκίμιο με τίτλο «The Transformation of Experience in Narrative Syntax». Σε αυτό το δοκίμιο ο Labov εισάγει και εξηγεί αυτό που βλέπει ως τα έξι κύρια μέρη μιας αφήγησης. Συζητά κάθε μέρος ως ένα εργαλείο που μπορούμε να

---

¹¹ Γεωργακοπούλου Α. & Γούτσος Δ., (1999). Κείμενο και επικοινωνία (Vol.1). Αθήνα

χρησιμοποιήσουμε για να αναλύσουμε τα αφηγηματικά μοτίβα, για να βοηθήσουμε στην αναγνώριση επαναλαμβανόμενων θεμάτων και ιδεών.

Τα έξι κύρια μέρη στο μοντέλο του Labov είναι: περίληψη, προσανατολισμός, πράξη επιπλοκής, αξιολόγηση, λύση, επιμύθιο. Δεν είναι απαραίτητο να υπάρχουν και τα έξι από αυτά σε κάθε αφήγηση. Για παράδειγμα, ορισμένες αφηγήσεις δεν θα έχουν περίληψη, ενώ άλλες μπορεί να μην έχουν επιμύθιο. Επιπλέον, αυτά τα στοιχεία δεν χρειάζεται να εμφανίζονται με συγκεκριμένη σειρά και το καθένα μπορεί να είναι παρόν με διάφορους τρόπους — αυτοί οι παράγοντες λαμβάνονται επίσης υπόψη στην τελική ανάλυση.

Ο Labov χρησιμοποιεί τον όρο «περίληψη» για να αναφερθεί στο εισαγωγικό μέρος της αφήγησης. Αυτό μπορεί να είναι, κυριολεκτικά, μια «περίληψη» ή μια σύντομη σύνοψη των γεγονότων. ή μπορεί να είναι απλώς μια ή δύο γραμμές που θα πυροδοτήσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Ο ρόλος της περίληψης είναι να προσελκύει το ενδιαφέρον του ακροατή και να κάνει τον ακροατή να θέλει να ακούσει την υπόλοιπη ιστορία.

Τον προσανατολισμό ακολουθεί η «πράξη επιπλοκής». Αυτό αναφέρεται στα πραγματικά γεγονότα της αφήγησης, στα γεγονότα που την προχωρούν. Οι ενέργειες που περιπλέκουν μπορεί να είναι φυσικές πράξεις. Μπορεί επίσης να είναι δηλώσεις που λέγονται δυνατά ή μπορεί ακόμα να είναι πράξεις σκέψης.

Η «αξιολόγηση» αναφέρεται στο σημείο ή στο λόγο που λέγεται η αφήγηση και μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους. Οι «αξιολογήσεις» μπορεί να δηλώνονται συγκεκριμένα και ξεκάθαρα ή μπορεί να υπονοούνται. Οι «εσωτερικές» αξιολογήσεις είναι αυτές που αποκαλύπτονται κατά τη διάρκεια της ιστορίας, ενώ οι «εξωτερικές» αξιολογήσεις λαμβάνουν χώρα εκτός της άμεσης δράσης της ιστορίας (για παράδειγμα, μετά την αφήγηση της ιστορίας). Μια άλλη τεχνική αξιολόγησης είναι η «ενσωματωμένη αξιολόγηση». Αυτή μπορεί να είναι μια εξήγηση που προσφέρεται από ένα από τα άτομα της ιστορίας ή απευθείας από τον αφηγητή. Επιπλέον, μπορεί επίσης να είναι ένα γεγονός στην ιστορία.

Μετά από αυτό είναι αυτό που ο Labov αποκαλεί «αποτέλεσμα» ή «επίλυση»: αυτό είναι βασικά το συμπέρασμα. Σε αυτό το σημείο ο αφηγητής υποδεικνύει ότι η ιστορία έχει φτάσει στο τέλος της, ότι έχει συμβεί μια τελική δράση.

Τέλος, μπορεί να υπάρχει ένα "επιμύθιο". Με τον όρο «επιμύθιο» ο Labov εννοεί ότι ο αφηγητής επισημαίνει τη συνάφεια/σχετικότητα της ιστορίας συνδέοντάς τη με την καθημερινή ζωή ή με άλλα γεγονότα ή ενέργειες που δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο της ιστορίας. Το επιμύθιο δεν χρειάζεται να υπάρχει πάντα. Μπορεί επίσης να υπάρχει χωρίς να αναφέρεται ρητά.

Ένα από τα θέματα που πρέπει να συζητηθούν σχετικά με το μοντέλο του Labov για την αφηγηματική ανάλυση είναι η μέθοδος συλλογής δεδομένων, καθώς «τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή των δεδομένων παρεμβαίνουν στα δεδομένα που θα συλλεχθούν» (Labov, 1972). Η ίδια η συνέντευξη μπορεί να θεωρηθεί «δημόσιος λόγος». Ωστόσο, ακόμη και σε αυτό το πεδίο, υπάρχουν άλλες προϋποθέσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Για παράδειγμα, η σχέση του συνεντευξιαζόμενου με τον ερωτώμενο επηρεάζει τα μοτίβα ομιλίας του τελευταίου; Η χρήση μιας συσκευής εγγραφής επηρεάζει την επιλογή των λέξεων από τον ερωτώμενο, ίσως κάνει την επιλογή των λέξεων πιο επίσημη από ό,τι συνήθως; Ένας τρόπος να το εντοπίσει κανείς αυτό είναι να συγκρίνει τα μοτίβα ομιλίας του θέματος κατά τη διάρκεια της συνέντευξης με τα μοτίβα ομιλίας του εκτός του περιβάλλοντος της συνέντευξης. Για παράδειγμα, ο ερευνητής θα μπορούσε επίσης να παρατηρήσει το θέμα ενώ είναι χαλαρός με συνομηλίκους ή μέλη της οικογένειας σε ένα λιγότερο επίσημο περιβάλλον.

Το μοντέλο του Labov έχει επηρεάσει έντονα τις γλωσσικές σπουδές από την εισαγωγή του το 1972, και συνεχίζει να έχει επιρροή σε πρόσθετα περιβάλλοντα. Με την ευρεία ανάπτυξη του διαδικτύου, έχουμε πλέον ένα νέο, άτυπο είδος επικοινωνίας. Ο γλωσσολόγος Michael Toolan προτείνει ότι το μοντέλο του Labov είναι ένα χρήσιμο εργαλείο στην ανάλυση της γραφής στο διαδίκτυο. Η γραφή στο Διαδίκτυο είναι συχνά λιγότερο τυπική από την ακαδημαϊκή ή άλλα είδη γραφής, αλλά πιο δομημένη από την προφορική γλώσσα.

Έτσι, το μοντέλο του Labov παραμένει αποτελεσματικό σήμερα. Καθώς η ίδια η γλώσσα συνεχίζει να αναπτύσσεται και να αλλάζει, είναι πολύ πιθανό το μοντέλο του Labov να αναπτυχθεί για να χωρέσει αυτή την αλλαγή και να συνεχίσει να είναι ένα χρήσιμο εργαλείο τα επόμενα χρόνια.

Από κοινωνιογλωσσική πλευρά, η διάκριση μεταξύ αφηγηματικού και μη αφηγηματικού λόγου, εκφράζει σύμφωνα με διάφορες προσεγγίσεις, τους δύο

θεμελιώδεις μηχανισμούς για την ανταλλαγή γνώσης και τη διαμόρφωση κοσμοαντίληψης στο καθημερινό κοινωνικό γίνεσθαι. Από την πλευρά της γνωστικής ψυχολογίας, ο Bruner, για παράδειγμα, διαπιστώνει ότι «οργανώνουμε τις εμπειρίες μας και τη μνήμη μας για τα ανθρώπινα συμβάντα κυρίως με τη μορφή αφηγημάτων – ιστοριών, δικαιολογιών, μύθων, λόγων για να κάνουμε ή να μην κάνουμε κάτι ούτω καθεξής» (1991). Η αφήγηση αποτελεί ένα βασικό τρόπο οργάνωσης της αντίληψης που έχουμε για τα γεγονότα αλλά και της σχέσης μας με αυτά, δηλαδή της υποκειμενικής μας πραγματικότητας. Ο Bruner διακρίνει αυτόν τον αφηγηματικό τρόπο γνώσης που ασχολείται με την ανθρώπινη πραγματικότητα, τις εμπειρίες, τις αξίες, τις αμφιβολίες και τα συναισθήματα από τον παραδειγματικό τρόπο, ο οποίος επικεντρώνει το ενδιαφέρον στη φυσική πραγματικότητα, την αλήθεια, την παρατήρηση, την ορθολογική ανάλυση και απόδειξη. Τόσο διαφορετικοί πολιτισμοί όσο και διαφορετικά ενδοπολιτισμικά πλαίσια βασίζονται στον ένα ή στον άλλο τρόπο για να οργανώσουν τις γνώσεις και τη σημασία που τους αποδίδουν στην κοινωνία (Γούτσος – Γεωργακοπούλου).

Η παρούσα μελέτη έχει ως γενικότερο πλαίσιο αναφοράς τη θεωρία των talk shows και των ντοκυμαντέρ. Λαμβάνοντας υπόψιν την υπάρχουσα βιβλιογραφία, διαπιστώνονται ομοιότητες ανάμεσα στην εκπομπή και στα δύο τηλεοπτικά είδη που μόλις αναφέρθηκαν. Οι ομοιότητες που θα αναλυθούν στη συνέχεια αφορούν στη δομή, στο περιεχόμενο της εκπομπής και στα άτομα που την συνθέτουν.

1.3 Ντοκυμαντέρ

Όσοι επαγγελματίες ασχολούνται με τα μέσα ενημέρωσης συζητούν για τον ορισμό του τηλεοπτικού ντοκυμαντέρ. Τα τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ μπορούν να διακριθούν μέσω της ιδεολογίας ή του στυλ εκτέλεσης τους και μπορεί γενικά να περιγραφούν ως μη-μυθοπλαστικές παραγωγές με θέμα τον πραγματικό κόσμο. Οι κινηματογραφιστές χρησιμοποιούν γενικά τη λέξη «ντοκιμαντέρ» για να περιγράψουν μη-μυθοπλαστικές παραγωγές, που στόχο έχουν να παρουσιάσουν κάποια πτυχή της πραγματικής ζωής δείχνοντάς την στην οθόνη (Kriwaczek, 1997). Τα ντοκυμαντέρ παρουσιάζουν αρκετούς περιορισμούς ως προς τη δομή τους, καθώς πρέπει να ακολουθούν την κατεύθυνση που τους δίνει ο αφηγητής, καθώς τις περισσότερες φορές πρόκειται για αφηγήσεις γεγονότων που εκτυλίσσονται με συγκεκριμένη χρονική

σειρά. Το γεγονός αυτό περιορίζει το ντοκιμαντέρ δομικά, χωρίς αυτό ωστόσο να σημαίνει ότι ο σκηνοθέτης δεν μπορεί να επέμβει για να ταξινομήσει τις σκηνές προκειμένου να δημιουργήσει το επιθυμητό ύφος στο έργο. Αντίστοιχα, στη συγκεκριμένη περίπτωση του Μαγικού των Ανθρώπων, η εκπομπή παρουσιάζει στοιχεία από το είδος του ντοκιμαντέρ καθώς επίσης η παρουσία της Φωτεινής Τσαλίκουλου επηρεάζει έμμεσα την ροή της αφήγησης.

Ο στόχος του τηλεοπτικού ντοκιμαντέρ καθώς και άλλων τηλεοπτικών προγραμμάτων είναι να επιτύχουν αποτελεσματικά την επικοινωνία. Η επικοινωνία είναι αποτελεσματική όταν ο δέκτης ανταποκρίνεται με τον επιθυμητό τρόπο. Τα ντοκιμαντέρ κοινωνικής αναπαράστασης είναι αυτό που συνήθως ονομάζουμε μη μυθοπλασία. Αυτές οι ταινίες αναπαριστούν απτά τις πτυχές του κόσμου στον οποίο εμείς ήδη κατοικούμε και τον οποίο μοιραζόμαστε. Τον κόσμο στο παρόν, στο παρελθόν και στο μέλλον. Τα ντοκιμαντέρ κοινωνικού περιεχομένου μας προσφέρουν νέες απόψεις του κοινού μας κόσμου για να εξερευνήσουμε και κατανοήσουμε (Nichols, 2001)¹².

1.4 Συνέντευξη

Η δομή των επεισοδίων χαρακτηρίζεται από την συνέντευξη. Συγκεκριμένα από την ελεύθερη/μη δομημένη συνέντευξη, δηλαδή εκείνη που δεν βασίζεται σε προκαθορισμένες ερωτήσεις από τον συνεντευκτή προς τον συνεντευξιαζόμενο αλλά αναπαράγεται μέσα από τα λεγόμενα του συνεντευξιαζόμενου. Στην περίπτωση της ελεύθερης/ μη δομημένης συνέντευξης ξεκινάει μία εις βάθος συζήτηση στην οποία ο συνεντευξιαζόμενος καλείται να περιγράψει αυθόρμητα την εμπειρία του για την οποία του έχει ζητηθεί να μιλήσει. Ο ερευνητής θέτει ερωτήσεις κατά τη διάρκεια της ροής της αφήγησης, προκειμένου να εκμαιεύσει απαντήσεις που θα εξελίξουν την συζήτηση. Ο ρόλος του είναι εξερευνητικός και όχι περιγραφικός. Η συνέντευξη δεν έχει κάποια συγκεκριμένη δομή ως προς τις ερωτήσεις, γεγονός που παρουσιάζεται και στην συγκεκριμένη εκπομπή, καθώς η Φωτεινή Τσαλίκουλου που συνομιλεί με τους συνεντευξιαζόμενους δεν ρωτάει τις ίδιες ερωτήσεις στον καθένα. Αντιθέτως, οι ερωτήσεις που τους κάνει σχετίζονται κάθε φορά με την προσωπική τους ιστορία,

---

¹² Nichols, B. (2010). *Introduction to Documentary, Second Edition* (2nd ed.). Indiana University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt16gzjnb>

προκειμένου να διερευνήσει τις πιο αδιάκριτες αποχρώσεις της αφήγησής τους, να εμβαθύνει στα συναισθήματα τους ή να αποσαφηνίσει κάτι που δεν έγινε πλήρως κατανοητό. Το γεγονός αυτό καθιστά την επέμβαση της Φωτεινής Τσαλίκογλου ως μία διακριτική συναφήγηση, καθώς μέσω των ερωτήσεων ή σχολίων της η αφήγηση μεταβαίνει σε ένα επόμενο στάδιο, με μία πιο περιγραφική ανάλυση των συναισθημάτων ή της ιστορίας του αφηγητή. Ο ρόλος της Τσαλίκογλου προσανατολίζει υπόρρητα την αφήγηση προσδίδοντας έτσι τη δική της ψυχογραφική ματιά η οποία απορρέει από την ιδιότητά της ως καθηγήτρια Ψυχολογίας. Προκειμένου να αναδειχθεί το κεντρικό νόημα της ιδέας της εκπομπής, το οποίο επικεντρώνεται στη δύναμη των ανθρώπων που πηγάζει από τις μεγάλες απώλειες, η Τσαλίκογλου ανακατευθύνει έμμεσα την αφήγηση κάνοντας ερωτήσεις ή σχολιάζοντας τα λεγόμενα του συνεντευξιαζόμενου.

1.5 Talk Shows

Το talk show είναι ένα ασυνάρτητο είδος, καθώς η υβριδική του φύση καθιστά δύσκολη τη διαδικασία να διατυπωθεί ο ορισμός του. Πρόκειται για ένα φαινόμενο με μεγάλη επιρροή στα μέσα ενημέρωσης, καθώς σε αυτό μπορούν να συσχετιστούν πρότυπα επικοινωνιακής και κοινωνικής συμπεριφοράς, μέσω των συνεντεύξεων, των συζητήσεων και των διάφορων ομιλιών από ειδικούς. Επίσης, αποτελεί και μία πολιτικά και ηθικά αμφιλεγόμενη μορφή ψυχαγωγίας. Η ίδια η έννοια του talk show εγείρει ζητήματα σχετικά με τα όρια μεταξύ ομιλίας και παράστασης, μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, μεταξύ συλλογικής και προσωπικής εμπειρίας, μεταξύ τεχνογνωσίας και εμπειρίας, μεταξύ διαπροσωπικών σχέσεων και μαζικής επικοινωνίας, μεταξύ ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, μεταξύ διακριτών και αλληλοεπικαλυπτόμενων ταυτοτήτων («εγώ», «εσείς», «εμείς», «αυτοί») (Pie, 2006). Σύμφωνα με τον Munson (1993)¹³, ο όρος «talk show» συνδυάζει δύο διαφορετικά, συχνά αντιφατικά, ρητορικά παραδείγματα συσχετίζοντας την διαπροσωπική συνομιλία με το μαζικά διαμεσολαβημένο θέαμα.

Το Μαγικό των Ανθρώπων παρουσιάζει κάποια κοινά σημεία με το talk show, όσον αφορά τους οικοδεσπότες της εκάστοτε εκπομπής. Σε ένα talk show οι οικοδεσπότες ως παρουσιαστές είναι υπεύθυνοι για την διαχείριση της συζήτησης και

---

¹³ Munson W. (1993) : *All Talk: The Talkshow in Media Culture*. Temple University Press

την ροή της εκπομπής. Αποτελούν το σημείο σύνδεσης ανάμεσα στην τηλεόραση ως μέσο και στο κοινό που παρακολουθεί από το σπίτι, καθώς επίσης και σε εκείνο μέσα στο στούντιο (ανάμεσα σε προσκεκλημένους, ειδικούς και το κοινό του πλατώ). Εισάγουν και πλαισιώνουν το αντικείμενο της συζήτησης, παρουσιάζουν τους καλεσμένους και τους ειδικούς. Αντίστοιχα, στο Μαγικό των Ανθρώπων, η Φωτεινή Τσαλίκου αναλαμβάνει το ρόλο του οικοδεσπότη με δύο τρόπους. Αφενός, παρουσιάζεται στην αρχή κάθε επεισοδίου για να εκφωνήσει λίγα λόγια σχετικά με την ιδέα και το νόημα του συγκεκριμένου project. Αφετέρου, είναι παρούσα στις αφηγήσεις των κεντρικών προσώπων κάνοντας τους ερωτήσεις σχετικά με την ιστορία τους και καθοδηγώντας τους ώστε να αναφέρουν κι άλλα στοιχεία γι' αυτήν. Σε αυτήν την περίπτωση ωστόσο, η Τσαλίκου δεν εμφανίζεται ποτέ μπροστά στην κάμερα, αλλά ακούγεται μόνο η φωνή της. Λειτουργεί υποστηρικτικά στην συνέντευξη, σαν ένας καλός ακροατής που επεμβαίνει για να εκφράσει τις απορίες και τους προβληματισμούς του.

Όσον αφορά τους καλεσμένους της εκπομπής, ανάλογα με τον τύπο των talk shows, οι καλεσμένοι (από ένας έως οκτώ) είναι (κανονικά/απλά) άτομα που με κάποιον τρόπο αυτά που έχουν να πουν ή έχουν κάνει είναι ενδιαφέροντα και άξια δημοσίευσης προς το κοινό. Κάποια shows φιλοξενούν επίσης ειδικούς καλεσμένους ή περισσότερους εμπειρογνώμονες. Αυτοί μπορεί να είναι ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, ακαδημαϊκοί, μέλη της κυβέρνησης ή άλλοι γνώστες του αντικείμενου που είναι υπό συζήτηση. Ανάλογα, στην περίπτωση του Μαγικού των Ανθρώπων οι καλεσμένοι είναι ανώνυμοι ή επώνυμοι άνθρωποι και κάθε εκπομπή φιλοξενεί έναν μονάχα καλεσμένο. Δεν υπάρχουν παρευρισκόμενοι συγκεκριμένης ειδικότητας, αλλά η ιδιότητα της Τσαλίκου ως καθηγήτριας Ψυχολογίας θα μπορούσε να καλύψει αυτήν την ανάγκη για μια πιο επιστημονική προσέγγιση του θέματος.

Ανάλογα το είδος του talk show, το θέμα στο οποίο επικεντρώνεται η εκπομπή μπορεί να είναι κάποια χαλαρή συζήτηση για τις πρωινές εκπομπές ή κάποιο ζήτημα πολιτικό ή κοινωνικό που προβληματίζει γενικότερα ή ειδικότερα τη δεδομένη χρονική στιγμή. Οι καλεσμένοι, το κοινό και άλλοι επώνυμοι άνθρωποι συζητούν εις βάθος για τα παραπάνω για όσο το επιτρέπει το πρόγραμμα χρονικά.

Το talk show είναι ένα άκρως συγκρουσιακά ασυνάρτητο είδος, ένα φαινόμενο με μεγάλη επιρροή στα μέσα ενημέρωσης, όπως επίσης και μία πολιτικά και ηθικά αμφιλεγόμενη μορφή ψυχαγωγίας. Η ίδια η έννοια του talk show εγείρει ζητήματα σχετικά με τα όρια μεταξύ ομιλίας και παράστασης, μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, μεταξύ συλλογικής και προσωπικής εμπειρίας, μεταξύ τεχνογνωσίας και εμπειρίας, μεταξύ διαπροσωπικών σχέσεων και μαζικής επικοινωνίας, μεταξύ ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, μεταξύ διακριτών και αλληλοεπικαλυπτόμενων ταυτοτήτων («εγώ», «εσείς», «εμείς», «αυτού»). Σύμφωνα με τον Munson (1993)¹⁴, ο όρος «talk show» συνδυάζει δύο διαφορετικά, συχνά αντιφατικά, ρητορικά παραδείγματα συσχετίζοντας την διαπροσωπική συνομιλία (που ανήκει στην προμοντέρνα προφορική παράδοση) με το μαζικά διαμεσολαβημένο θέαμα (αναδύομενο στη νεωτερικότητα).

1.6 Η ανθεκτικότητα στο Μαγικό των Ανθρώπων

Το Μαγικό των Ανθρώπων παρουσιάζει άτομα που χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερες ποιότητες, όπως αυτή της προσαρμοστικότητας, της ανθεκτικότητας, του πηγαία πρωτόγνωρου κουράγιου. Αυτά τα στοιχεία παρατηρούνται συχνά στα παραμύθια, καθώς αναδεικνύουν χαρακτήρες που παρά τις αντίξοες συνθήκες της ζωής τους τελικά τα καταφέρνουν, πετυχαίνουν και γίνονται ήρωες. Αρχικά, ως ορισμό της ανθεκτικότητας (resilience) ο Michel Manciaux, ένας από τους πιο σημαντικούς αναγνωρισμένους Ευρωπαίους συγγραφείς, αναφέρει τον ακόλουθο:

«Η ανθεκτικότητα είναι η ικανότητα των ατόμων ή ομάδων να συνεχίζουν να πραγματώνουν τον εαυτό τους και να τον προβάλλουν στο μέλλον τους, παρά τις ασταθείς και αντίξοες συνθήκες ή τα τραύματα της ζωής που μπορεί να είναι πολύ σοβαρά».

Η ανθεκτικότητα δεν αφορά μόνο στην πνευματική και σωματική σκληραγώγηση αλλά και στην δυνατότητα εξέλιξης και προσωπικής βλέψης προς το μέλλον. Ο οραματισμός, η ελπίδα και τα όνειρα μπορούν εύκολα να γκρεμιστούν μπροστά στην τραγικότητα ενός μοιραίου συμβάντος, καθώς προέχει πάντα το αίσθημα της επιβίωσης. Σύμφωνα με τον Manciaux, παρά τα σοβαρά τραύματα, ακόμα και τα πιο

---

¹⁴ Munson W. (1993) : *All Talk: The Talkshow in Media Culture*. Temple University Press

σοβαρά, ακόμα και τις πιο κοινές κακοτυχίες, η ανθεκτικότητα έχει επιβεβαιωθεί από πολλές υπαρξιακές αναταράξεις, ανθρωπιστικές κρίσεις και παγκόσμιου βεληνεκούς προβλήματα. Ολόκληρες κοινότητες έχουν “ριχθεί” στα πιο σοκαριστικά γεγονότα και τελικά κατάφεραν να ξεπεράσουν τα εμπόδια και να συνεχίσουν τη ζωή τους. Συχνά η ζωή συνεχίζεται και σε ανώτερο επίπεδο απ’ ό,τι πριν, σαν το τραύμα το οποίο βίωσαν και από το οποίο επέζησαν, τους χάρισε ένα δώρο το οποίο τους αποκάλυψε πνευματικούς πόρους και δυνατότητες που ούτε υποψιάζονταν ότι μπορούσαν να κατακτήσουν.

Στο *Fairytales and the promotion of resilience*¹⁵ ο Keller αναφέρει τους ακόλουθους πυλώνες της ανθεκτικότητας που αναγνωρίζει κανείς όταν διακατέχεται από αυτήν. Διακρίνονται σε έξι:

- 1) Συναισθηματικές συνδέσεις: ενεργή σύνδεση με άτομα που αντιμετωπίζουν το ίδιο ή παρόμοιο πρόβλημα.
- 2) Λειτουργικότητα: ικανότητα ανάληψης δράσης με ενδεχόμενο επίπεδο αποτελεσματικότητας.
- 3) Εσωτερικός έλεγχος: η συνειδητοποίηση ότι κάποιος είναι, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό, ο κύριος της μοίρας του και ικανός να προβεί στην αντίστοιχη λήψη αποφάσεων για τη ζωή του.
- 4) Αυτοεκτίμηση: το να αντιλαμβάνεται κανείς τον εαυτό του ως άξιο, πολύτιμο και αξιοπρεπή, παρά τις βάρβαρες καταστάσεις που μπορεί να του έχουν συμβεί.
- 5) Θετική προσέγγιση πραγμάτων: η αισιοδοξία, η ελπίδα και η ικανότητα να είναι σε θέση να αντιληφθεί την θετική πλευρά ακόμα στα πιο οδυνηρά γεγονότα.
- 6) Κίνητρα ζωής: κάποιος εξωτερικός σκοπός ή κίνητρο που του διεγείρει την επιθυμία και τη δύναμη για να αγωνιστεί και να πετύχει.

Αρκετά από αυτά τα χαρακτηριστικά που εκδηλώνονται ως ποιότητες στους ανθρώπους μπροστά σε δυσμενείς καταστάσεις, ενυπάρχουν και στους πρωταγωνιστές

---

¹⁵ Keller, (2018), *Fairytales and the promotion of resilience*

του Μαγικού των Ανθρώπων, όπως θα αποδειχθεί και στο τρίτο κεφάλαιο μέσω της ανάλυσης των λόγων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Δεδομένα και Μεθοδολογία

Τα εξεταζόμενα επεισόδια για την παρούσα έρευνα αντλήθηκαν από το αρχείο της εκπομπής που είναι προσβάσιμο τόσο στην ιστοσελίδα της EPT¹⁶ όσο και στην σελίδα της εκπομπής στο YouTube¹⁷ και στο Facebook. Η συλλογή των δεδομένων προήλθε από αυτές τις τρεις πηγές. Πρόκειται για οκτώ αυτοτελή επεισόδια στα οποία συμμετέχουν έξι (6) γυναίκες και δύο (2) άντρες και διαρκούν από 35 έως 50 λεπτά, ανάλογα με το περιεχόμενό τους. Η εκπομπή¹⁸ γενικά εκτυλίσσεται σε τέσσερις κύκλους (σεζόν), από το 2018 έως το 2022, και τα επεισόδια που έχουν επιλεγεί προς μελέτη αντλήθηκαν από όλους τους κύκλους. Συνολικά, τα επεισόδια καταμετρώνται σε σαράντα έξι (46), εκ των οποίων στα 12 πρωταγωνιστούν άνδρες ενώ στα 36 γυναίκες.

2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Το δείγμα μελέτης επιλέχθηκε μετά από την παρακολούθηση των περισσότερων επεισοδίων της εκπομπής προκειμένου να διαλεχθεί το τελικό υλικό των 8 επεισοδίων/περιπτώσεων. Η επιλογή πραγματοποιήθηκε υπό την προϋπόθεση της επίτευξης δύο στόχων. Πρώτον, ήταν σημαντικό να υπάρχουν στο δείγμα μαρτυρίες γυναικών και ανδρών, δηλαδή να υπάρχει ένα γενικό πλαίσιο που δεν θα αποκλείει κανένα φύλο. Αυτό αποσκοπεί κυρίως στην ορθή διεξαγωγή της έρευνας. Ωστόσο, παρατηρείται μεγαλύτερη συμμετοχή γυναικών γι' αυτό και αναλογικά τα επεισόδια με άνδρες πρωταγωνιστές ήταν λιγότερα από αυτά των γυναικών. Εκ των προτέρων δηλαδή, η εκπομπή συντίθεται από περισσότερες γυναικείες μαρτυρίες παρά ανδρικές, γι' αυτό και στην προκειμένη περίπτωση στα οκτώ επεισόδια που επιλέχθηκαν προς μελέτη, μόνο τα δύο αφορούσαν άνδρες.

Δεύτερον, σχετικά με το περιεχόμενο των επεισοδίων, προτιμήθηκαν τα επεισόδια στα οποία γίνεται λόγος για διάφορες ανθρώπινες δυσκολίες, όπως η ψυχική νόσος,

τα πρόβληματα υγείας, τα οικογενειακά προβλήματα, η εξάρτηση από ουσίες, ο θάνατος αγαπημένων προσώπων και η διαχείριση του πένθους. Δεν επιλέχθηκαν επεισόδια που σχετίζονταν μόνο με ένα συγκεκριμένο πρόβλημα. Αντιθέτως, προκειμένου να υπάρχει μία ποικιλία ως προς το περιεχόμενο και για να καλυφθεί συνολικά η αφηγηματολογική προσέγγιση, επιλέχθηκαν επεισόδια που πραγματεύονταν διάφορα γεγονότα. Απώτερος στόχος της διαδικασίας, μέσα από αυτές τις αφηγήσεις είναι να αναδειχθεί πηγαία δύναμη των ανθρώπων μπροστά σε κάθε δυσκολία, καθώς επίσης και τα “δώρα” του πένθους, γεγονός που αποτελεί άλλωστε και την κεντρική ιδέα αυτής της εκπομπής. Παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας ο οποίος καταγράφει τον αριθμό των επεισοδίων, το φύλο των πρωταγωνιστών και τις θεματικές γύρω από τις οποίες προσανατολίστηκε η κάθε προφορική ιστορία.

	πένθος	Φυσική ασθένεια	Ψυχική ασθένεια	Οικογενειακά προβλήματα	Άλλες δυσκολίες
Γυναίκες	36	10	9	12	8
Άνδρες	12	2	4	7	3

Η επιλογή βασίστηκε στην προσωπική κρίση και όχι σε κάποιον ειδικό κανόνα αναγωγής. Στην προκειμένη περίπτωση, στα επεισόδια πρωταγωνιστούν έξι γυναίκες και δύο άντρες, οι οποίοι φυσικά προβάλλονται ξεχωριστά ο καθένας, χωρίς την παρουσία κάποιου άλλου ατόμου. Σε όποια περίπτωση συμμετείχαν κι άλλα πρόσωπα, αυτό αναφέρεται και ερμηνεύεται με την αντίστοιχη πρόθεση. Συγκεκριμένα, τα άτομα που πρωταγωνιστούν στα επεισόδια είναι τα ακόλουθα¹⁹: Άννυ Μπενέτου²⁰, Βιτάλη Ρέα²¹, Γκίκα Μαρία²², Ευαγγελοπούλου Βάσω²³, Περικλής (δεν βρέθηκε το επώνυμό του)²⁴, Πόλυ (δεν βρέθηκε το επώνυμό της)²⁵, Καραμάνου Καλλιρρόη²⁶, Κορτώ Αύγουστο²⁷.

¹⁶ <https://www.ertflix.gr/series/ser.90598-to-magiko-ton-anthropon>

¹⁷ <https://www.youtube.com/channel/UC917cMRpgWhOezfZTc4ENkQ/videos> και σελίδα στο Facebook: <https://www.facebook.com/tomagikotwnanthrwpwn/>

¹⁸ *Το Μαγικό των Ανθρώπων* προβάλλεται (και προβαλλόταν στο παρελθόν) από την συχνότητα της ΕΡΤ2. Η πορεία της εκπομπής εξελίσσεται σε τέσσερις κύκλους: 2018-2019, 2019-2020, 2020-2021, 2021-2022. Κατατάσσεται στις Ελληνικές Σειρές Ντοκυμαντέρ σύμφωνα με το αρχείο της ΕΡΤ (<https://www.ertflix.gr/series/ser.90598-to-magiko-ton-anthropon>).

μία ποικιλία ως προς το περιεχόμενο και για να καλυφθεί συνολικά η αφηγηματολογική προσέγγιση, επιλέχθηκαν επεισόδια που πραγματεύονταν διάφορα γεγονότα. Απώτερος στόχος της διαδικασίας, μέσα από αυτές τις αφηγήσεις είναι να αναδειχθεί η πηγαία δύναμη των ανθρώπων μπροστά σε κάθε δυσκολία, καθώς επίσης και τα “δώρα” του πένθους, γεγονός που αποτελεί άλλωστε και την κεντρική ιδέα αυτής της εκπομπής.

Η επιλογή βασίστηκε στην προσωπική κρίση και όχι σε κάποιον ειδικό κανόνα αναγωγής. Στην προκειμένη περίπτωση, στα επεισόδια πρωταγωνιστούν έξι γυναίκες και δύο άντρες, οι οποίοι φυσικά προβάλλονται ξεχωριστά ο καθένας, χωρίς την παρουσία κάποιου άλλου ατόμου. Σε όποια περίπτωση συμμετείχαν κι άλλα πρόσωπα, αυτό αναφέρεται και ερμηνεύεται με την αντίστοιχη πρόθεση. Συγκεκριμένα, τα άτομα που πρωταγωνιστούν στα επεισόδια είναι τα ακόλουθα¹⁹: Άννυ Μπενέτου²⁰, Βιτάλη Ρέα²¹, Γκίκα Μαρία²², Ευαγγελοπούλου Βάσω²³, Περικλής (δεν βρέθηκε το επώνυμό του)²⁴, Πόλυ (δεν βρέθηκε το επώνυμό της)²⁵, Καραμάνου Καλλιρρόη²⁶, Κορτώ Αύγουστος²⁷.

2.2 ΕΙΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα που διεξάγεται είναι ποιοτική, καθώς βασίζεται στην ανάλυση του ήδη υπάρχοντος βιντεοσκοπημένου υλικού της εκπομπής. Δεν επιδιώκεται η παραγωγή ενός καινούριου υλικού για την έρευνα. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μελέτη περίπτωσης της εκπομπής *Το Μαγικό των Ανθρώπων*. Η μελέτη περίπτωσης σύμφωνα με τον ορισμό της Helen Simons (2009)²⁸ συνοψίζεται στα εξής:

---

¹⁹ Τα ονόματα αναφέρονται με αλφαβητική σειρά και όχι με τη σειρά που επεξεργάστηκα τις αφηγήσεις τους.

²⁰ Κύκλος: 1^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 41 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 07/12/2019, κανάλι: EPT2

²¹ Κύκλος: 1^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 40 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 14/02/2020, κανάλι: EPT2

²² Κύκλος: 2^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 44 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 09/11/2021, κανάλι: EPT2

²³ Κύκλος: 2^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 44 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 07/12/2021, κανάλι: EPT2

²⁴ Κύκλος: 2^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 42 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 06/05/2021, κανάλι: EPT2

²⁵ Κύκλος: 2^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 44 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 21/07/2021, κανάλι: EPT2

²⁶ Κύκλος: 2^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 44 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 13/03/2020, κανάλι: EPT2

²⁷ Κύκλος: 2^{ος}, διάρκεια επεισοδίου: 45 λεπτά, ημερομηνία προβολής: 07/01/2020, κανάλι: EPT2

²⁸ Simons, H. (2009). *Case study research in practice*. SAGE Publications
<https://dx.doi.org/10.4135/9781446268322>

“Η μελέτη περίπτωσης αποτελεί μια εξερεύνηση εις βάθος από πολλαπλές οπτικές της πολυπλοκότητας και μοναδικότητας ενός συγκεκριμένου πρότζεκτ, προγράμματος ή συστήματος σε ένα πλαίσιο ‘αληθινής ζωής’. Είναι βασισμένη στην έρευνα, περιλαμβάνει διαφορετικές μεθόδους και θεμελιώνεται με αποδεικτικά στοιχεία. Ο πρωταρχικός στόχος είναι να παραχθεί διεξοδική κατανόηση ενός συγκεκριμένου θέματος, προγράμματος ή συστήματος προκειμένου να διεξαχθεί γνώση, εξέλιξη, επαγγελματική πρακτική και πολιτική ή κοινωνική δράση.”

Ένα από τα πλεονεκτήματα της μελέτης περίπτωσης είναι ότι μπορεί να διεξαχθεί σε διάφορα σημεία της ερευνητικής διαδικασίας. Οι ερευνητές είναι γνωστό ότι την χρησιμοποιούν ως τρόπο ανάπτυξης ιδεών για μια πιο εκτεταμένη έρευνα στο μέλλον. Εξάλλου, οι πιλοτικές έρευνες συχνά λαμβάνουν τη μορφή μελέτης περίπτωσης. Επίσης, είναι αποτελεσματικός αγωγός για ένα ευρύ φάσμα μεθόδων έρευνας. Υπό αυτή την έννοια, δεν υπάρχουν προκαταλήψεις έναντι οποιουδήποτε συγκεκριμένου τύπου έρευνας – οι ομάδες εστίασης είναι εξίσου ευπρόσδεκτες στην έρευνα μελέτης περίπτωσης όπως και τα ερωτηματολόγια ή η παρατήρηση των συμμετεχόντων. Επίσης, η μελέτη περίπτωσης αποτυπώνει την πραγματικότητα, γεγονός που αποτελεί ένα από τα βασικά της πλεονεκτήματα, καθώς σύμφωνα με τους Hodkinson και Hodkinson επιτυγχάνεται αυτό που αποκαλούν «ζωντανή πραγματικότητα» (2001: 3). Όπως το έθεσαν, οι περιπτώσιολογικές μελέτες έχουν τη δυνατότητα, όταν εφαρμοστούν με επιτυχία, να «διατηρούν περισσότερο τον «θόρυβο» της πραγματικής ζωής από πολλούς άλλους τύπους έρευνας» (Hodkinson and Hodkinson, 2001: 3).²⁹

Λαμβάνοντας υπόψιν τον ακόλουθο ορισμό του Thomas:

“Η μελέτη περίπτωσης αποτελεί τις αναλύσεις των ατόμων, γεγονότων, αποφάσεων, συμπεριφορών, σχεδίων, προγραμμάτων ή άλλων φαινομένων τα οποία μελετώνται ολιστικά από μία ή περισσότερες μεθόδους προκειμένου να φωτίσει και να εξηγήσει κάποιο αναλυτικό θέμα”

---

²⁹ Η σημασία του «θορύβου» και η θέση του στην έρευνα είναι ιδιαίτερα σημαντική σε τομείς όπως η εκπαίδευση, για παράδειγμα σε σχολεία όπου ο θόρυβος του περιβάλλοντος είναι αναπόφευκτος. Τα εκπαιδευτικά πλαίσια είναι πάντα πολύπλοκα και ως εκ τούτου είναι δύσκολο να αποκλειστούν άλλες ανεπιθύμητες μεταβλητές, «μερικές από τις οποίες μπορεί να έχουν πραγματική σημασία μόνο για έναν από τους μαθητές τους» (Hodkinson and Hodkinson, 2001, 4).

αλλά και τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συγκεκριμένης μεθόδου, κρίθηκε αναγκαίο για την παρούσα έρευνα να μελετηθεί η εκπομπή *Το Μαγικό των Ανθρώπων* ως μελέτη περίπτωσης προκειμένου να προσεγγιστεί υπό μία αφηγηματολογική σκοπιά. Το γεγονός αυτό θα έδινε στην ποιοτική έρευνα την ευελιξία για βαθύτερη ανάλυση και τον προσανατολισμό ως προς μία συγκεκριμένη κατεύθυνση για να προσεγγιστεί το δείγμα των οκτώ επεισοδίων υπό μία πιο ολιστική οπτική.

2.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΚΠΟΜΠΗΣ

Τα επεισόδια ακολουθούν μια ορισμένη σκηνοθετικά δομή που επαναλαμβάνεται σε κάθε εκπομπή. Στην αρχή κάθε επεισοδίου η Φωτεινή Τσαλίκογλου κάνει μία εισαγωγή για να εξηγήσει το τι πρόκειται να ακολουθήσει και να εμβαθύνει σε σχέση με το περιεχόμενο και το όραμα αυτής της εκπομπής. Το πλάνο είναι κάθε φορά το ίδιο, η Τσαλίκογλου βρίσκεται στον εσωτερικό χώρο ενός σπιτιού και είναι όρθια μπροστά από μία βιβλιοθήκη. Εκεί, αναφέρει κάθε φορά τα ίδια λόγια. Είναι τα ακόλουθα³⁰:

«Δεν υπάρχει ζωή χωρίς απώλεια, χωρίς τους μικρούς και μεγάλους θανάτους που σημαδεύουν την ιστορία της ζωής μας. Να χάνεις ένα γονιό, ένα παιδί, μια πατρίδα, μια δουλειά, να χάνεις την υγεία σου, την πίστη σε μια ιδέα, να χάνεις το μυαλό, τη νιότη σου, να χάνεις έναν μεγάλο έρωτα και να μένεις μισός. Απώλειες και πένθη καθορίζουν αυτό που είμαστε. Η εκπομπή αναφέρεται στη μαγική δύναμη της απώλειας. Μέσα από μια σε βάθος συνέντευξη που λειτουργεί ως κατάθεση ψυχής, η ιστορία του κάθε ανθρώπου σαν ένα εικαστικό φιλμ φέρνει στο προσκήνιο τη δύναμη υπέρβασης και ανθεκτικότητας. Μέσα μας υπάρχει μια ορμή, μια δύναμη που μας παροτρύνει να μεταμορφώνουμε την οδύνη σε δημιουργία. Κάτι που γνώριζαν καλά οι Έλληνες, όπως μας θυμίζει ο Εμπειρικός «..κι έκαναν τον φόβο του θανάτου, οίστρο της ζωής». Η επεξεργασία της απώλειας έχει τη δυνατότητα σαν τη μεγάλη τέχνη να αφυπνίζει. Να θρυμματίζει την παγωμένη μέσα μας θάλασσα. Σκοπός της εκπομπής είναι να αναδείξει αυτή την πλευρά. Μέσα από εμβληματικές ιστορίες επώνυμων και ανώνυμων ανθρώπων να φανερώσει «Το Μαγικό των Ανθρώπων». Ο τίτλος της εκπομπής είναι εμπνευσμένος από το αριστούργημα του Τόμας Μαν, «Το Μαγικό Βουνό». Όταν ο νεαρός Χανς

---

³⁰ Βλ. Παράρτημα

Κάστορπ βρίσκεται στο σανατόριο κοντά αλλάζει η ζωή του όλη. Περιστοιχισμένος από την απώλεια και το φόβο του θανάτου, ζει μια μαγική διαδικασία ενηλικίωσης κατά τη διάρκεια της οποίας γνωρίζει τον έρωτα, τη φιλοσοφία, τη φιλία. Κερδίζει το αγαθό της ζωής.

Όλα ξεκινούν από ένα πένθος.»

Με αυτά τα λόγια η Τσαλίκογλου εισάγει τον θεατή στο θέμα και την ουσία της εκπομπής. Κατά τη διάρκεια των αφηγήσεων, η Τσαλίκογλου παρεμβαίνει ανατροφοδοτικά, για να ρωτήσει τους αφηγητές ή να σχολιάσει κάτι στα λεγόμενά τους. Σε κάθε τέτοια περίπτωση, η Τσαλίκογλου ποτέ δεν εμφανίζεται στην κάμερα, δηλαδή κατά τη διάρκεια της ερώτησής της ποτέ δεν στρέφεται το πλάνο προς εκείνη. Το πλάνο είναι πάντα στραμμένο προς το κύριο πρόσωπο. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις της είναι ελάχιστες σε σχέση με το χρονικό εύρος του επεισοδίου. Καταμετρούνται κατά μέσο όρο ανά 5 σε κάθε επεισόδιο (από αυτά που επιλέχθηκαν για την έρευνα).

Όλα τα επεισόδια προσεγγίζονται σκηνοθετικά με παρόμοιο τρόπο καθώς μετά την εισαγωγή της Τσαλίκογλου, τον πρωταγωνιστικό ρόλο παίρνει ο αφηγητής / καλεσμένος ο οποίος εξιστορεί την εμπειρία του. Σε αυτό το πλαίσιο, ο αφηγητής βιντεοσκοπείται από διάφορα σημεία, τόσο σε εσωτερικούς χώρους όσο και εξωτερικούς. Πρόκειται για ένα μοτίβο που επαναλαμβάνεται σε κάθε επεισόδιο για κάθε πρωταγωνιστή. Η αφήγηση εμπλουτίζεται από την εικόνα, την μουσική, τις διακριτικές παρεμβάσεις της Τσαλίκογλου, την φωνή στο παρασκήνιο κι έτσι ολοκληρώνεται κάθε επεισόδιο μέσα από την κινηματογραφική ματιά της Πέννυς Παναγιωτοπούλου.

2.4 ΣΤΑΔΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Για την διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας και μελέτης των επεισοδίων, πραγματοποιήθηκαν οι επόμενες ενέργειες με την ακόλουθη σειρά :

2.4.1 Ως προς την καταγραφή του υλικού

1) Παρακολούθηση των επεισοδίων του Μαγικού των Ανθρώπων από όλες τις σεζόν. Τα μέσα στα οποία είχα πρόσβαση για την εκπομπή ήταν το EPTflix και το κανάλι της EPT στο YouTube.

2) Απομαγνητοφώνηση των αφηγήσεων από τα οκτώ επιλεγμένα επεισόδια. Στο κάθε επεισόδιο το κύριο πρόσωπο μοιράζεται την ιστορία του, την οποία κατέγραψα ως κείμενο (βλ. Παράρτημα). Η διαδικασία απομαγνητοφώνησης πραγματοποιήθηκε ως εξής: Αφενός, παρακολουθούσα την αφήγηση του πρωταγωνιστή και ταυτόχρονα κατέγραφα σε ένα αρχείο word τα λεγόμενά του. Επρόκειτο για μία διαδικασία αρκετά χρονοβόρα, την οποία όμως διευκόλυναν οι συνεχείς παύσεις για να καταγραφεί σωστά το υλικό.

3) Καταγραφή και αποθήκευση όλων των πλάνων/εικόνων που συνθέτουν το κάθε επεισόδιο κινηματογραφικά. Το στάδιο αυτό πραγματοποιήθηκε με την αποθήκευση (μέσω PrintScreen) κάθε πλάνου που βλέπει ο θεατής στο επεισόδιο (όλα τα πλάνα που δείχνουν τον πρωταγωνιστή να αφηγείται σε διάφορες θέσεις ή χώρους, τα πλάνα που δείχνουν τον πρωταγωνιστή να κάνει κάτι, να πηγαίνει κάπου, να αγναντεύει κ.ο.κ., τα πλάνα που δείχνουν φυσικό τοπίο όπως θάλασσα, δάση, πάρκα, τα πλάνα που δείχνουν εγκαταστάσεις στην πόλη ή νοσοκομειακές μονάδες).

2.4.2 Ως προς το περιεχόμενο του υλικού

- 1) Καταγραφή των σκηνών διαχωρίζοντάς τες σε αυτές που υπάρχει μόνο αφήγηση από το κύριο πρόσωπο, σε αυτές που υπάρχει διάλογος με την Τσαλίκου και σε αυτές που δεν υπάρχει καθόλου αφήγηση αλλά μόνο βιντεοσκοπημένα πλάνα.
- 2) Εντοπισμός των οπτικών μοτίβων που επαναλαμβάνονται σχεδόν σε κάθε επεισόδιο (πχ. πλάνο με παλιές οικογενειακές φωτογραφίες, πλάνο με το κύριο πρόσωπο να οδηγεί ή να αγναντεύει, πλάνα από νοσοκομειακές μονάδες κ.ά.).
- 3) Παρατήρηση και αξιολόγηση της χρήσης της κάμερας (πώς εστιάζει σε συγκεκριμένα πλάνα όσο ο πρωταγωνιστής αφηγείται την ιστορία του – ύπαρξη συσχέτισης αυτού που βλέπει ο θεατής με αυτό που ακούει ως γεγονός αφήγησης).

2.4.3 Ως προς τα αφηγηματικά χαρακτηριστικά

- 4) Εντοπισμός μη λεκτικών χαρακτηριστικών που συμπληρώνουν την αφήγηση, π.χ. σιωπή
- 5) Καταγραφή των ερωτήσεων/σχολίων που κάνει η Τσαλίκου στους αφηγητές και πώς αυτά συμβάλλουν στην ήδη υπάρχουσα αφήγηση.
- 6) Εντοπισμός στοιχείων σπικάζ (voice over) όπου και εάν υπήρχαν.
- 7) Σύγκριση των επεισοδίων ως προς τα τεχνικά χαρακτηριστικά τους
- 8) Εντοπισμός αφηγηματικών στοιχείων (επιλοκή, αξιολόγηση, επιμύθιο) στο περιεχόμενο της αφήγησης των κύριων προσώπων.

Τα ευρήματα της προαναφερθείσας διαδικασίας παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο το οποίο περιλαμβάνει επίσης τα δεδομένα όλης της έρευνας και τις αντίστοιχες παρατηρήσεις ως προς αυτά. Ακολουθούν επίσης αυτούσια αποσπάσματα από τα επεισόδια της εκπομπής για να γίνει κατανοητή η αξιολόγησή τους.

2.5 ΘΕΩΡΙΑ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ LABOV

Οι περίφημες κοινωνιογλωσσικές έρευνες του Labov (1972) στη Νέα Υόρκη τον οδήγησαν στη διαμόρφωση ενός θεμελιώδους μοντέλου για την ανάλυση των ιστοριών, με αφετηρία τις προφορικές ιστορίες προσωπικών εμπειριών που είχε συλλέξει. Το κύριο κριτήριο αφήγησης, σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, είναι η διαδοχικότητα. Το ελάχιστο αφήγημα ορίζεται ως ακολουθία δύο φράσεων που ονομάζονται αφηγηματικές ή ελεύθερες φράσεις. Αυτές συνήθως βρίσκονται σε συντελεσμένο αοριστικό χρόνο και σε οριστική έγκλιση. Αντίθετα, φράσεις που παρουσιάζουν απόκλιση από αυτή τη χρονική διάταξη θεωρούνται από τον Labov ως μη αφηγηματικές.

Σε ένα ανώτερο επίπεδο, το ολοκληρωμένο αφήγημα αποτελείται από επτά μέρη: αρχίζει με την περίληψη, συνεχίζει με την πράξη επιλοκής (ο αντίστοιχος αριστοτελικός όρος είναι «καταστροφή»), κορυφώνεται στην κλιμάκωση, ακολουθεί η επίλυση και ο ακροατής ή αναγνώστης επιστρέφει στο παρόν με το επιμύθιο, ενώ ο προσανατολισμός και η αξιολόγηση, παρόλο που συνήθως βρίσκονται στην αρχή και στο τέλος του αφηγήματος αντίστοιχα, μπορούν να παρεμβληθούν σε οποιοδήποτε άλλο σημείο του. Συγκεκριμένα, η περίληψη συγκεφαλαιώνει το σκοπό της ιστορίας και μπορεί να είναι μια σύνοψη της ουσίας του αφηγήματος, όπως το αντιμετωπίζει ο αφηγητής, ή κάποιο είδος εναρκτήριας δομής που επισημαίνει τη μετάβαση στην

ιστορία (Μια φορά κι έναν καιρό... Δεν σου'πα τι έγινε χθες...). Η περίληψη δεν εμφανίζεται αναγκαστικά σε όλα τα αφηγήματα. Ο προσανατολισμός είναι το αντίστοιχο της σκηνής στις αφηγηματικές γραμματικές: προσδιορίζει το χώρο, χρόνο, χαρακτήρες και καταστάσεις, συνήθως πριν την έναρξη της δράσης, παρότι, όπως παραδέχτηκε μετέπειτα ο ίδιος ο Labov, πολλά στοιχεία του μπορεί να δίνονται και αργότερα, σε στρατηγικά σημεία.

Η πράξη επιλοκής απαντά στην ερώτηση «και μετά;». Αποτελεί το σκελετό του αφηγήματος, ο οποίος περιλαμβάνει τις διαδοχικές αφηγηματικές φράσεις. Στα περισσότερα αφηγήματα η πρώτη πράξη επιλοκής ακολουθείται από επόμενες, που οδηγούν σταδιακά στην κλιμάκωση, το σημείο δηλαδή που κορυφώνεται η δράση. Η επίλυση συνήθως περιέχει την τελευταία αφηγηματική φράση της επιλοκής και αναφέρεται στο πώς επιλύθηκε η επιλοκή. Ακολουθείται από το επιμύθιο, που παρέχει το τέλος της ιστορίας και προσπαθεί να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ του αφηγηματικού χρόνου και του παρόντος του ακροατή/αναγνώστη. Συνήθως, παίρνει τη μορφή γενικών παρατηρήσεων για τα αποτελέσματα των πράξεων του αφηγητή ή είναι φορμουλαϊκή και δεν απαντά κατ'ανάγκη σε όλα τα αφηγήματα.

Η σημαντικότερη συμβολή της θεωρίας του Labov βρίσκεται στην αναγνώριση της αξιολόγησης ως οργανικού μέρους της αφήγησης. Στην ουσία, η έννοια ανακαλεί και συστηματοποιεί την ενασχόληση της ρητορικής με τη διάκριση ανάμεσα στο «γυμνό» σκελετό ενός αφηγήματος, που απαρτίζεται από γεγονότα, και στην οπτική γωνία ή προοπτική, μέσα από την οποία τα γεγονότα αυτά παρουσιάζονται, εξωραϊζονται, αναδιατάσσονται κ.τ.λ.. Η αξιολόγηση περιλαμβάνει τους μηχανισμούς με τους οποίους ο αφηγητής υποδεικνύει το σκοπό της ιστορίας, γιατί δηλαδή αξίζει να ειπωθεί, και έτσι αποκαλύπτει τη στάση και τα συναισθήματά του αφηγητή προς τα αφηγούμενα γεγονότα. Αρχικά, οι Labov & Waletzky (1967)³¹ υποστήριξαν ότι η αξιολόγηση αποτελεί ξεχωριστό τμήμα της αφήγησης, που απαντά μετά την πράξη επιλοκής και πριν από την επίλυση για να τονίσει το χάσμα μεταξύ τους. Η άποψη αυτή αναθεωρήθηκε αργότερα από τον Labov, ο οποίος υποστήριξε ότι η αξιολόγηση μπορεί να εκτείνεται σε όλο το αφήγημα, σχηματίζοντας μια δευτερεύουσα δομή. Ο Labov συνέλεξε τις ιστορίες του σε συνεντεύξεις. Με άλλα λόγια, οι ιστορίες του δεν προέκυψαν αυθόρμητα σε περιστάσεις συνομιλίας. Αυτό το

---

³¹ Labov, W., & Waletzky, J. (1967). Narrative Analysis. In J. Helm (Ed.), *Essays on the Verbal and Visual Arts* (pp. 12-44). U. of Washington Press.

συγκεκριμένο περιεχόμενο είναι σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνο για το ολοκληρωμένο δομικό σχήμα που παρουσιάζουν. Αντίθετα σε αυθόρμητες ιστορίες που προκύπτουν στις συνομιλίες υπάρχουν σημαντικές διαφορές.

Μία από τις διαστάσεις που χρειάζεται να πάρει η συγκεκριμένη εργασία είναι να χαρτογραφήσει τις προσωπικές αφηγήσεις των πρωταγωνιστών στη συγκεκριμένη εκπομπή με βάση το δομικό σχήμα αφήγησης του Labov, αλλά και με τις προσεγγίσεις κι άλλων θεωρητικών του είδους.

Επιπλέον, θα δοθεί έμφαση στην συναφήγηση η οποία επιτυγχάνεται σε κάποια συγκεκριμένα σημεία είτε έμμεσα είτε άμεσα από τις δημοσιογράφους της εκπομπής και θα αναφερθεί ο ρόλος της σε σχέση με την δυναμική εξέλιξη των αφηγήσεων από τα παραπάνω πρόσωπα. Πολύ σημαντικός επίσης παράγοντας που θα ληφθεί υπόψιν αποτελεί η σκηνοθεσία του επεισοδίου, η βιντεοσκόπηση και η δημιουργία των εικόνων που φτάνουν τελικά στον θεατή-δέκτη. Πώς απεικονίζει ο φακός τον πρωταγωνιστή που αφηγείται; Πότε εστιάζει σε αυτόν και πότε απομακρύνεται; Ποιες άλλες σκηνές ολοκληρώνουν την ιστορία μέσω της φωτογραφίας και του βίντεο που εμφανίζονται στο προσκήνιο όσο ο αφηγητής μιλάει; Τι μηνύματα μεταφέρονται έμμεσα από αυτήν τη σύνδεση λόγου και ζωντανής εικόνας; Πού ξεκινά και πού σταματά να ορίζεται η αφήγηση εννοιολογικά, δηλαδή, ποια είναι τα όρια και οι συντεταγμένες της αφήγησης σε ένα τηλεοπτικό προϊόν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Ανάλυση Δεδομένων

Αυτή η μελέτη αναφέρεται σε αφηγήσεις που πραγματεύονται γεγονότα που έχουν συμβεί στο κύριο πρόσωπο, με έμφαση στον απροσδόκητο θάνατο συγγενικών του ατόμων. Συχνά στην έκφραση τέτοιων ανεξέλεγκτων καταστάσεων είναι κοινό να περιλαμβάνεται η σιωπή ως αντίδραση. Επίσης, η αίσθηση ανικανότητας να περιγραφεί επ'ακριβώς λεκτικά το γεγονός της απώλειας είναι επίσης μία από τις αντιδράσεις που παρατηρούνται σύμφωνα με τον Labov σε τέτοιου είδους αφηγήσεις. Στην προκειμένη περίπτωση θα εντοπιστούν αυτά τα δύο χαρακτηριστικά που μόλις αναφέρθηκαν.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται τα δεδομένα των επεισοδίων του *Μαγικού των Ανθρώπων* που συλλέχθηκαν γι' αυτήν τη μελέτη. Με την παρακολούθηση των επεισοδίων και την απομαγνητοφώνησή τους εντοπίστηκαν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (ως προς την δομή, την αφήγηση, την οπτικοποίηση της κάθε ιστορίας κ.ο.κ.) τα οποία ήταν κοινά στις οκτώ αφηγήσεις. Στόχος του τρίτου κεφαλαίου είναι να αναδείξει τα σημαντικά στοιχεία που απαντούν στα πρωταρχικά ερωτήματα που τέθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο.

Τα επεισόδια ακολουθούν μια ορισμένη σκηνοθετικά δομή που επαναλαμβάνεται σε κάθε εκπομπή. Στην αρχή κάθε επεισοδίου η Φωτεινή Τσαλίκογλου κάνει μία εισαγωγή για να εξηγήσει το τι πρόκειται να ακολουθήσει και να εμβαθύνει σε σχέση με το περιεχόμενο και το όραμα αυτής της εκπομπής. Το πλάνο είναι κάθε φορά το ίδιο, η Τσαλίκογλου βρίσκεται στον εσωτερικό χώρο ενός σπιτιού και είναι όρθια μπροστά από μία βιβλιοθήκη. Πρόκειται για την ίδια βιντεοσκοπημένη λήψη που επαναλαμβάνεται αυτούσια (Εικ.1).

Εικόνα 1: Η Φωτεινή Τσαλίκογλου στο πρώτο πλάνο κάθε επεισοδίου

Στεκόμενη εκεί, αναφέρει κάθε φορά τα ίδια λόγια. Είναι τα ακόλουθα:

«Δεν υπάρχει ζωή χωρίς απώλεια, χωρίς τους μικρούς και μεγάλους θανάτους που σημαδεύουν την ιστορία της ζωής μας. Να χάνεις ένα γονιό, ένα παιδί, μια πατρίδα, μια δουλειά, να χάνεις την υγεία σου, την πίστη σε μια ιδέα, να χάνεις το μυαλό, τη νιότη σου, να χάνεις έναν μεγάλο έρωτα και να μένεις μισός. Απώλειες και πένθη καθορίζουν αυτό που είμαστε. Η εκπομπή αναφέρεται στη μαγική δύναμη της απώλειας. Μέσα από μια σε βάθος συνέντευξη που λειτουργεί ως κατάθεση ψυχής, η ιστορία του κάθε ανθρώπου σαν ένα εικαστικό φιλμ φέρνει στο προσκήνιο τη δύναμη υπέρβασης και ανθεκτικότητας. Μέσα μας υπάρχει μια ορμή, μια δύναμη

που μας παροτρύνει να μεταμορφώνουμε την οδύνη σε δημιουργία. Κάτι που γνώριζαν καλά οι Έλληνες, όπως μας θυμίζει ο Εμπειρικός «..κι έκαναν τον φόβο του θανάτου, οίστρο της ζωής». Η επεξεργασία της απώλειας έχει τη δυνατότητα σαν τη μεγάλη τέχνη να αφυπνίζει. Να θρυμματίζει την παγωμένη μέσα μας θάλασσα. Σκοπός της εκπομπής είναι να αναδείξει αυτήν την πλευρά. Μέσα από εμβληματικές ιστορίες επώνυμων και ανώνυμων ανθρώπων να φανερώσει «Το Μαγικό των Ανθρώπων». Ο τίτλος της εκπομπής είναι εμπνευσμένος από το αριστούργημα του Τόμας Μαν, «Το Μαγικό Βουνό»³². Όταν ο νεαρός Χανς Κάστορπ βρίσκεται στο σανατόριο κοντά αλλάζει η ζωή του όλη. Περιστοιχισμένος από την απώλεια και το φόβο του θανάτου, ζει μια μαγική διαδικασία ενηλικίωσης κατά τη διάρκεια της οποίας γνωρίζει τον έρωτα, τη φιλοσοφία, τη φιλία. Κερδίζει το αγαθό της ζωής.

-Όλα ξεκινούν από ένα πένθος.»

Με αυτά τα λόγια η Τσαλίκουγλου εισάγει τον θεατή στο θέμα και την ουσία της εκπομπής. Κατά τη διάρκεια των αφηγήσεων, η Τσαλίκουγλου παρεμβαίνει ανατροφοδοτικά, για να ρωτήσει τους αφηγητές ή να σχολιάσει κάτι στα λεγόμενά τους. Σε κάθε τέτοια περίπτωση, η Τσαλίκουγλου ποτέ δεν εμφανίζεται στην κάμερα, δηλαδή κατά τη διάρκεια της ερώτησής της ποτέ δεν στρέφεται το πλάνο προς εκείνη. Ακούγεται μόνο η φωνή της και η κάμερα είναι πάντα στραμμένη προς το κύριο πρόσωπο ή προς διάφορα εξωτερικά πλάνα. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις της είναι ελάχιστες σε σχέση με το χρονικό εύρος του επεισοδίου. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι δεν πρόκειται για μία δημοσιογραφική συνέντευξη αλλά για μία εκπομπή εστιασμένη στον αφηγητή και την πολύτιμη μαρτυρία του που θα μπορούσαμε να εννοήσουμε ότι λειτουργεί ως κατάθεση ψυχής.

Όλα τα επεισόδια προσεγγίζονται σκηνοθετικά με παρόμοιο τρόπο καθώς μετά την εισαγωγή της Τσαλίκουγλου, τον πρωταγωνιστικό ρόλο παίρνει ο αφηγητής / καλεσμένος ο οποίος εξιστορεί το βίωμά του. Σε αυτό το πλαίσιο, ο αφηγητής βιντεοσκοπείται από διάφορα σημεία, τόσο σε εσωτερικούς χώρους όσο και εξωτερικούς. Πρόκειται για ένα μοτίβο που επαναλαμβάνεται σε κάθε επεισόδιο για

---

³² Το Μαγικό Βουνό είναι ένα μυθιστόρημα του Thomas Mann (1924) στο οποίο ο πρωταγωνιστής Hans Castorp μεταβαίνει σε ένα σανατόριο στις Άλπεις για επτά χρόνια. Εκεί έρχεται αντιμέτωπος με την ασθένεια και τον φόβο του θανάτου, αλλά αυτές οι συνθήκες λειτουργούν ως βάση στην πνευματική του ανάπτυξη. Παρά τις δυσκολίες, εισέρχεται σε μία νέα κατάσταση ζωής καθώς συναναστρέφεται με τους ανθρώπους στο βουνό και εξερευνεί διάφορες φιλοσοφικές ιδέες που τον ανυψώνουν εσωτερικά.

κάθε πρωταγωνιστή. Η αφήγηση εμπλουτίζεται από την εικόνα, την μουσική, τις διακριτικές παρεμβάσεις της Τσαλίκουγλου, την φωνή στο παρασκήνιο (voice over)³³ κι έτσι ολοκληρώνεται κάθε επεισόδιο μέσα από την κινηματογραφική ματιά της σκηνοθέτιδος Πέννυς Παναγιωτοπούλου.

Το τρίτο κεφάλαιο δομείται ακολουθώντας το εξής πλαίσιο: η κάθε ενότητα του κεφαλαίου αφορά στην κάθε περίπτωση ξεχωριστά, δηλαδή στον κάθε αφηγητή. Στην συνέχεια, η κάθε ενότητα χωρίζεται σε πέντε υποενότητες οι οποίες αφορούν την εκάστοτε αφήγηση. Συγκεκριμένα, στην πρώτη υποενότητα αναφέρονται οι θεματικές της κάθε ιστορίας, δηλαδή για ποια θέματα συζητάει ο αφηγητής. Σε αυτό το σημείο παρατηρούνται κοινά σημεία (ως προς το περιεχόμενο/θέμα) ανάμεσα στις αφηγήσεις των οκτώ προσώπων. Έπειτα, στη δεύτερη υποενότητα αναφέρονται τα σημεία στα λεγόμενα του πρωταγωνιστή τα οποία αποτελούν αφήγηση, και ειδικότερα, τα σημεία στα οποία εντοπίζεται η ανατροπή στην ιστορία τους. Η ανατροπή αυτή αφορά στην κεντρική ιδέα που παρουσιάζει Το Μαγικό των Ανθρώπων, στην αποκάλυψη της πηγαίας ανθρώπινης δύναμης που αντιστέκεται σε κάθε δυσκολία/τρικυμία. Η τρίτη υποενότητα αναφέρεται στα χαρακτηριστικά που αναδεικνύουν την ηρωοποίηση του αφηγητή και την ταυτότητά του γενικότερα. Στην τέταρτη υποενότητα, αναγράφονται οι ερωτήσεις της Τσαλίκουγλου και πώς η παρουσία της συμβάλλει στην κάθε ιστορία. Τέλος, στην πέμπτη και τελευταία υποενότητα παρατίθενται οι εικόνες/πλάνα που ταυτίζονται με την αφήγηση του πρωταγωνιστή όταν εκείνος μιλάει (voice over).

Περίπτωση 1^η – Βάσω Ευαγγελοπούλου

Βάσω Ευαγγελοπούλου: Η εμπειρία της εντατικής και η στοργή στον άρρωστο

1.1 Θεματικές αφήγησης

Η ιστορία της Βάσως Ευαγγελοπούλου πλαισιώνεται γύρω από διάφορα θέματα: την αξία των μοιρολογιών, την εμπειρία στην εντατική με τους ασθενείς της, τον θάνατο του πατέρα της, τη ζωή της με τους αρρώστους ως γιατρός, την σημασία

---

³³ Το voice over είναι μία τεχνική που χρησιμοποιείται στην παραγωγή ταινιών, videos, παρουσιάσεων κ.ά. κατά την οποία ακούγεται η φωνή κάποιου αφηγητή που δεν φαίνεται εκείνη την στιγμή αλλά προβάλλονται εικόνες ή άλλα πλάνα όσο διηγείται την ιστορία του (<https://en.wikipedia.org/wiki/Voice-over>).

του ύπνου και των ονείρων στο νοσοκομείο. Σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύεται το δικό της “μαγικό”, η δική της εσωτερική δύναμη μπροστά σε όλα αυτά που βιώνει.

1.2 Τα σημεία στα οποία παρατηρείται αφήγηση που αναδεικνύει την ανατροπή στην ιστορία είναι τα εξής:

α) Η ιστορία του 23χρονου αλλοδαπού που νοσηλεύτηκε στο νοκοσομείο και πέθανε. Η Ευαγγελοπούλου αντιμετώπισε τους συγγενείς του και ξεχώρισε την στιγμή που η μητέρα του μοιρολογούσε για τον χαμένο γιο της. Η μάνα μετά το μοιρολόι ευχαρίστησε την Ευαγγελοπούλου που της έδωσε τον χώρο και τον χρόνο να πενήθει και το γεγονός αυτό συγκλόνισε την ίδια. Μέσα στον πόνο της η μητέρα σκέφτηκε να την ευχαριστήσει. Ακόμα και στις μεγάλες στιγμές δυστυχίας, η γενναιοδωρία μοιράζεται απλόχερα από κάποιους ανθρώπους. Σε αυτό το σημείο φαίνεται και η ανατροπή της ιστορίας («Ένα από τα πιο σημαντικά περιστατικά... που την αφήσατε να κλάψει»).

Είναι χρήσιμο να αναφερθεί εάν κάποια από τα δομικά χαρακτηριστικά αφήγησης (περίληψη, προσανατολισμός, επιπλοκή, αξιολόγηση, λύση, επιμύθιο)³⁴ εντοπίζονται στην ιστορία της Ευαγγελοπούλου.

Περίληψη:

1. Ένα από τα πιο σημαντικά περιστατικά (αξιολόγηση εσωτερική) ήταν όταν κάποτε νοσηλεύαμε ένα παιδί νέο, 23 ετών, από άλλη χώρα,

2. ήρθε στο νοσοκομείο για να κάνει ένα χειρουργείο κι έκανε μια ανακοπή μέσα στο χειρουργείο και χρειάστηκε να μας το φέρουν στη μονάδα εντατικής θεραπείας.

Προσανατολισμός:

3. Κάλεσα στο γραφείο μου τον αδερφό του και την μητέρα του μαζί, η οποία ούτε καταλάβαινε ούτε μιλούσε ελληνικά και τον ενημέρωσα,

4. του είπα ότι ήταν πολύ θλιβερό γιατί κι εμείς προσπαθήσαμε κι εκείνος κι η οικογένεια να καταφέρουμε να πάει καλά το παιδί, να επιζήσει,

Επιπλοκή:

5. αλλά δυστυχώς δεν τα καταφέραμε.

---

³⁴ Σύμφωνα με τη θεωρία των L&W για την δομή της προφορικής αφήγησης.

6. ... η μητέρα του εκείνη τη στιγμή κάθισε στο δάπεδο του γραφείου μου, έλυσε το μαντήλι από το κεφάλι της, πέσαν τα μαλλιά της μπροστά, έπιασε με τα χέρια της το κεφάλι κι άρχισε να μοιρολογεί.

7. ... σηκώθηκε, έπιασε τα χέρια μου και τα φίλησε.

Αξιολόγηση:

8. Αυτό για μένα ήταν συγκλονιστικό, είχε πεθάνει το παιδί της εκείνη την ώρα, κάτι είπε στο γιο της κι εκείνος μου μετέφερε «σας ευχαριστεί που την αφήσατε να κλάψει».

Επιμύθιο:

9. Δεν το ζει εύκολα ένας γιατρός αυτό, εγώ το έζησα εκείνη την ώρα, κι εκεί επειδή πολλές φορές τον θάνατο και τον πόνο των ανθρώπων δεν τον αντέχουμε κι εμείς,

10. ο θάνατος έτσι ίπταται στη μονάδα καθημερινά και δεν το αντέχουμε πάντα.

Η συγκεκριμένη σκηνή περιγράφει την διαφορετική προσέγγιση μιας τόσο τραγικής κατάστασης, η ευγνωμοσύνη και γενναιοδωρία αναδύεται ακόμα και στις πιο σκοτεινές στιγμές του πένθους, γεγονός που εκπλήσσει και την ίδια την αφηγήτρια, όπως φαίνεται από την προσωπική της αξιολόγηση.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα				σημαντικ, συγκλονιστικό	
Επιρρήματα		δυστυχώς			
Επαναλήψεις					«δεν τον αντέχουμε» (x2)
Ευθύς Λόγος	«σας ευχαριστεί...κλάψει»	«δεν τα καταφέραμε»			
Μεταφορές			«ο θάνατος ίπταται»		
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες		θλιβερό			

β) Στην ερώτηση της Τσαλίκογλου «Ποιος ήταν ο θάνατος στη δική σου ζωή και πώς τον έζησες;» εκείνη μιλάει για τον πρόωρο θάνατο του πατέρα της, με τον οποίο είχε μια μεγάλη σύνδεση. Το συμβάν την συγκλόνησε, αλλά ταυτόχρονα την έκανε να

θυμηθεί ότι ακόμα και στις τελευταίες του στιγμές εκείνος “ήταν ένας άνθρωπος που είχε πολλή ελπίδα για τη ζωή”. Αυτό το σημείο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αξιολόγηση διότι καταλήγει σε μία εκτίμηση για την προσωπικότητα του πατέρα της. Επίσης, ο τρόπος με τον οποίο ο ίδιος αντιμετώπιζε την υπόνοια του επερχόμενου δικού του θανάτου, δείχνει την γενναιότητά του καθώς ο ίδιος έπραττε σαν να έχει ακόμα πολύ χρόνο να διανύσει στη ζωή του. Αυτό ήταν και κάτι που δείχνει την μεταστροφή στο αφήγημα, την αλλαγή της προσέγγισης/αντιμετώπισης των καταστάσεων. Στο τέλος αυτής της ιστορίας η Ευαγγελοπούλου επαναλαμβάνει ότι ο πατέρας της «Ήταν πάντα ένας άνθρωπος με ελπίδα» γεγονός που θα μπορούσε να λειτουργήσει και ως επιμύθιο της συγκεκριμένης αφήγησης καθώς έμμεσα αποτελεί μία γενικευμένη δήλωση που μπορεί να διατηρηθεί στον χρόνο. («Ήταν ένας άνθρωπος... με ελπίδα»).

Επιλοκή:

1. Ο θάνατος του πατέρα μου...
2. ήτανε πολύ νέος για τα σημερινά δεδομένα.

Αξιολόγηση:

3. Ήταν ένας πολύ πολύ γλυκός και τρυφερός άνθρωπος
4. και ήταν συγκλονιστικός ο θάνατός του για μένα.
5. ... ήταν ο πρώτος κοντινός θάνατος και μου στοίχισε πάρα πολύ .

Επιλοκή:

6. Λίγο πριν πεθάνει, πέθανε Σεπτέμβριο κι έλεγε ενώ ήξερε ότι δεν ήταν καλά, και πιστεύω ότι το ήξερε,

Λύση:

7. έλεγε «πρέπει να φροντίσουμε έγκαιρα να πάρουμε σόμπα να πάρουμε ξύλα για να ανάβουμε στο μαγαζί όταν θα πάω το χειμώνα τη σόμπα».

Αξιολόγηση:

8. Ήταν πάντα ένας άνθρωπος με ελπίδα.

Επιμύθιο:

9. Και η επάνοδός μου στην ιατρική κάπου συνδεόταν με τον πατέρα μου, εκείνος ήθελε να γίνω γιατρός
10. αλλά καταλάβαινε τις δυσκολίες.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα		Πέθανε από καρκίνο πολύ νέος		συγκλονιστικός	
Επιρρήματα		Συναισθηματικά/βιωματικά			
Επαναλήψεις	Μου στοίχισε πάρα πολύ (x2)			Είχε πολλή ελπίδα	
Ευθύς Λόγος			«πρέπει να...σόμπα»		
Μεταφορές				«μου στοίχισε»	
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες				μου στοίχισε πάρα πολύ	

γ) Η σκηνή με τις μιμόζες. Η σκηνή που περιγράφει η Ευαγγελοπούλου δείχνει φανερά την στάση της απέναντι στις δυσκολίες. Ενώ περνούσε δύσκολες στιγμές στη δουλειά της, στο τέλος της ημέρας τις ξέχναγε και χαιρόταν για τις μιμόζες που είχε δει. Το γεγονός αυτό σχολίασε η κόρη της μπροστά στη συνάδελφο της κι έτσι το αναπαρήγαγε η Ευαγγελοπούλου. Η προσέγγισή της να εστιάσει στα θετικά στοιχεία της ζωής της και όχι στα αρνητικά απαραίτητα, ήταν ένα σημείο που δείχνει μέσα από αυτήν την αφήγηση την διαφορετική οπτική της.

(«Περάσαμε στη δουλειά... για να κρατηθώ»).

Περίληψη:

1. Περάσαμε στη δουλειά μια πολύ δύσκολη στιγμή.

Επιπλοκή:

2. Μετά από λίγες μέρες πάλι κάτι συνέβαινε,

3. πάλι γκρίνιαζα και στην κυρία με την οποία καθόταν η κόρη μας μαζί κι έλεγα τα παράπονά μου απ'τη δουλειά

Λύση:

4. και η επωδός ήταν πάντα «Δεν παν να γίνεται ό,τι θέλει στο νοσοκομείο, εγώ σήμερα είδα πάλι πολλές μιμόζες».

Επιμύθιο:

5. Και σ'όλη αυτή την ιατρική της μονάδος εντατικής θεραπείας με όλες τις δυσκολίες της, πάντα έβρισκα κάτι για να κρατηθώ.

1.3 Παρουσία της Τσαλίκουλου

Η παρουσία της Τσαλίκογλου είναι σημαντική καθώς συμβάλλει στην εκμείωση των απαντήσεων που οδηγούν πιο κοντά στην ουσία του Μαγικού των Ανθρώπων, δηλαδή στην συνειδητοποίηση ότι ο άνθρωπος μπορεί διαχειριστεί τον πόνο με μία εσωτερική δύναμη ζωής.

Σε κάθε επεισόδιο η Τσαλίκογλου καλωσορίζει το κοινό με κάποια συγκεκριμένα εισαγωγικά λόγια τα οποία αναφέρθηκαν στο 2^ο κεφάλαιο και υπάρχουν στο Παράρτημα³⁵. Τα λόγια αυτά εκκινούν κάθε επεισόδιο και το συνδέουν με την ξεχωριστή ιστορία που πρόκειται να ακολουθήσει. Πρόκειται για την ουσία του Μαγικού των Ανθρώπων, την επιστημονική ιδέα της Τσαλίκογλου που εκλαμβάνει τον αποχωρισμό του εμβρύου από το σώμα της μητέρας ως το πρώτο πένθος που πηγάζει από την ίδια τη δημιουργία της ζωής. Αυτή η πρώτη αποκοπή μας ακολουθεί και στη μετέπειτα πορεία της ζωής κατά την οποία μπορεί να βιώσει κανείς τον πόνο σε διάφορες μορφές, με κορυφαίο αυτόν της θανάτου.

Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, η Τσαλίκογλου συνδιαλέγεται σε κάποια σημεία με την Ευαγγελοπούλου και απευθύνεται προς αυτήν με ερωτήσεις ή σχόλια που συμβάλλουν στην εξέλιξη της συζήτησης. Οι πιο ενδεικτικές είναι οι ακόλουθες:

- Ποιος ήταν ο θάνατος στη δική σου ζωή και πώς τον έζησες;

- Τι να κάνουν οι άνθρωποι Βάσω για να βλέπουν μπροστά τους μιμόζες ακόμα κι όταν δεν υπάρχουν;

- Έχεις την αίσθηση ότι την ώρα που αφηγείται ένα όνειρό του είναι ήδη η αφήγηση, έχει κάτι το ιαματικό γι' αυτόν το γεγονός της αφήγησης, όσο τρομακτικό κι αν ακούγεται.

- Λέγαμε πριν, κοιμωμένη, ύπνος, θάνατος. Τι είναι εκείνο που ξυπνάει την κοιμωμένη, που μπορεί να την ξυπνήσει από τον ύπνο της όταν δεν είναι θάνατος ο ύπνος της; Πώς ξυπνάει η κοιμωμένη;

Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι ερωτήσεις της Τσαλίκογλου λειτουργούν μαιευτικά, για να ανασύρουν πληροφορίες, σκέψεις, συναισθήματα που ήδη ενυπάρχουν στην ιστορία του πρωταγωνιστή. Λαμβάνεται υπόψιν και η ιδιότητα της ίδιας ως καθηγήτρια Ψυχολογίας που την καθιστά ικανή να επεξεργάζεται τα δεδομένα με έναν τρόπο ερευνητικό και διαφορετικό απ' ό,τι θα επεδίωκε κάποιος με την ιδιότητα του δημοσιογράφου. Επίσης, παρατηρείται ότι τα χαρακτηριστικά της κλασικής συνέντευξης σε αυτό το πλαίσιο του Μαγικού των Ανθρώπων δεν υπάρχουν,

---

³⁵ βλ. Παράρτημα

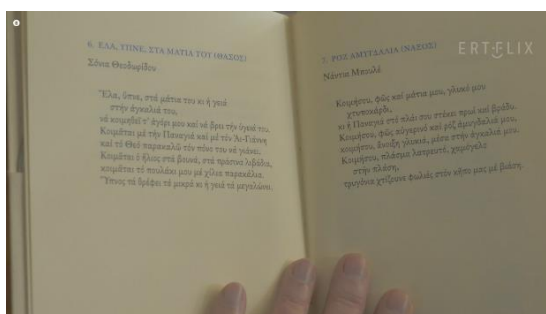
καθώς οι ερωτήσεις/σχόλια της Τσαλίκουγλου είναι ελάχιστες, καθώς δίνεται ο λόγος κυρίως στον πρωταγωνιστή.

1.5 Ηρωοποίηση του αφηγητή

Κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης αφήγησης, είναι διακριτά τα σημεία στα οποία η Ευαγγελοπούλου προσεγγίζει τις δυσμενείς καταστάσεις της ζωής της ως προκλήσεις που την οδηγούν από τον πόνο στην διεκδίκηση της ζωής και της κάθε μέρας που περνάει.

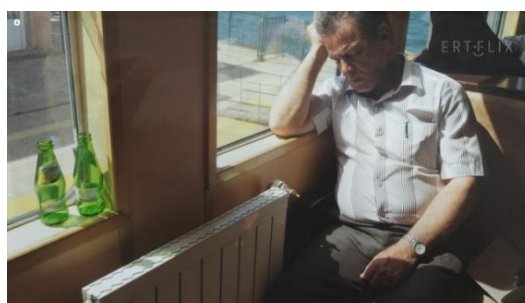
1.4 Εικόνες

Κατά τη διάρκεια της αφήγησης, προβάλλονται διάφορα στιγμιότυπα είτε με τον πρωταγωνιστή, είτε με άλλες σκηνές που πλαισιώνουν την ιστορία και την μεταφέρουν σε ένα οπτικό πλαίσιο.

Εικόνα 2: Η Ευαγγελοπούλου διαβάζει τα μοιρολόγια από το βιβλίο και ταυτόχρονα προβάλλεται η αντίστοιχη σκηνή με εκείνη και το βιβλίο.

Επίσης, η στιγμή που η Ευαγγελοπούλου μιλάει για τα όνειρα και τον ύπνο των ασθενών στην εντατική, συνοδεύεται από διάφορες εικόνες ανθρώπων που κοιμούνται σε διάφορα σημεία.

Εικόνα 3: Κύριος που κοιμάται σε δημόσιο χώρο

Στη συνέχεια, όταν η Ευαγγελοπούλου μιλάει για την κορυφογραμμή του βουνού των Αγράφων προβάλλεται η φωτογραφία από το βουνό (Εικ. 4).

Εικόνα 4: Η οροσειρά "Η ωραία κοιμημένη"

Τέλος, όταν αναφέρεται στο παρελθόν και περιγράφει γεγονότα από παλιά προβάλλονται οι αντίστοιχες αναμνηστικές φωτογραφίες με τους συγγενείς της (Εικ.5).

Εικόνα 5: Φωτογραφία της Ευαγγελοπούλου με τον πατέρα της.

Περίπτωση 2^η - Πόλυ

2.1 Θεματικές αφήγησης

Η Πόλυ αφηγείται τις κακουχίες της ζωής της όπως τον θάνατο της μητέρας της, την απόπειρα αυτοκτονίας της, την μοναξιά στο νησί, τον θάνατο των δύο κοντινών της φίλων αλλά και τα δώρα της ζωής της, όπως την επίδραση των δύο καλών της φίλων, την εμπειρία στον κοινωνικό συνεταιρισμό Διάπλους, την αγάπη για τη δουλειά της. Η πρωτοπρόσωπη ομοδιηγητική³⁶ αφήγηση της Πόλυ έχει τα εξής χαρακτηριστικά: η περιγραφή των γεγονότων γίνεται με μία χρονική συνέπεια, δηλαδή αναφέρονται τα γεγονότα από το μακρινό παρελθόν μέχρι το παρόν της ζωής της ολοκληρώνοντας έτσι μία χρονική κλιμάκωση. Η αφήγησή της περιλαμβάνει αρκετά

³⁶ Ως ομοδιηγητικός (αυτοδιηγητικός) αφηγητής ονομάζεται ο αυτός που ταυτίζεται με τον ήρωα της αφήγησης, δηλαδή ο πρωταγωνιστής της ιστορίας και ο αφηγητής είναι το ίδιο πρόσωπο. Ταυτόχρονα, η αφήγηση ολοκληρώνεται με την χρήση του α' ενικού προσώπου (πρωτοπρόσωπη αφήγηση) προκειμένου να γίνει η ταύτιση με το άτομο που μιλάει για τα προσωπικά του βιώματά. (Fludernik M. (2009), *An Introduction to Narratology*, Routledge, σελ. 32)

σημεία στα οποία υπάρχει αξιολόγηση, καθώς εκείνη σχολιάζει τις καταστάσεις που βίωσε κυρίως γιατί είναι συναισθηματικά φορτισμένα.

2.2 Θεματικές Αφήγησης

Τα σημεία στα οποία παρατηρείται αφήγηση που αναδεικνύει την ανατροπή είναι τα εξής:

α) Η σκηνή της απόπειρας αυτοκτονίας, κατά την οποία η Πόλυ πηγαίνει προς την θάλασσα για να βάλει τέλος στη ζωή της. Ο άνθρωπος που την σταμάτησε και της μίλησε λειτούργησε σαν φύλακας άγγελός της. Έπειτα η συνειδητοποίηση της πράξης της την έκανε να αναθεωρήσει γι' αυτό και να δράσει υπέρ της και όχι κατά της. Η μετακόμισή της στην Αθήνα αποτελεί σημαντική αλλαγή στη ζωή της Πόλυς που την οδήγησε από μία δυσμενή κατάσταση σε μία άλλη γεμάτη ανοιχτές πόρτες και ελπίδα. (“Κάποιο πρωί... από δω και πέρα”).

Περίληψη:

1. Κάποιο πρωί λοιπόν ξύπνησα πολύ άσχημα κι έτσι ήθελα να το τελειώσω εδώ,
2. ήθελα να μην υπάρχω για κανέναν.
- ...
3. ... μπορώ να πω ότι εκείνη τη στιγμή ήμουν σαν θολωμένη,
4. δεν ήξερα τι έκανα, δεν ήξερα πού πήγαινα,
5. το μόνο που θυμάμαι είναι ότι βουτάω το κουτί και τραβούσα προς την θάλασσα σαν ζόμπι απ' ό,τι μου είπε ένας γνωστός μου μετά.

Επιπλοκή:

6. Μου βούτηξε τα χάρτια από τα χέρια,
7. με ταρακούνησε απ' ό,τι μου έλεγε, κάθισε μου μίλησε,
8. μου έδωσε μια συμβουλή ότι «καλό είναι να πας στην Αθήνα, να βρεις δικούς σου ανθρώπους, μην μένεις εδώ, γιατί αλλιώς δεν πρόκειται να κάνεις τίποτα, πάλεψέ το».

Αύση:

9. Το να γυρίσω στην Αθήνα το αποφάσισα λίγες μέρες αργότερα,
10. είπα να δώσω άλλη μία ευκαιρία στον εαυτό μου, έστω και μόνη μου.
11. Έτσι πήρα τη φίλη μου τηλέφωνο.

ξιολόγηση:

12. Αυτό μου δωσε μια μικρή δύναμη, μια ώθηση.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα		Θολωμένη,			
Επιρρήματα	άσχημα				
Επαναλήψεις		«δεν ήξερα» (x2)			
Ευθύς Λόγος			«καλό είναι...πάλεψέ το»		
Μεταφορές		Σαν ζόμπι			
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες				Μικρή δύναμη	

β) Η γνωριμία της με τις δομές ψυχιατρικής της άνοιξαν έναν νέο δρόμο προς την ανιδιοτελή προσφορά, από άνθρωπο σε άνθρωπο. Σε αυτές γνώρισε άτομα που την αγάπησαν, την φρόντισαν και στάθηκαν με γενναιοδωρία στο πλάι της. Μέσα από τον προσωπικό της γολγοθά κατάφερε να αντιληφθεί την ιδιότητα-λειτουργήμα να βοηθά άλλους ανθρώπους και να μοιράζεται την καλή της ενέργεια.

(“Έχω ανθρώπους δίπλα μου...είναι δίπλα μου”).

γ) Το συμβάν με την κοπέλα από τον ξενώνα που αντέδρασε επιθετικά προς την Πόλυ. Η κοπέλα συμπαθούσε την Πόλυ αλλά λόγω της ψυχικής ασθένειάς της παραφέρθηκε. Πάνω στην έντασή της σκέφτηκε να μην κάνει κακό στην Πόλυ και την προειδοποίησε. Τις επόμενες μέρες απολογήθηκε και της ζήτησε συγγνώμη. Πρόκειται για μια συμπεριφορά που δεν περιμένει κανείς από κάποιον που βρίσκεται σε ευάλωτη στιγμή, δηλαδή να σκεφτεί τον συνάνθρωπό του πριν πράξει με ανορθόδοξο τρόπο.

(“Όπως έχω ένα περιστατικό...πολύ ευαίσθητοι”).

Περίληψη:

1. Όπως έχω ένα περιστατικό στον ξενώνα που έμενα...
2. Κάποια στιγμή είχε μια πολύ άσχημη υποτροπή, με αποτέλεσμα να χτυπάει τα πάντα.Επιλοκή:

3. Πάνω στον πανικό της, πάνω στην υποτροπή της,
4. σκέφτηκε εμένα.

5. Εγώ επέμεινα δυστυχώς

6. κι εκείνη την ώρα βουτάει ένα ρολόι που είχε στο κομοδίνο της και μου το εκσφενδονίζει στο κεφάλι.

Λύση:

7. Μετά από δυο μέρες που συνήλθε, που άρχισε και ηρεμούσε ήρθε κοντά μου

8. και μου είπε «Πόλυ σε χτύπησα; Πόλυ συγνώμη, σου έκανα κακό;».

Αξιολόγηση:

9. Μπορώ να πω σοκαρίστηκα,

10. λέω «Κοίταξε να δεις, επάνω στον δικό της τον πόνο θυμήθηκε εμένα να μην κάνει κακό».

Επιμύθιο:

11. Γι'αυτό λέω ότι οι άνθρωποι αυτοί είναι πολύ ευαίσθητοι.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα		άσχημη			Πολύ ευαίσθητοι
Επιρρήματα		δυστυχώς			
Επαναλήψεις					
Ευθύς Λόγος			«Πόλυ..κακό;»		
Μεταφορές					
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες				Σοκαρίστηκα	

2.3 Ηρωοποίηση αφηγητή

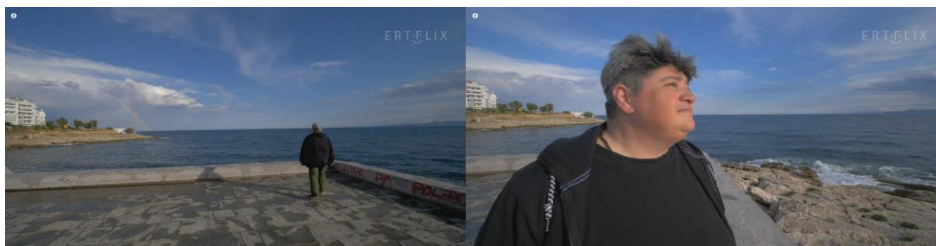
Η Πόλυ από την αρχή της ζωής της αντιμετώπιζε δυσκολίες. Η απώλεια της μητέρας της, η απουσία του πατέρα, η ζωή στο νησί και η κατάθλιψη, τα εμπόδια στην εργασία της λόγω του σωματικού της βάρους, οι θάνατοι των κοντινών της φίλων ήταν συνθήκες που την ανάγκασαν να μείνει δυνατή και να διαχειριστεί πολύ στενάχωρες καταστάσεις. Συνολικά βλέπουμε την ζωή της (όπως την περιγράφει) να παίρνει με θετική τροπή και να κατευθύνεται προς το καλύτερο με εκείνη να κάνει μεγάλη προσπάθεια για να σταθεί στα πόδια της. Μέσα από τις κοινωνικές δομές γνώρισε σημαντικά άτομα για την ζωή της και έμαθε να βοηθάει και να βοηθιέται. Η ανατροπή που δίνει στη ζωή της, επιλέγοντας το καλύτερο για εκείνη προκειμένου να βοηθήσει τον ίδιο της τον εαυτό, είναι και η ουσία του Μαγικού των Ανθρώπων. Παρά τις δυσμενείς συνθήκες η Πόλυ βρίσκει τη δύναμη να δει την ζωή της με άλλα μάτια, ακόμα και όταν φτάνει πολύ κοντά στο σημείο να την χάσει. Η υπέρβασή της φαίνεται σε διάφορα σημεία στη ζωή της, όταν απέφυγε την απόπειρα αυτοκτονίας της και επέλεξε να ζήσει, όταν μοίρασε την αγάπη της σε άλλους ανθρώπους κι απέκτησε νόημα η δική της ζωή.

2.4 Απουσία της Τσαλίκογλου

Η Τσαλίκογλου δεν επεμβαίνει καθόλου στην αφήγηση της Πόλυς, αντιθέτως, παρακολουθούμε μόνο εκείνη να μιλάει για την ιστορία της. Το βήμα δίνεται μόνο στην Πόλυ και αυτό αποδεικνύει ότι δεν υπάρχει κανένα στοιχείο συνέντευξης ή συναφήγησης που να καθοδηγεί (έστω φανερά, απ'όσα προβάλλονται στο επεισόδιο) την ροή σκέψης και λόγου της πρωταγωνίστριας.

2.5 Εικόνες και λόγος

Τα στιγμιότυπα που προβάλλονται στο επεισόδιο με την Πόλυ ταυτίζονται με τα λεγόμενά της στο σημείο που περιγράφει την απόπειρα αυτοκτονίας της στη θάλασσα. Σε εκείνο το σημείο της περιγραφής της, το κοινό βλέπει σκηνές από την παραλία, με την Πόλυ να περιφέρεται και να αγναντεύει την θάλασσα. Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται έμμεσα μια αναπαράσταση της σκηνής που έζησε η Πόλυ στην παραλία, κάνοντας την πιο παραστατική προς το κοινό (Εικ.1,2,3,).

Εικόνα 6: Η Πόλυ επισκέπτεται την παραλία, όπως είχε κάνει στην απόπειρα αυτοκτονίας της.

Περίπτωση 3^η - Περικλής

3.1 Θεματικές αφήγησης

Ο Περικλής μιλάει για τα παιδικά του χρόνια, την έλλειψη της μάνας του και τα οικογενειακά προβλήματα, την αγάπη για την γιαγιά του, την σχιζοφρένεια που τον ακολούθησε ενηλικιώνοντας, την απώλεια της γιαγιάς του, τον πατέρα του και την εξάρτησή του, την σχέση με τον πατέρα του και την δουλειά του ως μάγειρας. Η αφήγηση του είναι ένα χρονικό, μια ιστορία που εκτυλίσσεται από τα παιδικά του χρόνια, την ενηλικίωσή του που στιγματίστηκε από ένα συγκεκριμένο γεγονός, και το παρόν του στο οποίο αισθάνεται πλέον ευτυχισμένος και πλήρης. Αυτή είναι η γραμμή της ιστορίας του που ενώνεται με τελείες-σταθμούς στη ζωή του.

3.2

α) Ο Περικλής περιγράφει ένα περιστατικό στο οποίο ήταν μικρό παιδί και βρίσκει τον πατέρα του να είναι τραυματισμένος και ταλαιπωρημένος από την εξάρτησή του στις ουσίες. Στο τέλος της περιγραφής και μετά από πολλά βιώματα γεμάτα πόνο, ο Περικλής περιγράφει όλες αυτές τις άσχημες καταστάσεις ως ένα κακό όνειρο από το οποίο ξύπνησε κι εκείνος και ο πατέρας του. Η προσωπική του άμυνα τον οδηγεί στο να εκλάβει τις άσχημες καταστάσεις σαν κάτι μη πραγματικό/υπαρκτό. Αυτή η προσέγγιση δείχνει μια εσωτερική δύναμη ψυχής στην προσπάθεια να απαλύνει τον αφόρητο πόνο, και τελικά όντως απαλύνεται, καθώς βλέπουμε στο επεισόδιο ότι τόσο ο ίδιος όσο και ο πατέρας του πλέον βρίσκονται σε ένα πολύ καλό στάδιο της ζωής τους.

(“Εγώ είχα πολύ άσχημες ... στη ζωή μου”).

Περίληψη:

1. Εγώ είχα πολύ άσχημες εικόνες και βιώματα από δέκα χρονών παιδάκι.

Προσανατολισμός:

2. Κατέβαινα στο υπόγειο της πολυκατοικίας να πάρω το ποδήλατό μου να βγω έξω να παίξω σαν παιδί

3. κι έβρισκα τον πατέρα μου λιπόθυμο που είχε κάνει τη δόση του.

...

Επιπλοκή:

4. Μες στα αίματα αλλά όχι από ατύχημα, γιατί είχε παίξει ξύλο με τους υπολοίπους εκεί πέρα.

5. Έβλεπα εικόνες πολύ πολύ άσχημες, πολύ πόνο, πολύ φόβο.

6. Είναι τα συναισθήματα,

7. ντάξει εγώ όλο αυτό που το ξεπεράσαμε κι εγώ και ο πατέρας μου

Αξιολόγηση:

8. το βλέπω σαν ένα κακό όνειρο που ξυπνήσαμε και οι δύο

Λύση:

9. και πέρασε, τελείωσε.

Επιμύθιο:

10. Γι' αυτό και μπόρεσα και συνέχισα στη ζωή μου.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα	άσχημες				
Επιρρήματα	Πάρα πολύ				
Επαναλήψεις		Πολύ πόνο, πολύ φόβο			
Ευθύς Λόγος			Πέρασε, τελείωσε		
Μεταφορές				Σαν κακό όνειρο	
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες			Το ξεπεράσαμε		Συνέχισα τη ζωή μου

β) Ο Περικλής στο συγκεκριμένο απόσπασμα “Ποτέ, ποτέ δεν άφησα ... να κάνω πράγματα” αναφέρει πώς το πρόβλημα της σχιζοφρένειας δεν τον εμπόδισε ποτέ από το να κάνει πράγματα για τον εαυτό του και να βελτιωθεί ως άνθρωπος. Λαμβάνοντας πάντα την θεραπεία του κατάφερε να είναι πολύ λειτουργικός τόσο για τον ίδιο του τον εαυτό και την καθημερινότητά του όσο και για τους κοντινούς του ανθρώπους. Η θέληση για ζωή, η αγάπη για τη μαγειρική τον οδηγούσαν πάντα να κάνει ένα βήμα μπροστά.

3.3. Ηρωοποίηση

Ο Περικλής αποτελεί μία φιγούρα ανθρώπου που δεν έχει πτοηθεί από τις δυσκολίες που προέκυψαν στη ζωή του. Από πολύ μικρός ανέλαβε σοβαρές οικογενειακές υποχρεώσεις και παρά το προσωπικό του πρόβλημα της σχιζοφρένειας κατάφερε να ορθοποδήσει. Η καλή σχέση με τον πατέρα του, η εσωτερική του ηρεμία και η καταξίωση στη δουλειά του ήταν από τις πιο σημαντικές του νίκες σε αυτόν τον αγώνα βιοπάλης.

3.4

Η Τσαλίκου συμμετέχει στην αφήγηση του Περικλή σχηματίζοντας τις δικές της απορίες τις οποίες του απευθύνει. Οι ερωτήσεις και τα σχόλια της πηγάζουν

τη συζήτηση με τον Περικλή ένα βήμα πιο πέρα εκμαιεύοντάς του πιο προσωπικά στοιχεία και προσεγγίζοντας τα λεγόμενα του από άλλη οπτική.

-Ήξερες εσύ δέκα χρονών να πάρεις βοήθεια;

-Στην πραγματικότητα αυτό που αισθάνομαι και βλέπω εγώ τώρα είναι ότι επί της ουσίας κουβαλάς ένα μεγάλο βάρος γιατί επί της ουσίας τα παιδιά δεν είναι εκεί για να φροντίζουν τους γονείς, ειδικά από τόσο μικρή ηλικία.

-Όσο ζούσατε με τον μπαμπά, μιλούσατε καθόλου για τη μαμά, την αναζήτησες ποτέ;

-Πες μου μια μεγάλη αγκαλιά, μια φορά που σαν μικρό παιδί χόθηκες σε μια αγκαλιά.

3.5 Στιγμιότυπα από τον Περικλή με τον πατέρα του δείχνουν την υγιή σχέση που έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν μέχρι στιγμής.

Εικόνα 7: Ο Περικλής στη συνάντηση με τον πατέρα του.

Στιγμιότυπα από παλιές φωτογραφίες με τη μητέρα του, όσο ο Περικλής μιλάει για την σχέση που είχε με εκείνη και την παρουσία της στη δική του ζωή.

Εικόνα 8: Η μητέρα του Περικλή, ο Περικλής φαντάρος και ο σύντροφός της.

4.1 Θεματικές αφήγησης

Ο Αύγουστος Κορτώ μοιράζεται τις πιο προσωπικές του σκέψεις, για την σχέση του με την άρρωστη μητέρα του, για την αυτοκτονία της και την απώλειά της, για τη συγγραφική του πορεία αλλά και την ψυχική του νόσο που τον συνόδευε με αυτοκτονικές τάσεις.

4.2 α) Απόπειρα αυτοκτονίας

Ο Κορτώ περιγράφει την απόπειρα αυτοκτονίας που επιχείρησε να κάνει, στην οποία τελικά άλλαξε γνώμη και προσπάθησε να σώσει τον εαυτό του. Στο περιστατικό που περιγράφει ο Κορτώ ζητούσε από τους τραυματιοφορείς να τον βοηθήσουν και σε εκείνο το σημείο φαίνεται η ανατροπή που έκανε ζητώντας μια δεύτερη ευκαιρία για να ζήσει. Από το ένα άκρο της μη αποδοχής της ζωής του, πέρασε στο άλλο άκρο της κατάφασης της ζωής από τη μία στιγμή στην άλλη.

(“Αντίστοιχα. όταν πέρυσι ... σαν τυφλοπόντικας”).

Προσανατολισμός:

1. Αντίστοιχα, όταν πέρυσι τον Απρίλιο έκανα τη δεύτερη απόπειρά μου,
2. πρώτη ήταν το 2009, αυτή ήτανε πιο σοβαρή,

Επιπλοκή:

3. πήρα κάμποσα αντιψυχωσικά, πήγα να ξαπλώσω,
4. στο πεντάλεπτο έκλασα πόμολα, σηκώθηκα,
5. προσπάθησα να προξενήσω εμετό, δεν έχω κανένα τέτοιο αντανακλαστικό,
6. δηλαδή μπορώ να χώσω, ας το πούμε, ένα από αυτά τα τρίποδα όλο μέσα και πάλι δεν κάνω εμετό.

Λύση:

7. Οπότε επειδή ακριβώς ήμουνα χεσμένος επάνω μου πήρα το ασθενοφόρο,
8. ήρθε με μαζέψανε,
9. τους έλεγα «Χώσε αδερφέ το χέρι στο στόμα μπας και ξεράσω»,
10. μου έλεγαν «Μην φοβάσαι θα στα βγάλουνε με την πλύση»,
11. αλλά αυτό που θυμάμαι περισσότερο κι από το φόβο του θανάτου είναι ότι πρέπει να κάνουμε κάτι,
12. άμεσα για να επιζήσουμε.

13. Και το σκεφτόμαστε μετά το τι μέλλει γενέσθαι, αλλά πρέπει κάτι να κάνουμε.

Αξιολόγηση:

14. Γιατί είναι πολύ περίεργο, δέκα λεπτά πριν κάνεις την απόπειρα,

15. υποτίθεται ότι έχεις αποφασίσει να πεθάνεις γιατί δεν υπάρχει τίποτα σε αυτή τη ζωή που να σε κρατάει,

16. γιατί δεν αντέχεις άλλο τον πόνο.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα	σοβαρή	χεσμένος		περίεργο	
Επιρρήματα					
Επαναλήψεις					
Ευθύς Λόγος			«Χώσε...ξεράσω», «Μην ...πλύση»		
Μεταφορές		Έκλασα πόμολα, χεσμένος			
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες				Δεν αντέχεις	

β) Πρόβλημα υγείας

(“Το Μάιο του 2013...προκειμένου να ζήσω”).

Προσανατολισμός:

1. Το Μάιο του 2013 άρχισα να γεμίζω μελανιές που δεν πονούσανε επειδή κάτι ψιλιαζόμουνα απ’ όσα θυμόμουνα στις σπουδές μου στην ιατρική,
2. πήγαμε στο νοσοκομείο ήτανε όντως πορφύρα...

Επιπλοκή:

3. Όταν μπήκα στο θάλαμο και μου βαρέσαν την πρώτη κορτιζόνη είχα φτάσει στα δύο χιλιάδες αιμοπετάλια, με φυσιολογικές τιμές διακόσιες είκοσι-διακόσιες πενήντα χιλιάδες.
4. Κάθε φορά που γύριζα το κεφάλι μου έτσι
5. είχα και καινούριες μελανιές
6. και όλοι εκεί πέρα ήταν χεσμένοι ότι μπορεί να έκανα αυτό που συμβαίνει εάν μηδενιστούν τα αιμοπετάλια,
7. αυτόματη αιμορραγία στον εγκέφαλο.

Αξιολόγηση:

8. Αυτό που θυμάμαι είναι πέρα απ'τον τρόπο,
9. είναι η λαχτάρα ότι
10. «Παιδιά κάντε κάτι, πλακώστε με στις κορτιζόνες,

Επιμύθιο:

11. ό,τι χρειάζεται προκειμένου να ζήσω».

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα		χεσμένοι			
Επιρρήματα					
Επαναλήψεις					
Ευθύς Λόγος			«Παιδιά..ζήσω»		
Μεταφορές		Βαρέσαν κορτιζόνη			
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες				Τρόμος, λαχτάρα	να ζήσω

Ο Κορτώ περιγράφει ένα πρόβλημα υγείας που είχε για το οποίο νοσηλεύτηκε και παρακαλούσε τους γιατρούς να τον βοηθήσουν προκειμένου να ζήσει. Παρά τις αυτοκαταστροφικές τάσεις του, όταν έφτανε σε κίνδυνο η ζωή του, ενεργοποιούταν μέσα του το ένστικτο της επιβίωσης και της λαχτάρας να ζήσει. Γίνεται αντιληπτό ότι από τη μία στιγμή στην άλλη ο Κορτώ αξιολογούσε την ζωή του με τέτοιο τρόπο που του επέβαλε να κρατηθεί ζωντανός με κάθε κόστος.

4.3 Ηρωοποίηση

Κατά τη διάρκεια της αφήγησης του Κορτώ, συγκροτείται η ταυτότητα ενός ανθρώπου που προσπαθεί να κρατηθεί στη ζωή ακόμα κι όταν όλα τον οδηγούν προς την αυτοκαταστροφή του, βάζοντας σε κίνδυνο την ίδια του την ύπαρξη. Η ανατροπή γίνεται από τον ίδιο όταν αντιστέκεται στην εσωτερική του επιθυμία για αυτοτραυματισμό και αναζητά με κάθε τρόπο την επιβίωση του. Σε αυτόν τον δύσκολο αγώνα, οι άνθρωποι γύρω του τον βοηθούν να αγωνιστεί με ό,τι μέσα διαθέτει και να δει την ζωή μέσα από το πρίσμα της δημιουργίας, της αναζήτησης της ηρεμίας και πληθωρικής αγάπης. Η σύνδεση με το παρόν του δείχνει την προσωπική του εξέλιξη, την προσπάθειά του να ζήσει μια καλύτερη ζωή.

4.4 Τσαλίκογλου

Η παρουσία της Τσαλίκογλου στην αφήγηση του Κορτώ είναι αρκετά ενεργή, καθώς με τα σχόλιά της και την ιδιότητά της ως καθηγήτρια Ψυχολογίας εμβαθύνει στην συζήτηση. Από την άλλη, μέσω των ερωτήσεων προς τον Κορτώ εκμαιεύει σημαντικές πληροφορίες που οδηγούν την αφήγηση σε πιο εσωτερικά επίπεδα ως προς τον ψυχισμό του αφηγητή.

-Ζούσες με τον φόβο του τέλους;

-Σαν η ενόρμηση της ζωής εκείνη τη στιγμή να παίρνει το πάνω χέρι και να πάει στο πλάι την ενόρμηση του θανάτου, σαν να γίνεται πιο δυνατό εκείνη τη στιγμή.

-Εγώ για να το ομορφύνω λίγο θέλω να σου θυμίσω κάτι που έχεις γράψει, που έχεις διαλέξει σαν μότο, στο βιβλίο σου 'Για την Κατερίνα' και έχει σημασία αυτή τη στιγμή να το θυμίσουμε, έχεις πει δανειζόμενος τα λόγια του Σιοράν, «Ζούμε στον πάτο της κόλασης όμως κάθε στιγμή και ένα θαύμα».

-Εγώ ένιωσα και κάτι άλλο, «δες πόσο αυτή η γυναίκα με αγάπησε». Δηλαδή μέσα από αυτό το βιβλίο βγαίνει και ένας πολύ αγαπητός υιός αυτής της γυναίκας και νομίζω αυτό δεν είναι ένα εφόδιο για να πορεύεται κανείς;

4.5 Εικόνες και λόγος

Τα στιγμιότυπα στο επεισόδιο με τον Κορτώ αποτελούνται κυρίως από το πλάνο με τον ίδιο να κάθεται σε ένα καφενείο, πρόκειται για το κεντρικό πλάνο που δείχνει τον ίδιο να αφηγείται πάντα από εκείνη τη συγκεκριμένη θέση. Το επεισόδιο εμπλουτίζεται με πλάνα από μια βροχερή μέρα στην παραλία, αλλά και από πλάνα μέσα από ένα τρένο που κινείται και από σκηνές που οι άνθρωποι οδηγούν. Τα πλάνα αυτά δεν ταυτίζονται με τα λεγόμενα της αφήγησης του Κορτώ, αλλά περισσότερο συμπληρώνουν την ιστορία με ένα ένα πιο μελαγχολικό πλαίσιο.

Εικόνα 9: Τρένο που κινείται

Εικόνα 10: Πουλιά που πετούν στη θάλασσα

Εικόνα 11: Ο Αύγουστος Κορτώ στο καφενείο

Περίπτωση 5^η - Ρέα Βιτάλη

5.1 Η Ρέα Βιτάλη μιλάει για τον θάνατο του πατέρα της, την μάχη της με τον καρκίνο, την αγάπη για την οικογένειά της, την σημασία της παρατήρησης και συγγραφής στη ζωή της αλλά και την αξία των παρηγορητικών κέντρων θεραπείας.

5.2

α) Η Ρέα Βιτάλη αφηγείται ένα περιστατικό στο οποίο βρίσκεται σε ένα νοσοκομείο για την φίλη της και ξαφνικά συναντάει κάποιες κυρίες που είχαν χειρουργηθεί για μαστεκτομή, οι οποίες είχαν ζωηρή διάθεση και αντιμετώπιζαν το πρόβλημά τους απενοχοποιώντας κάθε φόβο και ανασφάλεια. Το γεγονός αυτό εντυπωσίασε την Βιτάλη κι εκείνη ξεκίνησε να γράφει γι' αυτό που βίωσε. Η θετική προσέγγιση των καταστάσεων από εκείνες τις κυρίες, που υπό άλλες συνθήκες θα μπορούσαν να ήταν απαισιόδοξες και καταβεβλημένες, λειτούργησε ως εφόδιο προς την Βιτάλη για να βλέπει τα πράγματα από μια πιο ευχάριστη σκοπιά.

(“Θυμάμαι ένα περιστατικό...εδώ μέσα;”).

Προσανατολισμός:

1. Θυμάμαι ένα περιστατικό πάνω σ' αυτό.
2. Συνοδεύω μια φίλη μου σ' ένα νοσοκομείο για αποκατάσταση,
3. εκείνη είχε περάσει καρκίνο στήθους και τη συνοδεύω στη Θεσσαλονίκη.
4. Παίζει ρόλο η Θεσσαλονίκη γιατί είναι μια άλλη ράτσα ανθρώπων οι Θεσσαλονικιές. (εσωτερική αξιολόγηση)

Επιπλοκή:

5. Και την τελευταία που είναι να φύγει από το νοσοκομείο και είμαι μαζί της και μαζεύω τα πράγματα,
6. ανοίγει η πόρτα και εισβάλλει μέσα μια ομάδα γυναικών μα τόσο χαριτωμένων,
7. τόσο βαθιά υγιών ενώ δεν ήτανε,
8. με εκείνο το λακριντί το θεσσαλονικιώτικο, τα γέλια, τα καλούδια τους, μια άλλη ράτσα.
9. Και εκείνη τη στιγμή αρχίζουν να σηκώνουν όλες τις μπλούζες τους γιατί ήταν εκεί η γιατρός που έκανε την αποκατάσταση
10. και άρχισαν όλες κι έλεγαν «Αθηνά εμένα δεν μου το έχεις κάνει καλά και μήπως εδώ λίγο να ήτανε πιο έτσι».
11. Και ξαφνικά βρίσκομαι ανάμεσα δέκα-δεκαπέντε στήθη λαβωμένα.

Αξιολόγηση:

12. Άρχισα να νιώθω λίγο αμήχανα, λίγο ντροπή,
13. μια αμηχανίας ντροπή ότι εγώ είμαι υγιής, είμαι αρτιμελής,
14. τώρα τι κάνω εγώ πώς το παίζω τόσο υγιής εδώ μέσα;
15. Είναι λίγο περίεργα αυτά τα πράγματα.
16. Φύγαμε, γύρισα στο σπίτι μου, έγραφα για πολιτική,
17. για ό,τι μπορείς να φανταστείς όπως γράφω συνήθως γιατί γράφω χρονογράφημα,
18. ώσπου κάποια στιγμή έκανα αυτό που κάνω πάντα.

Λύση:

19. Άνοιξα τέλος πάντων το κομπιούτερ μου, κάθισα μπροστά
20. και είπα στον εαυτό μου «Ρε άντε και μένα δεν με ξεγελάς, ας τελειώσουμε».
21. Και πραγματικά αυτό που τόσο καιρό ήταν εδώ που λέμε κάτι έχει σταθεί,
22. άρχισα να γράφω, έβαλα τίτλο ‘‘Βυζάκια σας φιλώ’’.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα					
Επιρρήματα		Βαθιά υγιών		αμήχανα	
Επαναλήψεις		Τόσο (x2)		Ντροπή (x2)	
Ευθύς Λόγος			«Ρε άντε..τελειώσουμε»		
Μεταφορές		Στήθη λαβωμένα		Το παίζω υγιής	
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες				νιώθω	

β) Η Βιτάλη μιλάει και για την δική της ασθένεια και για το πώς μετέτρεψε νοητικά τις έννοιες στο μυαλό της με τέτοιο τρόπο ώστε να φέρει την κατάσταση με το μέρος της. Χαρακτηριστικά η ίδια ομολογεί ότι ‘‘η αρρώστια μπορεί να είναι ακόμα και μεγάλη ευλογία’’, καθώς μέσα από αυτήν κατάφερε να αγαπήσει το σώμα της εξ’ ολοκλήρου, κάθε όργανο ξεχωριστά καθώς αντιλήφθηκε την αξία, την μαγεία και λειτουργικότητά τους. Αυτό θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αξιολόγηση, καθώς αναφέρει ότι *«Αν μια αρρώστια δεν σε βάλει στα χωράφια της αναξιοπρέπειας, τότε είναι μια μεγάλη ευλογία ακόμα και η αρρώστια»*, γεγονός που αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο

Σίγουρα, μέσα από την ιστορία τις ηχεί ένα πολύ σοφό δίδαγμα: ότι είναι όλα θέμα προσέγγισης και οπτικής των πραγμάτων.

(‘‘Λοιπόν, όταν άρχισα τις χημειοθεραπείες...και η αρρώστια’’).

Επιλοκή:

1. Λοιπόν, όταν άρχισα τις χημειοθεραπείες, στην πρώτη εντάξει, λες «ωραία, αυτό ήταν;».
2. Είναι τόσο πιο πολύ ο φόβος απ’ αυτό,

3. το 'χεις κάνει τόσο τεράστιο που πάντα μετά την πρώτη χημειοθεραπεία λες «Α, εντάξει».

4. Τη δεύτερη δεν είναι εντάξει

5. και την τρίτη δεν είναι καθόλου εντάξει.

6. Θυμάμαι όμως μέσα στη νύχτα ότι ξύπνησα

Λύση:

7. και για πρώτη φορά άρχισα να αγαπάω ένα-ένα τα μέλη του σώματός μου.

8. Γιατί πλέον τα αισθανόμουν, τα ένιωθα, τα έπιανα.

9. Ήξερα, καταλάβαινα τι κόπο κάνουν τα νεφρά μου για να βγάλουν όλο αυτό το δηλητήριο.

...

10. Άρχισα λοιπόν να βλέπω τι αγώνα κάνουν τα νεφράκια μου,

Αξιολόγηση:

11. ξαφνικά αγαπούσα τα νεφρά μου,

12. αγαπούσα την καρδιά μου που την άκουγα, που λαχανιάζει,

13. αγαπούσα τα πόδια μου αλλά και την προσταγή που μέχρι τότε δεν αντιλαμβανόμουν ότι πήγαινα και τα πόδια μου πήγαιναν.

14. Τώρα πήγαινα και τα πόδια μου δεν πήγαιναν.

15. Αυτό είναι πραγματικά συγκλονιστικό.

16. Αν μια αρρώστια δεν σε βάλει στα χωράφια της αναξιοπρέπειας,

17. που αυτό είναι πάρα πολύ τραγικό που συμβαίνει,

18. και θέλω να αγωνιστώ για την ανακουφιστική ή παρηγορητική θεραπεία να γίνει στην Ελλάδα,

19. αν δεν σε ρίξει λοιπόν σε αυτά τα χωράφια

Επιμύθιο:

20. τότε είναι μια μεγάλη ευλογία ακόμα και η αρρώστια.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα	τεράστιο			συγκλονιστικό	
Επιρρήματα				Πάρα πολύ τραγικό	
Επαναλήψεις	Εντάξει (x3)				
Ευθύς Λόγος	«ωραία, αυτό ήταν;»				
Μεταφορές			τι αγώνα κάνουν τα νεφρά μου	Αγαπούσα τα νεφρά μου, χωράφια αναξιοπρέπειας	
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες		φόβος			Ευλογία - αρρώστια

5.3

Ο τρόπος με τον οποίο η Βιτάλη προσεγγίζει τις καταστάσεις της ζωής της, ακόμα και τις πιο απαιτητικές, δείχνει αυτό που μετράει πάνω απ' όλα είναι η θετική αντιμετώπιση, η καλή ενέργεια και η αντίληψη ότι ακόμα και στα πιο δύσβατα μονοπάτια μπορεί να βαδίσει κανείς με σταθερό βήμα.

5.4 Παρουσία Τσαλίκου

- Όταν έτυχε σε σένα να περάσεις από αυτήν τη δοκιμασία, πώς ήταν σαν να έχεις ανοίξει ένα δρόμο ήδη εσύ όταν απευθυνόσουν στους άλλους για να απευθυνθείς στον ίδιο σου τον εαυτό.

- Το μικρό κοριτσάκι που ήσουν, που παρατηρούσε και που βυθιζόταν στις παρατηρήσεις του, πόσο συναντήθηκε με τη Ρέα των δεκατεσσάρων ετών που ζει το πρώτο πένθος και με τη μεγαλωμένη μετά από χρόνια Ρέα που ζει όλα τα υπόλοιπα γεγονότα. Υπάρχει ένα νήμα που να τα ενώνει όλα αυτά;

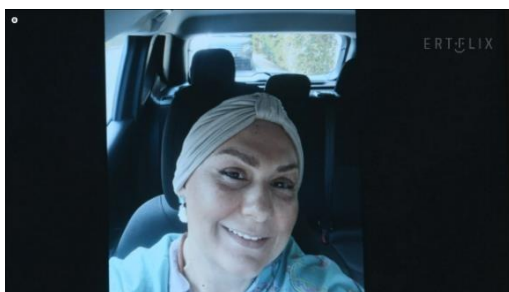
- Τι θα έλεγες ότι αποκόμισες από όλη αυτήν την πορεία μέχρι στιγμής;

- Άρα ξαναγυρνάμε στο κοριτσάκι που τρέχει, τρέχει λαχανιασμένο αλλά έχει αφήσει πίσω του κάτι παγωμένο που είναι ο νεκρός πατέρας του και ίσως μια επιθυμία τρέχοντας,

τρέχοντας, τρέχοντας κάπου να φτάσει και κάπου αυτό ή να μη φτάσει ποτέ κάπου αλλά αυτό το παγωμένο που είχε αφήσει πίσω του να μην είναι μάρμαρο, αλλά να είναι σάρκα, ζεστασιά, δέρμα, αναπνοή, να 'ναι απ'τη μεριά της ζωής.

5.5 Εικόνες

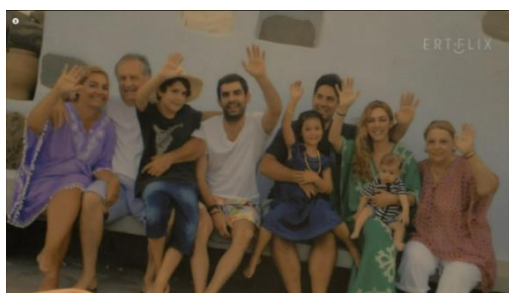
Οι εικόνες που συνοδεύουν τα πλάνα του επεισοδίου της Βιτάλη αντιστοιχίζονται τις περισσότερες φορές με αυτά που αφηγείται. Όταν μοιράζεται τις δύσκολες στιγμές των χημειοθεραπειών της, προβάλλονται φωτογραφίες της από εκείνη την περίοδο. Αντίστοιχα, βλέπουμε φωτογραφίες από τον πατέρα της και τους συγγενείς της όταν μιλάει για εκείνους.

Εικόνα 12: Η Ρέα Βιτάλη κατά την περίοδο των χημειοθεραπειών της

Εικόνα 13: Παλιές αναμνηστικές φωτογραφίες με τα συγγενικά της πρόσωπα

Εικόνα 14: Πρόσφατες αναμνηστικές φωτογραφίες με τα συγγενικά της πρόσωπα

Περίπτωση 6^η - Καλλιρρόη Καραμάνου

6.1

Η Καλλιρρόη Καραμάνου παρουσιάζει τη ζωή της μέσα από δύο μεγάλα συμβάντα: τον θάνατο του γιου της και του άντρα της. Η καθημερινότητά της ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν, στις σκέψεις και τα συναισθήματά της είναι κάποια από τα πράγματα που μοιράζεται. Μοιράζεται επίσης πληροφορίες και ιστορίες τόσο για τον σύζυγό της όσο και για τον γιο αλλά και την εγγονή της. Επίσης, μιλάει για την εργασία της που λειτούργησε ως αντίβαρο στο τεράστιο βάρος του πένθους.

6.2

α) Η στιγμή που η Καραμάνου μαθαίνει ότι ο γιος της είναι στο νοσοκομείο. Πρόκειται για την σκηνή στην οποία ενημερώνεται ότι ο γιος της έχει χτυπήσει και σπεύδει να τον βρει στο νοσοκομείο.

“Στις 14/08 ξύπνησα το πρωί...πήγα στο σπίτι μου”.

Προσανατολισμός:

1. Στις 14/8 ξύπνησα το πρωί όπως κάθε πρωί,
2. πήρα τον καφέ μου,
3. βγήκα στο μπαλκόνι του σπιτιού μου να τον απολαύσω και να ευχαριστηθώ το καφεδάκι μου.
4. Σε κάποια στιγμή, βλέπω τη θεία, την αδερφή της μητέρας μου, μαζί με τον γιο της, τον ξαδερφό μου να έρχονται στο σπίτι.
5. Στην αρχή, πίστεψα ότι έρχεται η θεία μου να πιούμε μαζί καφέ.

Επιπλοκή:

6. Βλέποντας όμως τον ξαδερφό μου με ζώσανε τα φίδια, θα το πω έτσι πολύ λαϊκά.
7. Ανησύχησα γιατί δεν με είχε συνηθίσει,
8. δεν ήταν φυσιολογικό εφτά ώρα το πρωί να έρθεις στο σπίτι για καφέ.
9. Μου φωνάζει η θεία μου «Καλλιρρόη κατέβα κάτω»,
10. κατεβαίνω κάτω,
11. μου είπε ότι «έπεσε το παιδί και χτύπησε», ο γιος μου ο Κώστας.

12. Με το σύζυγό μου είχαμε κατέβει με δύο αυτοκίνητα,
13. ανεβαίνω πάνω, του λέω «Παναγιώτη φεύγω διότι χτύπησε ο Κώστας και έλα και συ».
14. Πήρα το αυτοκίνητο συντετριμμένη, φοβισμένη, στο μυαλό μου περνούσαν διάφορες σκέψεις με το χειρότερο.
15. Έτρεχα στο δρόμο με 180-200 δεν ξέρω, με σταματάει η τροχαία .
16. Εάν δεν σταματούσα ήξερα ότι θα με κυνηγούσε, τα λάστιχα ακούστηκε ένα «βζιν» απ'το φρενάρισμα.
17. Τους είπα ότι «μπορείτε να πάρετε τις πινακίδες ,
18. έπεσε ο γιος μου και χτύπησε και μπορεί να είναι και νεκρός».
19. Πήγα στο ΚΑΤ, μου είπε ο γιατρός

Λύση:

20. «Πρέπει να σου πω ότι το παιδί δεν.. έχει τελειώσει, ήταν ακαριαίος ο θάνατος,
21. δεν αισθάνθηκε τίποτα αν σε παρηγορεί».
22. Πήγα τον είδα

Αξιολόγηση:

23. και ξεκίνησε το μαρτύριό μου.
24. Πήγα στο σπίτι μου .

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιλοκή	ύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα		Φοβισμένη, συντετριμμένη, χειρότερο	καριαίος		
Επιδράσεις					
Επαναλήψεις				Πήγα (x2)	
Ευθύς Λόγος		«έπεσε... χτύπησε»			

Μεταφο ρές		με ζώσανε τα φίδια			
Λέξεις συνασθηματικά φορτισμένες		ανησύχη σα	εκρός	μ αρτύριο	

β) “Το αγόρι αυτό... έφυγε” Αξιολόγηση
“Ήτανε δεκατρείς ξημερώνοντας...στην πόρτα”.

Η σκηνή του τραγικού δυστυχήματος.

Αξιολόγηση:

1. Το αγόρι αυτό ο γιος μου, έφυγε με πολύ σκληρό τρόπο, αναπάντεχο τρόπο, μέσα από το σπίτι του έφυγε.

Προσανατολισμός:

2. Ήτανε δεκατρείς ξημερώνοντας δεκατέσσερις Αυγούστου.

3. Δεκαπέντε Αυγούστου το 2009 που έφυγε ήτανε η μέρα Παρασκευή.

...

Επιπλοκή:

4. Φεύγει το πρωί από το σπίτι, έμενε ακριβώς από κάτω απ’το δικό μου να πάνε να πάρουνε έναν καφέ, ήταν έξι ώρα το πρωί.

5. Γυρίζουν στο σπίτι, είχαν ξεχάσει τα κλειδιά του,

6. Ανεβαίνουν στον τρίτο μαζί με τον φίλο του,

7. του λέει «Νίκο μου δίνεις τα δεύτερα κλειδιά που έχει η μαμά να πάω να ανοίξω το δεύτερο;».

8. «Περίμενε να σου τα φέρω» είπε ο Νίκος .

9. Εκείνη την ώρα πετάγεται ο Κώστας απ’ό,τι μου είπανε

10. και του λέει «Κάτσε να δεις πώς ανοίγουν οι πόρτες χωρίς κλειδιά».

11. Πήγε στο μπαλκόνι να πηδήξει απ’το ένα μπαλκόνι στο άλλο,

12. δεν υπολόγισε σωστά, ήταν και κουρασμένος

13. και αντί να βρεθεί στο μπαλκόνι του βρέθηκε μπροστά στην πόρτα.

Αξιολόγηση:

14. Είναι μια τραγική ιστορία,

15. είναι μια τραγική στιγμή

16. γιατί πρέπει κάθε μέρα εγώ να περνάω από το σημείο που έπεσε ο γιος μου.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα		κουρασμένος		Σκληρό, αναπάντεχο	
Επιρρήματα				Πολύ (x2)	
Επαναλήψεις					Τραγική (x2)
Ευθύς Λόγος		«Κάτσε...κλειδιά»			
Μεταφορές					
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες	έφυγε				

γ) ‘Περάσαμε πάρα πολύ δύσκολα...κάποια πράγματα’.

Σε αυτό το σημείο η μητέρα αναφέρει ότι ο μεγάλος χαμός του παιδιού της, ναι μεν της στοίχισε όλη της την ζωή, αλλά της δίδαξε πάρα πολλά συγχρόνως. Της προσέφερε έναν νέο τρόπο έκφρασης και επικοινωνίας των συναισθημάτων της μέσω της ποίησης, καθώς ξεκίνησε να γράφει στιχάκια για τον γιο της. Ο πόνος της μετατράπηκε σε έμπνευση, και το βάρυ πένθος σε αναπάντεχη δημιουργία. Όπως ανέφερε και η ίδια, ‘...μου’ρχόντουσαν πολλά, έτσι μία έμπνευση που δεν πίστευα ότι μπορεί να την έχω..’.

Αξιολόγηση:

1. Περάσαμε πάρα πολύ δύσκολα με τον χαμό του παιδιού

Επιπλοκή:

2. κι ακόμα μια μάνα δεν το ξεπερνάει ποτέ,

Λύση:

3. μου δίδαξε πάρα πολλά πράγματα,

4. του έγραψα στιχάκια,

5. του έγραψα ‘να είναι η ζωή ένα λουλούδι κι ο θάνατος μια φυλακή, να’ναι του χάρου το μαχαίρι κοφτερό σαν το γυαλί’

6. και πολλά άλλα που μου’ρχόντουσαν

Αξιολόγηση:

7. έτσι μια έμπνευση που δεν πίστευα ότι μπορεί να την έχω
8. αλλά ο πόνος και όλο αυτό σε κάνει να θες να μιλήσεις για το παιδί σου,
9. να σου βγάλει το συναίσθημά σου,
10. να σου βγάλει τον πόνο σου, τον καημό σου,
11. να σου βγάλει την ανάσα γιατί το παιδί σου είναι η ανάσα της ζωής σου,
12. είναι η ίδια η ζωή σου,
13. είναι το βλαστάρι σου,
14. είναι το κλωνάρι σου,
15. είναι κάτι από σένα και προσπαθείς να θυμηθείς τις μνήμες που έχεις ζήσει μαζί του.
16. Προσπαθείς να τον φέρνεις στο μυαλό σου.

Επιμύθιο:

17. Βέβαια, περνώντας τα χρόνια ξεθωριάζουν κάποια πράγματα

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα					
Επιρρήματα	Πάρα πολύ δύσκολα			Ποτέ	
Επαναλήψεις				Βγάλει (x2), είναι (x3)	
Ευθύς Λόγος					
Μεταφορές				Φέρνεις στο μυαλό σου	Ξεθωριάζουν κάποια πράγματα
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες		χαμός			

δ) “Επειδή βλέπω τα πράγματα με τον δικό μου τρόπο...έχεις τύψεις”.

Αξιολόγηση:

1. Επειδή βλέπω τα πράγματα με το δικό μου τρόπο,

Επιπλοκή:

2. είδα ένα όνειρο ότι στη μία μασχάλη μου είχα ένα πολύ ωραίο λουλούδι

3. και στην άλλη ότι είχα ένα αγκάθι.

4. Έτσι είναι η ζωή μου,

5. θέλω να μάθω να ζω και το άσχημο και το καλό,

Επιμύθιο:

6. γιατί η ζωή δεν είναι μόνο άσχημα, έχει και καλά.

7. Απ'τη μία γελάω και απ'την άλλη κλαίω.

8. Απ'τη μία είμαι με τους ανθρώπους της ζωής και απ'την άλλη είμαι με το δικό μου θάνατο.

9. Υπάρχουν στιγμές που γελάς, και όντως ξεχνάς το παιδί σου,

10. από την άλλη, όταν συνειδητοποιείς ότι έχεις ξεχάσει το παιδί σου είναι σαν να έχεις τύψεις.

11. Πώς είναι δυνατόν λες, στον ίδιο σου τον εαυτό να έχεις ξεχάσει το σπλάγχο σου,

12. να έχεις ξεχάσει την ανάσα σου;

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα		Άσχημο / καλό		Άσχημα/καλά	
Επιρρήματα					
Επαναλήψεις					
Ευθύς Λόγος					«Πώς είναι...ανάσα σου»
Μεταφορές					Ξεχάσει το σπλάγχο σου
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες					

6.3

Η Καραμάνου είναι μια μητέρα που στέκεται δυνατή μπροστά στον πόνο, πενθεί εσωτερικά και εξωτερικά της, προσπαθεί να συνεχίσει τη ζωή της και ανακαλύπτει νέα στοιχεία για τον εαυτό της. Η έμπνευση και η δημιουργία, η αγάπη για την ζωή και το γέλιο, είναι νέες προσθήκες κάνουν τη ζωή της πιο πολύχρωμη μετά τους θανάτους του γιου και συζύγου της.

6.4

-Πώς θα τον αναπαριστούσες τον θάνατο;

-Κι όταν το λες αυτό, μια άλλη φωνή μέσα σου τι σου λέει;

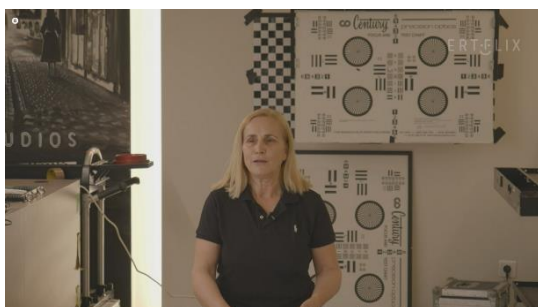
Η παρουσία της Τσαλίκoglου στην αφήγηση της Καραμάνου είναι σχεδόν ανύπαρκτη, της απευθύνει το λόγο μόνο μέσω δύο ερωτήσεων.

6.5

Τα πλάνα που προβάλλονται συνδέονται με την αφήγηση της Καραμάνου, για τον χαμένο γιο της και την συνέχεια της ζωής της μετά τον θάνατό του.

Εικόνα 15: Ο γιος της Καραμάνου με τον εγγονό της.

Εικόνα 16: Η Καραμάνου στον χώρο εργασίας της.

Εικόνα 17: Η Καραμάνου στο μνήμα του γιου της, όπου περνούσε πάρα πολύ από τον χρόνο της.

Περίπτωση 7^η - Άννυ Μπενέτου

7.1

Η Άννυ μιλάει για την ζωή της μέσα από την ασθένεια της κόρης της και για τις δύσκολες συνθήκες στις οποίες κατάφερε να δημιουργήσει μια υπέροχη οικογένεια. Μοιράζεται την χαρά που της χάρισε η μητρότητα, αλλά και την λαχτάρα της για ζωή κι ελπίδα μέσα από την γέννηση των δύο κορών της. Επίσης, μιλάει για τον θάνατο της κόρης της, λόγω της μακροχρόνιας ασθένειάς της και πώς αυτό την συντρόφευσε στην μετέπειτα ζωή της.

7.2

α) “Θυμάμαι όταν βρέθηκα...απ’το πλάι”.

Προσανατολισμός:

1. Και θυμάμαι όταν βρέθηκα στην πλατεία του Σαν Τζιμινιάνο,
2. ότι έχω μια φωτογραφία που κάνω έτσι (χέρια ψηλά) στην πλατεία

Επιπλοκή:

3. και πραγματικά εκείνη την ώρα λέω «Τι ωραία έχω έρθει με τρία παιδιά, με το καρότσι
4. και μια χαρά και είμαστε όλοι χαρούμενοι».
5. Την ποτίσαμε τοσκάνικο κρασί και γέλαγε,
6. τόσα μπορούσε

Αξιολόγηση:

7. αλλά ήμασταν ευτυχισμένοι οι πέντε μας.
8. Και με τόσο μεγάλη δυσκολία.

Επιμύθιο:

8. Οπότε ένα πράγμα που με δίδαξε μέσα από τη διαφορετική ζωή της
9. είναι ότι μπορείς να βρεις μια λύση,
10. δεν θα πας όπως θα πήγαινες χαλαρά, όπως πάμε αυτήν τη στιγμή,
11. απλά παίρνουμε τις βαλίτσες μας (Λύση)
12. και πάμε περπατάμε.
13. Πας απ'το πλάι.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιλογή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
Επίθετα				ευτυχισμένοι	διαφορετική
Επιρρήματα		πραγματικά			χαλαρά
Επαναλήψεις					
Ευθύς Λόγος		«Τι...χαρούμενοι»			
Μεταφορές					
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες				τόσο μεγάλη δυσκολία	δίδαξε

β) “Μετά το μνημόσυνο... ζηλεύαν εμένα”.

Προσανατολισμός:

1. Και φεύγουμε λοιπόν, είμαστε οι τέσσερις μας,
2. ξαναλέω αμέσως μετά το μνημόσυνο
3. και πάμε στην πλατεία της Βυτίνας,
4. πόσες πιθανότητες υπάρχουν στην πλατεία της Βυτίνας εκείνη τη μέρα να βρεις μια οικογένεια με ένα παιδί κορίτσι σε αμαξίδιο;
5. Δηλαδή όταν μπήκαμε μέσα σε αυτό το εστιατόριο που είχαμε πάει και μαζί της
6. κι εμείς μείναμε άφωνοι και οι τέσσερις.

Επιλογή:

7. Ήταν εκεί μια οικογένεια τετραμελής, ένα μικρό παιδάκι τριών-τεσσάρων χρονών
8. κι ένα κορίτσι αν ήταν λίγο νεώτερο απ'τη Λουκίτσα
9. και τρώγανε στο εστιατόριο.

Αξιολόγηση:

10. Και τη λέω αυτήν την ιστορία γιατί ήτανε και λίγο σαν οκ, είναι πάντα μαζί μας,
11. έτσι κάπως προσπαθήσαμε να το δούμε γιατί εμείς τους ζηλεύαμε.
12. Κι εγώ σκεφτόμουν ότι αυτοί μπορεί να ζηλεύουν εμάς.
13. Δηλαδή μπορεί να λένε «Α, τι ξέρετε εσείς; Έχετε δυο παιδιά και χαλαρά μπαίνετε στο εστιατόριο»,
14. κι εμείς λέγαμε «Να'χαμε κι εμείς το αμαξίδιο και όλο το δικό σας ζόρι».

Επιμύθιο:

15. Και είναι φοβερό γιατί όλα είναι σχετικά τελικά.

Λύση:

16. Κι ο άντρας μου που είναι έτσι πάντα ο πιο λογικός είτε
17. «Δεν πειράζει, είναι ωραία σκηνή αυτή, είναι ωραίο στην Ελλάδα να υπάρχουν αυτές οι σκηνές και να τις βλέπει ο κόσμος»,
18. αυτό είπε γι' αυτό που ζήσαμε.
19. Εμείς οι υπόλοιπες οι γυναίκες της οικογένειας λέγαμε ότι μας στέλνει μήνυμα η Λουκίτσα από ψηλά

Αξιολόγηση:

20. κι εγώ σαν ψυχολόγος σκέφτηκα αυτό.
21. Τη διπλή όψη των ιστοριών.
22. Ότι εγώ τους ζήλευα κι αυτοί μπορεί να ζηλεύαν εμένα.

	Σύνοψη/Προσανα τολισμός	Δράση/ επιποική	Λύση	A ξιολόγηση	πιμύθιο
Επίθε τα	άφωνοι				οβερό, σχετικά
Επιρρ ήματα					ελικά
Επανα λήψεις				ζ ήλευα	
Ευθύς Λόγος		«Να'χα με...ζόρι»	«Δεν πειράζει...κόσμος»		

Μετα φορές					
Λέξει ς συναισθηματικά φορτισμένες	άφωνοι				

7.3

Η Άννυ έζησε ένα μέρος της ζωής της μέσα από την ασθένεια της κόρης της. Αυτό όσο την στεναχώρησε, άλλο τόσο την έκανε να το αποδεχτεί, να το αγκαλιάσει, να το συνειδητοποιήσει. Πλέον είχε γίνει ένα σημαντικό κομμάτι της ίδιας και της οικογένειάς της, μετατρέποντας έτσι αυτό το παράπονο σε ένα μεγάλο δώρο. Το δώρο της κόρης της, το δώρο της ζωής ακόμα και στις πιο δύσκολες συνθήκες. Η Άννυ κατάφερε μέσα από την αφήγησή της να αναδειξει το σθένος που μπορεί να κατέχει ένα άνθρωπος, μία μητέρα, προκειμένου να φροντίσει έναν άλλον άνθρωπο. Μέσα από την αφήγησή της αντιλαμβανόμαστε αυτό που πραγματεύεται η γραμμή του Μαγικού των Ανθρώπων. Δηλαδή, ότι μέσα από την κάθε δυσκολία και πένθος, έρχεται η σκληραγώγηση, ο πόνος γίνεται ανεκτός και αναδύεται μία νέα περίοδος ανάπλασης, αναδημιουργίας, ακόμα και στις πιο σκοτεινές στιγμές. Αρκεί να είναι κανείς έτοιμος να το δεχτεί και να το εντοπίσει.

7.4

Η Τσαλίκογλου συμμετέχει στην αφήγηση της Μπενέτου κάνοντάς της κάποιες διευκρινιστικές ερωτήσεις σχετικά με το πώς αντιμετώπισε κάποιες καταστάσεις σχετικά με την κόρη της. Συγκεκριμένα, την ρώτησε: 1) «Φεύγοντας από το μαιευτήριο, πώς ήταν όταν φεύγατε, πώς έφυγες από το μαιευτήριο;» και 2) «Τα κοριτσάκια πώς το διαχειρίστηκαν; Τι ρωτούσαν, ποια ήταν τα ερωτήματα που βάλανε;». Πρόκειται για απορίες που συμβάλλουν στην πορεία της αφήγησης και ξεδιαλώνουν διάφορα ερωτήματα που προκύπτουν από τα περιστατικά. Επίσης, προς το τέλος του επεισοδίου η Τσαλίκογλου επισημαίνει το δικό της συμπέρασμα σε σχέση με την ιστορία της Μπενέτου το οποίο φυσικά προσθέτει ένα επιπλέον “ληθαράκι”

στο *Μαγικό των Ανθρώπων*, ως ιδέα, ως στάση ζωής και αντιμετώπισης των δυσμενών καταστάσεων. Συγκεκριμένα, τα λόγια της είναι τα ακόλουθα³⁷:

«Πρέπει να σου πω ότι όλα αυτά που λες, συν για μένα, μια απενοχοποίηση της ατέλειωτης θλίψης μέσα στο πένθος και τη δυνατότητα μέσα στο πένθος και μέσα στη θλίψη να υπάρχει κι η χαρά της ζωής, σαν να μην είναι δύο διαφορετικά πράγματα αυτά. Στην αρχή που σε ακούω να μιλάς μου βγάζεις αυτήν την απενοχοποιημένη διαθεσιμότητα στη χαρά της ζωής τελικά. Κι ίσως είναι μια άλλη εκδοχή του μαγικού των ανθρώπων αυτό. Αυτή η πραγματικά, αυτή η ιστορία της χαράς που αποπνέεις. Μέσα στο πένθος, επαναλαμβάνω, και στη λύπη. Σαν να μπορούν αυτά τα δύο να είναι μαζί.»

Όπως φανερώνει και ο τίτλος αυτού του επεισοδίου ‘Η Άννυ και το πένθος αλλιώς’ παρατηρείται ότι η Μπενέτου βιώνει την απώλεια της κόρης της με έναν διαφορετικό τρόπο που πηγάζει από την ανθεκτικότητα και αγάπη για ζωή. Η Τσαλίκογλου μιλάει για την απενοχοποίηση του πένθους και την διατήρηση της ελπίδας μετά από τραγικά συμβάντα. Συγκεκριμένα αναφέρει για την Μπενέτου:

«Ο ακραίος πόνος γεννοβολά δύναμη. Είναι μια γέφυρα που μας ενώνει με κοιτάσματα αφάνταστης μέσα μας αλήθειας και ανθεκτικότητας. Ίσως γιαυτό ο Ντοστογιέφσκι παρακαλούσε: «Μονάχα ένα φοβάμαι, να είμαι ανάξιος της οδύνης μου». Η Άννυ βρήκε ένα μοναδικό τρόπο να είναι άξια της οδύνης της, δίχως να ενδίδει σε αυτήν. Κρατώ από εκείνην ένα σπουδαίο μάθημα: Την απενοχοποίηση του πένθους. Τη δυνατότητα να θρηνείς την απώλεια του παιδιού σου, κρατώντας μαζί με την οικογένεια σου ζωντανή τη μνήμη του, δίχως να στερείς τη χαρά από τον ορίζοντα σου. Η χαρά της ζωής και το πένθος για ένα κομμάτι του εαυτού σου που λείπει, μπορεί να πηγαίνουν μαζί, συντροφιά, χέρι - χέρι.»³⁸

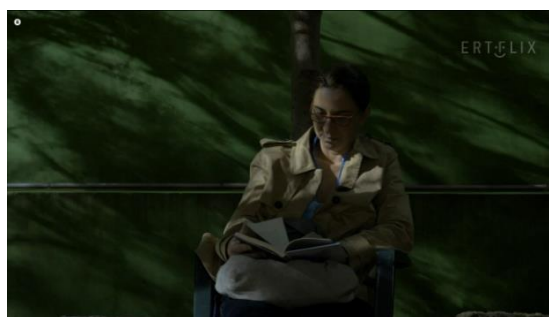
7.5

³⁷ Βλ. Παράρτημα, σ.

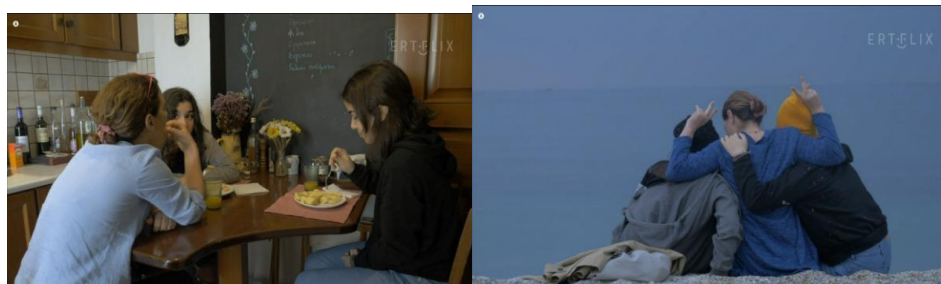
³⁸ Αρχείο της ΕΡΤ (<https://www.ertflix.gr/vod/vod.117754-to-magiko-ton-anthropon-i-anny-kai-to-penthos-allios>).

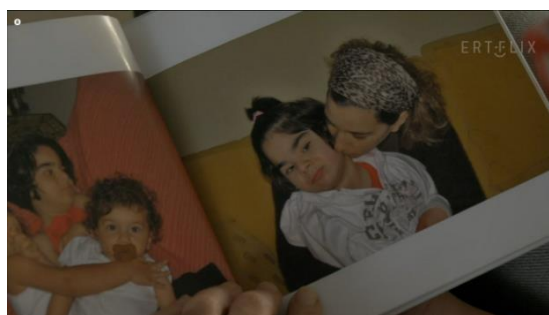
Τα πλάνα που προβάλλονται στο επεισόδιο της Μπενέτου ταυτίζονται πολλές φορές με την αφήγησή της. Η αφήγηση με αυτόν τον τρόπο οπτικοποιείται και παρατηρείται η σύμπλευση του λόγου με την εικόνα καθιστώντας έτσι αυτήν την εκπομπή ως ένα “εικαστικό φιλμ”³⁹ όπως αναφέρει και η ίδια η Τσαλικογλου στην εισαγωγή της. Ακολουθούν οι εικόνες στις οποίες η Μπενέτου μιλάει για το βιβλίο που διάβασε και λειτούργησε συμβολικά για εκείνη, καθώς επίσης για τις κόρες της.

Εικόνα 18: Η Μπενέτου διαβάζει το βιβλίο για το οποίο αναφέρει ότι είχε βρει ομοιότητες με την δική της κόρη, την Λουκία.

Εικόνα 19: Η Μπενέτου με τις κόρες της, ο χρόνος μαζί τους και τα νέα δεδομένα μετά τον χαμό της Λουκίας.

Εικόνα 20: Αναμνηστικές φωτογραφίες από την Λουκία όσο ζούσε.

³⁹ <https://www.ertflix.gr/series/ser.90598-to-magiko-ton-anthropon#.Yeg-coPHs9M.link>

Περίπτωση 8^η - Μαρία Γκίκα

8.1

Η Μαρία Γκίκα αφηγείται την ζωή της μέσα στον χώρο των νοσοκομείων ως νοσηλεύτρια. Ο φόβος του θανάτου αλλά και ο ίδιος ο θάνατος παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή της. Ψάχνοντας να βρει τον δικό της σκοπό στη ζωή, εκμυστηρεύεται την δική της τυχερή στιγμή που έμμεσα την έσωσε από τον θάνατο. Την αφήγηση την εμπλουτίζει με ποικίλες ιστορίες από τα ταξίδια της αλλά και με συμβολικούς μύθους που δίνουν μια διαφορετική αίσθηση στη ροή όσων μοιράζεται.

8.2

α) “Ένας θάνατος που τον έζησα... άλλο επάγγελμα;”.

Σε αυτήν την αφήγηση η Γκίκα περιγράφει ένα περιστατικό μιας κοπέλας από το νοσοκομείο η οποία έχασε τη ζωή της και την συγκλόνησε αρκετά. Μιλάει για την πορεία της ασθένειάς της και την τραγική κατάληξή της, τα ερωτήματα που αναδύονται μέσα από τόσο βαριά συναισθήματα. Κλείνει την ιστορία αυτή, εκφράζοντας τον εξής προβληματισμό της : “Πώς θα μπορούσα να διαλέξω ένα άλλο επάγγελμα;” υπονοώντας ότι αυτό το επάγγελμα, παρά τον βαθύ πόνο της έχει προσφέρει επίσης μεγάλες στιγμές γενναιοδωρίας, ευτυχίας, πλήρωσης.

Προσανατολισμός:

1. Ένας θάνατος που τον έζησα πολύ δυνατά
2. και δεν τον ξέχασα ποτέ,
3. ήταν ο θάνατος μιας νέας κοπέλας, της Λαμπρινής, μια νέα κοπέλα είκοσι εννέα ετών με έναν πολύ δύσκολο καρκίνο.
- ...
4. Έτσι λοιπόν, επιλέγεται αυτή η θεραπεία για τη Λαμπρινή,
5. είναι η μόνη που θα μπορέσει να ανταποκριθεί.

...

Επιπλοκή:

6. Κι ενώ όλα πήγαν καλά και μετά την δυνατή χημειοθεραπεία ο μυελός μεταμοσχεύτηκε
7. κι όλοι περιμέναμε τα καινούρια ερεθίσματα και τα καινούρια λευκά που θα αρχίσουν να αναπαράγονται μες στο αίμα της.
8. Δυστυχώς, πέρασαν εξήντα ημέρες , εξήντα μοναδικές ημέρες,
9. ο μυελός της δεν παρήγαγε ούτε ένα λευκό, ούτε ένα ερυθρό.
10. Εκείνη τη μέρα χιόνιζε,
11. ξαναμπήκα μέσα στη μονάδα έτοιμη να χορηγήσω τη νοσηλεία στη Λαμπρινή. Χιόνιζε.
12. Μπαίνει η γιατρός για την επίσκεψη.

Λύση:

13. Προσπαθούσαμε όλοι να σπάσουμε το δύσκολο κλίμα
14. και να δώσουμε αισιοδοξία.
15. Λέει η γιατρός
16. «Λαμπρινή κοίταξε έξω απ'το παράθυρο, το χιόνι είναι πολύ όμορφο το χιόνι. Χιονίζει».
17. Και τότε η Λαμπρινή μας κοιτάει και τις δυο μας στα μάτια
18. και μας λέει με φωνή που δεν είχε διακουμάνσεις, μια φωνή που ποτέ δεν ξέχασα:
19. «Γιατί εγώ; Γιατί πρέπει να πεθάνω εγώ; Είμαι μόνο είκοσι εννέα ετών».

Αξιολόγηση:

20. Πείτε μου, πώς θα μπορούσα να διαλέξω ένα άλλο επάγγελμα;

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	λύση	A ξιολόγηση	E πιμύθιο
Επίθετα					

Επιρρήματα	πολύ δυνατά	ενώ, δυστυχώς	οτέ		
Επαναλήψεις		εξήντα (x2)			
Ευθύς Λόγος			Γιατί... ετών"	Π είτε μου	
Μεταφορές			πάσομε ε το δύσκολο κλίμα	δ ώσομε αισιοδοξία	
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες			Γιατί εγώ;"		

β) "Ήτανε λοιπόν ο Μιχάλης ... πολλούς καφέδες".

Προσανατολισμός:

1. Ο Μιχάλης είχε μάθει μόλις το γεγονός μιας ασθένειας που εκείνη την εποχή έδειχνε ανίατη,
2. έμοιαζε ανίατη.
3. Πήρε το αυτοκίνητο και βρέθηκε κάπου μακριά.
4. Τον πήρα τηλέφωνο για να κανονίσουμε τα ραντεβού
5. και να έρθει να του δώσουμε τη συγκεκριμένη αγωγή.
6. Μου λέει είμαι κάπου στη θάλασσα
7. και ατενίζω το πέλαγος. Δεν τον ήξερα παρά μόνο κάποιες μέρες πριν.
8. Του είπα: «Θα ήθελες να πιούμε μαζί έναν καφέ;».
9. Μα μου λέει αγναντεύω τη θάλασσα.

Επιπλοκή:

10. Ήξερα ότι ο άνθρωπος αυτός ήταν έτοιμος να πέσει με το αυτοκίνητο στη θάλασσα,
11. ήθελε να αυτοκτονήσει.

12. Του είπα: «Περίμενέ με, περιμένέ με να πιούμε έναν καφέ, πρέπει κάτι να σου πω».

Λύση:

13. Ήταν η πρώτη φορά που έσπαγα το πρόγραμμά μου τόσο βίαια για να βγω με έναν άνθρωπο που τον γνώριζα ελάχιστα

14. και που ενδεχομένως δεν είχα το δικαίωμα να εισβάλλω στη δική του προσωπική ζωή.

15. Πήρα ταξί και τον βρήκα στο σημείο που περίμενε.

16. Ήπιαμε καφέ.

17. Του είπα ότι κατάλαβα ότι ήθελε να αυτοκτονήσει,

18. δεν το έκρυπα.

19. Του υποσχέθηκα ότι ο γιατρός κι εγώ θα κάναμε ό,τι καλύτερο μπορούσαμε

20. κι ότι υπήρχαν πολλές ελπίδες για τη θεραπεία.

Αξιολόγηση:

21. Ο Μιχάλης ζει,

22. είναι καλά,

23. ξεπέρασε την ασθένεια

24. και πίνουμε ακόμα πάρα πολλούς καφέδες.

...

Επιμύθιο:

25. Αν είχα τη δύναμη

26. να μπορώ με ένα μου λόγο

27. να παρατείνω τη ζωή ενός ανθρώπου που αγαπώ για μία μοναδική ημέρα,

28. τότε σίγουρα θα είχα πραγματική δύναμη,

29. και σίγουρα, θα είχα προσφέρει κάτι.

	Σύνοψη/Προσανατολισμός	Δράση/επιπλοκή	Λύση	Αξιολόγηση	Επιμύθιο
--	------------------------	----------------	------	------------	----------

Επίθετα	ανίατη				πραγματική (δύναμη)
Επιρρήματα					
Επαναλήψεις	ανίατη (x2)				
Ευθύς Λόγος		“Περίμενε με...πω”			δύναμη (x2)
Μεταφορές				έσπαγα το πρόγραμμά μου	παρατείνω τη ζωή
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες		αυτοκτονήσει			θα είχα προσφέρει

8.4

Η Τσαλίκογλου δεν επεμβαίνει καθόλου σε αυτό το επεισόδιο στην αφήγηση της Γκίκα (σχετικά πάντα με αυτά που βλέπουμε στο επεισόδιο κι όχι αυτά που μπορεί να προέκυψαν αλλά δεν εμφανίστηκαν ποτέ ως προβαλλόμενο υλικό). Η Γκίκα δίνει το προσωπικό της ύφος στην αφήγησή της καθώς την εμπλουτίζει με διάφορες ενδιαφέρουσες ιστορίες, μύθους και παραβολές, συμβάλλοντας έτσι στη συνολική ροή. Ωστόσο, τα πλάνα που πλαισιώνουν το επεισόδιο της Γκίκα, συμπληρώνουν την ιστορία της, όπως θα παρουσιαστεί παρακάτω.

8.5 Εικόνες και λόγος

Εικόνα 1: Η Γκίκα σε θερινό σινεμά, όσο μιλάει για μία ταινία που παρακολούθησε.

Εικόνα 2: Η Γκίκα στο χώρο εργασίας της, στο νοσοκομείο.

Εικόνα 3: Αναμνηστική φωτογραφία από το ταξίδι της στην Ασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία από την αρχή είχε θέσει ένα βασικό ερώτημα : Πώς επιτυγχάνεται η κεντρική ιδέα της ανατροπής του Μαγικού των Ανθρώπων μέσα από τις συγκεκριμένες διαφορετικές προσωπικές ιστορίες; Με ποιον τρόπο, δηλαδή, παρουσιάζεται ο εκάστοτε αφηγητής μέσα από την μνημονική του αφήγηση και πώς επιτυγχάνεται το δικό του «μαγικό» συστατικό; Σε συνέχεια αυτού του ερωτήματος αναλύεται στο 4^ο κεφάλαιο των συμπερασμάτων η τελική εικόνα που δόθηκε από τα δεδομένα των οκτώ επεισοδίων και εάν τελικά επιβεβαιώνεται η αρχική υπόθεση. Η ανάλυση των κειμένων θα στηριχθεί στο θεωρητικό πλαίσιο που έχει αναπτυχθεί, ερευνώντας τις αφηγηματικές τεχνικές και τα σημασιολογικά περιεχόμενα χωρίς να αποσκοπεί σε αξιολογικές κρίσεις ως προς αυτά.

Αρχικά, αυτό που χρειάζεται να επισημανθεί είναι ότι κατά την παρατήρηση των δεδομένων προέκυψε ότι η κάθε περίπτωση έχει την δική της γραμμή ιστορίας μέσα στην οποία εντοπίζονται αφηγήσεις που πληρούν τις προϋποθέσεις του αφηγηματικού μοντέλου του Labov. Λαμβάνοντας υπόψιν συγκεκριμένα αποσπάσματα από την κάθε περίπτωση, δόθηκε έμφαση στα χωρία στα οποία ήταν εμφανής ο προσανατολισμός, η πράξη επιλοκής, η αξιολόγηση και το επιμύθιο. Μέσα από την ανάλυση λόγου προέκυψε ότι δεν υπήρχε σε όλα τα κείμενα λύση της ιστορίας, αλλά σε όλα υπήρχε κατάληξη. Επίσης, δεν υπήρχε καθόλου περίληψη των ιστοριών πριν αυτές ξεδιπλωθούν συνολικά, καθώς οι μνημονικές αφηγήσεις ακολουθούσαν τη ροή του λόγου και της ανάμνησης κι όχι κάποιο συγκεκριμένο πλαίσιο. Εξάλλου, η

περίληψη έχει προαιρετικό χαρακτήρα, αφού η θεωρία αναφέρει ότι δεν υπάρχει σε όλες τις αφηγήσεις, αλλά από τα κείμενα που εξετάστηκαν φάνηκε ότι η παρουσία της είναι ανύπαρκτη. Επομένως, είναι μάλλον ένα μέρος που μπορεί να θεωρηθεί απλώς πιθανό, αλλά ούτε αναμενόμενο ούτε αναγκαίο για την εξέλιξη της αφήγησης ή την κατανόησή της.

Αντίθετα, η πράξη επιλοκής είναι πολύ μεγάλης χρησιμότητας για ένα αφηγηματικό κείμενο, καθώς είναι αυτό που μπορεί να το διαχωρίσει από μια περιγραφή, ένα χρονολόγιο ή από οποιοδήποτε άλλο κείμενο με παρατεταγμένα γεγονότα, χρονικά ή μη. Όσον αφορά τον προσανατολισμό, δεν υπήρχε καθολικά ένας ολοκληρωμένος προσανατολισμός στην έναρξη της ιστορίας, υπήρχαν όμως διάχυτα στοιχεία προσανατολισμού, ακόμα και εμβόλιμα σε εκφωνήματα άλλων δομικών μερών. Επίσης, η αξιολόγηση ήταν εμφανής σε κάθε περίπτωση, καθώς οι αφηγητές δήλωναν με τον τρόπο τους την κριτική προς την εμπειρία τους. Όπου δεν υπήρχε αξιολόγηση συνήθως μπορούσε να αποκατασταθεί από το επιμύθιο το οποίο αποτελούσε και το τελικό δίδαγμα της ιστορίας. Άλλωστε, το Μαγικό των Ανθρώπων έμμεσα αναδείκνυε τέτοια διδάγματα τα οποία θα μπορούσαν να μεταφέρουν ένα μήνυμα στον θεατή.

Το τελευταίο στοιχείο που μόλις αναφέρθηκε περί διδαγμάτων, συνδέεται αρκετά με το γεγονός ότι η εκπομπή έμμεσα προωθεί και το μοτίβο του ανθρώπου-ήρωα. Οι άνθρωποι θέλουν να βλέπουν, να διαβάζουν, να ακούν ιστορίες οι οποίες τους αφυπνίζουν ή τους δονούν εσωτερικά. Κάποιες φορές μία περιγραφή, μία εικόνα, η σύνθεση κάποιων λέξεων, αρκούν για να επιτευχθεί αυτό. Εξάλλου χρειάζεται και κάτι ακόμα: να ταυτιστεί κανείς με τους ήρωες που πρωταγωνιστούν στην ιστορία. Με αυτούς τους ήρωες θα ανησυχήσουν, θα προβληματιστούν, θα ταυτιστούν και θα τους ακολουθήσουν μέχρι να ολοκληρώσουν το ταξίδι τους. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν συχνά τον όρο ‘ήρωας’. Η λέξη αυτή μπορεί να αναγνωστεί διττά: είτε εννοώντας κάποιον που καταφέρνει να ξεπεράσει μεγάλες δυσκολίες είτε κάποιον που βοηθάει και σώζει τους άλλους όταν εκείνοι βρίσκονται σε ανάγκη. Με τον έναν ή τον άλλο τρόπο ο ήρωας βοηθάει είτε τον εαυτό του είτε τους συνανθρώπους του. Στην περίπτωση του Μαγικού των Ανθρώπων, τα κεντρικά πρόσωπα ηρωοποιούνται μέσα από τις προσωπικές ιστορίες τους και παρουσιάζουν το προφίλ ενός δυνατού ανθρώπου. Αφενός, πρόκειται για ανθρώπους που έχουν αντιμετωπίσει τραγικά συμβάντα (απώλειες αγαπημένων ατόμων, ασθένειες σωματικές και ψυχικές,

καθημερινά προβλήματα), αφετέρου βρίσκονται στη διαδικασία να σώσουν οι ίδιοι τον εαυτό τους (ή και τους άλλους) αλλάζοντας έτσι το προσωπικό τους αφήγημα.

Η αλλαγή του προσωπικού αφηγήματος πραγματεύεται αυτό που η συνεντεύκτρια τονίζει στην εισαγωγή της, την ανάδυση της ζωής και δημιουργίας μέσα από τον θάνατο και την ιερή διαδικασία του πένθους. Η απώλεια κρύβει μέσα της και ένα εύρημα, αυτό της ανάγκης για συνέχεια, για προσπάθεια, για ζωή. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στον ορισμό της ανθεκτικότητας και τα χαρακτηριστικά της. Στα κεντρικά πρόσωπα του *Μαγικού των Ανθρώπων* αναγνωρίζεται μέσα από τα λόγια και τις απόψεις τους το στοιχείο της προσαρμοστικότητας, του πηγαίου κουράγιου, τη διάθεση να πάρουν τη ζωή πάλι στα χέρια τους, ακόμα και μετά από τα πιο τραγικά γεγονότα. Η μετάβαση, η ανατροπή, η αλλαγή από τη μία κατάσταση στην άλλη, αναδεικνύεται σχεδόν πάντα στο σημείο της πράξης επιλοκής καθώς επίσης και της αξιολόγησης η οποία έχει έναν συμπληρωματικό ρόλο. Παρακάτω, παρατίθεται ένας πίνακας που δείχνει τα ποσοστά των αφηγηματικών μερών για κάθε ιστορία.

	Περίληψη	Προσανατολισμός	Επιλοκή	Επίλυση	Επιμύθιο	Αξιολόγηση
Περίπτωση 1 ^η	0	0	2	1	1	3
Περίπτωση 2 ^η	1	0	3	2	1	3
Περίπτωση 3 ^η	1	1	2	2	1	2
Περίπτωση 4 ^η	0	0	4	2	0	2
Περίπτωση 5 ^η	0	0	2	1	1	1
Περίπτωση 6 ^η	1	0	3	2	1	3

Περίπτωση 7 ^η	0	1	3	1	1	2
Περίπτωση 8 ^η	0	0	2	0	1	2

Παρατηρώντας τον πίνακα, γίνεται αντιληπτό ότι οι στιγμές επιπλοκής και αξιολόγησης είναι αρκετές ώστε να υποστηριχθεί η ανατροπή στις ιστορίες που ήταν και το ζητούμενο στον πυρήνα αυτής της εκπομπής.

Σε ένα επόμενο επίπεδο παρατηρήθηκε η εκπομπή ως σύνθεση εικόνας και λόγου, καταγράφοντας τα πλάνα τα οποία προβάλλονταν όταν ο αφηγητής μιλούσε για κάτι συγκεκριμένο. Παρατηρήθηκαν συγκεκριμένα μοτίβα πλάνων τα οποία επαναλαμβάνονταν στα περισσότερα επεισόδια, όπως για παράδειγμα το μοτίβο με τις παλιές φωτογραφίες, όταν δηλαδή οι αφηγητές κοίταζαν φωτογραφίες από το παρελθόν και ανέλυαν τι έβλεπαν, τι έζησαν, ποιο πρόσωπο είχαν χάσει, τι σχέση είχαν με εκείνες τις στιγμές της ζωής τους. Επίσης, υπήρχαν πλάνα που έδειχναν νοσοκομειακές μονάδες, είτε επειδή ο αφηγητής εργαζόταν σε νοσοκομείο είτε επειδή είχε περάσει κάποιο διάστημα της ζωής του εκεί λόγω της ασθένειάς του. Στη συνέχεια, όταν γινόταν λόγος για άλλα συγγενικά πρόσωπα συνήθως προβαλλόταν κάποιο πλάνο με τον αφηγητή μαζί με τα άτομα στα οποία γινόταν η αναφορά. Ακόμα, ο θεατής παρακολουθούσε αντίστοιχα πλάνα από τη ζωή του αφηγητή όταν εκείνος μιλούσε για κάποιο συγκεκριμένο θέμα, πχ. για την δουλειά του, για τα παιδιά του, για το σπίτι του και τον προσωπικό του χώρο κ.ά.

Επίσης, υπήρχαν πλάνα (όχι ίδια πλάνα αλλά παρόμοια, και το καθένα ξεχωριστό) τα οποία επαναλαμβάνονταν ως μοτίβα και, συμπλήρωναν το επεισόδιο δείχνοντας κάποιο τοπίο στην εξοχή ή στην θάλασσα, κάποιο τρένο να κινείται, ή τον αφηγητή να οδηγεί με το αυτοκίνητο ή μηχανάκι του. Πρόκειται για πλάνα που υπό την σκηνοθετική σκοπιά της Πέννυς Παναγιωτοπούλου δημιουργούσαν ένα ντοκυμαντέρ μικρού μήκους που ακολουθούσε κάποιες καλλιτεχνικές συντεταγμένες. Γίνεται κατανοητό, λαμβάνοντας υπόψιν και ό,τι προαναφέρθηκε σχετικά με την οπτική αποτύπωση της κάθε περίπτωσης, ότι υπάρχει μία αντιστοιχία σε αυτό που

βλέπει ο θεατής και σε αυτό που ακούει. Αρκετές φορές αυτό που προβάλλεται σχετίζεται άμεσα με το πλαίσιο της αφήγησης. Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο ότι υπάρχει αυτή η ταύτιση σε όλες τις σκηνές, καθώς υπάρχουν και φορές που απλά προβάλλονται πλάνα από το φυσικό τοπίο τα οποία δεν συμπληρώνουν κάτι στην αφήγηση. Ακόμα κι όταν δεν λειτουργούν συμπληρωματικά, καταφέρνουν να δημιουργήσουν μία ατμόσφαιρα στοχασμού, ενατένισης, εσωτερικής σκέψης σχετικά με όλα τα σημαντικά αλλά σχεδόν στενάχωρα ζητήματα που τίγονται στην εκπομπή.

Στην πραγματικότητα, έχει αποδειχθεί, κυρίως από τον Bruner, ότι η αφήγηση είναι ένας συγκεκριμένος τρόπος σκέψης, διαφορετικός από τον λογικό συλλογισμό, στον οποίο μπορούμε να βασιζόμαστε για να διερευνήσουμε το νόημα του εαυτού αλλά και του κόσμου συνολικά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το *Μαγικό των Ανθρώπων* καταφέρνει να αναδείξει ένα βαθύτερο νόημα, σχετικά με τα κρυφά δώρα των τραγικών γεγονότων, της απώλειας και του πένθους τα οποία είναι πάντα συνυφασμένα με την όρεξη για ζωή, συνέχεια, ελπίδα που στρέφουν το βλέμμα τους σε έναν μεγαλύτερο και πιο φωτεινό ορίζοντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Γεωργακοπούλου, Α. & Γούτσος, Δ.. (2011/1999). *Κείμενο και Επικοινωνία*. Ανανεωμένη έκδοση. Αθήνα: Πατάκης.

Γεωργακοπούλου Α. & Γούτσος Δ., (1999). *Κείμενο και επικοινωνία* (Vol.1). Αθήνα

Γεωργαλίδου, Μαριάνθη, Σηφianού, Μαρία & Τσάκωνα, Βίλλυ. (επιμ.). 2014. *Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και Εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος

Louise, P., Αλέξανδρος, Κ., & Ε., Σ. Γ. (2009). *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και Μέθοδος*. Louise Phillips and Marianne W. Jørgensen. Αθήνα: Παπαζήσης.

Ξενογλωσση

Andrews, M., Squire, C., & Tamboukou, M. (2013). *Doing narrative research* (Second Edition ed.). SAGE Publications, Ltd <https://dx.doi.org/10.4135/9781526402271>

Georgakopoulou, A. (1997). *Narrative Performances: A Study of Modern Greek Storytelling*.

Hodkinson, P. and H. Hodkinson (2001). *The strengths and limitations of case study research*.

(http://education.exeter.ac.uk/tlc/docs/publications/LE_PH_PUB_05.12.01.rtf.26.01.2013)

Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (1998) *Narrative Practice and the Coherence of Personal Stories*. DOI: [10.1111/j.1533-8525.1998.tb02354.x](https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1998.tb02354.x)

Labov, W. (2013). *The Language of Life and Death: The Transformation of Experience in Oral Narrative*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press. 2013.

Labov, W., & Waletzky, J. (1997). *Narrative analysis: Oral versions of personal experience*. *Journal of Narrative & Life History*, 7(1-4), 3–38. <https://doi.org/10.1075/jnlh.7.02nar>

Labov W. (2013), *The language of life and death: The transformation of experience in oral narrative*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

Labov, W., & Waletzky, J. (1997). *Narrative analysis: Oral versions of personal experience*. *Journal of Narrative & Life History*, 7(1-4), 3–38. <https://doi.org/10.1075/jnlh.7.02nar>

Labov, William (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Munson W. (2010) : *All Talk: The Talkshow in Media Culture*. Temple University Press

Neimeyer RA, Klass D, Dennis MR (2014). *A social constructionist account of grief: loss and the narration of meaning*. *Death Stud*.

doi: [10.1080/07481187.2014.913454](https://doi.org/10.1080/07481187.2014.913454).

Nichols, B. (2010). *Introduction to Documentary, Second Edition* (2nd ed.). Indiana University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt16gznpj>

Ryden, W. (2005). *Stories of Illness and Bereavement: Audience and Subjectivity in The Therapeutic Narrative. Storytelling, Self, Society, 1(2), 53–75.* <http://www.jstor.org/stable/41942907>

Rumelhart, D.E. (1975). *Notes on a Schema for Stories: Representation and understanding.* New York: Academic Press

Thomas, G. (2021). *How to do your case study.* Third edition

Toolan, Michael (1988) *Narrative: A Critical Linguistic Introduction* London: Routledge..

Winders, S.-J., (2014). *From extraordinary invulnerability to ordinary magic: A literature review of resilience.* Journal of European Psychology Students

Zipes, J. (1979). *Breaking the Magic Spell: Radical Theories of Folk and Fairy Tales.* University Press of Kentucky. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt2jcv4c>

Ηλεκτρονικές πηγές

<https://storynet.org/what-is-storytelling/>

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S07475632>

<https://www.ling.upenn.edu/~wlabov/>

<https://press.ert.gr/tv/o-aygoystos-korto-sto-magiko-ton-anthropon-tis-ert2-07-01-2020/>

<https://mikropragmata.lifo.gr/zoifoteini-tsalikoglou-i-ekpliksi-os-doro-einai-panta-edo/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΟ ΜΑΓΙΚΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

---

1. ΒΑΣΩ ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ: Η εμπειρία της εντατικής και η στοργή στον άρρωστο

Εισαγωγή Φωτεινής Τσαλίκoglou : αυτή η εισαγωγή υπάρχει πάντα πριν από κάθε ιστορία, στην αφειτηρία του κάθε επεισοδίου πριν ξεκινήσει να μιλάει το κύριο πρόσωπο. Δεν θα επαναλαμβάνεται κάθε φορά, για λόγους συντομίας. Με πλάγια γράμματα αναγράφονται τα λόγια και οι ερωτήσεις που απευθύνει η Τσαλίκoglou στο εκάστοτε κεντρικό πρόσωπο.

Όλα ξεκινούν από ένα πένθος, μια απώλεια. Δεν υπάρχει ζωή χωρίς απώλεια. Με ένα κλάμα γεννηθήκαμε και βγήκαμε απ' την κοιλιά της μάνας μας. Αυτό το κλάμα είναι κιόλας το πρώτο τεκμήριο ζωντάνιας κι ο πρώτος αποχωρισμός, το πρώτο πένθος. Χάσαμε τη θαλπωρή του ενδομήτριου παράδεισου. Όμως, θα' μασταν ακόμα αγέννητοι, πεθαμένοι, αν δεν υπήρχε. Αυτή η πρώτη απώλεια, ο πρώτος αποχωρισμός. Σκεφτήκαμε λοιπόν πώς μέσα από ξεχωριστές ιστορίες ζωής ανθρώπων που βίωσαν την απώλεια, τον θάνατο σε όλες τις μορφές του, πώς θα μπορούσαμε να φανερώσουμε κάτι, κι αυτό είναι το στοίχημά μας, να φανερώσουμε κάτι που ειδικά αυτήν την εποχή είναι πολύτιμο, ότι η απώλεια δεν γεννά μόνο θυμό, παραίτηση, οργή, αβουλία, θλίψη, αλλά ανοίγει και ένα δρόμο ζωής, ομιλίας, δημιουργίας. Μέσα από την απώλεια που σημάδεψε τη ζωή τους, πρόσωπα που διαλέξαμε μας μαθαίνουν πώς να τιμούμε αυτό το μόνο που έχουμε. Είναι σαν να μας λένε, είμαστε φθαρτοί, ας ζήσουμε.

Δεν το βρίσκω. Α, να το!

Έλα ύπνε στα μάτια του και για στην αγκαλιά του, να κοιμηθεί τ' αγόρι μου και να βρει την υγεία του. Κοιμάται με την παναγιά και με τον Αϊ Γιάννη, και τον Θεό παρακαλώ τον πόνο του να γιάνει. Κοιμάται ο ήλιος στα βουνά στα πράσινα λιβάδια κοιμάται το πουλάκι μου με χίλια παρακάλια. Ύπνος τα θρέφει τα μικρά κι η για' τα μεγαλώνει . "Έλα ύπνε στα μάτια του", νανούρισμα της Θάσου, είναι γραμμένο για βαριά άρρωστο παιδί.

Πάρα πολλά νανουρίσματα χρησιμοποιούνται ιδίως στη Μάνη σαν μοιρολόγια σε θάνατο νέων ανθρώπων, κι αυτό το 'χα δει και στη Μικρά Ασία, υπάρχουνε κοινά ποιήματα που χρησιμοποιούντο σαν νανουρίσματα και σαν μοιρολόγια. Και όταν διάβαζα γιατί έχω έτσι μια μεγάλη βιβλιογραφία νανουρισμάτων, κι όταν διάβαζα τα νανουρίσματα κι έβρισκα νανουρίσματα που είχαν και μοιρολόι μέσα, τα σημείωνα αυτά. Μετά λοιπόν αυτό το γεγονός ξαναγύρισα στα μοιρολόγια που είχα διαβάσει τα νανουρίσματα κι άρχισα να αναζητώ μοιρολόγια και μοιρολόγια. Όπως το νανούρισμα που έχει κι αυτό φόβο θανάτου, λέει η μάνα «ύπνε πάρε το μου και φέρ' το μου πίσω», «παναγιά μου φύλαξέ το και πίσω φέρε μού το». Ο ύπνος είναι ένας

φόβου θανάτου για τη μητέρα, και όπως και τα νανουρίσματα έχουν αυτό το τρυφερό στη σχέση μητέρα και γιου, ή όποιου νανουρίζει, γιαγιάς, όποιου νανουρίζει το παιδί, και στο μοιρολόι υπάρχει πάλι αυτή η σχέση η κοντινή της μητέρας κυρίως με το πεθαμένο παιδί. Όπως και το νανούρισμα ξορκίζει κατά κάποιον τρόπο τον φόβο της μητέρας για τον ύπνο του παιδιού που τον φοβάται γιατί της θυμίζει και λίγο θάνατο, έτσι και το μοιρολόι έχει αυτό το βάλσαμο για τη μητέρα που λέει τα καλά του παιδιού, κι εκεί που θα πάει ... υπάρχουν κατά κάποιον τρόπο και σύγχρονα μοιρολόγια που εγώ τα αναφέρω έτσι στον εαυτό μου, υπάρχει ένα τραγούδι που λέει «τι τραγούδι να σου πω εκεί που πας να μην μοιάζει με τα άλλα, τι τραγούδι να σου πω που να'ναι όλα αυτά που αγαπάς». Είναι ένα σύγχρονο μοιρολόι αυτό. Αν οι συνθήκες το επέτρεπαν σε θάνατο, σε θανάτους που έχουνε συμβεί, ήμουν έτοιμη, στο μυαλό μου 'ρχότανε, αλλά ήμουν έτοιμη να πω ένα από αυτά τα τραγούδια ή ένα από τα μοιρολόγια που έχω διαβάσει αρκετά.

«Κοιμήσου κι έχω βάσανα, κοιμήσου κι έχω λύπη, κοιμήσου και μη νοιάζεσαι, κοιμήσου τώρα φως μου, προτού ν'αρχίσεις να σκεφτείς τα βάσανα του κόσμου, κοιμήσου κλείσ'τα μάτια σου κι όνειρα γλυκά σου, κοιμήσου συ πουλάκι μου κι εγώ σε νανουρίζω».

Είμαι γιατρός, η ειδικότητά μου είναι πνευμονολόγος κι εντατικολόγος και έχω εργαστεί σχεδόν αποκλειστικά στη μονάδα εντατικής θεραπείας και σε πνευμονολογικό ιατρείο και εργαστήριο αλλά η δουλειά μου ήταν πάντα στην μονάδα εντατικής θεραπείας. Ένα από τα πιο σημαντικά περιστατικά ήταν όταν κάποτε νοσηλεύαμε ένα παιδί νέο, 23 ετών, από άλλη χώρα, ήρθε στο νοσοκομείο για να κάνει ένα χειρουργείο κι έκανε μια ανακοπή μέσα στο χειρουργείο και χρειάστηκε να μας το φέρουν στη μονάδα εντατικής θεραπείας. Έζησε στη μονάδα εντατικής θεραπείας 45 μέρες, ζήσαμε κι εμείς μαζί του και κατέληξε. Η νοσηλεία του μέσα στη μονάδα ήτανε επεισοδιακή κατά κάποιον τρόπο, οι συγγενείς ήταν θλιμμένοι πολύ αλλά καμιά φορά και επιθετικοί στο περιβάλλον της μονάδας, στους ανθρώπους της μονάδας, η μητέρα του δεν μίλαγε ελληνικά, ήρθε από τη χώρα του, ο αδερφός του ήταν χρόνια εδώ κι εκείνος μιλούσε ελληνικά και μόνο με εκείνον συνεννοούμασταν. Μια μέρα που εφημέρευα ήρθε κάποιος θεός και λέει «θέλω το διευθυντή» και λέω «σήμερα είμαι εγώ η διευθύντρια». «Εσύ είσαι γυναίκα, άντρα διευθυντή, τι ώρα είναι; 10. Στις 10:30 να είναι άντρας διευθυντής». Του είπα ότι εγώ έχω τον άρρωστο, τον παρακολουθώ πολύ καλά. «Αν δεν έρθει άντρας διευθυντής θα βγουν τα όπλα». Ε φυσικά δεν βγήκαν τα όπλα, ήταν όμως μια πολύ τεταμένη κατάσταση... Στους αρρώστους μας, ή στους αρρώστους μου, εάν ήμουν στο νοσοκομείο προτιμούσα η ενημέρωση για τον θάνατο να γίνεται από μένα που ήμουν ο γιατρός του αρρώστου. Εγώ ήμουν υπεύθυνη, εγώ τον είχα παρακολουθήσει, ήμουν στο τέλος του εκεί, και βράδυ όταν εφημέρευα η ενημέρωση δεν γινόταν μέσω διευθυνούσης, γραφείου διευθυνούσης, έπαιρνα εγώ οποιαδήποτε ώρα τους συγγενείς για να τους ενημερώσω. Κάλεσα στο γραφείο μου τον αδερφό του και την μητέρα του μαζί, η οποία ούτε καταλάβαινε ούτε μιλούσε ελληνικά και τον ενημέρωσα, του είπα ότι ήταν πολύ θλιβερό γιατί κι εμείς προσπαθήσαμε κι εκείνος κι η οικογένεια να καταφέρουμε να πάει καλά το παιδί, να επιζήσει αλλά δυστυχώς δεν τα καταφέραμε. Εκείνος το μετέφερε στη μητέρα του στη γλώσσα τους, η μητέρα του εκείνη τη στιγμή κάθισε στο δάπεδο του γραφείου μου, έλυσε το μαντήλι από το κεφάλι της, πέσαν τα μαλλιά της μπροστά, έπιασε με τα χέρια της το κεφάλι κι άρχισε να μοιρολογεί. Επί μισή ώρα πιάνοντας το κεφάλι της ανεβοκατέβαζε το κεφάλι κι έκλαιγε κι έλεγε ένα μοιρολόι στη γλώσσα τους. Εγώ ήμουν όρθια δίπλα της όλη αυτήν την ώρα, δεν της μίλησα γιατί δεν ήξερα τι να της πω, δυό τρεις φορές την ακούμπησα στον ώμο ενώ δεν ήξερα τη γλώσσα της νόμιζα

ότι καταλάβαινα κάθε λέξη από το μοιρολόι και μετά από περίπου μισή ώρα ξαναέδεσε το μαντήλι της, σηκώθηκε, έπιασε τα χέρια μου και τα φίλησε. Αυτό για μένα ήταν συγκλονιστικό, είχε πεθάνει το παιδί της εκείνη την ώρα, κάτι είπε στο γιο της κι εκείνος μου μετέφερε «σας ευχαριστεί που την αφήσατε να κλάψει».

Δεν το ζει εύκολα ένας γιατρός αυτό, εγώ το έζησα εκείνη την ώρα, κι εκεί επειδή πολλές φορές τον θάνατο και τον πόνο των ανθρώπων δεν τον αντέχουμε κι εμείς, ο θάνατος έτσι ίπταται στη μονάδα καθημερινά και δεν το αντέχουμε πάντα. Δεν το αντέχουμε συνήθως. Με τους συγγενείς είμαστε κοντά τους αλλά πολλές φορές δεν τους επιτρέπουμε να κλάψουν να φωνάξουν γιατί είναι και οι άλλοι ασθενείς στη μονάδα που είναι βαριά και οι άλλοι συγγενείς των αρρώστων που είναι βαριά και συνήθως τους περιορίζουμε κάπως την έκφραση του πόνου. Εκείνη τη μέρα, ένιωσα ακριβώς αυτό, ότι το περιβάλλον των αρρώστων μας που πάντα πίστευα πως ο άρρωστός μας είναι εκείνος και το περιβάλλον του, έχει δικαίωμα στο πένθος.

Όταν ήμασταν μικρά, επειδή το σπίτι στην Καρδίτσα ήταν διώροφο, είχαμε κάτω ένα δωμάτιο που παίζαμε και το βράδυ σε ένα καναπέ κρεβάτι που είχαμε εκεί, παρίστανα την κοιμισμένη για να με πάρει ο πατέρας μου στους ώμους του να με ανεβάσει επάνω στην κρεβατοκάμαρα.

-Ποιος ήταν ο θάνατος στη δική σου ζωή και πώς τον έζησες;

Ο θάνατος του πατέρα μου. Ήτανε για τα σημερινά δεδομένα πολύ νέος, 63 ετών, τότε ήταν ο πατέρας μου, πέθανε από καρκίνο και ήταν ο πρώτος κοντινός θάνατος και φυσικά μου στοίχισε πάρα πολύ. Πέρασε πάρα πολύς καιρός επειδή εκείνος ζούσε στην Καρδίτσα, εγώ σπούδαζα εδώ, και πήγαινα Σαββατοκύριακα τον έβλεπα, και ξαναγύρναγα για τις σπουδές μου. Κι όταν πέθανε πήγα πάλι για την κηδεία και γύρισα και δεν είχα την αίσθηση ότι είχε πεθάνει και σε ένα τηλεφώνημα με μια φίλη μου μου λέει «τι γίνεται στην Καρδίτσα;» Και της απαντάω «στην ίδια κατάσταση». Σαν να ήτανε ίδια κατάσταση, άρρωστος εκείνος και να ζούσε. Κι όταν του είπα «στην ίδια κατάσταση» συνειδητοποίησα ότι δεν υπήρχε. Μου στοίχισε πολύ συναισθηματικά, βιωματικά, του είχα αδυναμία, λέγαν όλοι ότι του έμοιαζα και ήταν έτσι πολύ συνδεδεμένο, ήταν ένας πολύ γλυκός άνθρωπος, εκείνος με πρωτοέβαλε στο να μου αρέσει η μουσική γιατί εκείνου του άρεσε η μουσική, ήτανε πολλά τα πράγματα αυτά, ήταν ένας πολύ τρυφερός πατέρας.

Ο πατέρας μου, ο αδερφός μου κι εγώ στο Πασίλιπο. Το Πασίλιπο ένα πάρκο χαρακτηριστικό στην Καρδίτσα, βόλτα Κυριακή πρωί στο Πασίλιπο.

Με τα αδέρφια μου χιονάνθρωπο φτιάχναμε στην αυλή. Η αυλή είχε γύρω γύρω έναν τοίχο, πλήθινο τοίχο, που είχε κάτι ανοίγματα φτιαγμένα με ξύλο, τα λέγανε πουλίτσες κι ο παππούς είχε εκεί μελίτσια.

Πάλι στον κήπο, με το Μαράκι το αρνάκι. Με τον αδερφό μου παίζαμε με τις χήνες και τα αρνάκια. Στο πλακόστρωτο του σπιτιού. Μια φωτογραφία από ένα ταξίδι με το τρένο Καρδίτσα – Βόλος με τον ξάδερφό μου αρκετά χρόνια μεγαλύτερος εκείνος από εμένα και πολύ αγαπημένος.

Την Καρδίτσα την αγαπάω αλλά είναι συνδεδεμένη κυρίως με τη ζωή στην οικογένεια. Η Καρδίτσα μου άρεσε σαν γύρω περιοχή, όμως δεν μου άρεσε ο κάμπος, τον κάμπο δεν τον μπορούσα ποτέ, μου φαινόταν ότι ειδικά επειδή κάναμε διακοπές σε μια αδερφή της μητέρας μου που έμενε στον Ναύπλιο τα καλοκαίρια, όταν το φθινόπωρο γύρναγα στην Καρδίτσα για το σχολείο και ήταν τα χωράφια με το σιτάρι θερισμένα

και καμμένη η καλαμιά, έλεγα πως κάπως έτσι είναι η έρημος και δεν μου άρεσε καθόλου.

Ο πατέρας μου το ήξερε αυτό κι όταν με έβλεπε στην εφηβεία κυρίως να είμαι κάπως, έλεγε «πάμε να δούμε την κοιμωμένη», μια κορυφή των Αγράφων, έχει το σχήμα μιας κοιμωμένης γυναίκας, και μου έλεγε «Κοίτα την κοιμωμένη». Όταν μετά μεγάλωσα νόμιζα ότι ήτανε επινόηση του πατέρα μου αυτό, ήτανε μια κορυφογραμμή μακριά, που από το παράθυρο της τραπεζαρίας από το πάνω σπίτι φαινόταν. Μετά από πολλά χρόνια σε έναν ταξιδιωτικό οδηγό του 1910, βρήκα ότι αυτή η κορυφή λεγόταν Κοιμωμένη.

Ήταν ένας πολύ πολύ γλυκός και τρυφερός άνθρωπος και ήταν συγκλονιστικός ο θάνατός του για μένα. Στη συνέχεια, συνδέθηκε και με κάτι άλλο. Επειδή οι συνθήκες στην οικογένεια άλλαξαν, χρειάστηκε εγώ να διακόψω τις σπουδές μου, να κάνω άλλες σπουδές, να σπουδάσω φυσικοθεραπεία κι έτσι ξεκίνησε η μονάδα εντατικής θεραπείας. Και η επάνοδός μου στην ιατρική κάπου συνδεόταν με τον πατέρα μου, εκείνος ήθελε να γίνω γιατρός αλλά καταλάβαινε τις δυσκολίες.

-Πώς θα ένιωθε τώρα αν άκουγε όλη αυτήν τη μαρτυρία σου σήμερα;

Θα χαιρόταν (16). Περάσαμε πάρα πολύ ωραία χρόνια αλλά όχι εύκολα. Θα ήταν και για εκείνον φαντάζομαι και μια δικαίωση ότι όλα τα παιδιά του 'κάναν κάτι, γιατί δεν πρόφτασε να δει κανέναν μας, ούτε τελειωμένους τις σπουδές, ούτε παντρεμένο, ούτε με παιδιά, ούτε εγγόνια. Θα ένιωθε μια δικαίωση για όλα αυτά. Και χαρά νομίζω. Ήταν ένας άνθρωπος που είχε πολλή ελπίδα για τη ζωή. Λίγο πριν πεθάνει, πέθανε Σεπτέμβριο κι έλεγε ενώ ήξερε ότι δεν ήταν καλά, και πιστεύω ότι το ήξερε, έλεγε «πρέπει να φροντίσουμε έγκαιρα να πάρουμε σόμπα να πάρουμε ξύλα για να ανάβουμε στο μαγαζί όταν θα πάω το χειμώνα τη σόμπα». Ήταν πάντα ένας άνθρωπος με ελπίδα.

Τα πρώτα χρόνια στη μονάδα, η αντίδρασή μου στους θανάτους ήταν πάρα πολύ έντονη. Γύρναγα στο σπίτι κι έλεγα «Συνέβη αυτό κι έγινε εκείνο και το άλλο», σιγά σιγά όμως αυτό καταλλάγιασε, δεν λιγόστεψε η θλίψη για τους θανάτους, αλλά καταλλάγιασε κάπως. Μπορούσα να είμαι το πρωί γιατρός στην μονάδα να είμαι έτσι με τους αρρώστους μου αλλά το απόγευμα να χαρώ μια παρέα, να πάω σ' ένα θέατρο, να πάω σε μια συναυλία. Και η ενασχόλησή μου και με άλλα πράγματα, νομίζω ότι ήταν αυτή η ανάγκη στη ζωή μου να έχω πάντα ένα αντίβαρο, να είναι το καλό από αυτό που μπορώ να κρατηθώ.

Περάσαμε στη δουλειά μια πολύ δύσκολη στιγμή. Η Λίδα ήτανε η κόρη μου, ήτανε μικρή, την πήγαινα σχολείο, την άφηνα στο σχολείο της και συνέχιζα εγώ να πάω στο νοσοκομείο. Εμένα μ'αρέσουν πάρα πολύ οι μιμόζες, πάρα πολύ σαν δέντρο η μιμόζα. Γύρναγα εγώ λοιπόν από το νοσοκομείο κι έλεγα «Μα σήμερα μας κάναν έτσι μας κάναν αλλιώς, κάναμε εκείνο, ήταν τούτο άσχημο, τ' άλλο τ' άλλο» και στο τέλος έλεγα «δεν παν να έγινε ό,τι θέλει, εγώ είδα σήμερα πολλές μιμόζες». Μετά από λίγες μέρες πάλι κάτι συνέβαινε, πάλι γκρίνιαζα και στην κυρία με την οποία καθόταν η κόρη μας μαζί κι έλεγα τα παράπονά μου απ' τη δουλειά και η επωδός ήταν πάντα «Δεν παν να γίνεται ό,τι θέλει στο νοσοκομείο, εγώ σήμερα είδα πάλι πολλές μιμόζες». Περάσανε χρόνια και μία φίλη και συνάδελφος που ήταν κι εκείνη σε εκείνο το νοσοκομείο εκείνη την εποχή και περάσαμε τις ίδιες δυσκολίες, είχε έρθει στο σπίτι κι ήταν και η κόρη μου μπροστά και λέει «Για θυμήσου τι περάσαμε και τότε που αποσπαστήκαμε από τον Ερυθρό, πόσο δύσκολα ήταν», κι απαντάει η κόρη μου «Α, μπα, η μαμά δεν θυμάται τίποτα, μόνο τις μιμόζες που είδε». Και σ' όλη αυτή την ιατρική της μονάδος εντατικής θεραπείας με όλες τις δυσκολίες της, πάντα έβρισκα κάτι για να κρατηθώ.

-Τι να κάνουν οι άνθρωποι Βάσω για να βλέπουν μπροστά τους μιμόζες ακόμα κι όταν δεν υπάρχουν;

Πρέπει να τις αγαπάνε. Πρέπει να θέλουν να τις βλέπουν και να τις έχουν ανάγκη.

-Τα νανουρίσματα λειτούργησαν ως αντίβαρο;

Πάντα, τα 'χα τα αγαπούσα γιατί είχα ακούσματα από παιδί, πάντα με ενδιέφεραν γιατί με ενδιέφερε και η παραδοσιακή ποίηση κι όλα αυτά αλλά περιμένοντας τη γέννηση της κόρης μας άρχισα να ασχολούμαι περισσότερο. Εγώ μάζευα το υλικό για τα νανουρίσματα, στο πίσω μέρος του μυαλού μου ίσως να 'χα τη σκέψη κάποτε κάτι να το κάνω, και βγήκε αυτό το βιβλίο με οκτώ νανουρίσματα μελοποιημένα από τον Στέφανο, τραγουδισμένα από εξαιρετικές φωνές και βγήκε αυτό το βιβλίο πριν από μερικά χρόνια.

-Πώς θα μπορούσε να λειτουργήσει το νανούρισμα μέσα σε μια εντατική;

Η μουσική μέσα στην εντατική και στην εντατική που δούλεψα εγώ, λειτουργούσε. Είχαμε πάντα μουσική στη μονάδα, στον Ερυθρό, επίσης χρησιμοποιούσαμε λέγαμε στους συγγενείς των αρρώστων, κυρίως όταν ήταν νέοι άνθρωποι από τροχαία που είχαμε συχνά, στο ξύπνημά τους να μας φέρουν κασέτες τότε και με τα Walkman τους βάζαμε κοντά στο αυτί τους για να μην ενοχλούνται οι άλλοι μουσική που συνήθιζαν να ακούν. Κι αυτό ήταν πολύ βοηθητικό στο ξύπνημα των αρρώστων. Τώρα το νανούρισμα μέσα στη μονάδα το σκέφτομαι μόνο σαν μουσική όχι και σαν λόγο. Πιστεύω ότι έχει μεγάλη σημασία όταν μπορούμε, γιατί δεν μπορούμε πάντα, να προετοιμάζουμε τον άρρωστό μας για το τι θα του συμβεί. Δηλαδή πριν τον καταστείλουμε το να του πούμε «Αυτήν την στιγμή έχει ένα πρόβλημα η αναπνοή σας, θα σας ξεκουράσουμε θα σας κοιμίσουμε, εμείς θα είμαστε εδώ», αυτό είναι βασικό να ξέρει ο άρρωστος ότι εμείς είμαστε εδώ. «Και όταν τα πράγματα πάνε καλύτερα θα σας ξυπνήσουμε θα βγείτε από την μονάδα». Να ξέρει τη διαδικασία.

Τώρα μου έρχεται στο μυαλό στα πρώτα χρόνια της δουλειάς μου στη μονάδα, ένας συνάδελφος που χρειάστηκε να μπει στον αναπνευστήρα, μπήκε εκτάκτως χωρίς να προφτάσουμε ή χωρίς να σκεφτούμε να τον ενημερώσουμε, εκείνος είχε ζήσει τον πόλεμο και σε εκείνες τις ενδιάμεσες φάσεις μεταξύ ύπνου και ξύπνιου νόμιζε ότι ήταν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης και όλοι εμείς ήμασταν εχθροί του κι έψαχνε κάτω από το μαξιλάρι του να βρει πιστόλι για να μας σκοτώσει. Και όταν μια μέρα ήρθε και τον επισκέφθηκε ένας φίλος του γιατρός είπε «Για να 'ναι ο Γιώργος εδώ κοντά μου δεν είμαι σε εχθρικό περιβάλλον». Κι άρχισε να αντιμετωπίζει τα πράγματα καλύτερα. Αυτό εμένα, κι όταν ξύπνησε μας είπε, «αν με είχατε ενημερώσει θα αντιδρούσα καλύτερα».

Ένας άλλος άρρωστος μας ο οποίος έζησε τρεις μήνες μέσα στην μονάδα εντατικής θεραπείας, έγινε καλά κι ήρθε να μας δει αφού ήταν καλά. Εγώ επειδή έκανα και το πνευμονολογικό ιατρείο έκανα και το follow up των αρρώστων που επέστρεφαν, τον έλεγχό τους τον αναπνευστικό και πάντα εκεί ρωτούσα την εμπειρία τους, ποια ήταν η εμπειρία τους από τη νοσηλεία τους στη μονάδα. Μερικοί επειδή ήταν σε καταστολή καιρό θυμόντουσαν το πριν να μπουν στην μονάδα κι όταν ξύπνησαν στην μονάδα. Αυτός ο άρρωστος πέρασε τρεις μήνες στη μονάδα κι όταν τον ρώτησα «Πώς νιώθατε τον καιρό που ήσασταν στο τάδε κρεβάτι και ήσασταν σε καταστολή κι αρχίσαμε να σας ξυπνάμε» και είπε ότι «ένιωθα μια θαλπωρή όταν με πλησιάζατε όλοι σας ένιωθα μια θαλπωρή». Τώρα αυτός ο άρρωστος είχε μια συγκεκριμένη νόσο, είχε τέτανο. Στους ασθενείς που έχουν τέτανο ο ήχος και το φως δημιουργούν κρίσεις, τετανικές

κρίσεις. Τον άρρωστο αυτό έπρεπε να τον πλησιάσουμε με πολλή προσοχή, να τον μετακινούμε με πολλή προσοχή, να μιλάμε πολύ σιγανά, να μην έχει φως εκεί που ήτανε να είναι πολύ χαμηλό το φως, και αυτή η συμπεριφορά μας στον άρρωστο ήταν τέτοια που εκείνος το εισέπραττε σαν θαλπωρή. Ο ίδιος άρρωστος που είχε ζήσει έτσι τη νοσηλεία του αυτή, είπε ότι εκτός από αυτό και μας ευχαρίστησε για την θαλπωρή που ένιωθε είπε ότι στην εντατική έκανε το ταξίδι της ζωής του. Τον ρώτησα «δηλαδή;». Λέει «πάντα ήθελα να πάω με τη γυναίκα μου στη Βενετία αλλά δεν είχαμε καταφέρει να πάμε. Κι όταν ήμουν στη μονάδα ονειρεύτηκα ότι πήγα στη Βενετία μόνος μου και γύρισα με σεντούκια γεμάτα μεταξωτά και δανδέλες για τη γυναίκα μου.» Υπάρχει έτσι μια μεγάλη διαβάθμιση της εμπειρίας των αρρώστων στη μονάδα.

-Για να ενδιαφέρεται ένας γιατρός για την εμπειρία του αρρώστου μέσα σε μια εντατική, ήδη αυτό το ενδιαφέρον είναι ένα ενδιαφέρον που μετατρέπει τον άρρωστο από αντικείμενο της αρρώστιας του σε υποκείμενο της αρρώστιας του. Κι εκεί νομίζω, μου έχει κάνει εντύπωση πολύ αυτό το ενδιαφέρον που έχεις για τα όνειρα μέσα στην εντατική. Το όνειρο είναι κατεξοχήν το υποκειμενικό μας ίχνος της μοναδικότητάς μας.

Πίστευα και πιστεύω ότι το πώς θα είναι η έναρξη του ύπνου στον άρρωστο και ο ύπνος του αυτό θα μας βοηθούσε εμάς και τον άρρωστο στο ζύπνημά του. Που το ζύπνημα του αρρώστου είναι από τα πιο δύσκολα πράγματα. Όταν οι άρρωστοι επικοινωνούν πια είναι η μόνη επαφή με τον έξω κόσμο είναι ο γιατρός που εφημερεύει, οι νοσηλεύτριες. Και τα βράδια πολλές φορές κάναμε κουβέντες μεγάλες. Τώρα μου ήρθε στο νου και θα στο πω ένα περιστατικό ενός παιδιού, ήταν μετά από ένα τροχαίο, έγινε καλά, έμεινε κάποια υπολειμματική νόσος και μετά από καιρό τον βλέπω στην είσοδο του νοσοκομείου. Λέει η μητέρα του “Βλέπεις ποια κυρία έρχεται; Ποια είναι;». «Η κυρία Βασούλα», λέω «κυρία Βασούλα θα εννοείς την νοσηλεύτρια». «Όχι, εσάς λέω. Τη μέρα σας φωνάζουν κυρία Ευαγγέλοπούλου, την νύχτα σας φωνάζουν Βασούλα». Οι νοσηλεύτριες με τις οποίες είχαμε χρόνια συνεργαστεί, ήμασταν κοντά στην ηλικία πάρα πολλές φορές με φωνάζαν “Βασούλα” «Βασούλα τρέξε». Λοιπόν, ο Κωστάκης είχε εντοπίσει ότι τη μέρα με φωνάζουν κυρία Ευαγγέλοπούλου και την νύχτα με φωνάζουν Βασούλα. Αυτή η νύχτα για τον γιατρό που εφημερεύει και για τον άρρωστο που επικοινωνεί είναι πάρα πολύ σημαντική. Εκεί γινόντουσαν πολλές κουβέντες. Ήτανε το όλο ή το άλλο ιστορικό του αρρώστου. Εκεί μερικοί άνθρωποι είχαν αρχίσει να μου λένε «Ξέρεις τι ονειρεύτηκα;». Από εκεί ξεκίνησα κι έβλεπα πόσο σημαντικά ήταν τα όνειρα των ανθρώπων και όταν μετά τους έβλεπα για το follow up μαζί με τις εμπειρίες τους όλες ρώταγα και τα όνειρά τους γιατί αυτό με βάζανε εμένα να σκεφτώ για τη δική μας συμπεριφορά, τη δική μου συμπεριφορά στον άρρωστο κατά τη διάρκεια της νοσηλείας του στη μονάδα.

-Έχεις την αίσθηση ότι την ώρα που αφηγείται ένα όνειρό του είναι ήδη η αφήγηση, έχει κάτι το ιαματικό γι’ αυτόν το γεγονός της αφήγησης, όσο τρομακτικό κι αν ακούγεται.

Νομίζω πως ναι. Και επίσης δεν νομίζω ότι αφηγούνται τα όνειρά τους παντού. Είχα πάντα την αίσθηση ότι τα διηγούνται ή σε κάποιο γιατρό που τον εμπιστεύονται ή σε κάποια νοσηλεύτρια γιατί η ζωή στη μονάδα είναι για τους νοσηλευτές και τις νοσηλεύτριες πάρα πολύ σημαντική, εκείνοι ζούνε 24 ώρες τα δωρά τους. Ο γιατρός θα είναι στη μονάδα, θα πάει και στο γραφείο, θα πάει και στο σπίτι, στην εφημερία το ζει περισσότερο αλλά σε κάποιον που θα είχαν εμπιστοσύνη διηγούνται τα όνειρά τους.

-Λέγαμε πριν, κοιμωμένη, ύπνος, θάνατος. Τι είναι εκείνο που ζυπνάει την κοιμωμένη, που μπορεί να την ζυπνήσει από τον ύπνο της όταν δεν είναι θάνατος ο ύπνος της; Πώς ζυπνάει η κοιμωμένη;

Επειδή η κοιμωμένη μπορεί να πέρασε δύσκολα, μπορεί να κινδύνεψε να πεθάνει στα αλήθεια, το ξύπνημα είναι πάντα μια χαρά για την καινούρια μέρα. Επειδή έζησε πολλούς θανάτους, μπορεί η κοιμωμένη να φοβήθηκε ότι θα πεθάνει και μπορεί να κινδύνεψε να πεθάνει, θεωρεί δώρο της ζωής την κάθε μέρα.

-Και μπορεί αυτό να εξηγεί γιατί η κοιμωμένη αν ήταν γιατρός θα έλεγε ‘ο άρρωστος μου’.

Μπορεί.

2.ΠΟΛΥ: Εγκώμιο ανθεκτικότητας

Με λένε Πόλυ, γεννήθηκα το 1970, τα χρόνια μου δεν ήταν και τόσο εύκολα θυμάμαι από μικρό παιδάκι να ζω μέσα σε τσακωμούς, σε ένα περιβάλλον πολύ έντονο. Είχα μία μαμά η οποία από μικρή ήτανε άρρωστη, έναν μπαμπά απών, έναν αδελφό αποξενωμένο και δυστυχώς μεγάλωνα μόνη μου όλα αυτά τα χρόνια της ζωής μου, το οποίο με έκανε να φύγω από το σπίτι μου όχι στην κυριολεξία, στο να ψάξω να βρω δουλειά, βρήκα δουλειά, προσπάθησα να βγάλω τα δικά μου τα έξοδα να μην επιβαρύνω τη μητέρα μου γιατί δυστυχώς αυτή είχε το φορτίο. Δούλεψα πάρα πολύ στη ζωή μου, δηλαδή από 16 χρονών σε πολύ άσχημες δουλειές, με εκμεταλλευτήκανε στη δουλειά μου πάρα πολύ.

Η μητέρα μου πέθανε στα 22 μου χρόνια, εκείνη ήτανε 46, μου στοίχισε πάρα πάρα πολύ. Ήτανε για μένα μεγάλο σοκ, δεν ξέρω τι θα ευχόμουν, να πέθαινε η μητέρα μου ή ο πατέρας μου, είναι άσχημο αυτό που λέω αλλά θα ήθελα να ζει η μητέρα μου. Η μητέρα μου είναι ένα κομμάτι είναι ένα κενό αυτήν τη στιγμή που έχω μέσα μου. Από 21 χρονών μόλις γέννησε τον αδελφό μου είχε πολλά προβλήματα υγείας με το νεφρό της. Εμφανίστηκαν πέτρες στο ένα, χειρουργείται, εμφανίζονται πέτρες στο άλλο, χειρουργείται και στο άλλο, ξαναεμφανίζεται πέτρα στο άλλο το χειρουργημένο το νεφρό. Δυστυχώς πολλή ατυχία, ταλαιπωρία, μια ζωή θυμάμαι τη μητέρα μου να πονάει και να πονάω κι εγώ μαζί της. Την άκουγα δίπλα μου από το δωμάτιό μου να κλαίει και να πονάει και πονάω κι εγώ.

Δυστυχώς, ακόμα και τώρα δεν μπορώ να την ξεπεράσω, έχουνε περάσει τόσα χρόνια. Στις δύσκολες στιγμές πάντα είναι στο μυαλό μου, στεναχωριέμαι που δεν έζησε αυτήν τη ζωή που της άξιζε να ζει, ήτανε μια όμορφη γυναίκα, πολύ όμορφη.

Μετά το θάνατο της μητέρας μου η ζωή μου πήγε πιο χειρότερα, έφυγα από την Αθήνα, πήγα κι έζησα στην Κω, έχοντας εκεί μία γνωστή μου που με βοήθησε λίγο να σταθώ στα πόδια μου. Έμεινα εκεί γύρω περίπου στα 10-12 χρόνια, δούλεψα, έκανα κάποιο σπιτικό, όλα φιλοπήγαιναν καλά ώσπου κι εκεί μάλλον η κατάθλιψη με είχε επισκεφτεί έτσι ώστε είχα αφεθεί, είχα αφήσει και τον εαυτό μου, άρχισα πάχαινα υπερβολικά, με αποτέλεσμα όλο αυτό ήτανε να μην μπορώ να βρω δουλειά. Μάλιστα στην ψύχρα μου λέγανε «Με τέτοιο πάχος, με τέτοια κιλά, πιστεύεις ότι θα δουλέψεις λάντζα;». Και τους έλεγα «Δοκιμάστε με κι από εκεί και πέρα αν δεν σας κάνω, με διώχνετε». Τέλος πάντων, δεν βρήκα δουλειά τα δύο τελευταία χρόνια στην Κω, δυστυχώς υπήρχε τρομερός ρατσισμός με τους εύσωμους ανθρώπους, και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα εμένα να με ρίξει ακόμα περισσότερο ψυχολογικά. Δεν είχα δουλειά, δεν είχα τίποτα, μου κόψανε το ρεύμα, με κυνήγαγε ο σπιτονοικοκύρης για τα ενοίκια. Ήμουν σε ένα

δωμάτιο σκοτεινό, χειμώνας, κρύο και ήθελα να τελειώσω τη ζωή μου εκεί. Χτυπάγανε τα κουδούνια για το ενοίκιο, λογαριασμοί, δυστυχώς δεν χτύπαγε κανένα κουδούνι για μένα, για να δουν αν είμαι καλά, αν θέλω καμία βοήθεια. Δυστυχώς κι από ανθρώπους που είχα φίλους στην Κω.

Κάποιο πρωί λοιπόν ξύπνησα πολύ άσχημα κι έτσι ήθελα να το τελειώσω εδώ, ήθελα να μην υπάρχω για κανέναν. Είχα ένα κουτί Lexotanil, και μάλιστα από πολύ παλιά, κι ήθελα να δώσω τέλος στη ζωή μου. Έτσι λοιπόν, μπορώ να πω ότι εκείνη τη στιγμή ήμουν σαν θολωμένη, δεν ήξερα τι έκανα, δεν ήξερα πού πήγαινα, το μόνο που θυμάμαι είναι ότι βουτάω το κουτί και τραβούσα προς την θάλασσα σαν ζόμπι απ' ό,τι μου είπε ένας γνωστός μου μετά. Πήγαινα πολύ στα χαμένα. Έτυχε για καλή μου τύχη βγαίνοντας από το σπίτι μου να είναι ένας γνωστός ο οποίος με ήξερε λίγο καλύτερα και με είδε λίγο σε αυτό το χάλι ατημέλητη και με φώναξε να μου πει «Γεια», ούτε καν τον άκουσα, ούτε καν το θυμάμαι. Εγώ προχωρούσα και πήγαινα προς τη θάλασσα γιατί το σπίτι μου ήταν κοντά στη θάλασσα στην παραλία Έτσι λοιπόν, κάθισα στην ξαπλώστρα της παραλίας και ήμουν έτοιμη να πάρω τα χάπια, ακούω μια φωνή από πίσω που ήτανε το ίδιο άτομο το οποίο είχε παρεξενευτεί του ότι εγώ δεν του μίλησα, είχε παρεξενευτεί με όλο το σκηνικό μου και για καλή μου τύχη με πρόλαβε. Μου βούτηξε τα χάπια από τα χέρια, με ταρακούνησε απ' ό,τι μου έλεγε, κάθισε μου μίλησε, μου έδωσε μια συμβουλή ότι «καλό είναι να πας στην Αθήνα, να βρεις δικούς σου ανθρώπους, μην μένεις εδώ, γιατί αλλιώς δεν πρόκειται να κάνεις τίποτα, πάλεψέ το». Ήταν ένας καλός σύμβουλος, δεν ξέρω εκεί σαν να με ταρακούνησε λίγο, άρχισα συνεργόμουνα, έμεινα για αρκετή ώρα στην παραλία, κάθισα σκέφτηκα ποια θα είναι η ζωή μου από δω και πέρα. Το να γυρίσω στην Αθήνα το αποφάσισα λίγες μέρες αργότερα, είπα να δώσω άλλη μία ευκαιρία στον εαυτό μου, έστω και μόνη μου. Έτσι πήρα τη φίλη μου τηλέφωνο. Την πήρα λοιπόν τηλέφωνο απελπισμένη και της ζήτησα να με βοηθήσει, να με φιλοξενήσει στο σπίτι της γιατί εδώ δεν περνάω καλά Ζήτησα λοιπόν από την αυτήν τη φίλη, τη γλυκιά φίλη να με φιλοξενήσει, μου είπε «Βεβαίως, το σπίτι μου είναι ανοιχτό, πάρε μόνο τα ναύλα σου κι έλα στην Αθήνα». Αυτό μου έδωσε μια μικρή δύναμη, μια ώθηση. Πούλησα τις ηλεκτρικές μου συσκευές, κάτι άλλα πράγματα για να μπορώ να βγάλω τα εισιτήριά μου. Ζήτησα από το σπιτονοικοκύρη να μου κρατήσει για λίγο τα υπόλοιπα πράγματα έτσι ώστε να γυρίσω μετά από ένα μήνα δύο να τα πάρω. Μου υποσχέθηκε ότι θα τα βάλει σε μία αποθήκη κι έτσι λοιπόν με διστακτικό βήμα μπήκα στο πλοίο για τον Πειραιά. Κοιτώντας πίσω λοιπόν, κοιτώντας την πόλη της Κω, κοιτώντας το νησί της Κω, μου ερχόντουσαν κάποια συναισθήματα ανάμεικτα, λίγες χαρές, μεγάλη απογοήτευση δυστυχώς από ανθρώπους που δεν περίμενα, ήταν αυτό που όλοι είναι φίλοι στα καλά και στα δύσκολα υπάρχει απόσταση. Ένωθα ότι δεν θα, αισθανόμουν ότι δεν θα ξαναγυρίσω πια σε αυτό το νησί γιατί πίστευα ότι από εκεί ξεκινήσανε όλα. Δεν ξέρω αν από εκεί ξεκινήσανε όλα ή από τον θάνατο της μητέρας μου ή από πολύ πριν, το θέμα είναι ότι δεν ήθελα να ξαναγυρίσω σε αυτό το νησί. Ανέβηκα στην Αθήνα, με φιλοξένησε η φίλη μου, καλή της ώρα, κι έτσι έμεινα εκεί περίπου ένα χρόνο, είχα κάποια κατάθλιψη, δηλαδή δεν ήμουν καλά, φαινόμουν ότι δεν ήμουν καλά, ώσπου με την συγκεκριμένη φίλη επισκεφτήκαμε το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αθηνών που εκεί γνώρισα έναν πολύ καλό ψυχίατρο, του είπα όλα αυτά που συνέβησαν στη ζωή μου για τις δύσκολες μέρες, τη δύσκολη παιδική ζωή και όλα, ώσπου με βοήθησε πάρα πολύ, έμεινα στο ψυχιατρείο περίπου για ένα μήνα και μετά με φιλοξένησε μια δομή του ψυχιατρείου γιατί δεν είχα που αλλού να πάω. Στη δομή που έμεινα και στο ψυχιατρείο ένα μήνα, ήμουν δεμένη, κάναμε την πλάκα, με βοηθήσανε πάρα πολύ, είχα το χρόνο να τους επεξεργαστώ, ε να δω πώς συμπεριφέρονται, να δω την αγνότητά τους, να δω το αληθινό χαμόγελό τους

και όταν λέγανε ακόμα το «Σ'αγαπώ» ήταν πολύ αληθινό, το ένιωθες. Ένωσα τρυφερότητα και αγάπη για έναν ασθενή σε ένα τμήμα που εργαζόμουν και ως καθαρίστρια. Ήταν αυτιστικός και δεν θυμάμαι τι άλλο διάγνωση είχε. Από την πρώτη μέρα που πήγα να εργαστώ σε αυτό το τμήμα και εργάστηκα δυο χρόνια σχεδόν, ήτανε ο μόνος που έπεσε το μάτι μου επάνω του. Ήτανε ένας ανθρωπάκος που κρατούσε πάντα ένα κουτάκι τσιγάρο άδειο κι έβαζε μέσα ή χαλικάκι ή κάτι πετρούλα και το έκανες κάπως έτσι για να ακούει τον ήχο από το κουτάκι. Ήτανε ιδιαίτερη προσωπικότητα, δεν μίλαγε, και πήγαινε λίγο, περπατούσε λίγο παράξενα, τον έλεγα 'παπάκι'. Ήρθαμε πολύ κοντά, τότε δεν είχε κανέναν, δυστυχώς, δεν ερχόταν κανένας να τον δει, και σιγά-σιγά γνωρίζοντάς το και βλέποντας την έλλειψη για αγάπη για στοργή για να τον προσέξει κάποιος, του έφερνα σχεδόν κάθε μέρα μία σοκολάτα μία σοκοφρέτα, και από τότε με περίμενε πάντα στην πόρτα, ήξερε τι ώρα θα πάω για δουλειά, με περίμενε στην πόρτα με το κουτάκι του. Του 'φερνα επίσης άδεια κουτιά απ'τα τσιγάρα μου για να βάζει μέσα τις πετρούλες του. Με περίμενε πάντα στην πόρτα να του δώσω αυτό που ήταν να του δώσω. Ήθελε πάντα να τον κρατάω απ'το χέρι, να τον πηγαίνω βόλτα στον διάδρομο. Μια φορά που είχε πάθει μία κρίση, πρώτη φορά το είδα αυτό, ήτανε σε εξάλλη κατάσταση, είχε βγάλει τα ρούχα του και πήγαινε στο διάδρομο σαν χαμένος. Ήταν η ώρα που πήγαινα εγώ στη δουλειά μου και το είδα αυτό το σκηνικό. Μόλις με είδε ήρθε και μου έπιασε το χέρι για να τον πάω βόλτα κι έτσι ηρέμησε. Μου 'ρθε να βάλω τα κλάματα εκείνη την ώρα. Ένωσα ότι κάτι έκανα, ότι έδωσα αγάπη, ότι πρόσφερα αγάπη σε κάποιον, κάτι το οποίο μου έχει λείψει κι εμένα, ίσως γι'αυτό κατάλαβα ότι ο Φωτάκος θέλει αγάπη. Αυτό ήτανε σαν εμπειρία μου με άτομο το οποίο δέθηκα πάρα πάρα πολύ.

Στη δομή που έμενα είδα πολλά πράγματα και αγάπησα πάρα πάρα πολύ αυτούς τους ανθρώπους, από το ψυχιατρείο που ήμουνα μέσα για ένα μήνα και ύστερα, αλλά πιο πολύ στη δομή είχα την ησυχία και την ηρεμία και τον χρόνο να δω να γνωρίσω τους ανθρώπους, εκεί κατάλαβα ότι αυτοί οι άνθρωποι είναι πλάσματα ευαίσθητα, καλόκαρδα, δεν θα σου κάνουνε κακό, γιατί δυστυχώς γίνονται πράγματα κι όλοι λένε «Ντάξει, έγινε κάτι κακό είναι τρελός αυτός, έγινε ένας φόνος είναι τρελός». Δεν είναι έτσι, ο ψυχικά ασθενής είναι ο πιο ευαίσθητος άνθρωπος, δεν θα σου κάνει κακό, που κι ακόμα πάνω στην υποτροπή του να σου κάνει κάτι να σε χτυπήσει θα το μετανιώσει μετά. Όπως έχω ένα περιστατικό στον ξενώνα που έμενα, με μια κοπέλα η οποία μου άρεσε πάρα πολύ γιατί ήτανε, είχε μείνει στη δεκαετία του ογδόντα με την ντίσκο και της άρεσε πάρα πολύ να της βάζω τραγούδια ντίσκο και να χορεύει. Με συμπαθούσε πάρα πάρα πολύ, «Πολίτσα μου Πολίτσα μου» συνέχεια αυτό έλεγε. Κάποια στιγμή είχε μια πολύ άσχημη υποτροπή, με αποτέλεσμα να χτυπάει τα πάντα. Χτυπούσε βρύσες χτυπούσε έπιπλα, τα πάντα. Πήγα κοντά της με το ρίσκο μήπως την ηρεμήσω επειδή μου είχε μια ιδιαίτερη αδυναμία. Η νοσηλεύτρια μου είπε να απομακρυνθώ γιατί μπορεί να μου κάνει κακό, έλεγα «Αποκλείεται να μου κάνει η συγκεκριμένη, αποκλείεται, αφού μ'αγαπάει». Κι όμως, μπαίνοντας στο δωμάτιο και βλέποντας έτσι τη συγκεκριμένη κοπέλα να ουρλιάζει και να φωνάζει και να χτυπιέται, της λέω με το όνομά της, τη φωνάζω με το όνομά της και γυρνάει και μου λέει «Φύγε Πόλυ, γιατί θα σου κάνω κακό». Πάνω στον πανικό της, πάνω στην υποτροπή της, σκέφτηκε εμένα. Εγώ επέμεινα δυστυχώς κι εκείνη την ώρα βουτάει ένα ρολόι που είχε στο κομοδίνο της και μου το εκσφενδονίζει στο κεφάλι, βέβαια πέρασε ξυστά αλλά μου έκανε μια μικρή ζημιά. Έφυγα γιατί με έδωξε η νοσηλεύτρια. Μετά από δυο μέρες που συνήλθε, που άρχισε και ηρεμούσε ήρθε κοντά μου και μου είπε «Πόλυ σε χτύπησα; Πόλυ συγγνώμη, σου έκανα κακό;». Μπορώ να πω σοκαρίστηκα, λέω «Κοίταξε να δεις,

επάνω στον δικό της τον πόνο θυμήθηκε εμένα να μην κάνει κακό». Γι' αυτό λέω ότι οι άνθρωποι αυτοί είναι πολύ ευαίσθητοι.

Στον ξενώνα στον οποίο φιλοξενήθηκα περίπου στα τρία με τέσσερα χρόνια, μπορεί και παραπάνω, δεν θυμάμαι, εκεί μους συστήσανε ένα άτομο το οποίο ήτανε το πρόσωπο αναφοράς μου το πρόσωπο αναφοράς είναι αυτό το οποίο είναι δίπλα μου στο ό,τι χρειάζομαι, στα ψώνια μου, στο οτιδήποτε. Ένα μήνα προσπαθούσα να μπω στο κλίμα του ξενώνα. Εκεί λοιπόν μου γνώρισαν το πρόσωπο αναφοράς μου, η οποία θα ήτανε δίπλα μου σε ό,τι χρειαζόμουν. Προχωρώντας λοιπόν οι μέρες, προχωρούσαν οι μέρες, εγώ προσπαθούσα να καταλάβω πού είμαι, τι κάνω, με ρωτάγανε διάφορα ο ψυχίατρός μου το τι έχει συμβεί στη ζωή μου. Το τι νιώθω, πώς είμαι, εάν θέλω να ξαναχάσω τη ζωή μου, να αυτοκτονήσω. Και σκεφτόμουν τότε ότι μάλλον όχι, δεν θέλω να χάσω τη ζωή μου πια. Και σκεφτόμουν τότε ότι μάλλον όχι, δεν θέλω να χάσω τη ζωή μου πια, ότι υπάρχουν άνθρωποι για μένα οι οποίοι με νοιάζονται και δεν έχουν κανένα όφελος από μένα. Με νοιάζονται γιατί μ' αγαπάνε; Έτσι έλεγα τότε. Ένα βράδυ λοιπόν με κάλεσε το πρόσωπο αναφοράς μου να με ρωτήσει πώς νιώθω, πώς βρίσκω εδώ το χώρο, εάν έχω συνηθίσει. Αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι η συγκεκριμένη δεν καθόταν στο γραφείο κι εγώ μπροστά της στην άλλη μεριά του γραφείου, αλλά είχε καθίσει στον καναπέ και μου είχε πει να καθίσω δίπλα. Αυτό μου έφερε μια πολύ μεγάλη άνεση στο να κάτσω να της μιλήσω. Με ρωτούσε διάφορα πράγματα. Εκείνο το βράδυ λοιπόν θυμάμαι να μιλούσα τρεις ώρες, τέσσερις ώρες ασταμάτητα και απέναντί μου η κοπέλα με κοιτούσε και μου έλεγε διάφορα πράγματα τα οποία έπρεπε να ακούσω. Εε ήταν η πρώτη φορά στη ζωή μου που ανοίχτηκα, ήταν η πρώτη φορά που μίλησα, που βγήκανε όλα από μέσα μου, ό,τι ένιωθα, ό,τι είμαι, ό,τι θα είμαι. Εκείνο το βράδυ μπορώ να πω ότι ήταν ο πιο ωραίος ύπνος μου, κοιμήθηκα λίγο καλύτερα γιατί ήμουν πιο ξελαφρωμένη, δεν είχα τίποτα μέσα μου. Και από εκείνη την ημέρα, από την επόμενη μέρα το πρωί την ένιωθα σαν αδελφή μου, σαν φίλη μου, περισσότερο σαν αδελφή μου την ένιωσα αμέσως.

Ο ξενώνας βοήθησε πάρα πολύ (να) έρθω λίγο κοντά με τον πατέρα μου, τηλεφωνώντας τον, και του ζήτησα ας πούμε να έρθει να με βοηθήσει και οικονομικά και να είναι δίπλα γενικώς σε αυτό το εκεί που ζω, γι' αυτό που περνάω. Δεν το ήθελα, δεν ένιωθα την ανάγκη να δω τον πατέρα μου ίσως γιατί δεν τον θεώρησα ποτέ πατέρα μου. Ήρθε ο πατέρας μου στον ξενώνα, δεν ένιωσα καμία ζεστασιά έναν άνθρωπο, ένιωσα ότι ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος ήτανε γείτονάς μου και είχα καιρό να τον δω. Ένιωσα ότι παίζει θέατρο σε μένα ότι με αγαπάει, δεν ξέρω, τέλος πάντων, κάποια στιγμή προσπαθούσα να κρατήσω μία επαφή λίγο απόμακρη, όχι τόσο ζεστή, όχι καθημερινή.

Ζώντας μέσα στον ξενώνα πήρα πολλή αγάπη και από τους νοσηλευτές, έτσι, δεν μπορώ να πω ότι ήτανε μόνο η συγκεκριμένη, το πρόσωπο αναφοράς μου, η Άννα που ήταν κοντά μου, ήτανε και οι υπόλοιποι νοσηλευτές, με βοηθήσανε πάρα πάρα πολύ και μπορώ να πω ότι ζω χάρη σε αυτούς τώρα, έτσι, χάρη στους νοσηλευτές και χάρη ίσως και στην Άννα ακόμα, γιατί η Άννα συνέχισε να είναι φίλη μου. Αυτό δεν είναι τόσο επιτρεπτό το να αποκτάς φιλία με ασθενή. Η φίλη μου η Άννα το έκανε και μετά παίρνοντας εξιτήριο παραμείναμε και ήθελε να είναι φίλη μου και ήθελε επίσης να είναι αδελφή μου. Γίναμε κολλητάρια.

Γίναμε παραπάνω από κολλητές, γίναμε αδερφές στην κυριολεξία, νοιαζόταν η μία για την άλλη. Με βοήθησε πάρα πολύ βγαίνοντας από τον ξενώνα, να βρω ένα σπίτι να το επιπλώσω. Θυμάμαι μου έφερε και τα πρώτα σεντονάκια γιατί εγώ δεν είχα, μου έφερε ποτηράκια. Στην αρχή είχα πάρα πολύ μεγάλη βοήθεια, ε μετά μου έμεινε η Άννα η

οποία μου 'δωσε μεγάλο νόημα στη ζωή μου, έβλεπα τα πάντα θετικά. Μπορώ να πω ότι μαλώναμε και συχνά, ήμασταν και οι δύο έντονοι χαρακτήρες, οπότε μαλώναμε πώς μαλώνει η αδελφή με τον αδελφό μου, έτσι μαλώναμε και με την Άννα και τα βρίσκαμε πάλι.

Ήτανε μια φίλια την οποία δεν είχα ζήσει ποτέ στη ζωή μου. Με προστάτευε ακόμα και το ότι έμενα μόνη μου καθημερινά, εάν δεν βλέπομασταν θα με έπαιρνε τηλέφωνο για να δει αν είμαι καλά. Αν έβλεπε μέχρι τις οκτώ ώρα ότι δεν επικοινωνούσα μαζί της, θα έπαιρνε «Έλα φιλενάδα, είσαι καλά; Αυτό ήθελα να σου πω», τσακ και το έκλεινε. Είχε την έγνοια μου, όπως κι εγώ την είχα βέβαια. Σε κάποιο νοσοκομείο, σε κάποια χειρουργική επέμβαση που έκανα ήτανε δίπλα μου. Περάσαμε πολλά όμορφα χρόνια, ευτυχισμένα, κάναμε παρέα και με μια άλλη κυρία, έγινα φίλη από τον ξενώνα η οποία καθάριζε τον ξενώνα, εε κι έτσι αποκτήσαμε μια πολύ όμορφη παρέα, η Άννα και η Κατερίνα και η Πόλυ.

Δυστυχώς τα ωραία δεν κρατήσανε, γιατί τα τελευταία χρόνια, δηλαδή από το 2017 και ύστερα έβλεπα μια Άννα λίγο διαφορετική, δε γέλαγε πολύ, δεν.. δεν ήμασταν όπως πριν. Ξαφνικά, μαθαίνουμε ότι η Άννα από τον Σεπτέμβριο – Οκτώβριο του 2017 έχει καρκίνο. Το πάλεψε, χειρουργήθηκε, ήμουνα δίπλα της και αυτήν τη φορά την προστάτευα εγώ. Όπως με προστάτευε εκείνη στον ξενώνα, την προστάτευα εγώ στο κρεβάτι του πόνου. Ήμουνα δίπλα της σχεδόν μέρα-νύχτα, δεν ήθελα να την αφήσω. Δεν πίστευα ότι αυτός ο άνθρωπος ο δυνατός ο εκρηκτικός ήτανε σε ένα κρεβάτι νοσοκομείου και υπέφερε γιατί πονούσε. Αυτό το πράγμα με έριξε πάρα πολύ, παρόλ'αυτά φάνηκα δυνατή και για εκείνη και για τα παιδιά της και για τον άντρα της, για όλους. Ωσπου μια μέρα του Μαρτίου η φίλη μου έσβησε. Όταν έσβησε η Άννα ένιωθα πολύ μουδιασμένη, ήταν σαν να μου έφυγε το άλλο μου μισό από μέσα μου. Δε γύρισα πίσω στα παλιά, δεν ήθελα να γυρίσω γιατί δεν το ήθελε η Άννα αυτό, δεν ήθελε ποτέ να ξαναγυρίσω εκεί που ήμουνα, οπότε ορκίστηκα στον εαυτό μου ότι θα φανώ δυνατή και προσπαθώ, γιατί ακόμα είναι νωρίς, να διώξω λίγο τον πόνο.

Λίγους μήνες μετά πεθαίνει και η άλλη φίλη μου, πήγε να συναντήσει την Άννα, οπότε ήταν ένα διπλό χτύπημα για μένα γιατί έχασα δύο ανθρώπους κοντινούς μου.

Η Άννα είχε τρία παιδιά οπότε θεώρησα ότι πρέπει να είμαι δίπλα τους. Άλλωστε μου δείξαν ότι θέλουνε να είμαι δίπλα τους, προσπάθησα να τους απαλύνω τον πόνο, βέβαια δεν απαλύνεται ο πόνος της μάνας και συνεχίζω να είμαι δίπλα τους όπως κι εκείνα. Είμαι σαν πνευματική τους μαμά. Κάποια στιγμή ο ένας από τους τρεις μου είτε «Σε νιώθω σαν τη μάνα μου» και του είπα «η μάνα σου είναι μία». Εγώ είμαι η πνευματική σου μαμά. Πριν λίγους μήνες έφυγε και ο Νώε, ο αγαπημένος σκύλος της φίλης μου της Άννας, το οποίο μου στοίχισε κι εμένα πολύ γιατί ήταν ένα σκυλί απίθανο. Έμπαινα μέσα στο σπίτι κι ανέβαινε πάνω μου, με τρέλαινε στα φιλιά. Ειδικά όταν έλειπα καιρό ας πούμε, είχα να πάω, μου έκανε παράπονα. Και όταν πέθανε η Άννα θυμάμαι πολύ καλά ο Νώε την ημέρα που έσβηνε ο Νώε ήταν στη βεράντα, με τα λεγόμενα κάποιων γειτόνων, κι έκλαιγε.

Ζω μόνη μου, δυστυχώς δεν ξέρω αν μπορώ να βρω άλλες τέτοιες φίλες. Έχω ανθρώπους δίπλα μου, δεν μπορώ να πω, κι έχω ανθρώπους ειδικά απ'τη δουλειά μου γιατί εργάζομαι σε έναν κοινωνικό συνεταιρισμό περιορισμένης ευθύνης που απασχολούνται άτομα με ψυχική νόσο. Εκεί είμαι η επόπτρια σε ένα συνεργείο καθαρισμού. Εκεί, βοηθάω πρακτικά τα παιδιά αυτά να μπορούν να εργάζονται. Εγώ ξυπνάω πάρα πολύ πρωί, μ'αρέσει να ξυπνάω πρωί για να χαίρομαι τη μέρα, να χαίρομαι τον ήλιο. Οπότε ξυπνάω το πρωί, ετοιμάζομαι, παίρνω το μηχανάκι μου, πάω

στο γραφείο μου, βλέπω τις όμορφες, υπέροχες συναδέλφους μου και τις γλυκύτατες, κάνουμε το καλαμπούρι μας στην αρχή μέχρι να ξυπνήσουμε να 'ρθούμε στα πάνω μας και ξεκινάμε εργασία. Εγώ σαν επόπτρια θα χρειαστεί κάποιες φορές να βγω έξω, να πάω κάτω στα κτήρια κοντά στα παιδιά να δω αν χρειάζονται κάτι πάνω στη δουλειά τους, μήπως έχουνε μια απορία, μήπως δεν αισθάνονται καλά. Εάν δεν αισθάνονται καλά και τους δω γιατί έχω πολλά χρόνια εμπειρίας οπότε μπορώ να καταλάβω κάποιον που έχω απέναντί μου εάν αισθάνεται καλά, αν τον δω δηλαδή λίγο παράξενα ότι δεν είναι αυτός που ήτανε χθες, θα ενημερώσω την ομάδα στήριξης και η ομάδα στήριξης θα μπορέσει να καλέσει το άτομο το συγκεκριμένο. Στην εποπτεία μου λοιπόν θα δω τα πάντα, αν τυχόν δω κάτι θα μιλήσω όμορφα και γλυκά στο άτομο το οποίο εργάζεται εκεί για να του δώσω να καταλάβει τι πρέπει να κάνει σωστά. Όλοι οι συνάδελφοί μου που δουλεύουνε στην καθαριότητα με αγαπάνε και το έχουνε αποδείξει, είναι γύρω στα εβδομήντα άτομα και το απέδειξαν γιατί σε ένα χειρουργείο που έκανα πέρυσι τέτοιο καιρό, όλοι ανησύχησαν και με έπαιρναν τηλέφωνο για το πώς είμαι. Κι αυτό για μένα λέει πολλά. Σημαίνει ότι είμαι καλός άνθρωπος και είμαι πολύ καλή στη δουλειά μου και χαίρομαι να είμαι έτσι καλή στη δουλειά μου.

Αγαπώ τους ανθρώπους που με στηρίζανε γιατί όταν ξεκίνησα στον Διάπλους το 2007, όταν πρωτοπήγα εκεί κι έκανα συνέντευξη φοβισμένη μη μου πούνε για το σώμα μου γιατί ήμουν 176 κιλά, όταν με είδα λοιπόν με 176 κιλά, δεν κοιτάζανε αυτό, αλλά κοιτάζανε αυτό (το μέσα), έτσι, και κοιτάζανε και το μυαλό. Αυτό. Τους αγάπησα και τους αγαπώ πάρα πάρα πολύ και θέλω να τους ευχαριστήσω γι' αυτό γιατί ακόμα και στα δύσκολα, είναι δίπλα μου.

Τη μαμά μου τη λένε Κωνσταντίνα. Ήτανε νοσοκόμα, γεννήθηκε σε ένα χωριό της Αιτωλοακαρνανίας και ήρθε πολύ μικρή στην Αθήνα, μόνη της, είχε άλλα πέντε αδέρφια και έφυγε από το χωριό της για να κάνει καλύτερη ζωή. Θυμάμαι μια φορά επειδή είχαμε πολλά οικονομικά προβλήματα, η μαμά μου έπαιρνε μια σύνταξη αναπηρική. Ήτανε μια από τις καλύτερες νοσοκόμες απ' ό,τι μου έχουνε πει, όλοι οι γιατροί ήθελαν τη μητέρα μου δίπλα. Η μητέρα μου μου είχε πει κάποτε ότι θέλει να γίνει γιατρός, οπότε της άρεσε πολύ αυτός ο ρόλος της νοσοκόμας. Πολλές φορές μου έλεγε ότι συμβούλευε γιατρούς για κάποιους ασθενείς, και την ακούγανε πολύ προσεκτικά, δηλαδή ήταν πολύ σωστές οι παρατηρήσεις της. Η μαμά μου γενικώς πιστεύω ότι ήταν πάρα πολύ σωστός άνθρωπος και πολύ δίκαιος, και ένα έχω να πω ότι όλες οι φίλες μου ήθελαν τη μητέρα μου για συμβουλές.

Ήμωνα μικρή και λέγαμε τα κάλαντα με τον αδερφό μου, οπότε μάζεψα θυμάμαι εκείνα τα Χριστούγεννα αρκετά χρήματα, κι επειδή ήξερα ότι έχουμε πρόβλημα και δεν μπορούμε να πάρουμε πολλά τρόφιμα, πήγα στο μπακάλη της γειτονιάς και πήρα θυμάμαι ζάχαρη, αλεύρι, καφέ και κάτι άλλο, μακαρόνια, ρύζι, και πήγα αυτήν την τσάντα στη μαμά μου. Δεν θα ξεχάσω αυτό το βλέμμα αγάπης και το κλάμα της από συγκίνηση. Εμ, αυτό..θυμάμαι.

3. Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ: Η ψυχική νόσος και η ικανότητα να αγαπάς και να εργάζεσαι

Αυτό είναι ένα στερεοφωνικό που μου είχε φέρει ο πατέρας μου το 1986 και ήτανε χαλασμένο για πολλά χρόνια, το έφτιαξα και είναι το καλύτερο κομμάτι που υπάρχει για μένα μέσα στο σπίτι. Ντάξει έχει συναισθηματική αξία. Λοιπόν, θα σας βάλω να το ακούσετε και να μου πείτε.

Θα σου πω ακριβώς αυτό που θυμάμαι, ότι πάντα από παιδί τα κράταγα όλα μέσα μου. Το τι κλάμα έχω ρίξει, το τι πόνο έχω περάσει, το τι φίλους έχω χάσει από δικιά μου

επιλογή μέχρι να γίνω καλά πάλι, το τι έχει περάσει η γιαγιά μου που στάθηκε στον πατέρα μου κι ο πατέρας μου να μην καταλαβαίνει, να κάνει τα δικά του. Αλλά ο πόνος που 'χω περάσει και το κλάμα σου λέω τώρα αυτό τουλάχιστον δέκα χρόνια και βάλε. Πόνο και κλάμα. Βάλε τώρα ένα παιδάκι δέκα χρονών να κλαίει συνέχεια γιατί δεν έχει τη μάνα του γιατί δεν είναι καλά ο πατέρας του, γιατί η γιαγιά του πέθανε, ήταν κατάθλιψη αυτό, ήταν κατάθλιψη.

Είμαι ο Περικλής, γέννημα θρέμμα Πειραιώτης. Τα παιδικά μου χρόνια όλα τα έχω ζήσει στο πατρικό μου στον Πειραιά. Ο πατέρας μου με έχει αναλάβει από τριών μηνών μωράκι, η μάνα μου ήταν ακατάλληλη να με πάρει να με μεγαλώσει. Την έπιασε ο πατέρας μου με άλλον στο ξενοδοχείο και της έσερνε με τα σεντόνια στο τμήμα και έγινε το δικαστήριο και με διεκδίκησε ο πατέρας μου. Ο πατέρας μου αυτό που είχε πει από μικρό παιδάκι όταν με είδε και γεννήθηκα στο καλάθι με αγάπησε από την πρώτη στιγμή. Δηλαδή αυτό που έχω φτάσει αυτή τη στιγμή κι έχω γίνει σαν άνθρωπος το χρωστάω στον πατέρα μου, και στη μητέρα του, τη γιαγιά μου τη συγχωρεμένη που την έχασα το 2000. Έχω πάρει πολλή αγάπη από τις θείες μου. Πολύ ωραίες εικόνες από τα παιδικά μου χρόνια που πήγαινα διακοπές στην Κεφαλονιά, στον Πόρο της Κεφαλονιάς. Πολλούς φίλους, πολλές γνωριμίες, πολλές σχέσεις, δούλευα εκεί πέρα. Θυμάμαι εικόνες όταν μετά από τρεις μήνες διακοπές, πάντα ερχόταν ο πατέρας μου στο Κτελ να μας πάρει με τη συγχωρεμένη τη γιαγιά. Περίμενε πώς και πώς να του φέρουμε τις πολύ ωραίες, τα πομοντόρια, τις ντομάτες στην Κεφαλονιά, που τρωσ ντομάτα και είναι σαν να τρωσ φρούτο, τη φέτα την κεφαλονίτικη και πάντα γέλαγε όταν με έβλεπε γιατί πήγαινα άσπρος και γυρνούσα μαύρος μετά από τρεις μήνες. Μπάνια συνεχώς, κάθε μέρα διπλά μπάνια, βασικά, τα καλύτερά μου χρόνια. Τα καλύτερά μου χρόνια.

Τα καλοκαίρια που πήγαινα διακοπές με τη γιαγιά ο πατέρας μου εργαζόταν γιατί εκείνος ήταν που έφερνε τα λεφτά στην οικογένεια, η γιαγιά δε δούλευε. Παρόλο ότι ήθελε να εργαστεί ο πατέρας μου δεν την άφησε γιατί ήθελε εκείνος να είναι η κολόνα του σπιτιού, και πολύ καλά έκανε. Η γιαγιά ήταν μοδίστρα σε ατελιέ, πολύ καλή στη δουλειά της, έκοβε πατρόν, έραβε, ερχόντουσαν οι θείες, οι ξαδέρφες να τους φτιάξει ρούχα, και ντάξει ήταν μια γυναίκα που με στήριζε πάρα πολύ, γιατί εγώ δεν είχα γνωρίσει μάνα, την είχα σαν μάνα και μαζί με τον μπαμπά μου έχουν χαρίσει τα καλύτερα χρόνια. Με στηρίζανε, με αγαπήσανε, πολλή αγάπη, πολλές ωραίες γεύσεις από φαγητά, ήταν πολύ καλή μαγείρισσα, έτσι κι εγώ έχω την αγάπη μου για την κουζίνα κι έχω φτάσει να είμαι μάγειρας.

Λοιπόν εδώ είμαστε αν θυμάμαι καλά το 1999-1998 που με είχανε πάρει φαντάρο στο (.....?) παρουσιάστηκα και ήτανε επισκεπτήριο. Η μάνα μου με την τότε σχέση της, τον Δημήτρη. Με το στρατό δεν ένιωθα ποτέ καλά, δεν ξέρω, κάτι είχα με το θέμα με την ιεραρχία, δεν δεχόμουν ας πούμε να μου λένε «κάνε αυτό, πήγαινε εκεί». Ενώ ήμουν μάγειρας στο στρατό, ήμουν για χίλια τριακόσια άτομα δύναμη και ήμουν πολύ καλός δηλαδή μου λέγανε, είχα επαίνους, τα καλύτερα από τους λοχίες μου κι αυτά. Ποτέ δεν τα πήγαινα καλά με το να είμαι, να είναι ας πούμε ο λοχίας και να μου λέει «κάνε αυτό» ή «κάνε εκείνο, κάνε το άλλο». Γι'αυτό από μόνος μου επέλεξα την τρίτη μέρα που παρουσιάστηκα ζητήσανε μαγείρους, ήδη είχα δύο χρόνια προϋπηρεσία από καφενεία – εστιατόρια και μόνος μου πήγα στην κουζίνα του στρατού και ήμουν κωλυόμενος από τις πέντε ωρα το πρωί μέχρι τις πέντε το βράδυ. Κάθε μέρα. Για χίλια τριακόσια άτομα δύναμη, τι να σου λέω τώρα, τρεις χιλιάδες εξακόσια σουτζουκάκια, χίλια τριακόσια τηγανητά αυγά να πηγαίνουνε φουλ αυτά. Ντάξει και αυτό όμως δεν

το βλέπω, δεν το λέω να κατηγορήσω να είμαι αρνητικός σε αυτό. Αυτό όμως με βοήθησε να γίνω αυτό που είμαι σήμερα.

Στο στρατό όταν ήμουνα, πήρα τρεις αναβολές, έκανα δηλαδή από δύο μήνες τη φορά. Στην τρίτη φορά που ήμουνα φαντάρος παίρνει η θεία μου η αδερφή της γιαγιάς μου τηλέφωνο και μου λέει ότι ο πατέρας σου έπαθε κρίση και είχε μπει στην τουαλέτα να κάνει τη δόση του και ήθελε η συγχωρεμένη να πάει τουαλέτα. Δεν το 'θελε ο πατέρας μου αυτό που έκανε, την έσπρωξε, έπεσε έσπασε το ισχίο της και μετά από δύο μήνες τη χάσαμε. Όταν έγινε αυτό εγώ ήμουνα φαντάρος. Ήτανε τόσο... Μου γύρισε το μυαλό, πραγματικά.

Διαγνώστηκα με σχιζοφρένεια, έχω νοσήσει από τα δεκαεννιά μου, έχω διαγνωσθεί με σχιζοφρένεια. Το στρατιωτικό το τελείωσα, όχι δεν το τελείωσα, το πήρα με 15, με αποτέλεσμα να μην ξέρω τι με χτύπησε, γιατί ήταν η πρώτη φορά, αυτό είναι κάτι που δεν είναι ένας πυρετός ένας πονοκέφαλος να πάρεις ένα ντεπόν που να περάσει και ειδικά όταν είσαι μόνος σου χωρίς το κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, ξαφνικά ξυπνάς την άλλη μέρα και βρίσκεσαι στο ψυχιατρείο. Και λες «τι έγινε τώρα, πού είμαι πού πάω», σου δίνουνε χάπια, ένα πράγμα πρωτόγνωρο για εμένα τότε όταν ήμουνα δεκαεννιά χρονών. Την άλλη μέρα άκουγα φωνές, όπως μιλάμε τώρα και άκουσες εσύ εμένα, έτσι άκουγα εγώ τις φωνές μέσα στο κεφάλι μου, δεν υπήρχανε. Δηλαδή την υποτροπή μου, την κάθε μου υποτροπή την θυμάμαι. Δεν ισχύει αυτό που λένε ότι δεν θυμάμαι όταν είχα υποτροπιάσει που λέει ο άλλος ότι δεν θυμάμαι τίποτα. Τα θυμόμαστε όλα.

Θυμάμαι τον εαυτό μου να φεύγω από τον Πειραιά και να πηγαίνω με τα πόδια στα Μέγαρα. Να πηγαίνω με τα πόδια στα Μέγαρα και να φτάνω Αγίους Θεόδωρους και να κοιμάμαι στην παραλία. Είχα τόσο θυμό, τόση οργή, τόσο δεν καταλάβαινα τι μου γινόταν και μου έβγαινε έτσι, δηλαδή είχα τάσεις φυγής. Περπάταγα στο δρόμο και νόμιζα ότι οι άλλοι μιλάγανε για μένα, δηλαδή είχα ακουστικές ψευδαισθήσεις, φωνές άκουγα, δεν λέγανε και οι άλλοι κάτι για μένα, απλά έτσι το ζούσα τότε. Και θυμάμαι που νοσηλεύτηκα στο ψυχιατρικό στρατιωτικό νοσοκομείο της Αλεξανδρούπολης όπου έκατσα ένα μήνα. Μου δίνανε βαριά φάρμακα, να μην τρώω ένα μήνα τίποτα να παίρνω μόνο φάρμακα, πήραν τη μάνα μου τότε τηλέφωνο και την ενημερώσανε και πάλι καλά κάτι καλό έκανε για μένα και ανέβηκε και με πήρε κατευθείαν και αφότου κατέβηκα και με πήγε σπίτι έμεινα στη θεία μου γιατί είχε πεθάνει η γιαγιά μου, στην αδερφή της γιαγιάς μου δηλαδή και συνήλθα.

Επειδή ήτανε η πρώτη μου κρίση δεν ήξερα εγώ τη σοβαρότητα αυτού, αυτής της καταστάσεως. Με αποτέλεσμα αφού έκοψα τα φάρμακα να ξανακάνω υποτροπή και την έκανα πιο βαριά την υποτροπή.

Ήμουνα πολύ μικρός σε ηλικία που δεν ήξερα τι με χτύπησε, ξαφνικά υποτροπιάσα και με πήγανε με εισαγγελική στο Δρομοκαΐτειο, είκοσι μέρες δεμένος στην τελευταία υποτροπή τώρα σου λέω και να με ρωτάνε πράγματα κι εγώ να τους απαντάω ασυναρτησίες. Γι' αυτό σου λέω είναι πολύ λεπτή η κλωστή που μας χωρίζει από την, όπως το βλέπεις τώρα, από την τρέλα. Αλλά ποτέ δεν ξέρεις τι έχει περάσει ο άλλος για να φτάσει σε αυτό το σημείο. Μπορεί να έχει κακοποιηθεί, να έχει βιαστεί, να έχει κάνει φόνο εν ψυχή βρασμού, δηλαδή τον έχει φέρει στο αμήν, τον έχει φτάσει στο αμήν. Ο καθένας κουβαλάει το σταυρό του.

Εγώ είχα πολύ άσχημες εικόνες και βιώματα από δέκα χρονών παιδάκι. Δηλαδή, τι λέω 'άσχημα βιώματα'. Κατέβαινα στο υπόγειο της πολυκατοικίας να πάρω το ποδήλατό

μου να βγω έξω να παίζω σαν παιδί κι έβρισκα τον πατέρα μου λιπόθυμο που είχε κάνει τη δόση του.

-Ήξερες εσύ δέκα χρονών να πάρεις βοήθεια;

Όχι, όχι δεν ήξερα. Κατέβηκα να πάρω το ποδήλατό μου. Τον βλέπω έτσι, τρόμαξα, έκλαιγα, ανέβηκα στη γιαγιά το είπα.. Ντάξει, είναι εικόνες, δηλαδή θυμάμαι άλλη μια εικόνα που είχε πιάσει δουλειά και τότε πρέπει να ήμουν δεκατριών-δεκατεσσάρων χρονών, να 'χει πιάσει κούριερ και να έχει έρθει με το μηχανάκι κάτω από το σπίτι και πάλι δεν είχε καθαρίσει από το πρόβλημά του εννοείται και να πηγαίνει στο μηχανάκι και να μπαλαντζάρει, να πηγαίνει μία από τη μία μία απ'την άλλη. Και μου χτυπάει η διπλανή μου την πόρτα και μου λέει Περικλή «πήγαινε πάρε τον πατέρα σου γιατί θα πέσει κάτω». Κι εκεί πέρα που δούλεψε κούριερ για ένα δύο μήνες, δεν ξέρω τι συνέβη, και μια μέρα γύρισε στη δουλειά μες στα αίματα. Μες στα αίματα αλλά όχι από ατύχημα, γιατί είχε παίξει ξύλο με τους υπολοίπους εκεί πέρα. Έβλεπα εικόνες πολύ πολύ άσχημες, πολύ πόνο, πολύ φόβο. Είναι τα συναισθήματα, είναι, ντάξει εγώ όλο αυτό που το ξεπεράσαμε κι εγώ και ο πατέρας μου το βλέπω σαν ένα κακό όνειρο που ξυπνήσαμε και οι δύο και πέρασε, τελείωσε. Γι'αυτό και μπόρεσα και συνέχισα στη ζωή μου. Δεν υπήρχε τότε παλιά, είμαι τυχερός που έχουν γίνει άλματα στην αποασυλοποίηση, στην ψυχιατρική μεταρρύθμιση. Το λέω "τυχερός" γιατί υπάρχουνε πλέον δομές που μπορούν να σε συμβουλευσουν, να πας το παιδί σου να το συμβουλευσουν, να σε κοιτάζουν, να σε φροντίσουνε και να μην περάσει κανένα παιδάκι, κανένας συνασθενής μου αυτά που πέρασα εγώ. Γιατί πλέον υπάρχουνε, υπάρχει το δυναμικό, το ψυχιατρικό δυναμικό να σε κοιτάξει. Αφού συνήλθα τέλος πάντων μέσα στο μήνα, καθόμασταν σε ένα παγκάκι με δέντρα στο Δρομοκαΐτειο, ηρεμία φύση και λέω τώρα Περικλή «κάτσε εδώ να ηρεμήσεις και θα δεις το δρόμο σου, Αυτό έγινε το 2003. Έκατσα σε προστατευόμενα διαμερίσματα, δεκατρία χρόνια, ήμουνα στον ίδιο γιατρό δεκατρία χρόνια, έπαιρνα σταθερά την αγωγή μου, τώρα είναι δεκαεφτά χρόνια και μπόρεσα και ξέμπλεξα και μ'αρέσει τα λόγια μου να τα κάνω πράξεις. Δεν είμαι άνθρωπος που θα πω κάτι και δεν θα το κάνω. Το ξεπέρασε και ο πατέρας μου το πρόβλημά του και εγώ το έχω σε ύφεση το πρόβλημά μου, δεν το έχω ξεπεράσει γιατί δεν είναι όπως είπα ένας πονοκέφαλος να πάρεις ένα ντεπόν και να περάσει. Λαμβάνω φαρμακευτική αγωγή εδώ και δεκαεφτά χρόνια σταθερά. Μες στην ατυχία μου όταν νοσηλεύτηκα το 2003 στο Δρομοκαΐτειο έπεσα σε πάρα πολύ καλό γιατρό τον κύριο Χρήστο Τριανταφυλλίδη, τον ευχαριστώ για όλα και να είναι καλά αυτή τη στιγμή όπου είναι, έχει συνταξιοδοτηθεί τώρα εδώ και χρόνια και όλο το θεραπευτικό προσωπικό που με είχαν τόσα χρόνια, πραγματικά τους έχω σαν οικογένεια μου. Έχω επαφές με πολλούς από αυτούς ακόμα, έχουνε κάνει παιδιά, μιλάμε κάθε μέρα στο τηλέφωνο, έχουμε επικοινωνία τέλος πάντων.

Πάντα, πάντα με βοηθούσε ότι δούλευα, ποτέ δεν σταμάτησα, δηλαδή δεν θυμάμαι μια εβδομάδα τον εαυτό μου να 'χει κάτσει, εκτός απ'τις άδειες που έπαιρνα, έτσι.

-Εννοείς και την περίοδο του εγκλεισμού;

Η περίοδος του εγκλεισμού ήταν για ένα μήνα, μετά δούλευα σε εργοθεραπείο στο νοσοκομείο, έτσι άρχισα να ανεβαίνω. Δηλαδή ο γιατρός με έπιασε και μου'πε: «Περικλή ξέρεις κάτι; Εσύ μπορείς να δουλέψεις, να καταφέρεις να γίνεις κάτι στη ζωή σου», κι αυτό έχει πολλή μεγάλη σημασία γιατί πολλοί από εμάς δεν ξέρουμε για το τι είμαστε ικανοί και απλά με ένα σπρώξιμο απ'το κατάλληλο άτομο ανεβαίνουμε και ψυχολογικά και κάνουμε πράγματα.

Ποτέ, ποτέ δεν άφησα το πρόβλημά μου να με πάει πίσω, πάντα κοιτάγα να κάνω ένα βήμα μπροστά, πάντα δούλευα. Πλέον είμαι σε έναν χώρο που όχι έχω ξεπεράσει το πρόβλημά μου, το πρόβλημά μου είναι σε ύφεση γιατί παίρνω σωστά τη φαρμακευτική μου αγωγή αλλά μπορώ να προσφέρω πολλά σαν εργαζόμενος και σαν άνθρωπος.

Το καλό είναι ότι κατάφερα με τη στάση μου με τη θέληση για ζωή, με την αγάπη για τη μαγειρική να κάνω πράγματα. Αυτή τη στιγμή είμαι στον Ευ ζην, τον κοινωνικό συνεταιρισμό και είμαι στην κουζίνα δυόμιση χρόνια ως βοηθός μαγείρου. Κοντά στην κυρά Λούλα, κοντά στον Γιάννη το Γκαρντή και τον Κατσιγιάννη το Γιώργο. Πολύ αξιόλογοι άνθρωποι για μένα, μου έχουνε μάθει πάρα πολλά πράγματα και αυτή τη στιγμή εδώ και δύο μήνες έχω αναλάβει υπεύθυνος στο κυλικείο στο Δαφνί. Μέσα σε μια βδομάδα είχα να κάνω το αντικείμενο της εστίασης από το 2003. Τα παιδιά εκεί πέρα που δουλεύουνε να ξέρεις ότι έχουν προβλήματα ψυχιατρικά, είναι απεξαρτημένοι από ναρκωτικά και είναι πραγματικά επαγγελματίες στη δουλειά τους με αποτέλεσμα να με κάνουν να ενταχθώ πολύ γρήγορα στη δουλειά και αυτή τη στιγμή να κάνουμε ένα νοσοκομείο να πετάει.

Το 2008 καλή ώρα γνώρισα μια πολύ καλή κυρία από το γιατρό μου, τον κύριο Τριανταφυλλίδη, φίλη που με πήρε στη δουλειά μαζί της έγινα το δεξί της χέρι, από εξακόσια ευρώ έφτασα να παίρνω χίλια ευρώ, βοηθός διοικητικού, και εκείνη η κυρία μου έδειξε το δρόμο και ότι με τον τρόπο της μπορώ να πετύχω πολλά πράγματα. Τέλος πάντων, έληξε η συνεργασία μας μετά από τεσσεράμιση χρόνια, μιλάμε ακόμα έχουμε επικοινωνία με αυτήν την κυρία και έκανα πολλές δουλειές, έτσι, και με λίγα λεφτά και με πιο πολλά λεφτά. Αυτή τη στιγμή είμαι πάρα πολύ καλά οικονομικά, εργασιακά και στα προσωπικά μου πάρα πολύ καλά. Έχω βγάλει και μια αναπηρική σύνταξη απ'το ΙΚΑ λόγω της πάθησης και είμαι στα καλύτερά μου.

Πάντα η αγάπη μου για τη μουσική, για το μαγείρεμα ήταν η ψυχοθεραπεία μου για μένα, είναι η ψυχοθεραπεία μου για μένα. Όταν στρεσάρομαι, όταν είμαι προβληματισμένος θα κάτσω να φτιάξω ένα φαγητό και εκεί ξεχνιέμαι τελείως. Δηλαδή μπορώ να σηκωθώ έξι ώρα το πρωί, να σου φτιάξω ένα μουσακά και να το κάνω με τόση ευκολία όπως πίνεις εσύ τον καφέ σου. Η μουσική και η μαγειρική είναι αυτά που με κρατήσανε ζωντανό. Και πάντα ήταν το φως μου στο σκοτάδι. Δηλαδή κάποια σχέση, μια ψυχή με κατηγορήσε παλιά ότι «κάθεσαι σπίτι κι ακούς συνέχεια μουσική, έχεις κατάθλιψη». Αυτό όμως εμένα με βοήθησε να ξεπεράσω το πρόβλημά μου.

Έχω από το 2003 που λαμβάνω σταθερά φαρμακευτική αγωγή και αυτό που θέλω να πω σαν συμβουλή στους συνασθενείς μου και σε αυτούς που έχουνε ψυχιατρική εμπειρία είναι ότι τα φάρμακα που βάζει ένας ψυχίατρος όταν τα παίρνεις σωστά και όταν τα λαμβάνεις σωστά είναι το Α και το Ω. Με βλέπεις έτσι γιατί δεκαεφτά χρόνια έχω να κάνω υποτροπή γιατί παίρνω τα φάρμακά μου μόνος μου σωστά. Εάν κόψεις τα φάρμακα, έρχεται και η υποτροπή. Αυτό είναι νόμος अपαραβάτος.

-Στην πραγματικότητα αυτό που αισθάνομαι και βλέπω εγώ τώρα είναι ότι επί της ουσίας κουβαλάς ένα μεγάλο βάρος γιατί επί της ουσίας τα παιδιά δεν είναι εκεί για να φροντίζουν τους γονείς, ειδικά από τόσο μικρή ηλικία.

Αυτό είναι story of my life, που λέμε, γιατί πάντα μου λέγανε μικρός πατέρας -μεγάλος γιος γιατί ο πατέρας μου από δέκα χρονών, σου ξαναείπα, είχε πρόβλημα και είχα αναλάβει ευθύνες από πολύ μικρό παιδάκι. Κι όταν έφυγε η γιαγιά τα ανέλαβα εξ ολοκλήρου. Ο πατέρας μου έχει να εργαστεί από σαράντα χρονών, απ'το 2008 εγώ έχω αναλάβει όλα τα πάντα, ό,τι περνάει απ'το χέρι μου, εγώ σαν Περικλής το κάνω, είτε

αυτός είναι φίλος είτε αυτός είναι άγνωστος είτε αυτός είναι σχέση μου, είτε είναι πατέρας μου. Επειδή έχω πλέον, το κάνω εγώ σαν άνθρωπος γιατί νιώθω, πολύ απλά. Πάντα όποιος έρχεται σπίτι μου προσφέρω ένα πιάτο φαγητό γιατί μπορώ να δώσω ένα πιάτο φαγητό, δηλαδή δεν υπάρχει περίπτωση να έχω φαγητό και να φύγει κανείς απ' το σπίτι χωρίς να φάει είναι απαράδεκτο για μένα.

Με τη μητέρα μου για πρώτη φορά θυμάμαι μικρός που ήμουν στο δημοτικό, ερχόταν με τη μάνα της και ερχόταν στο σχολείο στα διαλείμματα ήρθε κανά δυο φορές έγινε αυτό, μου έφερε κάτι να φάω και αυτό ήταν όλο.

-Θυμάσαι τι φαΐ ήταν;

Θυμάμαι ότι ήταν κάτι σε χάμπουργκερ. Ναι εντάξει, ναι. Κάτι σε σάντουιτς, τέλος πάντων, με μπιφτέκι μέσα, ακριβώς δεν μπορώ να το θυμηθώ γιατί ήμουν πρώτη δημοτικού, Δευτέρα.

-Υπάρχει περίπτωση τότε να σου γεννήθηκε η επιθυμία να μαγειρεύεις;

Τότε τα έβρισκα όλα έτοιμα, έχω φανταστικές γεύσεις στο μυαλό μου απ' τις πάστα φλώρες της θείας μου, την κρεατόπιτα την κεφαλονίτικη του συγχωρεμένου του θείου. Να ξέρεις, η μαγειρική δέκα μαγείρους να βάλεις να σου φτιάξουν το ίδιο φαγητό, και τα δέκα θα βγουν διαφορετικά, γιατί ο καθένας έχει τον τρόπο του που μαγειρεύει. Δηλαδή μπορεί να το έχει λίγο πιο πολύ μαγειρεμένο, κάτι άλλο που θα βάλει να συμπληρώσει, κάτι που δεν θα'χει, το αλάτι, το πιπέρι. Ο θείος μου ήταν καταπληκτικός. Όποτε έφτιαχνε κρεατόπιτα γινόταν λαϊκό προσκύνημα στην Κεφαλονιά. Καθόταν το καλοκαίρι αντί να κάνει διακοπές είχε φτιάξει ένα τρομερό κήπο όπου είχε με τριανταφυλλιές, με αροκάριες, φύτευε μελιτζάνες, μαρούλια, είχε δηλαδή τα λαχανικά μαζεμένα στον κήπο. Και καθότανε όλο το καλοκαίρι και εμφιάλωνε ντομάτα για χυμό για σάλτσα για το χειμώνα. Αυτή η ντομάτα, αυτή η σάλτσα που έτρωγα, τα φαγητά και αυτή η φέτα της Κεφαλονιάς ήταν το κάτι άλλο. Και μου'χει λείψει πραγματικά.

-Όσο ζούσατε με τον μπαμπά, μιλούσατε καθόλου για τη μαμά, την αναζήτησες ποτέ;

Την αναζήταγα τη μάνα μου σε μια ηλικία, αν θυμάμαι καλά στα τέσσερα-πέντε, θυμάμαι τον εαυτό μου να κλαίω και να ρωτάω «πού είναι η μάνα μου» και να μου λέει η γιαγιά «Η μάνα σου δεν ενδιαφέρθηκε για σένα, δεν σε αγαπάει». Ντάξει ήταν κάπως σκληρή σε αυτό που έκανε αλλά το ξέρω ότι με προστάτευε με τον κάθε καλύτερο δυνατό τρόπο. Το ότι έχω γίνει ευσυνειδητός άνθρωπος, συμπονετικός, ταπεινός κι αυτά, τα οφείλω στον πατέρα μου και στη γιαγιά μου. Η μητέρα μου εμφανίστηκε σε μια ηλικία όταν ήμουν εγώ πρώτη γυμνασίου, θυμάμαι με περίμενε στο σχολείο αφού σχόλασα και πήγαινα σπίτι, με περίμενε απέναντι απ' το καφενείο και μόλις με είδε να έρχεται με πλησίασε. Εγώ για κάποιο λόγο δεν την αναγνώρισα αλλά κατάλαβα ότι ήταν η μάνα μου. Δεν ξέρω είναι αυτό τώρα ξέρεις, το συναίσθημα εκείνη τη στιγμή. Να κλαίει και να μου λέει ότι είναι η μάνα μου, ότι μ'αγαπάει κι αυτά κι εγώ ήμουν πλήρως αδιάφορος, έτσι, δηλαδή περισσότερο γιατί την έβλεπα σαν μια γυναίκα που με πλησίασε αλλά έκλαιγε αυτή η γυναίκα, εγώ δεν είχα συναισθήματα γι' αυτή τη γυναίκα, δεν την είχα ζήσει. Στην ηλικία των δεκατριών-δεκατεσσάρων χρονών άρχισα να έχω επαφές με τη μητέρα μου, πήγαινα σπίτι της, με φιλοξενούσε τα Σαββατοκύριακα, ξαναβρήκα τα ξαδέρφια μου, τα πρώτα μου ξαδέρφια. Πολύ καλές σχέσεις με τα ξαδέρφια μου. Ξαναβρήκα τη γιαγιά μου, τη μάνα μου τη μητέρα και αρχίσαμε να έχουμε κάποιες επαφές.

-Ξανασυνδέθηκες δηλαδή;

Ξανασυνδέθηκα με τη μητέρα μου ναι, και την υπόλοιπη οικογένειά μου.

Συμφιλιώθηκα με την ιδέα της μάνας όταν ξεκίνησα να δουλεύω δεκαέξι χρονών γιατί σαν παιδί πέρασα πολύ φτωχικά χρόνια, δεν ζήτησα ποτέ τίποτα απ'τον πατέρα μου. Αφού φαντάσου, βγήκα να πω τον πρώτο μου καφέ όταν έπιασα δουλειά. Δεν ζήτησα ποτέ τίποτα απ'τον πατέρα μου γιατί ήξερα ότι δεν είχε και ήξερα ότι από μόνος του αν έχει θα μου δώσει ένα εκατοστάρικο να φάω ένα παγωτό, αλλά ήμουν και πολύ, ο πατέρας μου αυτό που θα'λεγε ότι ήμουν αρνάκι σαν παιδάκι. Ήμουν πολύ ήσυχος. Λοιπόν, για τη μητέρα μου, είχε προβλήματα υγείας, ντάξει το κατανοώ, αλλά είχε τη στήριξη της μητέρας της, είχε τη στήριξη από τις αδερφές της κι εγώ με τον πατέρα μου πέρα ήμασταν μόνοι μας. Ντάξει, δεν έχω να, δεν την κατηγορώ για κάτι ούτε ενοχές νιώθω και τέτοια πράγματα, απλά ξέρω ότι είχανε και οι δύο μου γονείς πρόβλημα και έπρεπε να επιλέξω ποιον θα βοηθήσω, εκείνη την περίοδο ήμουν με τον πατέρα μου, όπως είπα από τριών μηνών με έχει μεγαλώσει ο πατέρας μου και είχα υποχρέωση να βοηθήσω τον πατέρα μου. Η μάνα μου είχε τις αδερφές της. Ντάξει, με βοήθησε μια περίοδο της ζωής μου όταν υποτροπίασα στο στρατό και ανέβηκε και με κοίταζε και με πρόσεξε κι αυτά, αλλά μέχρι εκεί. Δηλαδή με τη μητέρα μου η σχέση ήταν κανά Σαββατοκύριακο, με χαρτζιλίκωνε κι αυτό ήταν όλο. Αλλά δεν μπορώ να την νιώσω, δεν ξέρω πώς θα ακουστεί αυτό, μάνα μου ήτανε η γιαγιά μου, πέθανε, τέλος, έκλεισε αυτό το κεφάλαιο. Τη μάνα μου να τη βοηθήσω, να την κοιτάξω ό,τι θέλει γιατί πλέον μπορώ να το κάνω, αλλά η μάνα μου για μένα πέθανε. Πέθανε το 2000.

-Πες μου μια μεγάλη αγκαλιά, μια φορά που σαν μικρό παιδί χώθηκες σε μια αγκαλιά.

Μεγάλη αγκαλιά, θυμάμαι τον πατέρα μου, γυρνώντας από διακοπές που τρέχω να πέφτω στην αγκαλιά του, είχα να τον δω τρεις μήνες, που κάθε καλοκαίρι έκανα τρεις μήνες να τον δω. Κι ερχόταν πάντα στο σταθμό να μας πάρει, α! θυμήθηκα κάτι πάρα πολύ καλό. Ο πατέρας μου όταν ήτανε καλά και δούλευε, ήταν ναυτικός, ήταν οξυγονοκολλητής. Λοιπόν, ήμουν σε μια ηλικία οκτώ με δέκα χρονών αν θυμάμαι καλά, οκτώ ψέματα, χτυπάει η πόρτα πάντα του άρεσε να μου κάνει έκπληξη, δεν έπαιρνε τηλέφωνο να μου πει, ενώ έπαιρνε τηλέφωνο όταν ήταν στα καράβια να με ρωτήσει τι κάνω πώς περνάω κι αυτά, εκείνη τη μέρα είχε έρθει, έλειπε εννιά μήνες. Χτυπάει την πόρτα, πάω εγώ ανοίγω, και βλέπω ένα πράγμα με μια αφάνα μαλλί με κάτι μούσια τόσα, και δεν τον αναγνώρισα, τρόμαξα, τον πέρασα για αγριάνθρωπο. Και είχε κουβαλήσει στην πλάτη του μια κούτα τόσο μεγάλη και είχε το ποδήλατό μου μέσα που το συναρμολογήσαμε μαζί. Αυτό θυμάμαι.

-Μια τόσο κλονισμένη φιγούρα και απ'όλα αυτά καταλαβαίνω ότι υπήρξε πατέρας για σένα.

Υπήρξε πατέρας και πολύ καλός πατέρας και όπως εγώ ας πούμε μπορεί να μην κάπνιζα, δεν έχω καπνίσει ποτέ μου, να μην έχω μπλέξει με ναρκωτικά ποτέ μου, ντάξει ξέρω ότι είχε κι εκείνος πρόβλημα και δεν τον βοήθησε κανείς, ήταν μόνος του. Μόνος του το ξεπέρασε το πρόβλημά του γιατί κι εγώ είχα το δικό μου, κι αυτή τη στιγμή δόξα τω Θεώ εδώ και εφτά χρόνια είμαστε πάρα πολύ καλά.

Και κάνω πράγματα, ξέρω ότι οι μαγειρικές μου του αρέσουν πάρα πολύ, δηλαδή τον ρωτάω τι θέλεις να φας, με περιμένει να'ρθει σπίτι να φάμε μαζί, εντάξει ο καθένας έχει το χώρο του, έχει την τηλεόρασή του, βλέπει τα αθλητικά του, εγώ στο δωμάτιο με τον υπολογιστή μου, αλλά είμαστε πάρα πολύ αγαπημένοι. Μένουμε μαζί, έχουμε

φτιάξει το σπίτι μας μαζί. Να σου πω ότι σε κάθε γιορτή και γενέθλια έχει από μένα ό,τι θέλει και δεν μου ζητάει τίποτα, τίποτα, δεν μου έχει ζητήσει ποτέ τίποτα, αλλά εγώ από μόνος μου γιατί θέλω να το κάνω τα Χριστούγεννα είχε τη γιορτή του, Χρήστο τον λένε τον πατέρα μου και πήγα και του πήρα μια τηλεόραση πενηνταπεντάρα. Γιατί το ήθελα και το 'κανα. Έτσι πολύ απλά για να τον δω να γελάει.

4. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΟΡΤΩ

Συγγραφικά είμαι μαμόθρεφτο. Η σχέση αυτή που ξεκινάει από το σώμα και καταλήγει σε έναν άλλο άνθρωπο, όσο διαδεδομένο κι αν είναι, όσο κι αν στο ζωικό βασίλειο σχεδόν τα περισσότερα ζώα περνούν από το σώμα της μάνας του για να γεννηθούν, τα θηλαστικά σε όλα. Και πάλι είναι όσο το σκέφτομαι τόσο πιο συγκλονιστικό μου φαίνεται. Σε πολύ μεγάλο βαθμό γιατί είμαι άντρας οπότε δεν μπορώ και να το βιώσω, πώς να μην είναι αλλόκοτη, βαριά, δύσκολη η σχέση με έναν άνθρωπο που κάποτε σε τάζει τρώγοντας ο ίδιος.

-Μου φέρνει στο νου μια φράση συγκλονιστική που λέει στην Κατερίνα η Κατερίνα «ζέρω πώς είναι ο παράδεισος όταν έφευγε χορτάτος από το βυζί μου και με κοίταζε στα μάτια». Αυτό το βλέμμα στα μάτια η Κατερίνα μαμά το αναγόρευσε σε παράδεισο κι εκεί μας κάνει να σκεφτούμε γιατί τη μητέρα την έχουνε αποκαλέσει οι ψυχαναλυτές σαν το πρώτο ερωτικό αντικείμενο στη ζωή μας.

Δεν μπορείς να το διαχωρίσεις αυτό το πράγμα ούτε από τη σωματικότητα του ούτε από την ένταση της αγάπης γιατί έχουμε μάθει ότι η αγάπη όταν βράζει γίνεται έρωτας. Αυτό που με έδεσε τόσο πολύ με την Κατερίνα που με κάνει ακόμα να είμαι κολλημένος πάνω της σε μεγάλο βαθμό ήταν ότι πολύ νωρίς κατάλαβα τη φράση που ανέφερες πριν. Όσο ήμουν ακόμα νήπιο διαισθητικά αλλά και παρατηρώντας όπως παρατηρούμε με απληστία τα παιδιά, κατάλαβα ότι ήμουν αυτό που κρατούσε την Κατερίνα ζωντανή, ότι ήμουν η κόλλα που ένωνε τα κομμάτια της και χωρίς εμένα αυτά τα κομμάτια θα σκόρπιζαν. Δεν είναι εύκολο το να γίνεις ο φροντιστής του γονιού σου, είτε είσαι πέντε-δέκα-είκοσι-πενήντα χρονών. Δεν γεννιόμαστε με αυτήν την προοπτική, με αυτό το πεπρωμένο. Το 'χω δει στον πατέρα μου, ακόμα και στα εξήντα του ήταν πάρα πολύ δύσκολο, πολύ σκληρό γι' αυτόν να βλέπει τη μάνα του λίγο λίγο να πεθαίνει. Σε μένα αυτό παρουσιάστηκε σαν ρόλος, σαν αναγκαιότητα πολύ νωρίς. Δεν μπορούσε να κάνει κι αλλιώς, ήταν μια γυναίκα άρρωστη που δεν λάμβανε τη θεραπεία που χρειαζόταν, ήτανε σε μεγάλο βαθμό ξεροκέφαλη, σε εξίσου μεγάλο βαθμό άτυχη γιατί δεν υπήρχε και κανένας λεγεώνας χαρισματικών ψυχαναλυτών να τη βοηθήσουν. Τα φάρμακα ήταν βάρβαρα, πρωτόγονα και ακόμα και η απλή συνύπαρξη, ο ρόλος της συζύγου, της μητέρας της έπεφτε βαρύς. Κι ωστόσο αυτό με κάποιο τρόπο υπήρξε καθοριστικό για την αγάπη μου και έστω κι αν αυτή η αγάπη είχε πλευρές που κάποιος θα χαρακτήριζε νοσηρές, ήταν μια σχέση συμβιωτική. Ήμασταν σε πολύ μεγάλο βαθμό ζευγάρι. Είχα την επιστασία της αρρώστιας της, είχα την έγνοια της. Ήμουν το παιδί που στο λύκειο τα χρόνια που ξενυχτάει και αργεί να γυρίσει αυτός που έχει την αγωνία είναι ο γονιός που περιμένει, και περιμένει γιατί τότε τη δεκαετία του 90 δεν είχαμε και κινητά τηλέφων, ε στην περίπτωση μου όταν θα έβγαινα για ένα ποτό στο Μπερλίν ή οπουδήποτε εγώ είχα την έγνοια της Κατερίνας. Είναι καλά τώρα που έφυγα; Αν για κάποιο λόγο έχουμε κανένα σκηνικό, ο Τάσος ο μπαμπάς μου θα μπορέσει να το διαχειριστεί; Ή θα πρέπει να γυρίσω καλού κακού να σχολάσω από δω και να πάω να δω πώς έχουν τα πράγματα; Αυτή ήταν μια αγωνία μόνιμη, δηλαδή

πολλές φορές μου έκοβε τον ύπνο, όχι επειδή στενοχωριόμουν που τσακώνονταν αλλά γιατί έπρεπε, τουλάχιστον έτσι ένιωθα, σε κάποια φάση να παρέμβω.

-Ήσουν ο γονιός του γονιού σου.

Ναι, ναι, ναι, ότι κοιτάξε, ξέρω είναι ανυπόφορη, θες κανονικά να την ξεμαλλιάσεις αλλά δώσε τόπο στην οργή γιατί την ξέρεις την Κατερίνα.

Όλοι θα τους κουβαλήσουμε, με το που γεννιέσαι αρχίζει αυτή η διαδικασία ότι κάποια στιγμή τους γονείς σου, μεταφορικά -ω μη γένοιτο- κυριολεκτικά, γιατί μπορεί να χρειαστεί να τους αλλάξεις, θα τους κουβαλήσεις, θα τους σηκώσεις, θα νιώσεις το βάρος τους. Γιατί, πώς να το κάνουμε, κάθε ρόλος που περνάει από την αγάπη είναι και μια παρενδυσία, σε κάποιο βαθμό θα προσποιηθούμε ότι είμαστε άλλοι από αυτοί που είμαστε. Πιο αξιαγάπητοι, πιο στιβαροί, πάντα πάντα ακόμα και με έναν άνθρωπο που αγαπιέσαι χρόνια, μέσα στη μέρα κάποια στιγμή θα υποδυθείς έναν ρόλο. Ως επί το πλείστον ξέρει ότι υποδύεσαι ρόλο, ξέρει ότι εκείνη τη στιγμή σφίγγεις τα δόντια και παριστάνεις κάτι γιατί υπάρχει αυτή η ανάγκη εκείνη τη στιγμή. Αλλά αυτό δεν καθιστά ούτε το ρόλο αμελητέο ή υποκριτικό ή στιδήςποτε άλλο, είναι ότι η ταυτότητά μας το ποιο είμαστε δεν είναι κάτι το τσιμενταρισμένο, είναι κάτι που ρέει, κάτι που αλλάζει ώρα την ώρα, στιγμή τη στιγμή, μέρα τη μέρα.

Μπορεί να σε αλλάξει ένα τραγούδι, ανακαλύπτεις ένα καινούριο συγκρότημα, ένα συνθέτη που δεν γνώριζες και είσαι ένας άλλος άνθρωπος. Ένας άνθρωπος με μια πιο λίγο ή πολύ πλουσιότερη ψυχή, με έναν συναισθηματικό κόσμο ο οποίος ακόμα μπορεί να δονείται. Κάποια στιγμή όλοι καλούμαστε να δραπετεύσουμε από την παιδική μας ηλικία. Στην Ελλάδα μπορεί αυτό να πάρει χρόνο, να τρενάρει το παιδί ο γονιός ασυναισθήτως πολλές φορές, τον αποχωρισμό τους σε σημείο βλαπτικό για τους γονείς και για το παιδί. Εμένα η απόδρασή μου συντελέστηκε σχεδόν ερήμην μου, δηλαδή με την αυτοκτονία της Κατερίνας βρέθηκα με αυτόν τον ρόλο δύο δεκαετιών ακυρωμένος, δηλαδή η μέριμνα που χρειάζεται ο νεκρός είναι άλλου είδους, δεν είναι day to day. Ήμασταν δύο άντρες ενήλικες βαθιά τραυματισμένοι από τον άνθρωπο που είχαμε μόλις χάσει, δηλαδή η Κατερίνα την οποία κλαίγαμε μας είχε σακατέψει και τους δύο σε χρόνο μηδέν, μέσα στον πρώτο μήνα αρχίσαμε να τρώμε τις σάρκες μας, δηλαδή όπως παλιότερα προσπαθούσαμε να κερδίσουμε την εύνοιά της γιατί η Κατερίνα όπως συμβαίνει σε πολλούς απορρυθμισμένους ασθενείς είχε κάτι το τρομερά σαγηνευτικό. Το να βλέπεις κάποιον να καίγεται σαν πεφταστέρι είναι γοητευτικό, σε τραβάει κοντά του και πολλές φορές μεγαλώνοντας ένιωθα αυτόν τον ανταγωνισμό με τον Τάσο γιατί κι αυτός ήτανε πιτσιρικάς, εικοσιπέντε- εικοσιέξι χρονών όταν με έκανε, οπότε ήταν λογικό στα οχτώ ή στα δώδεκα, όταν αυτός δεν είχε σαρανταρήσει ακόμα να θέλουμε ο καθένας να πάρει την Κατερίνα με το μέρος του. Να βγει μαζί μου στον χορό που θα πάμε, ή όχι να μείνει μαζί μου να δούμε βίντεο. Και όταν ξαφνικά η Κατερίνα πάπαλα, βρεθήκαμε, είχαμε χάσει τους ρόλους μας, είχαμε χάσει λίγο τον εαυτό μας. Κι ο μόνος τρόπος να βρω τον εαυτό μου, να βρω κάποιο προορισμό, κάτι να φροντίσω, ήταν να φύγω. Ήρθα στην Αθήνα και έγινα φροντιστής του εαυτού μου, όχι πολύ καλός αλλά για πρώτη φορά εστίαζα σε αυτό. Στο να μπορέσω να επιζήσω μόνος μου. Είχαμε φορτώσει πολύ λίγα πράγματα, δηλαδή είχα νοικιάσει μια γκαρσονιέρα στην Ασημάκη Φωτήλα. 35 τ.μ., ουσιαστικά ένα δωμάτιο, ένα κουζινάκι, ένα μικρό μπάνιο και ένα μπαλκονάκι στον ακάλυπτο και είχε ένα στρώμα, μια καρέκλα, μια φλοκάτη, κασετόφωνο, cd player στο οποίο είχα φέρει ένα κομμάτι μόνο της συλλογής μου κάποια CD, μια τσάντα βιβλία γιατί δεν χωρούσαν και περισσότερα. Αυτό, ήταν ένα ζύπνημα γιατί ...

-Τι άφησες πίσω;

Τι άφησα πίσω. Ένα σπίτι που ξορκίστηκε όταν άδειασε. Για χρόνια κι εγώ και ο πατέρας μου το πατρικό μου το κρατούσαμε άθικτο, δεν είχαμε αδειάσει ντουλάπες, δεν είχαμε πετάξει τίποτε και το σπίτι αυτό όποτε ανέβαινα κι εγώ Θεσσαλονίκη μας αρρώσταινε. Ήτανε λίγο σαν μνημείο. Όταν το σπίτι αυτό άδειασε τότε ένιωσα για πρώτη φορά τη λύτρωση του να πετάς, να αναγνωρίζεις τη σαβούρα γι' αυτό που είναι, σαβούρα. Ότι δεν έχει καμιά αυτό που έλεγε η Κατερίνα ότι, η Κατερίνα θύμωνε με τα αντικείμενα που επιζούν όταν τα πρόσωπα στα οποία ανήκαν πεθαίνουν. Έλεγε «Έχασα την μάνα μου κι έχω αυτό το κωλοτράπεζο», ξέρεις, σχεδόν το μισούσε «Γιατί ζεις εσύ, γιατί υπάρχουν εσύ και δεν υπάρχει η μάνα μου;». Το 'χω νιώσει κι εγώ αυτό, δηλαδή για αντικείμενα αγαπημένων ανθρώπων που χάθηκαν.

-Θέλω λίγο να μας την περιγράψεις έτσι φυσικά, σαν να μην είναι μια ιδέα, να είναι παρουσία στην κουβέντα μας.

Ήταν μια γυναίκα όμορφη με πολύ μεγάλα και πολύ εκφραστικά μάτια, μικρό στόμα σαν το δικό μου, βασικά μοιάζουμε πολύ στην κατατομή. Ήτανε πληθωρική στην ομιλία της ήτανε φλύαρη, είχε πάρα πολλή πλάκα, είχε δαιμόνια αίσθηση του χιούμορ και δαιμόνιο αυτοσαρκασμό, κάπνιζε συνέχεια, δηλαδή σε κάποια πράγματα είμαι μια ιδέα πιο δυνατός, γιατί ας το πούμε, η Κατερίνα δεν θα μπορούσε ποτέ να τηρήσει τον αντικαπιλιστικό, δεν θα μπορούσε ποτέ να περάσει ένα δεκάλεπτο χωρίς τσιγάρο, τώρα κι εγώ θέλω να το ανάψω που το λέω αλλά εκείνη θα το είχε ήδη ανάψει και σε περίπτωση που κάποιος της την έλεγε π.χ. τύπου 1142 θα γινόταν της πουτάνας γιατί θα άρχισε να ωρύεται γιατί δεν είχε μέτρο δεν είχε συναίσθηση του ότι δεν περιφέρουμε τη διαταραχή μας τόσο χύμα όπου σταθούμε και όπου βρεθούμε. Ήταν γυναίκα που όταν αγανακτούσε επειδή δεν περνούσε ταξί, έβγαζε από την τσάντα της και κουνούσε ένα χιλιάρικο έτσι σαν να τίνιζε ρούχο, δεν είχε μέτρο, δεν είχε ροοστάτη ήτανε συνέχεια στα άκρα. Είχα φίλους που ήτανε καψούρηδες με την μάνα μου γιατί είχε αυτό το "laissez faire laissez passer", μπορούμε να μιλήσουμε για όλα, μπορούμε να κάνουμε ό,τι θέλουμε, να δούμε ό,τι θέλουμε, ό,τι ταινία θέλουμε, να διαβάσουμε ο,τι βιβλίο θέλουμε, να παρηγορηθούμε. Αρκετά νωρίς πηγαίνοντας σε σπίτια φίλων κατάλαβα ότι οκ, οι μαμάδες δεν είναι ακριβώς έτσι, δεν είναι εξαρτημένες από τα παιδιά τους και τους πατεράδες των παιδιών, οι μαμάδες κατά κανόνα δουλεύουν, οδηγούν, βγαίνουν από το σπίτι, δεν έχουν ένα εκατομμύριο φοβίες, δεν έχουνε ξεσπάσματα. Επίσης έχουν πολύ αυστηρούς κανόνες τους οποίους τα παιδιά υπακούν. Εγώ ήμουνα ένα κράμμα Μοντεσόρι, Σάμερχιλ και γιόλο πριν το γιόλο, δηλαδή δεν είχα οικιακά καθήκοντα, ήμουνα το παιδί σατράπης που δεν ζητάει καν ένα ποτήρι νερό ούτε φυσικά διανοείται ότι θα πάει στην κουζίνα να το πάρει, αλλά λέει «νερό» και η μάνα-κορόιδο σηκώνεται και πηγαίνει στην κουζίνα και τους φέρνει νερό. Μου πήρε πολλά χρόνια να καταλάβω τι τεράστια γαιδουριά είναι να έχεις φτάσει είκοσι χρονών και να λες «νερό». Σύνελθε.

Ήταν πολύ δοτική, πολύ χαδιάρα, αγαπούσε πάρα πολύ εύκολα, λάτρευε τα γλυκά, δηλαδή θα μπορούσε να τρέφεται μόνο με γλυκά και το έκανε πολλές φορές και το καταλαβαίναμε όταν το έκανε. Έπινε πάρα πολύ όπως κι εγώ ήταν αλκοολική η Κατερίνα και προδιάθεση, το ότι το έβλεπα από μικρός, ήμουνα το παιδάκι που πετιέται να φέρει μύρες, ποτά, γιατί είχαμε αυτό το καταπληκτικό στην Ελλάδα, δεν ξέρω αν ισχύει ακόμα αλλά εγώ τότε μπορούσα κάλλιστα να πάω στον μπακάλικο και να γυρίσω σπίτι εφτά χρονών κουβαλώντας ένα μπουκάλι τζιν. Ήτανε λοιπόν μπεκροκάνατα σαν εμένα, ήτανε διπολική σαν εμένα.

-Ποια ήταν η σκοτεινή όψη;

Ό,τι έχω περιγράψει μέχρι τώρα, ένας γιατρός θα το χαρακτήριζε και ορθώς υπομανία. Δηλαδή, η Κατερίνα δεν έπαιρνε και τα φάρμακά της ούτε ή άλλως, δηλαδή όταν ένιωθε καλά τα έκοβε, όποτε ένιωθε χάλια τα τριπλασίαζε, οπότε βρισκόταν σε μια κατάσταση τέτοια. Και την κατάθλιψη, τα πρώτα χρόνια εγώ δεν την αντιλαμβανόμουν ως κατάθλιψη, ήταν το περίφημο “η μαμά έχει τα νεύρα της”. Το “η μαμά έχει τα νεύρα της” σήμαινε ότι η Κατερίνα ήταν στο υπνοδωμάτιο, χωρίς να κοιμάται, αλλά χωρίς και να σηκώνεται από το κρεβάτι, δηλαδή κλινοφιλία, η τυπική κλινοφιλία της κατάθλιψης στην ακραία μορφή. Τα τσαμαστήρια της μεταφέρονταν στην κρεβατοκάμαρα, το Walkman, τα τασάκι τσιγάρα, οτιδήποτε, έφτιαχνε κάτι σαν φωλιά. Το ‘χω κάνει κι εγώ αυτό, χρόνια μετά, κι όπως έκανε και η Κατερίνα κι εγώ σε φάση κλινικής κατάθλιψης μπορεί να περνούσε ένα δεκαπενθήμερο χωρίς να κάνω μπάνιο, γιατί θυμάμαι τον πατέρα μου να την παρακαλάει και να του λέει ότι «Δεν έχω το κουράγιο» και ενώ του φαινόταν σαν κούφια λόγια, το ‘χω ζήσει να είσαι στο κρεβάτι μια βδομάδα, να ξέρεις ότι πρέπει επιτέλους να αλλάξεις, να πετάξεις αυτά που φοράς να κάνεις ένα μπάνιο κι έστω για να ξαναγυρίσεις και να μπορέσεις σε καθαρά σεντόνια να ξαπλώσεις, δεν μπορείς. Δηλαδή η σκέψη να βάλω θερμοσίφωνο, να βγάλω τα ρούχα, να τα βάλω στα άπλυτα, να μπω στην μπανιέρα, να περιμένω να έρθει το ζεστό, μόνο που το σκέφτομαι λέω άστο. Ναι, η σκοτεινή πλευρά του να μεγαλώνεις με μία διπολική μητέρα ήταν ότι σε φάσεις εξαφανιζόταν. Μου έλειπε, δεν μπορούσε σε καμία περίπτωση να μου δώσει αυτό που χρειαζόμουν, ούτε καν κουβέντα. Μπορεί να πήγαινα, να της μιλούσα να προσπαθούσα με κάποιο τρόπο να την αποσπάσω από αυτό που την κατάπνεε κι εκείνη να μην απαντά. Ήταν λίγο σαν πρόβα όλο αυτό, πρόβα θανάτου, πρόβα απώλειας. Έτσι κι αλλιώς η απόπειρα που πέτυχε, δηλαδή η αυτοκτονία της Κατερίνας δεν ήταν η πρώτη της απόπειρα επ’ ουδενί. Την πρώτη της απόπειρα την θυμάμαι, έστω κι αν δεν μου παρουσιάστηκε έτσι, έλαβε χώρα όταν ήμουν εφτά χρονών, της στοίχισε το παιδί που κυοφορούσε, της στοίχισε κατά πάσα πιθανότητα την αναπαραγωγική της ικανότητα και τη ζωή της, δηλαδή νομίζω αυτό ήταν που της στοίχειωνε ως το τέλος γιατί ήταν μια απόπειρα στον έκτο μήνα, όταν πλέον είχαν αρχίσει να σκέφτονται ονόματα για το κοριτσάκι που θα γεννιότανε, “Ζωή” ήταν το δημοφιλέστερο από μια ξαδέρφη της και θεία μου πολυαγαπημένη. Αυτό δεν μπόρεσε να το συγχωρήσει ποτέ στον εαυτό της κι αυτό ίσως την οδήγησε στις επόμενες απόπειρες γιατί συνολικά εγώ θυμάμαι τουλάχιστον εφτά-οχτώ βαρβάτες και τρεις-τέσσερις που ήταν ούτε καν cry for help, ήτανε ότι ξεχάστηκε και πήρε δυο φορές τα φάρμακά της.

-Ζούσες με αυτόν τον φόβο;

Ποιο φόβο;

-Του τέλους.

Η πείρα μου με το τέλος, η προσωπική, βασίζεται σε δυο εμπειρίες. Το Μάιο του 2013 άρχισα να γεμίζω μελανιές που δεν πονούσαν επειδή κάτι ψιλαζόμουν απ’ όσα θυμόμουν στις σπουδές μου στην ιατρική, πήγαμε στο νοσοκομείο ήτανε όντως πορφύρα, ιδιοπαθής θρομβοπενική πορφύρα, μια αυτοάνοση νόσος που ο οργανισμός για κάποιο λόγο αποφασίζει ένα πρωί ότι θα τα σκίσω αυτά τα αιμοπετάλια. Όταν μπήκα στο θάλαμο και μου βάρεσαν την πρώτη κορτιζόνη είχα φτάσει στα δύο χιλιάδες αιμοπετάλια, με φυσιολογικές τιμές διακόσιες είκοσι-διακόσιες πενήντα χιλιάδες. Κάθε φορά που γύριζα το κεφάλι μου έτσι είχα και καινούριες μελανιές και όλοι εκεί πέρα ήταν χεσμένοι ότι μπορεί να έκανα αυτό που συμβαίνει εάν μηδενιστούν τα

αιμοπετάλια, αυτόματη αιμορραγία στον εγκέφαλο. Αυτό που θυμάμαι είναι πέρα απ'τον τρόπο, είναι η λαχτάρα ότι «Παιδιά κάντε κάτι, πλακώστε με στις κορτιζόνες, ό,τι χρειάζεται προκειμένου να ζήσω». Αντίστοιχα, όταν πέρυσι τον Απρίλιο έκανα τη δεύτερη απόπειρά μου, πρώτη ήταν το 2009, αυτή ήτανε πιο σοβαρή, πήρα κάμποσα αντιψυχωσικά, πήγα να ξαπλώσω, στο πεντάλεπτο έκλασα πόμολα, σηκώθηκα, προσπάθησα να προξενήσω εμετό, δεν έχω κανένα τέτοιο αντανακλαστικό, δηλαδή μπορώ να χώσω, ας το πούμε, ένα από αυτά τα τρίποδα όλο μέσα και πάλι δεν κάνω εμετό. Οπότε επειδή ακριβώς ήμουν χεσμένος επάνω μου πήρα το ασθενοφόρο, ήρθε με μαζέψανε, τους έλεγα «Χώσε αδερφέ το χέρι στο στόμα μας και ξεράσω», μου έλεγαν «Μην φοβάσαι θα στα βγάλουμε με την πλύση», αλλά αυτό που θυμάμαι περισσότερο κι από το φόβο του θανάτου είναι ότι πρέπει να κάνουμε κάτι, άμεσα για να επιζήσουμε. Και το σκεφτόμαστε μετά το τι μέλλει γενέσθαι, αλλά πρέπει κάτι να κάνουμε. Γιατί είναι πολύ περίεργο, δέκα λεπτά πριν κάνεις την απόπειρα, υποτίθεται ότι έχεις αποφασίσει να πεθάνεις γιατί δεν υπάρχει τίποτα σε αυτή τη ζωή που να σε κρατάει, γιατί δεν αντέχεις άλλο τον πόνο. Που είναι καθ'όλα θεμιτό, έτσι, δηλαδή ο ψυχικός πόνος είναι κάτι το φριχτό, όποιος τον έχει ζήσει το ξέρει. Όταν είσαι στο ασθενοφόρο και παρακαλās τον τραυματιοφορέα, ας το πούμε, να σου χώσει ένα ματσακόνι στο λαρύγγι για να ξεράσεις, δεν είναι ότι η ζωή που σε περιμένει δεν θα έχει κατάθλιψη μέσα, δεν θα έχει ψυχωσικά επεισόδια στο μέλλον ή οτιδήποτε, σε περιμένει, ξέρεις, το βαρβάτο κομμάτι, το πιο ζόρικο, η θεραπεία. Αλλά εγώ τουλάχιστον έτσι το ένιωσα, ότι σαν να βρίσκομαι σε ένα πεδίο μάχης, σφυρίζουνε σφαίρες κι εγώ προσπαθώ να χωθώ στο χώμα σαν τυφλοπόντικας.

-Σαν η ενόρμηση της ζωής εκείνη τη στιγμή να παίρνει το πάνω χέρι και να πάει στο πλάι την ενόρμηση του θανάτου, σαν να γίνεται πιο δυνατό εκείνη τη στιγμή.

Κάτι που δεν έχω μοιραστεί γιατί είναι πάρα πολύ γιατί είναι πάρα πολύ γελοίο είναι ότι προκειμένου να ξεράσω, μέχρι να 'ρθει το ασθενοφόρο, ήπια λίγο υγρό για τα πιάτα, αλλά πέρα από την φρικαλέα γεύση και πάλι δεν μου προξένησε εμετό και είχα συνεχώς μέσα στο δράμα που ζούσα στο ασθενοφόρο και τα λοιπά, είχα και συνεχώς μπουρμπουλήθρες με άρωμα μήλο στο στόμα μου, δηλαδή σαν να φας μια πολύ πικρή τσίγλα που δεν λέει να φύγει. Είναι γελοίο πράγμα ο άνθρωπος αν τον ψιλοκόψεις, ε και γω ένα ...

-Εγώ για να το ομορφύνω λίγο θέλω να σου θυμίσω κάτι που έχεις γράψει, που έχεις διαλέξει σαν μότο, στο βιβλίο σου "Για την Κατερίνα" και έχει σημασία αυτή τη στιγμή να το θυμίσουμε, έχεις πει δανειζόμενος τα λόγια του Σιοράν, «Ζούμε στον πάτο της κόλασης όμως κάθε στιγμή και ένα θαύμα».

Για την Κατερίνα, για την κόλαση που έζησε πιθανώς μέσα σε αυτήν την κόλαση εγώ και δεν νομίζω ότι υπερβάλλω σε αυτό, εγώ υπήρξα το μεγάλο θαύμα της. Στη δική μου ζωή, που δεν ήταν τόσο δύσκολη όσο της μητέρας μου, ήταν μια άλλου είδους κόλαση, το μεγάλο θαύμα ήταν και είναι ο Τάσος. Δηλαδή, αν δεν είχα γνωρίσει τον Τάσο εδώ πέρα, τον Γενάρη του 2004, το πιθανότερο είναι ότι κάποια στιγμή θα είχα σταματήσει να γράφω, δεν θα είχα σταματήσει να πίνω, δεν θα 'χα κάνει ψυχοθεραπεία γιατί δεν θα είχα κίνητρο να γίνω καλά, πολύ πιθανόν να μην βρισκόμουν καν εδώ ή οπουδήποτε αλλού. Δηλαδή ο Τάσος με έσωσε πολλές φορές και με σώζει κάθε μέρα.

-Η γραφή σώζει;

Η γραφή διασκεδάζει, εμένα τουλάχιστον δηλαδή εγώ την, ναι ναι έχει μια διάσταση λύτρωσης, έχει μια διάσταση ανακούφισης, θες να πεις μια ιστορία που βράζει μες στο μυαλό σου, αλλά πρωτίστως εγώ τουλάχιστον όταν κυνηγάω αυτήν την ιστορία

γράφοντάς την περνάω καλά, περνάω καλά λέγοντας νιώθω την απόλαυση μιας πρότασης που επιτέλους κάθεται καλά, που μου φαίνεται όμορφη, μιας ιστορίας που διαβάζεται ευχάριστα ή έστω άπληστα, δηλαδή αχόρταγα, για μένα αυτό είναι το κυριότερο που θέλω να πετύχω, θέλω το βιβλίο που γράφω να διαβαστεί όσο γίνεται πιο αχόρταγα. Η δυνατόν σε μια καθισιά. Βέβαια τη διαβαστερότητα αυτή την κρίνει ένας αναγνώστης αρχικά, ο Τάσος, επειδή εμπιστεύομαι το αισθητήριό του.

-Και μετά χιλιάδες άλλοι.

Είμαι γραφομανής, γράφω συνέχεια, γράφω τρία-τέσσερα-πέντε βιβλία το χρόνο, πολλά εύλογα μένουνε στο συρτάρι γιατί δεν θα'χε και νόημα να τα βγάζω, είναι τελείως ασύμφορο και πιθανόν δεν είναι όλα καλά. Αλλά για να επιστρέψω σε αυτό που με ρώτησες, για μένα το γράψιμο πάνω απ' όλα είναι αναψυχή.

-Πόσο αναψυχή ήταν το βιβλίο της Κατερίνας;

Το βιβλίο της Κατερίνας γράφτηκε σε μια από αυτά τα πυρετώδη δεκαπενθήμερα, αν η ιστορία που θέλω να πω για κάποιο λόγο πρέπει να ειπωθεί όσο πιο γρήγορα μπορώ γιατί γιατί είναι πολύ μεγάλο το συναισθηματικό της φορτίο, πολύ ναυό το πράγμα. Η Κατερίνα γράφτηκε σε ένα τέτοιο πυρετό, απ' το πρωί ως το βράδυ όπου δεν υπήρχε κάποιο σχέδιο, προσπάθησα σαν μέντιουμ σχεδόν να μιλήσω με τη φωνή της, πέρα απ' το να ανακαλέσω εκφράσεις, σχήματα λόγου, καλαμπούρια, φάσεις όπως μου τις είχε αφηγηθεί, ήθελα να έχω αυτό το, αυτή τη φωνή της. Τη φωνή με την οποία μιλούσε σπάνια βέβαια αλλά όταν ήθελε να μου αφηγηθεί κάτι δυσάρεστο που συνέβη στο παρελθόν αλλά που δεν έχει σημασία γιατί έχει περάσει προ πολλού και συνήθως το γυρνούσε στο καλαμπούρι. Δεν είχα ιδέα ότι αυτό το βιβλίο θα μου άλλαζε τη ζωή, ιδέα. Είναι τεράστιο ευτύχημα αλλά αυτό που ένιωθα με αυτό το βιβλίο όταν το έγραφα είναι ότι επιτέλους φεύγει από πάνω μου μια ιστορία που έπρεπε να ειπωθεί, μια ιστορία που κουβαλώ και μεταμφιέζω από βιβλίο σε βιβλίο, που θα μου επιτρέψει να γράψω πολύ πιο ελεύθερα, κι απ' την άλλη ήθελα και να κάνω αυτήν την, πες το μια ελαττωματική αγιογραφία. Γιατί πολλοί γιοι θα με καταλάβουνε, είναι μια λαχτάρα τυπικά οι οικείοι το να θέλεις να αγαπήσουν τη μάνα σου όπως την αγάπησες εσύ, να πεις «δες τη γυναίκα που με μεγάλωσε».

-Εγώ ένιωσα και κάτι άλλο, «δες πόσο αυτή η γυναίκα με αγάπησε». Δηλαδή μέσα από αυτό το βιβλίο βγαίνει και ένας πολύ αγαπητός υιός αυτής της γυναίκας και νομίζω αυτό δεν είναι ένα εφόδιο για να πορεύεται κανείς;

Όσοι λάβαμε και λαμβάνουμε παράφορη αγάπη, πληθωρική, υπερβολική, ακόμα κι αν πολλές φορές δεν ξέρουμε τι να την κάνουμε, ακόμα κι αν πολλές φορές μας κάνει προβληματικούς ή άπληστους ή αχάριστους, είμαστε πάρα μα πάρα πολύ τυχεροί.

-Ευγνώμονες.

Σαφώς, δηλαδή, δεν θα άλλαζα την Κατερίνα με μια υγιή άστοργη μάνα επ' ουδενί.

-Θα έλεγα ακόμα και με μια υγιή, στοργική μάνα δεν θα την άλλαζα.

Όχι, η αλήθεια είναι ότι μακάρι να ήταν τέτοιες οι συνθήκες και τέτοια η δική της στάση στη διαχείριση της αρρώστιας της ώστε να μην ταλαιπωριόταν όσο ταλαιπωρήθηκε. Δηλαδή, δεν ήταν αναπόφευκτο το τέλος της, αλλά κι εγώ έχω προσπαθήσει πολλές φορές και ακόμα και τώρα έτσι το βλέπω, ότι μια παραμελημένη αρρώστια, είτε είναι ψυχική, είτε σωματική, κατά κανόνα δεν έχει καλό τέλος. Δηλαδή, αυτό που συνέβαινε έτσι όπως είχαν έρθει τα πράγματα, η διπολική διαταραχή της

Κατερίνας ήτανε σαν μια πρώτη εστία νεοπλασίας που σου'χει δώσει οχτώ δέκα μεταστάσεις, τι θα κάνεις. Δηλαδή, ο τελευταίος χρόνος ήταν μια πάρα πάρα πολύ ψυχοφθόρα παρηγορική στην ουσία. Ξέραμε κι εγώ κι ο πατέρας μου ότι δεν υπήρχε περίπτωση να τα κατάφερνε αργά ή γρήγορα. Κι απλά μαζεύαμε τα κομμάτια κι ευχόμασταν να μην ταλαιπωρηθεί πολύ, να μην υποφέρει πολύ.

Δεν μπορούσε να ξεκινήσει αλλιώς το βιβλίο παρά από το τέλος, το τέλος της Κατερίνας. Τη σκηνή αυτή δεν δυσκολεύτηκα να τη γράψω, δυσκολεύτηκα να τη ζήσω όχι όσο θα φανταζότανε κανείς, βοήθησε σε αυτό ότι δεν ήτανε η πρώτη φορά που την έβρισκα αναίσθητη, και αν δεν είσαι παρατηρητικός η αναισθησία μπορεί να μοιάζει με το θάνατο. Με βοήθησαν πολύ οι σπουδές της ιατρικής, είχα δει πάρα πολλούς πεθαμένους στο νεκροτομείο στην ιατροδικαστική γιατί ήθελα να γίνω ιατροδικαστής το πάλαι ποτέ. Ήξερα μέσα σε δευτερόλεπτα ότι ντάξει θα καλέσουμε το 166 για το τυπικό αλλά δεν έχει κανένα νόημα. Το πιο δύσκολο με αυτήν τη σκηνή ήτανε όταν την είδα στο θέατρο με τη Λένα.

-Την Παπαληγούρα.

Η παράσταση αυτή για μένα ήταν η μεγαλύτερη δοκιμασία, τόσο καλά φτιαγμένη, καλά καμωμένη από την επιλογή των αποσπασμάτων, τη σκηνοθεσία και φυσικά το τι κάνει η Λένα επί σκηνης που δεν έχω καταφέρει να τη δω παρά μόνο σε δόσεις, είκοσι λεπτά αρχή, είκοσι λεπτά τέλος, είκοσι λεπτά μέση, δηλαδή ολόκληρο ήταν αδύνατο. Ναι, αν έχω καταφέρει να κάνω τον αυτόχειρα να μοιάζει λίγο λιγότερο αποτροπιαστικός, θα είναι ευχής έργον. Μοιάζει εκδικητικός ο θάνατος του αυτόχειρα αλλά όσο κι αν στοιχίσει στους άλλους, πρέπει να σκεφτόμαστε ότι το κίνητρο ότι δεν άντεχε άλλο. Δηλαδή σε ορισμένες περιπτώσεις, αν αυτό βοηθά τους συγγενείς, τους επιζώντες, τους πενθούντες να χρησιμοποιήσουν το μεταφορικό σχήμα ενός οποιουδήποτε νοσήματος φθοράς, τόσο άντεξε. Η καρδιά, το ήπαρ του, τα νεφρά του, εν προκειμένω η ψυχή του, ο ψυχισμός του.

Όσο περισσότερο ανοίγεις την πόρτα σου στο σκληρό, στο άσχημο και προσπαθείς να το κατανοήσεις, και προσπαθείς να το κάνεις πάνω απ' όλα ανθρώπινο, γιατί ακόμα και το κουφάρι και το πτώμα είναι ανθρώπινο, σε εκπαιδεύει ή σε κάνει πιο ευγνώμονα απέναντι στην όμορφη πλευρά, στην πλευρά που αντιστέκεται στη φθορά. Όσο μπορεί να αντισταθεί, γιατί τίποτα δεν αντιστέκεται στη φθορά.

5. ΡΕΑ ΒΙΤΑΔΗ

-Ποια θα ήταν η δική σου αρχή για να ξεκινήσουμε το ταξίδι μας;

Η αρχή κάθε εποχής. Γιατί κάθε εποχή έχει μια άλλη αρχή. Δεν μπορώ να βάλω μια συγκεκριμένη αρχή. Αν βάλω όμως, θα σου πω ένα κορίτσι που του άρεσε πάρα πολύ να παρατηρεί. Θα στο πω κορίτσι, δεν θα στο πω παιδί γιατί ήμουν ένας αειλικίος άνθρωπος. Δηλαδή, όπως σκέφτομαι τη ζωή μου δεν ξέρω τελικά πότε πάτησα σε ηλικία. Ήρθαν έτσι τα πράγματα που δεν ξέρω ποια ήταν η ηλικία μου. Μπέρδευα τις ηλικίες, ίσως και γι' αυτό έτσι εμμονικά δηλώνω την ηλικία μου σαν να κοροϊδεύω κι εγώ τον εαυτό μου. Λέω γεννηθείσα το 1961. Τι χαρά το κάνω! Θα σου'λεγα λοιπόν ότι παρατηρούσα πολύ. Θα σου'λεγα πόσο βασανιστικό ήταν για μένα το «Πήγαινε να παίξεις με τα άλλα παιδάκια». Γιατί τα παιδάκια δεν είχαν ενδιαφέρον, ενδιαφέρον στα μάτια μου είχαν όλα τα άλλα πράγματα. Ας πούμε ο κόσμος των μεγάλων, είχε μεγάλο

ενδιαφέρον. Το πώς λένε ψέματα οι μεγάλοι, το πώς προσπαθούν να κοροϊδέψουνε. Η σεξουαλικότητα των μεγάλων προς τα παιδιά, την οποία πάνε να αποκρύψουν αλλά κάπου βγαίνει, ιδίως εκείνα τα χρόνια που ήτανε χρόνια πολύ βλακωδώς σεμνότυφα. Εκείνα τα κυριακάτικα τραπέζια ας πούμε εκείνης της εποχής, και όλοι οι χαρακτήρες όπως βγαίνανε στα τραπέζια. Πολλές φορές λέω τι θα ήμασταν χωρίς τα τραπέζια της ζωής μας. Εκείνα τα shocking ανέκδοτα που πεταγόντουσαν όταν πλέον είχε περάσει η ώρα και ή αντίστοιχα θυμάμαι τα τραγούδια εκείνης της εποχής και ένας νταλκάς που έβγαине έτσι με μία γλύκα. Ξέρω κι εγώ, κάτι «τίναξα την ανθισμένη αμυγδαλιά» ή δεν ξέρω κι εγώ τι. Όλα αυτά στο μυαλό μου είχανε μία, ένα τεράστιο ενδιαφέρον ο τρόπος που φώναζαν τότε θυμάμαι στους σερβιτόρους λέγοντάς τους “μικρέ” κι ερχόταν ένας πολύ μεγάλος άνθρωπος. Ή που χτυπάγανε τα χέρια τους κι έλεγαν “garçon”, ας πούμε. Όλα αυτά είχαν ενδιαφέρον. Πιστεύω ότι γεννήθηκα ρεπόρτερ. Και αυτό μου δίνει και την απόσταση που χρειάζεται απ’τα γεγονότα, γιατί μπορεί να λέω τα χαριτωμένα αλλά υπήρξαν και τραγικά.

Όταν είσαι δεκατεσσάρων χρονών και έρχεσαι αντιμέτωπη με ένα φέρετρο και με τον πατέρα σου νεκρό, αυτή η αλλαγή της θερμοκρασίας που έχει μείνει στα δάχτυλά μου, που λες ο πατέρας μου ήταν πολύ θερμός άνθρωπος, η σχέση μας ήταν πολύ θερμή. Θυμάμαι όλα αυτά πολύ ζεστά και ξαφνικά πας να ακουμπήσεις κι αυτό που ακουμπάς είναι παγωμένο. Και λες μα αυτή δεν είναι η θερμοκρασία του, και νιώθεις ντροπή γιατί φοβάσαι τον πατέρα σου. Και δεν ξέρεις εκείνη την ώρα, είναι αυτός ή δεν είναι, πού είναι αυτός; Αυτό όταν το ζεις λοιπόν στα δεκατέσσερα, είναι ευεργετικό ότι βγαίνει μια κάμερα από μέσα σου και απ’τη μία είσαι εσύ που ακουμπάς και απ’την άλλη βγαίνει ένα άλλο κομμάτι του μυαλού σου που παρακολουθεί αυτό που συμβαίνει. Αυτό με ακολούθησε λοιπόν, σε όλη μου τη ζωή. Και στην πρόσφατη περιπέτειά μου κι αυτό ήτανε πολύ ευεργετικό, ήταν μια ανάσα, αυτός ο καρκίνος που ξεκίνησε απ’τον πατέρα μου και λες κι έδινα ραντεβού γιατί το θεωρούσα υποχρέωση να το περάσω κι εγώ. Όλα αυτά τα πράγματα είναι πάντα ένας άνθρωπος που ζει κι ένας που παρατηρεί και είναι το ίδιο μυαλό.

Εδώ ο μπαμπάς μου και η μαμά μου. Πολύ χαρακτηριστικός ο τρόπος που φορούσε το ρολόι του, που κρατούσε το τσιγάρο του, του είχα τεράστια αδυναμία. Αυτή μ’αρέσει πάλι πολύ γιατί ήταν πάρα πολύ καρμική φωτογραφία. Είναι η φωτογραφία (που) ο πατέρας μου οδηγεί, εγώ κάθομαι από πίσω σε εκείνες τις ατέλειωτες διαδρομές σε εκείνους τους δρόμους του ’60 και έτυχε να είναι αυτή η φωτογραφία που έβαλα στο πρώτο μου βιβλίο ‘*Κάποτε θα γράψω ένα βιβλίο*’. Γι’αυτό την αγαπάω πολύ. Πού να το φανταζόμασταν. Πού να φανταζόμωνα δηλαδή.

Πολύ συχνά σκέφτομαι ότι όλα τα εσωτερικά ρυάκια μου καταλήγουνε σε γραφής ποτάμι. Αλλιώς, νομίζω δεν μπορώ να προχωρήσω. Είναι πώς ο μέσος άνθρωπος λέει «στάθηκε κάτι στο λαιμό μου» και προσπαθείς και κάνεις (...) για να το αφαιρέσεις. Έτσι είναι αυτά που ζεις, για το γραφιά εγώ λέω τη λέξη “γραφιάς”, μόνο τελευταία λέω τη λέξη συγγραφέας γιατί δεν την δικαιούμεν πριν. Τώρα αρχίζω σιγά σιγά να εξοικειώνομαι με αυτήν τη λέξη, από σεβασμό δεν τη χρησιμοποιούσα. Θυμάμαι ένα περιστατικό πάνω σ’αυτό. Συνοδεύω μια φίλη μου σ’ένα νοσοκομείο για αποκατάσταση, εκείνη είχε περάσει καρκίνο στήθους και τη συνοδεύω στη Θεσσαλονίκη. Παίζει ρόλο η Θεσσαλονίκη γιατί είναι μια άλλη ράτσα ανθρώπων οι Θεσσαλονικιές. Και την τελευταία που είναι να φύγει από το νοσοκομείο και είμαι μαζί της και μαζεύω τα πράγματα, ανοίγει η πόρτα και εισβάλλει μέσα μια ομάδα γυναικών μα τόσο χαριτωμένων, τόσο βαθιά υγιών ενώ δεν ήτανε, με εκείνο το λακριντί το θεσσαλονικιώτικο, τα γέλια, τα καλούδια τους, μια άλλη ράτσα. Και εκείνη τη στιγμή

αρχίζουν να σηκώνουν όλες τις μπλούζες τους γιατί ήταν εκεί η γιατρός που έκανε την αποκατάσταση και άρχισαν όλες κι έλεγαν «Αθηνά εμένα δεν μου το έχεις κάνει καλά και μήπως εδώ λίγο να ήτανε πιο έτσι». Και ξαφνικά βρίσκομαι ανάμεσα δέκα-δεκαπέντε στήθη λαβωμένα. Αρχισα να νιώθω λίγο αμήχανα, λίγο ντροπή, μια αμηχανίας ντροπή ότι εγώ είμαι υγιής, είμαι αρτιμελής, τώρα τι κάνω εγώ πώς το παίζω τόσο υγιής εδώ μέσα; Είναι λίγο περίεργα αυτά τα πράγματα. Φύγαμε, γύρισα στο σπίτι μου, έγραφα για πολιτική, για ό,τι μπορείς να φανταστείς όπως γράφω συνήθως γιατί γράφω χρονογράφημα, ώσπου κάποια στιγμή έκανα αυτό που κάνω πάντα. Άνοιξα τέλος πάντων το κομπιούτερ μου, κάθισα μπροστά και είπα στον εαυτό μου «Ρε άντε και μένα δεν με ξεγελάς, ας τελειώσουμε». Και πραγματικά αυτό που τόσο καιρό ήταν εδώ που λέμε κάτι έχει σταθεί, άρχισα να γράφω, έβαλα τίτλο ‘*Βυζάκια σας φιλώ*’. Κι άρχισα να σκέφτομαι τη διαδρομή του στήθους. Πώς ξεκινάει και γίνεται ένα τσακ, σκάει ένα πραγματάκι λες και είναι μια μικρή αμυγδαλίτσα, πώς αυτομάτως αλλάζει η στάση του σώματός από την ντροπή αρχίζει και το επιδεικνύει σιγά σιγά. Το πρώτο σουτιέν, εκείνα τα παράσημα, οι πιπιλιές του ανδρικού πάθους, ή αργότερα, ο θηλασμός, θυμάμαι τα παιδιά μου που οι μυτούλες τους βγάζαν πάντα ιδρώτα κι έλεγα «Τι, η λαιμαργία τους!» Κι άρχισα να περιγράφω όλα αυτά, και αυτό που μου ‘κανε πολλή εντύπωση βγήκε, τότε θυμάμαι έγραφα κι έκλαιγα, έγραφα κι έκλαιγα. Το παρέδωσα το κείμενο και μετά από λίγες μέρες ήρθε ένα μήνυμα, να αυτά είναι τα μαγευτικά της γραφής, από μία γυναίκα απ’τη Θεσσαλονίκη η οποία μου είπε ότι «Απ’την ώρα που διαγνώστηκα με καρκίνο του στήθους γελάω και κάνω τον παλιάτσο για να δώσω κουράγιο στους γύρω μου κι επιτέλους διάβασα το κείμενό σας κι έκανα ένα ευεργετικό κλάμα». Για να μην τα πολυλογώ, αυτή η φράση ‘*Βυζάκια σας φιλώ*’ έγινε σύλλογος καρκινοπαθών γυναικών. Εγώ βρέθηκα να ανήκω σε συλλόγους. Βρέθηκα σε σύλλογο στις Έδεσσας, να έχω μπει στο ημερολόγιο, δηλαδή με αντιμετώπιζαν σαν καρκινοπαθή και ήμουν ήδη υγιής, λες και έπρεπε να κάνω ρεπορτάζ και επ’ αυτού. Ώσπου που κάποια μέρα, βεβαίως ήρθε και σε μένα ένας καρκίνος. Ήταν ενδομητρίου, αλλά εν πάσει περιπτώση ήταν ένας καρκίνος. Κοίτα τώρα τι διαδρομή έκανε ένα κείμενο, πώς ήρθαν τα πράγματα κι έτσι βρέθηκα να κάνω ρεπορτάζ επί του εαυτού μου.

-Όταν έτυχε σε σένα να περάσεις από αυτήν τη δοκιμασία, πώς ήταν σαν να έχεις ανοίξει ένα δρόμο ήδη εσύ όταν απευθυνόσουν στους άλλους για να απευθυνθείς στον ίδιο σου τον εαυτό.

Υπάρχει μια φράση που λέγανε παλιά οι γυναίκες, νομίζω στην Πόλη, λέγανε «Τζιέρι μου». Εγώ το άκουγα σαν κάτι πάρα πολύ τρυφερό αλλά δεν είχα ρωτήσει ποτέ τι είναι το ‘τζιέρι μου’.

-Είχες κάποια σχέση με την Ανατολή;

Όχι, όχι, μ’άρεσε αυτή η λέξη, υπάρχουν δύο λέξεις που μου φέρνουν έναν κόμπο στο λαιμό. Αυτές δεν μπορώ ποτέ να τις περπατήσω χωρίς κόμπο. Η μία είναι το ‘τζιέρι μου’ και η άλλη το ‘χατήρι’. Γιατί ακόμα και ηχητικά αν το σκεφτείς, το χατήρι δεν μπορείς να το φωνάξεις ποτέ, είναι σαν να λες ένα μυστικό, σαν κάποιος να διάβασε την ψυχή σου. Το ‘τζιέρι μου’ μου λοιπόν κάποια στιγμή ρώτησα έναν φίλο μου Τούρκο και του λέω «Τι σημαίνει ‘τζιέρι μου’;». Και φανταζόμουν ότι θα μου πει κάτι πολύ γλυκό, πολύ τρυφερό, και μου λέει ‘συκώτι μου’. Λοιπόν, όταν άρχισα τις χημειοθεραπείες, στην πρώτη εντάξει, λες «ωραία, αυτό ήταν;». Είναι τόσο πιο πολύ ο φόβος απ’αυτό που θα σε (...), το ‘χεις κάνει τόσο τεράστιο που πάντα μετά την πρώτη χημειοθεραπεία λες «Α, εντάξει». Τη δεύτερη δεν είναι εντάξει και την τρίτη δεν είναι καθόλου εντάξει. Θυμάμαι όμως μέσα στη νύχτα ότι ξύπνησα και για πρώτη φορά

άρχισα να αγαπάω ένα-ένα τα μέλη του σώματός μου. Γιατί πλέον τα αισθανόμουν, τα ένιωθα, τα έπιανα. Ήξερα, καταλάβαινα τι κόπο κάνουν τα νεφρά μου για να βγάλουν όλο αυτό το δηλητήριο. Καταρχάς, ξεκίναγες απ'το εξής: θυμάμαι η κόρη μου που ήταν η νεράιδα μου σε αυτήν την όλη ιστορία και είναι πολύ συγκινητική η παρουσία της δίπλα μου, θυμάμαι ότι πήγε αυτομάτως και παράλληλα με τη χημειοθεραπεία, είχε φέρει ένα σωρό μαντζούνια. Τι γαϊδουράγκαθα, τι άγνωστα πράγματα μπήκαν ξαφνικά στο σπίτι μας και πήρα τη γιατρό τηλέφωνο κι εκείνη έτσι με έναν ενθουσιασμό έλεγε «Της έφερα και γαϊδουράγκαθο, της έφερα κι εκείνο κι εκείνο κι εκείνο». Και η γιατρός μου είπε ότι «Δεν έχεις καταλάβει Ρέα, το δηλητήριο είναι το φάρμακό σου». Και αυτό ήταν περίεργο, τότε κατάλαβα ότι ήταν σαν να μου'λεγε «Τι είναι όλα αυτά που κάνετε; Το δηλητήριο θα σε σώσει». Κοίτα μια καινούρια προέκταση στο μυαλό μου. Το δηλητήριο θα σε σώσει. Αρχισα λοιπόν να βλέπω τι αγώνα κάνουν τα νεφράκια μου, ξαφνικά αγαπούσα τα νεφρά μου, αγαπούσα την καρδιά μου που την άκουγα, που λαχανιάζει, αγαπούσα τα πόδια μου αλλά και την προσταγή που μέχρι τότε δεν αντιλαμβανόμουν ότι πήγαινα και τα πόδια μου πήγαιναν. Τώρα πήγαινα και τα πόδια μου δεν πήγαιναν. Αυτό είναι πραγματικά συγκλονιστικό. Αν μια αρρώστια δεν σε βάλει στα χωράφια της αναξιοπρέπειας, που αυτό είναι πάρα πολύ τραγικό που συμβαίνει, και θέλω να αγωνιστώ για την ανακουφιστική ή παρηγορητική θεραπεία να γίνει στην Ελλάδα, αν δεν σε ρίξει λοιπόν σε αυτά τα χωράφια τότε είναι μια μεγάλη ευλογία ακόμα και η αρρώστια.

Προχθές άκουσα κάτι γιατί επισκέφθηκα ένα από τα κέντρα παρηγορητικής, τα οποία είναι αυτήν τη στιγμή λειτουργούν παράνομα και πρέπει να γίνει νόμος οπωσδήποτε αυτό το πράγμα, γιατί είναι πολύ σημαντικό. Άκουσα όμως μια ιστορία που θέλω να σας την πω, γιατί με συγκλόνισε. Σκεφτείτε λίγο τη σκηνή: άνδρας από τη Μάνη, σφιχτός, σκληρός, μαθημένος στο κέλυφος της ανδρικής παρουσίας κι όλα αυτά που επιβάλλει ο ρόλος του. Και βρίσκεται με καρκίνο στο τελευταίο στάδιο, στο transit όπως λέμε για τον κάτω κόσμο και βρίσκεται σε ένα κέντρο ανακουφιστικής. Εκεί, έρχεται πρώτη φορά σε επαφή με ψυχίατρο, με ψυχολόγο, με όλα αυτά τα βάλσαμα της ψυχής τα οποία τα αγνοούσε μέχρι εκείνη τη στιγμή. Για πρώτη φορά βγαίνει η κόρη του απ'το δωμάτιο κλαίγοντας και λέει «Ο πατέρας μου μ'αγκάλιασε σφιχτά». Η γυναίκα του βουρκώνει και λέει «Ο άντρας μου μου είπε ότι μ'αγαπάει». Κι ο άντρας λέει την εξής καταπληκτική φράση: «Θα πεθάνω υγιής». Ένωσε την υγεία της ψυχής, έσπασε, δεν ξέρω, ο καθένας μεταφράζει όπως θέλει αυτό που βλέπει, εγώ πώς το κατάλαβα.

-Πώς το κατάλαβες;

Ότι επιτέλους, βγαίνεις από το περίβλημά σου. Εγώ λέω ότι η αρρώστια δεν κάνει τους ανθρώπους καλύτερους, αυτό είναι ένα πολύ μεγάλο ψέμα. Βάζει τους ανθρώπους πιο κοντά στην αλήθεια τους, άρα τους ελευθερώνει.

Εδώ είναι οι φωτογραφίες από την περίοδο του προσωπικού μου καρκίνου, όπως λέω. Και το χαμόγελο πάντα. Φορούσα μάλιστα σε κάθε χημειοθεραπεία αυτά τα συγκεκριμένα σκουλαρίκια γιατί μου τα'χαν κάνει δώρο τα παιδιά μου και τα θεωρούσαμε γουρλιδικά. Κι έτσι πήγαινα πάντα με αυτά τα σταυρουδάκια. Κι είχα και μια εικόνα, δηλαδή ό,τι υπήρχε σε θρησκεία το είχα πάνω μου.

Είχα αρχίσει χημειοθεραπείες, μου είπαν ότι πλησιάζει ο χρόνος που θα πέσουν τα μαλλιά, ανυπόμονη πάντα και σ'αυτό, δεν ήθελα να το ζήσω. Η κόρη μου βρήκε έναν πολύ ωραίο τρόπο και είπε στα εγγόνια κι εγώ στο μικρότερο γιο μου ότι 'όπως τα δέντρα ρίχνουν τα φύλλα τους τους είπε, έτσι η γιαγιά για λίγο χρονικό διάστημα θα

είναι χωρίς φύλλωμα και μετά θα ξαναβγάλει φύλλα, άρα και μαλλιά. Ήτανε πολύ, πάρα πολύ ωραίο έτσι όπως το έθεσε κι έτσι πήρα την απόφαση να μην το ζήσω να πέφτουν τα μαλλιά και να πάω πάλι μπροστά από τα γεγονότα και να πάω να ξυρίσω το κεφάλι μου. Πήγα σε κάποιο συγκεκριμένο ειδικό από αυτά τα μαγαζιά, πήγα στην αρχή δοκίμασα περούκες, όλη αυτήν τη διαδικασία και φτάνουμε στη μέρα πλέον που είναι απ'τις πιο πιο συγκλονιστικές μέρες της ζωής μου. Είναι η πιο ευεργετικά σπαρακτική μέρα της ζωής μου. Που βρίσκεσαι μπροστά σε έναν καθρέφτη , μεγάλη δυσκολία ότι είναι και η κόρη μου εκεί, άρα πρέπει να εξαναγκαστείς σε μια ηρωική, σ'ένα ηρωικό ξύρισμα, κοιτάς τον καθρέφτη και αρχίζουν τα μαλλιά και πέφτουν. Νιώθεις τόσο άοπλη σαν γυναίκα, τόσο σου βγαίνει ένα παράπονο από κάθε πόρο του δέρματός σου γιατί λες «Εμ να πολεμήσω, εμ να μου πάρεις και την τελευταία ασπίδα;». Δηλαδή νιώθεις άοπλη, γυμνή, γυμνή καλλωπιστικών στοιχείων. Δεν έχεις τίποτα. Και εκεί, πρώτη φορά συνειδητοποιώ ότι υπάρχει ένα σωσίβιο εκείνο το δευτερόλεπτο μόνο, κι αυτό είναι τα μάτια σου. Δεν έχεις τίποτα άλλο εκτός απ'τα μάτια σου. Και τα μάτια σου περιέργως γίνονται μια κάμερα που δουλεύει αντίστροφα και εκεί αρχίζεις και κοιτάζεις μέσα σου. Κι αγαπιέσαι πάρα πολύ και λυπιέσαι πολύ και συμπονιέσαι πολύ και λατρεύεις πολύ και ψάχνεις, ψάχνεις, ψάχνεις (...) και βγαίνει ένα ρυάκι από μέσα σου που το 'χες κάπου καταχωνιασμένο, κάπου ξεχασμένο, κάπου πήγαινε να σκάσει μια μύτη, αλλά τώρα του επιτρέπεις και λες «Βγες έξω ρυάκι και άλωσε το σύμπαν». Κι είναι τόσο ωραία αυτή η στιγμή παιδιά. Τόσο ωραία.

Εδώ είμαι με την περούκα την ξανθιά. Κάναμε ένα παιχνίδι με τον Γιάννη και ανάλογα την περούκα άλλαζα και όνομα. Όταν φόραγα την ξανθιά ήμουν η Τζούλια. Και εδώ είμαστε όλοι μαζί, είναι εκείνο το πρώτο καλοκαίρι, είμαι πια υγιής αλλά δεν το 'χω χωνέψει ακόμα ότι είμαι. Είναι όλη η οικογένεια και μένα μόλις έχουνε βγει τα μαλλιά αλλά μέσα στην κοιλιά της Μόνικας είναι το Ρεάκι. Δύο Ρεάκια ξαναγεννιούνται άμα το σκεφτείς. Ο Μαξιμούλης κάνει τις ανοησιούλες του, το Εριεττάκι μου, ο Κωστής μου, ο Αριστείδης , οι σημαντικοί μου. Πολύτιμοι.

Αυτή μου την έβγαλε ο Γιάννης και μου είχε πει «Μην ξαναμακρύνεις ποτέ τα μαλλιά σου». Ωραία κουβέντα, πολύ ωραία κουβέντα να την ακούσει γυναίκα από άντρα, όταν μάλιστα νοσεί. Του το χρωστάω. Τη βλέπω και λέω «Χαρά στο κουράγιο σου Ρεάκι». Είχα πάντα κουράγιο γενναίο.

Θυμάμαι στα πενήντα ένιωσα την ανάγκη ότι πρέπει να τακτοποιήσω τα συρτάρια μέσα μου. Είχα διαβάσει τότε ένα βιβλίο, που μιλούσε για το θάνατο. Θυμάμαι το λέγαν “*Ο κήπος του Επίκουρου*”.

-*Του Γιάλομ.*

Του Γιάλομ. Και μιλούσε για το θάνατο, και τότε συνειδητοποίησα και είπα «Ρέα», στην ουσία έτρεχα πάντα μπροστά από το κύμα μου και είχα ένα περίεργο λαχάνιασμα σαν άνθρωπος πολύ ευεργετικό για να μην με πιάσει ο πόνος. Δηλαδή μετά την κηδεία του πατέρα μου νομίζω άρχισα να τρέχω και δεν ξέρω αν σταμάτησα και ποτέ. Και επ'αφορμή αυτού του βιβλίου, ένιωσα λίγο ότι κορόιδευα τον εαυτό μου πολλά χρόνια, δηλαδή είπα «Ρέα, κουβαλάς μια πληγή. Έχει κανένα νόημα να την έχεις πάρει παραμάσχαλα και να τρέχεις;». Δηλαδή πρέπει να την βάλουμε κάτω, να την δούμε, να την καθαρίσουμε. Τότε λοιπόν πήγα και έκανα ψυχοθεραπεία. Και ήτανε πραγματικά από τα πιο περιούσια πράγματα που έζησα. Και είναι περίεργο γιατί η πραγματική ψυχανάλυση θέλει πολύ χρόνο και πολλές φορές φεύγεις και λες «Και τι έγινε σήμερα; Δηλαδή τι έγινε;». Μέχρι να καταλάβει ο άνθρωπος πώς λειτουργούν όλα αυτά είναι περίεργα. Θέλω λοιπόν να πιστεύω και το είδα, ότι μέσα στις αποσκευές

μου την ώρα που έμαθα ότι έχετε καρκίνο, υπήρχε αυτή η ψυχανάλυση που ήταν πάρα πολύ σημαντικό περιουσιακό μου στοιχείο. Άρα αυτό ήταν πολύ σημαντικό ότι προϋπήρχε στις αποσκευές μου.

Αυτές τις δύο μ'αρέσει να τις μελετάω μαζί, τις βάζω δίπλα δίπλα. Γιατί είναι δύο ασφαλείς αγκαλιές. Η μία ήταν του πατέρα μου και εδώ είμαι στην αγκαλιά του Γιάννη. Τριάντα οχτώ χρόνια, ασύλληπτο μου φαίνεται. Αυτές είναι οι τρεις γενιές. Η μαμά μου, η κόρη μου, εγώ. Και γελάμε πολύ. Σε τούτο το σπίτι γελάμε πάρα πολύ. Και κλαίμε. Αλλά το σίγουρο είναι ότι όλα καταλήγουν σε ένα γέλιο μεγάλο. Κάθε καλοκαίρι στο νησί βγάζουμε την ίδια φωτογραφία. Κι είναι ωραίο γιατί κάθε φορά προστίθεται κι ένα μέλος. Εδώ ήταν ο Μάξιμος μικρός, ο Αριστείδης δεν είχε παντρευτεί ακόμα. Κι ο Κώστας, κοίτα πόσος ήτανε ο Κώστας. Κι η μαμά μου. Κι αυτή είναι η τελευταία φωτογραφία, η φαμίλια όλη. Τα κλωνάρια λέω εγώ όλα. Λέω καμιά φορά μέσα μου έχω πιο πολλά μάτια παρά νερό. Κι έτσι είναι. Αυτά τα μάτια ολονών, ολονών, ολονών τα'χω, μέσα μου.

Εδώ είναι οι περίφημες τούρτες της εποχής. Δύο -τέσσερα – έξι- επτά τα κεριά. Σίγουρα απ'του Φλόκα. Και 'δω, και 'δω αυτό το βλέμμα, γλυκό κι αθώο.

-Το μικρό κοριτσάκι που ήσουνα, που παρατηρούσε και που βυθιζόταν στις παρατηρήσεις του, πόσο συναντήθηκε με τη Ρέα των δεκατεσσάρων ετών που ζει το πρώτο πένθος και με τη μεγαλωμένη μετά από χρόνια Ρέα που ζει όλα τα υπόλοιπα γεγονότα. Υπάρχει ένα νήμα που να τα ενώνει όλα αυτά;

Υπάρχει ένα νήμα κι αυτό είναι τα μάτια. Τα μάτια, το βλέμμα. Ξέρεις οι άνθρωποι, όλοι, έχουν ένα πολύ συγκεκριμένο βλέμμα. Μπορείς να κάνεις ένα πορτραίτο. Μπορείς να ζωγραφίσεις. Αυτό που νομίζω δεν μπορείς να μιμηθείς, μπορεί να μιμηθείς τη φωνή μπορείς, το βλέμμα όμως έχει ένα δευτερόλεπτο του δευτερολέπτου κι αν σκεφτείς έχει αυτήν τη μαγεία. Εγώ λέω ακόμα και η ερωτική πράξη, για να γίνω λίγο πιο τολμηρή, έχει ακριβώς αυτή τη μαγεία. Ότι κλέβεις απ'τον άνθρωπο το δευτερόλεπτο της απέραντης ηδονής του το οποίο δεν θα το ξαναδείς ποτέ, καμιά άλλη στιγμή κατά τη διάρκεια της ημέρας. Δηλαδή σου χαρίζει το δευτερόλεπτό του.

-Θέλω να ρωτήσω αν αυτό το βλέμμα το αναζήτησες στη φάση του ανήμπορου και του αβοήθητου που είναι ένας άρρωστος άνθρωπος στον καρκίνο από τους γιατρούς.

Η αγκαλιά, η γλυκιά κουβέντα, η γενναιόδωρη κουβέντα, το βλέμμα του συντρόφου σου, πολλή μεγάλη ατυχία εκείνη τη στιγμή όποιος δεν το έχει, σχεδόν εγκληματική. Εκείνη την ώρα είσαι ένα, σαν σακούλα στον αέρα. Μπορώ να σου πω πολλά πράγματα, πώς μπορείς να στηλωθείς μέσα σου, πώς μπορεί να διώχνεις όλα αυτά και να κάνεις focus μόνο σε σένα, μπορώ να σου πω ένα σωρό πράγματα, μπορεί να υπάρχουν και τεχνικές. Αλλά όπως και να το κάνεις εκείνη την ώρα, το άτιμο το βλέμμα που σε καταρρακώνει είναι εγκληματικό. Είναι εγκληματικό. Και μακάρι αυτό να μπορέσει κάποιος να το αντιληφθεί. Βέβαια δεν μπορώ να κακίσω. Δηλαδή βλέπεις, να αυτό που σου λέω τώρα ότι έχω πολλές κάμερες μέσα μου. Την ίδια στιγμή που έγραφα, θεώρησα υποχρέωσή μου να γράψω την ιστορία μου, αμέσως σε χρονογράφημα. Έγραφα τη *Γυναίκα χωρίς φύλλωμα*, έγραφα την *Τελευταία χημειοθεραπεία*, έγραφα το *Φόβο*, έγραφα πολλά κομμάτια γιατί θεωρούσα σημαντικό αυτά να τα σκορπίσω. Την ίδια στιγμή που έγραφα αυτά, έγραφα όμως και για τις γυναίκες του *Μείον Δύο*. Αυτές οι γυναίκες, όσο με σακάτεψε η εικόνα μιας γυναίκας που όπως είχε πέσει έτσι κατάκοπη και η περούκα της είχε πάει σε άλλο σημείο, κι ένας άντρας εξίσου απελπισμένος προσπαθούσε να τη στήσει. Δύο άνθρωποι σε ένα πέλαγος και γύρω κύματα. Λοιπόν, όσο με αυτή τη σκηνή καταγράφηκε, έτσι καταγράφηκαν

κι εκείνες οι γυναίκες οι νοσηλεύτριες στο *Μείον Δύο*, οχτάωρα της ζωής τους, να μην ξέρεις, έχει ήλιο, έχει μέρα, βρέχει, χιονίζει κι εσύ να είσαι στο *Μείον Δύο*. Να πηγαίνεις, να' ρχεσαι, με μέλη σώματος. Εκείνο το η αξονική, η μαγνητική, εσύ μπαίνεις και λες «Σε πόση ώρα τελειώνει;», φωνάζεις «Σε πόση ώρα τελειώνω;». Μα εκείνη θα καθίσει οκτώ ώρες, τοποθετεί ένα σώμα εκεί, εκεί, δεν ακούει τίποτα άλλο, καμία άλλη κουβέντα. Δεν μπορείς λοιπόν, ο καθένας δίνει τη δικιά του μάχη στη ζωή.

-Θέλω λίγο να το φανταστείς να υλοποιείται αυτό και να επιτρέπουμε στον εαυτό μας να ονειρευτεί πώς θα ήταν τα πράγματα. Αν μπορούσε να γίνει κάτι τέτοιο.

Τι θα ονειρευόμουν; Θα ονειρευόμουν πραγματικά την αξιοπρέπεια την ώρα που αποχαιρετάς. Είναι ιερή η στιγμή που αποχαιρετάς και ιερή στιγμή που σ' αποχαιρετάνε. Δεν μπορώ να πιστέψω ότι ο σύγχρονος άνθρωπος που τόσο πολύ νομίζει ότι διαφεντεύει τη ζωή του, τα βήματα του, τα δεν ξέρω κι εγώ τι, να μην μπορεί να έχει, να έχει λόγο επάνω στην αναχώρησή του. Δηλαδή σκεφτείτε πόσες μέρες μας παίρνει ένα ταξίδι για το εξωτερικό, να ετοιμάσεις τις βαλίτσες, τις προετοιμασίες, πόσο μάλλον όταν αποχαιρετάς, αυτό το τελειωτικό σου ταξίδι. Οι χώροι παίζουνε πάρα πολύ σημαντικό ρόλο. Με τρελαίνουν αυτά τα σκοτεινά δωμάτια. Ονειρεύομαι καμιά φορά κάνω έτσι ξεφεύγει το μυαλό μου πολύ, μην με βλέπεις πολύ, έχω μια αναρχική κατάσταση μέσα μου, ονειρεύομαι μια ομάδα τρομοκρατική. Να σου δείξω όμως εγώ τρομοκρατία. Να πιάσεις αυτούς που έχουνε την κλινική και να τους βάλεις να μούνε σε αυτά τα δωμάτια των μαγνητικών τομογράφων, των αξονικών τομογράφων, εκεί που τελειώνει η ζωή σου, εκεί που φεύγει. Να καθίσουνε στα δωμάτια. Όλο αυτό καμιά φορά έρχεται και θεριεύει μέσα μου. Ονειρεύομαι πάρα πολύ λοιπόν χώρους αξιοπρεπείς, χώρους ξενοδοχειακούς που εκεί πρέπει το τελευταίο στάδιο του καρκίνου εγώ σου λέω, της συγκεκριμένης ιστορίας, πρέπει να φεύγεις με την αξιοπρέπεια και τη γλύκα που ήρθες. Ήρθες σε μια αγκαλιά, πρέπει να φύγεις σε μια καλύτερη αγκαλιά. Γιατί όπως και να'χεις κάνει, έχεις αφήσει αποτύπωμα σε αυτή τη ζωή, έχεις αφήσει τα αυγά σου. Έχεις αφήσει, και το κακό ακόμα να άφησες κάποιος θα το πάρει για να το αντιστρέψει σε καλό. Αυτό πραγματικά το ονειρεύομαι. Ονειρεύομαι και το νοσηλευτικό προσωπικό, ονειρεύομαι και τους γιατρούς, ονειρεύομαι να γίνουμε όλοι ακριβοί. Φθηνήναμε.

-Τι θα έλεγες ότι αποκόμισες από όλη αυτήν την πορεία μέχρι στιγμής;

Πραγματικά μέσα μου υπάρχει μια ροή. Κοίτα, το λέει και το όνομά μου, Ρέα, δίνει ροή. Δεν μπορώ, δεν βγάζω ποτέ συμπέρασμα, ακόμα και στα γραπτά μου αν προσέξεις, έχω τον αναγνώστη συνομιλητή. Δεν έρχομαι να του πω συμπέρασμα, καμιά φορά ούτε κι εγώ ξέρω το συμπέρασμα.

-Άρα ξαναγυρνάμε στο κοριτσάκι που τρέχει, τρέχει λαχανιασμένο αλλά έχει αφήσει πίσω του κάτι παγωμένο που είναι ο νεκρός πατέρας του και ίσως μια επιθυμία τρέχοντας, τρέχοντας, τρέχοντας κάπου να φτάσει και κάπου αυτό ή να μη φτάσει ποτέ κάπου αλλά αυτό το παγωμένο που είχε αφήσει πίσω του να μην είναι μάρμαρο, αλλά να είναι σάρκα, ζεστασιά, δέρμα, αναπνοή, να 'ναι απ'τη μεριά της ζωής.

Αυτό το παγωμένο, έφερε, αντιστράφηκε σε τόση ζεστασιά, σε τόσες αντηρίδες, πραγματικά γύρω μου, ωραία οικογένεια κάναμε, ωραία οικογένεια κατορθώσαμε, ωραίες σχέσεις, επένδυσα σε σχέσεις. Ωραία, έχουνε μεγάλη απόδοση οι σχέσεις, Αν ήξεραν οι άνθρωποι τι απόδοση έχει δεν θα παιδεύοντουσαν να βρουν άλλη επένδυση. Είναι η καλύτερη επένδυση. Και μας απολαμβάνουν χωρίς τύψεις. Γιατί ξέρεις, εγώ είχα και τύψεις και της ευτυχίας ακόμα. Αυτές με πιάνουνε και τώρα πολλές φορές.

Δηλαδή ακόμα και με τον καρκίνο μου να σου πω την αλήθεια, δεν ξέρω τι σόι είναι αυτό το πράγμα, κάπου βγαίνει και μια τύψη, όταν ακούω τι τραβάει κάποιος άνθρωπος για ένα φάρμακο και εγώ εκείνη την ώρα σκέφτομαι τη βοήθεια του συντρόφου μου, της κόρης μου, των παιδιών μου, όλα αυτά, τα νιώθεις και κάποια στιγμή φτάνεις σε μια ευτυχία που σε τρομάζει και η ίδια η ευτυχία σου και λες «Ωπ!». Να αυτό δεν μπορώ να το ξεπεράσω και ίσως να μην πρέπει κιόλας, δηλαδή πάντα έχω μέσα μου ένα συγκριτικό στοιχείο και λέω «Ωραία, εντάξει, οι άλλοι;». Αυτό το οι άλλοι με κατατρέχει.

-Τελικά σε ρώτησε ο δάσκαλος την προσευχή σήμερα; Αυτήν την είχες μάθει απέξω τέλεια; Έλα από 'δω. -Ναι. -Πώς ήταν; Για πες την πάλι. -(προσευχή)...

Την πάσα ελπίδαν. Τι ωραία, σαν κινέζικα σου μοιάζουν όταν λες αυτές τις λέξεις ε; Κινέζικα.

Προσπαθούσε από χθες να το μάθει αυτό. Έπρεπε να το μάθει. Είναι απίστευτο τα ελληνικά να είναι κινέζικα, την πάσα ελπίδα μου, πώς το είπαμε μετά;

...

Το ανατίθημι μας πήρε μέρες.

Για σκέψου πώς ξεκινάμε τη ζωή μας, σκέψου ένα παιδάκι που ανεβαίνει πάνω στη σκηνή. Θυμάμαι που στο τέλος κάναμε μια υπόκλιση, ανοίγαμε λίγο τη φούστα μας σαν ακορντεόν. Πόσο απονήρευτοι ήμασταν, και φτάνεις στην τελευταία στιγμή και μπορεί να εκλιπαρείς για βοήθεια, μπορεί να εκλιπαρείς για αξιοπρέπεια. Ένα ποιήμα, που πρέπει, πρέπει να τελειώνει σαν ποιήμα.

-Γιατί πραγματικά, όσο ωραία κι αν έχει υπάρξει αυτή η ζωή αν είναι πολύ άγριο το τέλος είναι σαν να την λερώνει την προηγούμενη ζωή και είναι κρίμα πάρα πολύ. Είναι κρίμα για την υπόθεση, την ίδια την υπόθεση της ζωής δηλαδή.

Γι'αυτό ας μην πούμε ένα ποιήμα και μοιάσουμε τόσο ανυποψίαστοι, ας πούμε ένα άγριο ποιήμα.

6. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ: Το Αδύνατο Πένθος

Είμαι η Καλλιρρόη Αναστασίου, γεννήθηκα σε ένα χωριό του Μεσολογγίου, έζησα μέχρι τα δώδεκα χρόνια στο Λεσίνι Αιτωλοακαρνανίας, αυτό είναι το χωριό. Μετά φύγαμε όλοι, ήρθαμε στην Αθήνα, κοντά στην πλατεία Κυψέλης, στην Κέα συγκεκριμένα που εκεί έζησα μέχρι τα είκοσι τρία χρόνια και στάθηκε μοιραίο διότι εκεί γνώρισα και το σύζυγό μου, τον Παναγιώτη Καραμάνο, ερωτευτήκαμε και παντρευτήκαμε. Αποκτήσαμε τρία παιδιά, η ζωή μας ήταν όπως όλων των ζευγαριών με τα καλά τους, με τις γκρίνιες μας, με τους τσακωμούς μας, με τις χαρές μας. Κάθε χρόνο, το δεκαπενταύγουστο τον γιορτάζαμε στο Λεσίνι Αιτωλοακαρνανίας, έτσι και το 2009 είχαμε πάει πιο νωρίς, κάναμε τις διακοπές μας και περνούσαμε ευχάριστα με τους δικούς μας ανθρώπους τους συγχωριανούς. Στις 14/8 ξύπνησα το πρωί όπως κάθε πρωί, πήρα τον καφέ μου, βγήκα στο μπαλκόνι του σπιτιού μου να τον απολαύσω και να ευχαριστηθώ το καφεδάκι μου. Σε κάποια στιγμή, βλέπω τη θεία, την αδερφή της μητέρας μου, μαζί με τον γιο της, τον ξάδερφό μου να έρχονται στο σπίτι. Στην αρχή, πίστεψα ότι έρχεται η θεία μου να πιούμε μαζί καφέ. Βλέποντας όμως τον ξάδερφό μου με ζώσανε τα φίδια, θα το πω έτσι πολύ λαϊκά. Ανησύχησα γιατί δεν με είχε

συνηθίσει, δεν ήταν φυσιολογικό εφτά ώρα το πρωί να έρθεις στο σπίτι για καφέ. Μου φωνάζει η θεία μου «Καλλιρρόη κατέβα κάτω», κατεβαίνω κάτω, μου είπε ότι «έπεσε το παιδί και χτύπησε», ο γιος μου ο Κώστας. Με το σύζυγό μου είχαμε κατέβει με δύο αυτοκίνητα, ανεβαίνω πάνω, του λέω «Παναγιώτη φεύγω διότι χτύπησε ο Κώστας και έλα και συ». Πήρα το αυτοκίνητο συντετριμμένη, φοβισμένη, στο μυαλό μου περνούσαν διάφορες σκέψεις με το χειρότερο. Έτρεχα στο δρόμο με 180-200 δεν ξέρω, με σταματάει η τροχαία. Εάν δεν σταματούσα ήξερα ότι θα με κυνηγούσε, τα λάστιχα ακούστηκε ένα «βζιν» απ'το φρενάρισμα. Τους είπα ότι «μπορείτε να πάρετε τις πινακίδες, έπεσε ο γιος μου και χτύπησε και μπορεί να είναι και νεκρός».

Πήγα στο ΚΑΤ, μου είπε ο γιατρός «Πρέπει να σου πω ότι το παιδί δεν.. έχει τελειώσει, ήταν ακαριαίος ο θάνατος, δεν αισθάνθηκε τίποτα αν σε παρηγορεί». Πήγα τον είδα και ξεκίνησε το μαρτύριό μου. Πήγα στο σπίτι μου.

Ο Κώστας ήταν ένα αγαπητό παιδί και μαζεύτηκε όλο το Γαλάτσι, μόλις το έμαθαν. Άνθρωποι που δεν τους ήξερα, ήταν και δεκαπενταύγουστο. Μαζευτήκανε οι φίλοι του, μαζεύτηκε η γειτονιά, οι συγγενείς, οι φίλοι, εγώ δεν ήμουνα εκεί, δεν ήξερα πού βρισκόμουνα, χτυπιόμουνα. Πολλοί δεν το ξέρανε, παίρνανε τον άντρα μου να του πούνε Χρόνια πολλά για τη γιορτή του, δεκαπέντε Αυγούστου, χρόνια πολλά. Ήταν πολύ σκληρές οι μέρες εκείνες. Τα τρία τέσσερα χρόνια είναι να μην τα βιώνει άνθρωπος. Με πολύ πόνο περάσαμε, με πολύ πόνο. Ήταν μια πολύ σκληρή περίοδος στη ζωή μου, πονούσε τόσο πολύ η καρδιά μου που πολλές φορές και να μην αιμορραγεί η καρδιά και να μην, επειδή δεν μπορούσα να αισθανθώ τον πόνο χτυπούσα το πρόσωπό μου. Και ξύπναγα το πρωί και ήμουν πρησμένη νομίζοντας έτσι ότι επειδή πονάει το σώμα δεν μπορεί να πονάει η καρδιά. Πολλές φορές ήθελα να μειώσω τον εαυτό μου, να αισθανθώ ένα κουρέλι, ένα σκουπίδι, ότι δεν είμαι τίποτα που μπορώ και ζω μετά απ' αυτό και βλέπω τον ήλιο, ήθελα να εκμηδενιστώ σαν άνθρωπος, σαν προσωπικότητα.

Έπρεπε να παρηγορήσω και τα άλλα μου παιδιά που δεν ήξερα πού βρισκόντουσαν, είχε διαλυθεί η ζωή μας σε ένα λεπτό. Ο σύζυγός μου που ήταν ένα λιοντάρι ξαφνικά είδαμε έναν άνθρωπο που δεν τον αναγνωρίζαμε.

Το αγόρι αυτό ο γιος μου, έφυγε με πολύ σκληρό τρόπο, αναπάντεχο τρόπο, μέσα από το σπίτι του έφυγε. Ήτανε δεκατρείς ξημερώνοντας δεκατέσσερις Αυγούστου. Δεκαπέντε Αυγούστου το 2009 που έφυγε ήτανε η μέρα Παρασκευή. Την Παρασκευή ήταν κλειστά, μεσολαβούσε και Σαββατοκύριακο και ήθελε να φύγει για διακοπές και για να μην τον πάρει ο ύπνος καθόταν με έναν φίλο του στο σπίτι και παίζανε, γελούσανε, η γυναίκα του με το παιδί του ήταν στη Ζαχάρω είχανε πάει και ήτανε μόνοι τους στο σπίτι και δεν θέλανε να κοιμηθούνε για να προλάβουν την τράπεζα ανοιχτή γιατί ήταν Δεκαπενταύγουστος και ήταν ημιαργία. Φεύγει το πρωί από το σπίτι, έμενε ακριβώς από κάτω απ'το δικό μου να πάνε να πάρουνε έναν καφέ, ήταν έξι ώρα το πρωί. Η τράπεζα δεν είχε ανοίξει ακόμα αλλά πήγαν να πάρουν τον καφέ για να τους κρατήσει λίγο ακόμα. Γυρίζουν στο σπίτι, είχαν ξεχάσει τα κλειδιά του, ήτανε το πρωί κι εγώ έμενα με το μικρό μου γιο, χτυπάει το κουδούνι και του λέει «Νίκο μπορείς να μου ανοίξεις γιατί ξέχασα τα κλειδιά μου;». Ανεβαίνουν στον τρίτο μαζί με τον φίλο του, του λέει «Νίκο μου δίνεις τα δεύτερα κλειδιά που έχει η μαμά να πάω να ανοίξω το δεύτερο;». «Περίμενε να σου τα φέρω» είπε ο Νίκος. Εκείνη την ώρα πετάγεται ο Κώστας απ'ό,τι μου είπανε και του λέει «Κάτσε να δεις πώς ανοίγουν οι πόρτες χωρίς κλειδιά». Πήγε στο μπαλκόνι να πηδήξει απ'το ένα μπαλκόνι στο άλλο, δεν υπολόγισε σωστά, ήταν και κουρασμένος και αντί να βρεθεί στο μπαλκόνι του βρέθηκε μπροστά

στην πόρτα. Είναι μια τραγική ιστορία, είναι μια τραγική στιγμή γιατί πρέπει κάθε μέρα εγώ να περνάω από το σημείο που έπεσε ο γιος μου.

Ο Άη Βασίλης έτσι να τον φυλάει παρεούλα, οι παρέες του, να του φέρνει δώρα γιατί τα δώρα που κέρδισε ο Κώστας μου ήταν κεριά και λιβάνια και λίγα λουλούδια, κάποια τρισάγια. Αυτά είναι τα δώρα του.

Το κοιμητήριο ήταν ένας τόπος και είναι ακόμη ένας τόπος λατρείας με την έννοια ότι είναι ένα κομμάτι σου εκεί πέρα, πολύ μεγάλο κομμάτι της ζωής σου. Είχα λείψει για λίγο καιρό τώρα που περάσαν και λίγο τα χρόνια και μπήκα μέσα, πέρασα την πόρτα του και αισθάνθηκα ένα, μια ανακούφιση, μου 'χει γίνει ένα κομμάτι απ' την ζωή μου. Το ξέρω ότι δεν υπάρχει κάτι εκεί μέσα αλλά για μένα είναι είναι ένα μέρος της ζωής μου.

Περάσαμε πάρα πολύ δύσκολα με τον χαμό του παιδιού κι ακόμα μια μάνα δεν το ξεπερνάει ποτέ, μου δίδαξε πάρα πολλά πράγματα, του έγραφα στιχάκια, του έγραφα ‘να είναι η ζωή ένα λουλούδι κι ο θάνατος μια φυλακή, να 'ναι του χάρου το μαχαίρι κοφτερό σαν το γυαλί’ και πολλά άλλα που μου 'ρχόντουσαν έτσι μια έμπνευση που δεν πίστευα ότι μπορεί να την έχω αλλά ο πόνος και όλο αυτό σε κάνει να θες να μιλήσεις για το παιδί σου, να σου βγάλει το συναίσθημά σου, να σου βγάλει τον πόνο σου, τον καημό σου, να σου βγάλει την ανάσα γιατί το παιδί σου είναι η ανάσα της ζωής σου, είναι η ίδια η ζωή σου, είναι το βλαστάρι σου, είναι το κλωνάρι σου, είναι κάτι από σένα και προσπαθείς να θυμηθείς τις μνήμες που έχεις ζήσει μαζί του. Προσπαθείς τον φέρνεις στο μυαλό σου. Βέβαια, περνώντας τα χρόνια ξεθωριάζουν κάποια πράγματα.

Στο χωριό που του άρεσε να πηγαίνει και να φτιάχνει πράγματα, έφτιαξε ολόκληρο δάσος με οπωροφόρα δέντρα, με μηλιές, με καρυδιές, με αγλαδιές. Του άρεσε η ζωή αλλά πιστεύω τώρα που τα κάθομαι και τα σκέφτομαι, ότι αυτό το προαίσθημα που είχε ότι θα φύγει νωρίς, ήθελε να μεν να κάνει πολλά πράγματα, να φάει τη ζωή, να την ρουφήξει τη ζωή, από την άλλη τον κρατούσε και λίγο πίσω αυτήν την αίσθηση έχω, ότι εφόσον θα φύγω νωρίς, ότι δεν έχουν και νόημα όλα αυτά.

Κάθε φορά προσπαθώ να φέρω μνήμες από την παιδική του ηλικία, πώς τον έντυνα, πώς συμπεριφερόταν, πώς γελούσε. Άλλες φορές τον νιώθω κάτι πολύ ιερό, κάτι άπιαστο, πώς αισθανόμαστε για το θεό, κάπως έτσι τον αισθάνομαι, ότι έχω κάπου κάτι δικό μου, κάτι που δεν μπορώ να το ακουμπήσω, είναι τόσο αγαπητό, τόσο αγαπημένο, τόσο δικό μου κι όμως είναι τόσο ξένο, τόσο μακρινό και το νοσταλγείς. Ο θάνατος είναι μία νοσταλγία, μία μοναξιά. Όταν σου λείπει κάτι νιώθεις μόνος, θέλεις να το φέρεις κοντά σου, να το αγκαλιάσεις, να το θυμηθείς, να το... Θέλεις κάτι από αυτό, αυτό πιστεύω.

-Πώς θα τον αναπαριστούσες τον θάνατο;

Σαν ένα αρπακτικό, ένα πτηνό, ένα μαύρο πτηνό που έρχεται και σου σπαράζει την καρδιά σου, σε ξεριζώνει, έτσι θα τον αναπαριστούσα, σαν αρπακτικό. Το παρομοιάζω σαν ένα μαύρο κοράκι, σαν αυτό που ήμουν στο χωριό, που πέρασε πάνω το βράδυ που καθόμουν με τον θείο μου στο μπαλκόνι και πίναμε καφέ το απόγευμα της προηγούμενης και περνάει το μαύρο κοράκι και άκουσα την κραυγή του και μου είπε ο θείος μου επί λέξει «Κρίμα να μην έχω ένα πιστόλι να το σκοτώσω, είναι κακός οϊωνός». Έτσι τον παρομοιάζω, σαν ένα μαύρο κοράκι που έρχεται, σου σκίζει την καρδιά και στη βγάζει έξω και στην ξεγυμνώνει, σε ξεγυμνώνει.

Λένε, ο χρόνος γιαιτρεύει τα πάντα. Μπορεί να είναι έτσι. Εκείνο όμως που δεν γιαιτρεύεται είναι η νοσταλγία που με το πέρασμα του χρόνου γίνεται αβάσταχτη.

Έξι χρόνια κι εγώ περιπλανιέμαι στους δρόμους, σε σκοτεινούς δρόμους, δύσβατους, να βρω παρηγοριά, μα όμως, πουθενά.

Όταν ο άνθρωπος, έχει κάνει τον κύκλο της ζωής του, έχει αφήσει τα παιδιά του, την οικογένειά του πίσω του, είναι κάτι το φυσιολογικό το να πεθαίνεις, και δεν πρέπει όταν ο θάνατος είναι στην ώρα του να θρηνούμε τόσο πολύ. Πρέπει να έχουμε στο νου μας, να είμαστε ευχαριστημένοι που μπόρεσε ένας άνθρωπος και έφτασε σε κάποια ηλικία, έκανε την πορεία της ζωής του. Όλα τα πράγματα που είναι παρά φύσιν, γιατί ένα παιδί όταν χάνεται στα είκοσί του, στα πέντε του, στα επτά του μέχρι μια ηλικία, είναι παραβιασμένο άρα δεν είναι φυσιολογικό. Όλα αυτά που δεν είναι φυσιολογικά πονάνε, είναι, είναι πράγματα, βιώματα που σε συγκλονίζουν. Εγώ ήμουνα μια γυναίκα ευαίσθητη, πολύ ευαίσθητη, αλλά χαρούμενη, τόσο χαρούμενη που μ'άρεσε να κάνω χιούμορ με τους συνεργάτες μου, με τους φίλους μου, με τους ανθρώπους που έρχομαι σε επαφή. Μου άρεσε παλιά να γελάω, να να ζω έτσι μια ήρεμη και ωραία ζωή, με καλοσύνη και με γέλιο που μέχρι και τα παιδιά μου με λέγανε χαζοχαρούμενη.

-Τι νέα εδώ απ'το χωριό;

-Έρημο χωριό, γεμάτο λύκους και άγρια ζώα. Ο Κώστας ήταν κεφάλαιο για το χωριό μας. Ήταν μεγάλο κεφάλαιο. Αλλά εντάξει, αφού η ζωή του τα'φερε έτσι. Για ψάρια πηγαίναμε μαζί, του άρεσε, του άρεσε η φύση γενικά.

Όταν έγινε το συμβάν με το παιδί, που μου αλλοίωσε τον χαρακτήρα, μου'βγαζε θυμό, έβγαине θλίψη, απομόνωση, εκνευρισμό. Τα παιδιά, δεν τους άρεσε να με βλέπουν έτσι, ακόμα και οι άνθρωποι που με ξέρανε μου λέγανε «Καλλιρρόη έχεις αλλάξει». Μα είναι δυνατόν να μην αλλάξει ένας άνθρωπος όταν έχει βιώσει το χαμό του παιδιού του; Είναι δυνατόν να είναι, να μπορεί να γελάει στην καθημερινότητά του ειδικά τα πρώτα χρόνια, να μπορεί να συγκεντρωθεί σε κάτι; Είναι σαν να έχεις πάθει κατάθλιψη, δεν έχεις πάθει κατάθλιψη, απλώς αιμορραγεί η καρδιά σου. Επειδή βλέπω τα πράγματα με το δικό μου τρόπο, είδα ένα όνειρο ότι στη μία μασχάλη μου είχα ένα πολύ ωραίο λουλουδί και στην άλλη ότι είχα ένα αγκάθι. Έτσι είναι η ζωή μου, θέλω να μάθω να ζω και το άσχημο και το καλό, γιατί η ζωή δεν είναι μόνο άσχημα, έχει και καλά. Απ'τη μία γελάω και απ'την άλλη κλαίω. Απ'τη μία είμαι με τους ανθρώπους της ζωής και απ'την άλλη είμαι με το δικό μου θάνατο. Υπάρχουν στιγμές που γελάς, και όντως ξεχνάς το παιδί σου, από την άλλη, όταν συνειδητοποιείς ότι έχεις ξεχάσει το παιδί σου είναι σαν να έχεις τύψεις. Πώς είναι δυνατόν λες, στον ίδιο σου τον εαυτό να έχεις ξεχάσει το σπλάχνο σου, να έχεις ξεχάσει την ανάσα σου;

-Κι όταν το λες αυτό, μια άλλη φωνή μέσα σου τι σου λέει;

Μου λέει ότι πρέπει να ζω και με τον θάνατο και με την ζωή. Και αυτά τα δύο είναι που συγκρούονται και βγάζουν αυτόν το χαρακτήρα που είμαι τώρα, βγάζουν μια άλλη Καλλιρρόη πιστεύω.

Ο Κώστας ήταν ένα δυνατό παιδί, ένα παλικάρακι που πιστεύω ήξερε, διαισθανόταν το θάνατο ότι θα ήταν πολύ πρόωρος. Είχε κάνει πολλά πράγματα για την ηλικία του, ήταν είκοσι τριών χρονών που απεβίωσε, σκοτώθηκε. Μου έλεγε συχνά ότι, ειδικά όταν τύχαινε να τον μαλώσω, ότι «Θα φύγω, δεν θα προλάβω να πάω στα είκοσι πέντε μου», δεν ξέρω πώς είχε αυτήν τη διαίσθηση. Είχε ένα δεσμό και μου λέει «Μαμά η Άρτεμις έχει καθυστέρηση» και του λέω του γιου μου έτσι επί λέξει «Θα το κρατήσετε γιατί

λέω μπορεί να μην σας δοθεί ποτέ η ευκαιρία να κάνετε άλλο παιδί» και ήταν λες και ήταν προφητικό αυτό, αυτή η κουβέντα που του είπα. Και γι' αυτό δεν αισθάνομαι μέσα μου κάτι να του πω «Α, είσαι είκοσι χρονών αγόρι και είστε μικρού». Όχι δεν, έχω πολλή ανάλαφρη την ψυχή μου σε αυτό το κομμάτι. Άφησε πίσω του ένα κοριτσάκι, που είναι πολύ σημαντικό, είναι είναι στο μόνο που ακούγεται το όνομά του, Ειρήνη Δήμητρα Καραμάνου του Κωνσταντίνου, σε κανένα άλλο χαρτί δεν φαίνεται ο Κώστας, είναι πολύ σημαντικό, είναι σαν να είναι η προέκταση της ζωής του, η συνέχειά του.

Πολλές φορές νιώθει κι εκείνο θυμό που μεγαλώνει χωρίς μπαμπά αλλά δεν πρόλαβε να τον γνωρίσει και πολύ γιατί ήταν δύο ετών όταν έφυγε και το αγαπώ πολύ, έχει μια ανάμνηση απ' τον μπαμπά του, καθόλου φαντάζομαι, μου έχει πει ότι δεν τον θυμάται καθόλου, είχε ως πρότυπο τον παππού του, τον πατέρα του γιου μου που υπεραγαπούσε αλλά τον χάσαμε κι εκείνον και το παιδί αυτό μετά τη δεύτερη απώλεια συγκλονίστηκε και μπορώ να πω ότι βίωσε το θάνατο του παππού πολύ περισσότερο από το θάνατο του μπαμπά της.

Με ρώτησε γιατί δεν ήμουν στο μπαμπά της την ώρα που σκοτώθηκε. Και γενικά μου κάνει «Πώς ντυνότανε, ποιους είχε φίλους;», μου κάνει ερωτήσεις έτσι και όχι τόσο ειδικές γιατί δεν έχει εικόνες από τον μπαμπά της. Με ρωτάει πολλές φορές, «Γιατί εμένα με αδίκησε η φύση κι ο Θεός;», πιο ουσιαστικές ερωτήσεις δεν μου κάνει να μου πει «Ρε γιαγιά, γιατί συμβαίνουν αυτά τα πράγματα;» και να μην ξέρω τι να του πω του παιδιού γιατί συμβαίνουνε, γιατί πεθαίνει ο άνθρωπος.

Ο Κώστας, ο γιος μου είναι ένα κομμάτι της ζωής μου. Όταν δεν μπορώ να πω πώς ντυνότανε, πώς συμπεριφερότανε, ποιους φίλους είχε, δεν ήταν το παιδί μου. Όταν μας κάνουν τα παιδιά μας κάτι και λέμε «Α, εγώ σε γέννησα», άρα αυτό τι σημαίνει; Ότι τα ξέρουμε τόσο καλά, ότι είναι ένα κομμάτι του εαυτού μας, ποτέ δεν με δυσκόλεψε και χαίρομαι να μιλάω για το γιο μου, μου αρέσει να της εξηγώ τα πράγματα και πιστεύω ότι τα καταφέρνω έως ένα σημείο να της δίνω τη σωστή απάντηση που θέλει και να μην την παραπλανώ. Να της δίνω να καταλάβει ότι ο θάνατος ναι μεν σε στενοχωρεί αλλά είναι μες στη ζωή μας, μπορεί να είναι σκληρός, αλλά δεν μπορούμε κάποια πράγματα να τα αλλάξουμε, πρέπει να τα αποδεχτούμε.

Πρέπει να 'μαστε και πολύ δυνατοί, αυτό έλεγα συνέχεια στον εαυτό μου, να είμαι δυνατή. Κάποιο άλλο βράδυ τον είδα στον ύπνο μου και ξύπνησα και χτύπησα το πρόσωπό μου, χαστούκι στην κυριολεξία, για να δω αν το, μπερδεύτηκα, μπερδεύα την πραγματικότητα του ονείρου με την πραγματικότητα, αν αυτό που έβλεπα στον ύπνο μου ήθελα να 'ναι η αλήθεια μου. Και έπρεπε να βεβαιωθώ. Ήρθε ένας συνεργάτης εδώ στο χώρο που βρισκόμαστε τώρα και κοιτάζοντας στο παράθυρο αισθάνθηκα ότι είδα το γιο μου.

Πόνεσα σκληρά, το βίωσα, έζησα.

Πρώτα, η θλίψη μου ήταν μεγάλη για το παιδί μου, και μετά που έβλεπα ότι ο άνθρωπός μου που τον είχα συνηθίσει έναν δυναμικό, έναν άνθρωπο που όσοι τον ξέρουν μπορούνε να μιλήσουνε, δεν κώλωνε πουθενά στην κυριολεξία, να μαραζώνει, ένιωσα τον μαρασμό του, ένιωσα τον πόνο του ότι δεν μπορούσε να τον διαχειριστεί τον θάνατο. Ο θάνατος δεν διαχειρίζεται, ούτε καταπολεμείται, απλώς μαθαίνεις να ζεις και να παίρνεις τα κομμάτια του. Κάθε μέρα ένα κομμάτι του θανάτου να το δουλεύεις, ο άντρας μου δυστυχώς δεν μπόρεσε κανένα κομμάτι του θανάτου να το δουλέψει.

Στην αρχή, ένιωθα θυμό και για μένα και για τον άντρα μου που δεν τον κάναμε λίγο πιο να μην είναι τόσο ζωηρός, να μην είναι τόσο, να μην έχει αυτόν τον αυθορμητισμό που είχε για τη ζωή, να μην φοβάται κι ένιωθα θυμό. Τον κατηγορούσα, εκείνος κατηγορούσε εμένα, εγώ κατηγορούσα εκείνον, υπήρχε μία αναμπουμπούλα έτσι στη σχέση αυτή. Μετά περνούσαν τα χρόνια, τον έβλεπα ότι είχε μαλακώσει το λιοντάρι που ήταν οξύθυμο, που ήτανε δυνατό, άρχισε να καταπέφτει, να έχει ανάγκη εκεί που δεν είχε ανάγκη τους ανθρώπους να έχει ανάγκη τους ανθρώπους, να κλείνεται πολλές φορές στον εαυτό του, να μην θέλει να μιλήσει για το παιδί, πότε ήθελε να μιλήσει. Άλλαξε τελείως. Άρχισε να γίνεται το λιοντάρι έτσι ένας ήρεμος άνθρωπος, ένας συνηθισμένος πλέον άνθρωπος. Κι αυτό που είχα εγώ τη δύναμη που ερωτεύτηκα, άρχισα να αγαπάω τον άνθρωπο όχι αυτήν τη δύναμη είχε. Να το βλέπω με διαφορετικά μάτια.

Ένα βράδυ λίγο πριν φύγει, είδα στον ύπνο μου ότι ήρθα στο κοιμητήριο, πάω να ανάψω το καντηλάκι του γιου μου και είδα ότι είχε φύγει το καντηλάκι του απ'τη θέση που το είχα και είχε πάει δίπλα σε έναν άλλο τάφο. Το πρωί που ξύπνησα κατάλαβα ότι μάλλον θα'φευγε και ο σύζυγός μου. Με παίρνουν τηλέφωνο απ'το νοσοκομείο και μου λένε ότι «Κυρία Καραμάνου ο σύζυγος...» είναι χάλια δεν μου το είπανε, «...αλλά νομίζουμε ότι θα τελειώσει σήμερα». Εκείνη την ώρα μου ήρθε στο νου το όνειρο που είδα και είχα δει τον τάφο που ήταν ακριβώς δίπλα απ'το γιο μου ότι ήταν ανοιχτός και πήρα την κοπέλα που μου κάνει τις τελετές και όλα αυτά και της λέω «Βάλια μπορείς να πας να ρωτήσεις για τον τάφο αν είναι να βάλω και τον πατέρα του μέσα να τους έχω πολύ κοντά;».

Είδα ότι πίσω από αυτήν τη σκληράδα που είχε ως άνθρωπος, πίσω από αυτήν τη δύναμη που φαινόταν ότι είχε, στα υλικά αγαθά, το να αντιμετωπίζει τους ζωντανούς ανθρώπους γιατί είχε μια δύναμη να αντιμετωπίσει έναν άνθρωπο πρόσωπο με πρόσωπο όσο μεγάλου κύρους και να ήταν αυτός είχε αυτήν τη δύναμη. Είδα ότι στο θάνατο δεν είχε αυτήν τη δύναμη να μπορέσει να τον αντιμετωπίσει, γιατί για να αντιμετωπίσεις το θάνατο χρειάζεται άλλου είδους δύναμη, γιατί το να αντιμετωπίζεις τους ανθρώπους μπορεί να είσαι και θρασύς, μπορεί να'σαι και πανέξυπνος, μπορεί να'σαι και πολλά άλλα. Αλλά ο θάνατος θέλει μια εσωτερική δύναμη για να τον αντιμετωπίσεις, δεν θέλει, αλλιώς αντιμετωπίζεις τον άνθρωπο εν ζωή κι αλλιώς τον άνθρωπο με τον θάνατο.

Πολλές φορές παίρνω κι απ'τον ίδιο τον θάνατο δύναμη, γιατί ναι μεν πεθαίνουν. Υπάρχουν άνθρωποι που δεν αντέχουν το θάνατο και πεθαίνουν κι εκείνοι. Κατά το πλείστον όμως, απ'όσα έχω δει κι απ'όσα βλέπω κάθε φορά γιατί πάω στο κοιμητήριο γιατί υπήρχαν και φορές που πήγαινα δύο φορές την ημέρα στο κοιμητήριο και με ανθρώπους που έχω μιλήσει που έχουν βιώσει το θάνατο κι αυτοί με τα παιδιά τους ή και με άλλο πολύ κοντινό πρόσωπο, που εμένα μπορεί να ήταν ο γιος μου, στη διπλανή μπορεί να είναι η μητέρα της, να μην έχει κάποιον άλλον και να βιώνει κατά τον ίδιο τρόπο τον θάνατο. Βλέπω ότι όσο και να τους βοηθάς, δεν παίρνεις τη δύναμη, παίρνεις απ'τον ίδιο τον θάνατο, βοηθίεσαι μόνος σου, έρχεσαι σε επαφή, κάνεις ασ πούμε διαλογισμό με τον ίδιο σου τον εαυτό.

Ένας άνθρωπος δεν είναι μόνο τυχερός όταν του συμβαίνουν ωραία πράγματα, είναι τυχερός όταν έρχεται με πολλές καταστάσεις και νιώθει μια πληρότητα μέσα του, δεν λέω κάτι το καινούριο ούτε κάτι που.. αλλά εγώ μιλάω για τον εαυτό μου και νιώθω αυτήν την πληρότητα, νιώθω ότι έχω κάνει πολλά πράγματα, ότι είμαι γεμάτη απ'τη ζωή και πιστεύω ότι έχω κι άλλα πράγματα να ζήσω, και ένα κομμάτι γι'αυτήν την πληρότητα την οφείλω και στη δουλειά μου και στους συνεργάτες μου και στην

οικογένειά μου και στους ανθρώπους που έχασα και στους ανθρώπους που τους έχω και μου δίνουν πιο πολλή ζωή.

Έχω μια καλή σχέση με τους συνεργάτες μου, τους φίλους μου, τους θεωρώ φίλους μου τους συνεργάτες μου, περνούσα πολλές ώρες εδώ μέσα. Τα μηχανήματα είναι σαν δεύτερα παιδιά μου, τα αγαπάω, τους μιλάω, μου αρέσει αυτή η δουλειά πάρα πολύ, υπήρχαν στιγμές που δεν κοιμόμουν καθόλου το βράδυ, ερχόντουσαν με ξυπνάγανε, μου χτυπάγανε το κουδούνι γιατί το σπίτι είναι από πάνω και φέρνανε απ' την μία διαφήμιση τα πράγματα την πέρνανε στην άλλη.

Έρχονταν τα παιδιά κατά κύριο λόγο οι βοηθοί οπερατέρ, μου μιλούσανε, μου 'λεγαν τα προβλήματά τους, τους προβληματισμούς τους, τις ανασφάλειές τους, είχαμε μια ιδιαίτερη σχέση.

Όταν έφυγε το παιδί ήταν κι ένας τρόπος να ξεχνιέμαι. Συζητούσαμε με τους ανθρώπους, με βοηθούσανε, αφοσιωνόμουν με τις ώρες και σαφώς με βοήθησε αρκετά να μπορέσω να σταθώ στα πόδια μου για να το ξεπεράσεις δεν το ξεπερνάς, αλλά σίγουρα όταν εργάζεσαι και ασχολείσαι με κάτι και όταν το αγαπάς, σε βοηθάει να ξεπεράσεις λίγο τον πόνο σου, να ξεχαστείς από τον πόνο σου, απ' την θλίψη σου.

Οι άνθρωποι έχουμε ανάγκη να μιλάμε για τους ανθρώπους μας, απλά οι άνθρωποι δεν μας ακουμπάνε, δεν μας αγγίζουν με αυτήν την τρυφερότητα, με αυτήν την αγάπη γιατί όταν χάνουμε έναν άνθρωπο δεν κάνουμε κάτι ανήθικο, δεν είμαστε έξω απ' τη ζωή, απλά μας ακουμπάει ο θάνατος, μας στερεί η ζωή κάτι πολύ πολύ δικό μας και εκείνη την ώρα έχουμε ανάγκη να έρθει ο άλλος δίπλα μας και να μας πει δυο κουβέντες αλλά, και να μην μας δει ότι εμείς διαφέρουμε. Γιατί πολλές φορές οι άνθρωποι μας βλέπουν σαν κάτι διαφορετικό. Εγώ θέλω να μιλάω για το παιδί μου, θέλω να μιλάω για τον πατέρα μου, θέλω να μιλάω για τον άντρα μου. Ήτανε, γιατί αυτή είναι η ζωή μου. Δεν μπορώ να κλείσω αυτά τα κεφάλαια της ζωής μου.

7. ANNY MIENETOY: Η Άννη και το πένθος αλλιώς

Η Λουκίτσα μου γεννήθηκε το 1998, ήτανε το πρώτο μας παιδί εμένα και του Δημήτρη, ήταν ένα πολύ λαχταριστό παιδί. Την περιμέναμε με πάρα πολλή χαρά, τη σχεδιάσαμε, το θέλαμε πολύ να κάνουμε παιδί, ήμασταν τρία τέσσερα χρόνια παντρεμένοι και άλλα τρία μαζί και την περιμέναμε σαν πριγκίπισσα.

Όταν ήμουν έγκυος στη Λουκία ήμουν πάρα πολύ ευτυχισμένη, θυμάμαι συγκεκριμένα κάπου εκεί στον όγδοο μήνα που περπατούσα, είχα φύγει από το γυναικολόγο, θυμάμαι μάλιστα και πώς ήμουν, είχα κοντά μαλλιά που είναι σπάνιο. Είχα κοντά μαλλιά, περπατούσα, ήμουν πολύ φουσκωμένη και με σταμάτησε κάποια γυναίκα στο δρόμο εκεί στη Δημητρίου Σούτσου που ήταν και του γυναικολόγου μου το γραφείο και μου είπε «Φτου σου κοπέλα μου, λάμπεις!». Και αυτήν την ιστορία την θυμάμαι μερικές φορές και λίγο με θλίψη γιατί μετά είναι σαν αυτό να γύρισε όλο κάπως.

Θυμάμαι την ώρα που βγήκε, ήταν κι ο άντρας μου μέσα και είπα «Γιατί δεν κλαίει;» και αμέσως μετά έκλαψε, οπότε είπα «Ντάξει, οκ». Μετά όταν μου την φέρανε στην αγκαλιά μου ήταν το κεφαλάκι της κάπως, γιατί την βγάλανε με εμβρυούλκο και είχε παραμορφωθεί το κεφάλι της, οπότε ήταν κάπως η πρώτη εικόνα ότι «Μμμ, δεν είναι και το τέλειο μωρό» αλλά δεν είχα καταλάβει ακόμα κάτι. Μας πήγαν το ωραίο μας

δωμάτιο, στο Μητέρα, μονόκλινο, όλα τακτοποιημένα, είχαμε και ιδιωτική ασφάλεια και άρχισε να έρχεται ο κόσμος και εκεί που είχαν περάσει επτά ώρες θυμάμαι, όταν ήταν δίπλα μου στο κουνάκι και έκανε μια φοβερή κρίση σπασμών, μελάνιασε, άρχισε να χτυπιέται. Όλοι βγήκαν απ'το δωμάτιο την πήρανε, φωνάζαν τις νοσοκόμες κι εκεί κατάλαβα ότι κάτι δεν είναι όπως τα συνηθισμένα. Αυτή είναι η πρώτη μου ανάμνηση πώς μου 'ρχεται να σας την πω. Για την Λουκίτσα μου, νομίζω ότι γι'αυτό είμαι εδώ σήμερα.

-Φεύγοντας από το μαιευτήριο, πώς ήταν όταν φεύγατε, πώς έφυγες από το μαιευτήριο;

Το ίδιο το μαιευτήριο ήταν μια εμπειρία, γιατί η Λουκίτσα έμεινε κάτω, στη μονάδα στις θερμοκοιτίδες κι όλο αυτό, μείναμε παραπάνω μέρες για να μείνουμε μαζί της γιατί θα έμενε κι αυτό ήταν πολύ δύσκολο γιατί κάπως είχα φτιάξει μια εικόνα, ότι θα 'ναι το μωρό, θα έρχομαι να το δω, θα του φέρνω δωράκια, εγώ θα είμαι μια χαρούμενη μαμά αλλά ήταν τελειώς αλλιώς. Έπρεπε να κατεβαίνω κάτω τρεις φορές τη μέρα όπως ήμουν έτσι και πονεμένη και ήταν κάτω ένας άλλος κόσμος στις θερμοκοιτίδες. Και ξαφνικά κάτι που το είχα φανταστεί σαν πολύ χαρούμενο έγινε κάτι άλλο. Οπότε λοιπόν όλες αυτές οι μέρες ήταν έτσι, μετά έμεινε κι άλλο στο μαιευτήριο και μετά μας είπαν ότι μπορούμε να την πάρουμε κι ότι είναι καλά. Και την πήραμε εδώ στο σπίτι, και στις δύο μέρες ξανάκανε στα χέρια μου σπασμούς. Την πήραμε, γυρίσαμε στο μητέρα πάλι αλλά επειδή καταλάβαμε ότι πια κάτι δεν πάει καλά και ότι θα καθόταν πολύ κι επειδή εκεί κάθε μέρα μέτραγε και χρηματικά και ήμασταν πολύ νέοι δεν είχαμε χρήματα γι'αυτό, ζητήσαμε να μεταφερθεί στο Παίδων. Οπότε άλλη μια στιγμή που τη θυμόμαστε κι εγώ και ο άντρας μου είναι η στιγμή που ακολουθάμε το ασθενοφόρο που τη μετέφερε απ'το μητέρα στην εντατική του Αγία Σοφία. Και μετά έμεινε εκεί για τέσσερις μήνες.

Το σπίτι μας έχει τρία υπνοδωμάτια, το τρίτο υπνοδωμάτιο είναι το πιο μικρούλι μας, το είχαμε φτιάξει για το μωρό. Και ήταν ένα κουκλίστικο δωματάκι, με ροζ κουρτινούλες και όλα όμορφα και καθόταν εδώ ακίνητο. Και ήταν πάρα πολύ θλιβερό αυτό, να είναι εδώ το δωμάτιο στολισμένο και να μην έχει μωρό. Μετά από τέσσερις μήνες στην εντατική, κάποια στιγμή μας τη δώσανε. Σε όλους αυτούς τους μήνες ψάχνανε να βρουν τι έχει, ψάχνανε να ελέγξουν τους σπασμούς, δεν μπορούσαν, δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι συμβαίνει, οι μισοί λέγανε ότι είναι απ'τον τοκετό, οι άλλοι μισοί λέγανε ότι είναι κάτι από πριν και μετά παίρνω το μωρό στο σπίτι και ήταν πολύ δύσκολα γιατί δεν είχα φανταστεί ότι θα 'ναι έτσι. Νομίζω ότι καμία μαμά δεν φαντάζεται τι την περιμένει αλλά ήταν δύσκολα γιατί είχες όλες τις δυσκολίες που έχεις με ένα μωρό, δηλαδή να το ξενυχτάς, να το ταΐζεις, να το φροντίζεις ατέλειωτες ώρες αλλά δεν σου 'δινε και αρκετά πίσω. Δηλαδή δεν μπορούσε να κρατήσει το κεφαλάκι της, δεν έκανε ήχους, έπρεπε να την πηγαίνουμε για φυσιοθεραπεία, για εργοθεραπεία κάθε μέρα. Και κάπως μπήκαμε σε μια τέτοια διαδικασία. Για τα επόμενα δύο χρόνια, γιατροί, φυσιοθεραπείες, ερωτηματικά, διάγνωση, ψάχναν τη διάγνωση συνέχεια. Θεωρούσαν ότι αν απαντηθεί τι συμβαίνει θα μπορούσαν κάτι να κάνουν ίσως. Αλλά δεν ήρθε ποτέ, δεν περπατάει, δεν μιλάει, δεν έχει καταφέρει με τις φυσιοθεραπείες ακόμα τίποτα και σε αυτό όλο καταλήγουμε να πάμε στο Λονδίνο να κάνει τη βιοψία μυός γιατί εκεί θα ήταν καλύτερα και πιο αξιόπιστα. Και γιατί είχαμε αρχίσει να ρωτάμε για να κάνουμε άλλα παιδιά και δεν μας αφήνανε. Λέγαν «Όχι παιδιά, δεν θα κάνετε άλλα παιδιά». Εγώ θέλω να πω ότι σε εκείνη την περίοδο θυμάμαι ότι αυτό που με ταλαιπώρησε περισσότερο κι αυτό που νομίζω ότι με ανακούφισε όταν βγήκα από αυτό ήταν το "γιατί" κι ότι "είναι άδικο". Είχα φτιάξει, είχα και μία ιστορία κι έλεγα το οποίο τώρα πια εδώ που βρίσκομαι είναι αστείο λίγο

να το λέω, δηλαδή έλεγα ότι «Θα κάνω το πρώτο μου παιδί πριν τα τριάντα όπως λένε οι γιατροί. Ήμουν είκοσι εννιά, το 'χα κάνει σωστά, δεν κάπνιζα, δεν είχα κάνει έκτρωση, σαν να είχα στο μυαλό μου αυτό που λένε όταν είμαστε παιδιά, "αν είσαι καλό παιδί", αν νηστεύεις που λένε ότι ο Θεός θα σε ανταμείψει, ότι ήταν άδικο. Ένα παιδί που το θέλαμε τόσο πολύ, που τα κάναμε όλα σωστά, να έχει τόσες δυσκολίες κι έλεγα συγκεκριμένα «Γιατί, γιατί άλλες γυναίκες που δεν θέλανε το παιδί και τους ήρθε κατά τύχη, γιατί το δικό τους να'ναι γερό;». Κι αυτό με βασάνιζε πάρα πολύ. Κι εγώ όταν ξεπέρασα αυτό το "γιατί", όλες οι απώλειες που ήρθανε μετά ήταν καλύτερες.

Είναι δυο-τρία τα σημάδια που θυμάμαι αυτήν τη στιγμή. Το ένα είναι όταν πήγαμε στην Αγγλία για την βιοψία μυός και μετά την επόμενη χρονιά πήγαμε κι έκανε κάποιες θεραπείες. Ήταν αυτή η προσπάθεια όλων να την κάνουμε ένα φυσιολογικό παιδί. Να τη φτιάξουμε. Να κάνουμε προσπάθεια και να γίνει καλά. Γιατί με κάποιον τρόπο μέχρι εκεί ήταν τριών χρονών η Λουκίτσα την πήγαινα στην Ε.Λ.Ε.Π.Α.Π. που ήταν όλα πολύ οργανωμένα, ήταν πολύ φροντιστικοί αλλά υπήρχε μια μαύρη ενέργεια στο δωμάτιο που περιμέναμε οι γονείς. Ήταν όλοι πολύ στενοχωρημένοι. Και όταν βρέθηκα στην Αγγλία που πήγαινα σε ένα χώρο που κάναμε γονείς θεραπείες και ήταν απ'όλη την Ευρώπη, οπότε, ήταν και λίγο έτσι μιλάγαμε αγγλικά, λίγο χαλάρωσα ας πούμε, έκανα και το ταξίδι μου και ήταν και λίγο όλοι πιο εξοικειωμένοι με την αναπηρία και με όλο αυτό και κατάλαβα ότι οκ, μπορεί και να μην είναι και τόσο δραματικό γιατί υπήρχαν διάφορες στιγμές που έπαιρνα ένα μήνυμα ότι σου σου'χει τύχει κάτι, έχεις μια μαύρη τύχη τώρα. Δηλαδή θυμάμαι χαρακτηριστικά μια βραδιά, για να πω για τη μαύρη τύχη που έπαιρνα σαν μήνυμα, είναι αργά το βράδυ και έχω τελειώσει τα ραντεβού μου και είμαι κουρασμένη και βγαίνω από το γραφείο μου για να πάω σπίτι μου. Ήταν το γραφείο μου τότε στο Παγκράτι. Και με βλέπει η γειτόνισσα της διπλανής πόρτας που ήμουνα κουρασμένη και μου λέει «Αχ Άννη μου, έχεις κι εσύ μαύρη τύχη» πώς μου το 'πε τώρα δεν θυμάμαι πια αλλά για να με βλέπει έτσι κουρασμένη μάλλον είναι αυτό που μου έχει συμβεί. Αυτό, το έπαιρνα γενικά στην ατμόσφαιρα, κι εκεί κάπως σαν να ήταν πιο ανάλφρα λίγο. Υπήρχαν πολλοί άνθρωποι με αναπηρία στο δρόμο, ήταν όλα πιο απλά, τα πεζοδρόμια ήταν ήδη φτιαγμένα τότε πριν από είκοσι χρόνια καταλάβαινα ότι χωράμε πιο καλά.

Λίγο μετά, πάω για ένα επαγγελματικό ταξίδι να κάνω ένα σεμινάριο στο European Youth Center στο Στρασβούργο, έχει σημασία που το λέω αυτό γιατί είναι πράγματα που μου δίνανε χαρά και σε αυτήν την κατάσταση που είμαι πήγα και μια βόλτα στην πόλη και αγόρασα ένα βιβλίο. Το οποίο έλεγε απέξω "Ιστορίες κάτι". Κατάλαβα ότι είναι θεραπευτικές ιστορίες και το αγόρασα στα γαλλικά. Πάντα όταν πηγαίνω κάπου αγοράζω κανά δυο βιβλία και κοιτάζω τα βιβλία της ψυχολογίας. Και πάω το βράδυ στο δωμάτιό μου να το ξεφυλλίσω και εγώ η ίδια ακόμα μετά από τόσα χρόνια δεν το πιστεύω πραγματικά. Για μία μικρή μαρμότα που την λέγανε Λουκία και η οποία είχε εγκεφαλική παράλυση. Κι αρχίζω να διαβάζω μες στο μικρό μου δωματιάκι μια ιστορία θεραπευτική από τον Ζακ Σαλομέ που λέει πώς επικοινωνούσε η μικρή μαρμότα που τη λέγανε Λουκία με τους γονείς της και τους έλεγε ότι «Ακούστε...», αυτήν την ιστορία θα την χαλάσω άμα σας την πω τώρα έτσι, αλλά έλεγε ότι «...Δεν θέλω να κοιτάτε την αναπηρία μου, θέλω να βλέπετε εμένα κι επειδή όταν με κοιτάτε βλέπετε την αναπηρία μου θα κάνουμε το εξής» έλεγε η μικρή μαρμότα το ζωάκι. «Θα πάρουμε ένα μενταγιόν που θα το ονομάσουμε "η αναπηρία της Λουκίας" και ένα μενταγιόν που θα ονομάσουμε "η αναπηρία των γονιών της". Και γι'αυτό κάθε φορά που θα μιλάτε θα τα διαχωρίζουμε ότι άλλο είναι η Λουκία κι άλλο η αναπηρία της». Ήταν απίστευτη η επίδρασή της, σαν να μου το 'στειλε κάποιος από ψηλά και μου είπε «Οκ, δεν είναι κάτι

απαραίτητα που θα γίνει η ζωή σου και θα'ναι βαρύ». Ήτανε πάρα πολύ σημαντικό για μένα αυτό.

Για πολύ καιρό πίστευα ότι η αναπηρία ήταν δική της, της κόρης μου. Τώρα ξέρω ότι έχω κι εγώ τη δική μου που πρέπει να φροντίσω. Αυτήν την αναπηρία καμιά φορά την πάω βόλτα, την βάζω να ακούσει το τραγούδι των πουλιών, της λέω όμορφες ιστορίες και τότε τα πηγαίνω καλύτερα με το παιδί μου. Εκείνη μπορεί έτσι να ασχοληθεί πιο σωστά με τη δική της αναπηρία ενώ μέχρι τώρα πίστευα ότι μόνο εγώ έπρεπε να τη φροντίζω.

Δεν ξέρω, αυτή η ιστορία έκανε μια μετάβαση. Σταμάτησα να κλαίω τη μοίρα μου. Και θεώρησα ότι μπορώ να έχω τη Λουκία και να'χω και χαρά και από εκεί και μετά πολλά πράγματα ήταν αλλιώς. Εδώ είμαστε γύρω τριών με τεσσάρων, μετά βγήκε η διάγνωση ότι δεν έχει διάγνωση, δηλαδή η τελική απόφαση ήταν ότι καταλήξαμε ότι είναι αδιάγνωστη. Αυτό σήμαινε λοιπόν, τι μας είπαν ότι «Αν θέλετε να κάνετε άλλο παιδί θα το κάνετε με δική σας ευθύνη κι ότι μπορεί να επαναληφθεί, υπάρχουν 25 % πιθανότητες, είναι μεγάλο ποσοστό 25 %. Κάτσαμε το σκεφτήκαμε με το Δημήτρη και θυμάμαι είχαμε βρει ένα κόλπο που το έχουμε ακόμα και τώρα από τα πρώτα χρόνια, επειδή είναι δύσκολο να μιλάς γι'αυτά τα θέματα και μπορεί και να τα πηδάς, να μην τα συζητάς και λέγαμε «Είσαι για κόκκινη κουβέντα;». Οπότε λοιπόν ήταν μία από τις κόκκινες κουβέντες μας και θυμάμαι ότι είχαμε πει «Ντάξει» μου είχε πει κι εκείνος, εγώ του είχα πει ότι «Άμα μας θέλει η τύχη να κάνουμε κι ένα δεύτερο παιδί με δυσκολίες, τι να κάνουμε, θα το κάνουμε, θα το δοκιμάσουμε». Το δοκιμάσαμε με πολλή αγωνία και άγχος, ήταν εγκυμοσύνη υψηλού ρίσκου, έτσι λεγότανε, με πολλές εξετάσεις και γεννήθηκε η Μαριαλένα μας πέντε χρόνια μετά, ήταν το δεύτερο παιδί μας και ήταν υγιέστατη. Οπότε γίναμε τέσσερις. Ήδη λοιπόν αρχίζει και έχουμε χαρά, κι εκεί πια και σε αυτή τη φάση με όλα αυτά που λέω, σταμάτησα να προσπαθώ να την επιδιορθώσω. Ήταν πολύ σπουδαίο αυτό για μένα και άρχισα να χαίρομαι τη ζωή μαζί της, κι εγώ και ο άντρας μου και το δεύτερο παιδάκι μας και μετά επειδή γεννήθηκε κορίτσι χωρίς δυσκολίες ήτανε, μειώθηκαν τα στατιστικά πάρα πολύ γιατί πολλά άγνωστα νοσήματα συνδέονται με το φύλο λέει. Άρα το ότι έκανα κορίτσι υγιές απέκλεισε πολλούς φόβους κι έτσι είπαμε να κάνουμε κι άλλο ένα και κάναμε και τη Χριστίνα μας και μετά ήμασταν μια οικογένεια τριών ατόμων.

-Πέντε.

Τρία παιδάκια ναι, ήμασταν πέντε, με τρία παιδάκια πέντε άτομα. Ζήσαμε πολύ όμορφα μέχρι που τη χάσαμε. Πάντα πιστεύω ότι υπάρχει ένα κομμάτι που πιστεύουν ότι δεν γίνεται. Αλλά εμείς ήμασταν πολύ καλά, ήμασταν πολύ καλά. Κι εμένα ένα πράγμα που με δίδαξε η Λουκίτσα και η ζωή της είναι ότι υπάρχει πάντα μία λύση. Δηλαδή από ένα σημείο και μετά έλεγα είναι ένα παιδί που δεν περπατάει, δεν μιλάει, που θέλει να τα αλέθεις όλα τα φαγητά της, φόραγε πάνες αλλά εντάξει, δεν πειράζει, θα πάμε έτσι. Η Λουκίτσα μας πέθανε το 2016, το 2014 πήγαμε δύο οικογένειες ένα μεγάλο ταξίδι στην Ιταλία. Και θυμάμαι όταν βρέθηκα στην πλατεία του Σαν Τζιμινιάνο, ότι έχω μια φωτογραφία που κάν έτσι στην πλατεία και πραγματικά εκείνη την ώρα λέω «Τι ωραία έχω έρθει με τρία παιδιά, με το καρότσι και μια χαρά και είμαστε όλοι χαρούμενοι». Την ποτίζαμε τοσκάνικο κρασί και γέλαγε, τόσα μπορούσε αλλά ήμασταν ευτυχισμένοι οι πέντε μας. Και με τόσο μεγάλη δυσκολία. Οπότε ένα πράγμα που με δίδαξε μέσα από τη διαφορετική ζωή της είναι ότι μπορείς να βρεις μια λύση, δεν θα πας όπως θα πήγαινες χαλαρά, όπως πάμε αυτήν τη στιγμή, απλά παίρνουμε τις βαλίτσες μας και πάμε περπατάμε. Πας απ'το πλάι. Κι έδειχνε κι εκείνη τότε είναι λυπημένη, τότε είναι χαρούμενη και λίγο εκεί έρχεται όταν τη χάσαμε πάλι

ένα γιατί, ότι εντάξει το είχαμε βάλει σε μια σειρά, είμαστε καλά, είμαστε ευτυχισμένοι. Αλλά κάθε γιατί που έχω ζήσει μετά τη γέννησή της έρχεται, έρχεται αλλά λειαινεται πολύ πιο εύκολα, σαν επειδή το 'χω μια φορά βρει να το ξαναβρίσκω.

Οπότε ζήσαμε δεκαοχτώ χρόνια όμορφα, αλλά κάποια στιγμή ήρθε η ώρα ξαφνικά να την χάσουμε. Δεν ήμουν προετοιμασμένη γι' αυτό. Είναι σαν όλα αυτά που σας είπα μέχρι τώρα να 'χα φτιάξει μια ιστορία ότι ακόμα και με αυτές τις δυσκολίες, δηλαδή κάναμε συζητήσεις, οι αδερφές της ρώταγαν «Τι θα γίνει άμα πεθάνετε η Λουκίτσα μας;» και το συζητάγαμε. Είχαμε φτάσει μέχρι εκεί, αλλά ότι θα φύγει πριν από εμάς κάπως το 'χα κλείσει. Ενώ ήταν ένα παιδί με υψηλό κίνδυνο, δεν το 'χα φανταστεί. Εκ των υστέρων σκέφτομαι μα αφού κάπου το 'χες διαβάσει ότι αυτά τα παιδιά μέχρι τα δεκάξι-δεκαεφτά φεύγουν όλα από αναπνευστικά προβλήματα, όχι εγώ είχα μπει λίγο ότι τώρα που το 'χουμε βάλει σε μια σειρά θα μεγαλώσει, είχα φτιάξει κι ένα πλάνο ότι θα 'χει ένα σπιτάκι θα 'χει την εσωτερική της βοηθό, τα αδέρφια της θα έρχονται να την βλέπουν, θα την έχουμε εξασφαλίσει οικονομικά και θα συνεχίσουμε να είναι όλοι καλά. Αλλά δεν πήγε έτσι πάλι. Δεν πήγε έτσι.

Το τρομερό είναι ότι ήταν Μεγάλο Σάββατο, ήταν Μεγάλο Σάββατο, κινούμασταν με τον συνηθισμένο τρόπο που ξέρουμε ακόμα κι να η Λουκία ήταν άρρωστη μπορούσαμε και κάπως ζούσαμε, ήτανε εδώ τα πεθερικά μου που ζούνε στην Κω, μας είχαν επισκεφθεί, είχαμε στρώσει το τραπέζι για τη μαγειρίτσα, η μαγειρίτσα ψηνότανε, ο άντρας μου με τις δυο κόρες τις άλλες πήγανε στην ανάσταση, εγώ είχα αρχίσει ήδη να βλέπω ότι κάτι δεν πάει καλά. Είχε μία ίωση που φαινότανε ότι είναι πιο σοβαρή από άλλες φορές αλλά με βάση τη συνήθη πορεία των πραγμάτων γιατί όταν ένα παιδί έχει τόσο μεγάλες δυσκολίες μιλάμε για 90% αναπηρία. Είχε κι άλλες φορές, είχαμε φτάσει στο όριο και κάπως ξέραμε ότι το επικίνδυνο είναι όταν έχει πυρετό πάνω από τριάντα εννέα ή όταν κάνει επιληπτικές κρίσεις που σε όλη της τη ζωή πάλευε με αυτές κι εμείς μαζί της. Οπότε λοιπόν είχαμε ελέγξει τον πυρετό και δεν έκανε επιληπτικές κρίσεις, την βλέπαμε ότι ήταν κάπως πιο ληθαργική απ' το σύνηθες, αλλά ένα παιδί που δεν μίλαγε, δεν επικοινωνούσε, οπότε δεν ξέρω δεν καταλάβαμε ότι ήταν κάτι διαφορετικό. Έφυγε στα χέρια μου ξαφνικά λίγο μετά την ανάσταση, γυρίσανε από την ανάσταση και δώδεκα και μισή ξαφνικά μπροστά στα μάτια όλων, τη χάσαμε, έπεσε ένας πανικός, φωνάξαμε τα ασθενοφόρα, φύγαμε εγώ και ο άντρας μου με το ασθενοφόρο αλλά είχε ήδη φύγει απλά δεν το 'χαμε καταλάβει. Σίγουρα είναι λίγο βοηθητικό, είναι ωραίο να το νιώθω έτσι, ότι έφυγε αμέσως μετά την ανάσταση. Παρ' ότι δεν είμαι πολύ θρησκευόμενη αλλά υπάρχει ένα κομμάτι μου που χαίρεται που έγινε εκείνη την ώρα αλλά επειδή έγινε κι έτσι ξαφνικά το μπερδεύω.

Ήταν το πιο δύσκολο απ' όλα ήταν ότι έφυγε έτσι ξαφνικά και μπροστά στα μάτια μας. Ήταν δύσκολο και για τους γονείς και για τα παιδιά. Οπότε αυτό μας "κινήγησε" αρκετό καιρό (σε εισαγωγικά), κάνανε και τα δυο παιδιά ψυχοθεραπεία και το λέω αυτό για να πω «Κάντε ψυχοθεραπεία», όχι επειδή είμαι ψυχολόγος αλλά δεν γίνεται ένα τέτοιο πράγμα να το αφήνεις στην τύχη του. Ερχόντουσαν εικόνες στο μυαλό μας, ήμασταν όλοι τραυματισμένοι, χρειαζόμασταν μια βοήθεια, είναι καλό πράγμα να παίρνεις βοήθεια και την πήραμε και πήραμε τον χρόνο μας κι ήταν δύσκολα.

-Τα κοριτσάκια πώς το διαχειρίστηκαν; Τι ρωτούσαν, ποια ήταν τα ερωτήματα που βάλανε;

Το πρώτο πρώτο που θυμάμαι, τις πρώτες ώρες, αλλά αυτό συμβολίζει κάτι, συμβολίζει λίγο και τα προηγούμενα, ρώτησε η μικρή μου η κόρη «Δηλαδή τώρα δεν θα μπαίνουμε πια πρώτοι στο πλοίο;». Αυτό για μένα συμβολίζει ότι είχαμε όλοι εξοικειωθεί ότι

είμαστε μια οικογένεια που έχουμε κι ένα άτομο με αναπηρία. Κι ότι όταν πηγαίναμε στα νησιά μας, είμαστε απ'την Χίο κι απ'την Κω, ότι πηγαίναμε και λέγαμε «Γεια σας, έχουμε ένα κοριτσάκι σε αμαξίδιο, μπορούμε να περάσουμε και να μας βάλετε κοντά στην πόρτα και στο ασανσέρ;». Πιστεύω ότι αυτή η πρώτη ερώτηση ήταν: πάει αυτή η ταυτότητα. Κάποιος δεν θα το πίστευε ότι πενθούσαμε και γι' αυτό το πράγμα.

Μερικές φορές ίσως έχω νιώσει μετά την απώλεια της Λουκίας και το ανάποδο, μερικές φορές ένα ερωτηματικό, «μα πώς γίνεται να είσαι και καλά;». Και με ρωτήσατε πριν τί ρώταγαν τα παιδιά, ένα πράγμα που ρώταγαν ήταν πάρα πολύ σημαντικό αυτό, το ένιωσα και την απώλεια του πατέρα μου. Με ρώταγαν «Επιτρέπεται να είμαστε χαρούμενοι;» κι έλεγα «Ναι επιτρέπεται». Δηλαδή σαν να, γιατί ήμασταν πολύ λυπημένοι, υπήρχαν και στιγμές που ήμασταν και χαρούμενοι και υπάρχει πάλι ένα τέτοιο μια ενοχή για το αν μπορείς να είσαι και τα δύο.

Προσπαθήσαμε πολύ να το βρούμε γιατί έπρεπε όλα να ξαναγίνουν αλλιώς. Είναι πολύ δύσκολο μετά από έναν θάνατο γιατί ιδίως όταν είναι ξαφνικός νομίζω ότι λίγο καλύτερα προετοιμάζεσαι με τον άλλον τρόπο αλλά είναι σαν να ανοίγει μια τρύπα και εξαφανίζεται ο άλλος κι η ζωή συνεχίζεται. Και νομίζεις ότι θα μπεις μες στο σπίτι και θα'ναι εκεί καθισμένη στο καναπέδάκι της και δεν είναι. Ή ερχόντουσαν οι Κυριακές και ότι είχαμε εσωτερική βοηθό όλα τα χρόνια που ζούσε η Λουκία και τις Κυριακές δεν ήταν, έπαιρνε ρεπό οπότε ήμασταν χωρίς βοήθεια κι έπρεπε να κάνουμε πράγματα οι πέντε μας. Τις Κυριακές λοιπόν δεν ξέραμε τι να κάνουμε, δεν ξέραμε πώς να ζήσουμε χωρίς εκείνη.

Μετά το μνημόσυνο των σαράντα ημερών είχαμε πει ότι θα πάμε οι τέσσερις μας ένα διήμερο στη Βυτίνα. Και πήγαμε στη Βυτίνα, σε ένα ξενοδοχείο που το αγαπάμε και το ξέραμε για να ξεκουραστούμε και να μονιάσουμε που λέμε. Και φεύγουμε λοιπόν, είμαστε οι τέσσερις μας, ξαναλέω αμέσως μετά το μνημόσυνο και πάμε στην πλατεία της Βυτίνας, πόσες πιθανότητες υπάρχουν στην πλατεία της Βυτίνας εκείνη τη μέρα να βρεις μια οικογένεια με ένα παιδί κορίτσι σε αμαξίδιο; Δηλαδή όταν μπήκαμε μέσα σε αυτό το εστιατόριο που είχαμε πάει και μαζί της κι εμείς μείναμε άφωνοι και οι τέσσερις. Ήταν εκεί μια οικογένεια τετραμελής, ένα μικρό παιδάκι τριών-τεσσάρων χρονών κι ένα κορίτσι αν ήταν λίγο νεώτερο απ'τη Λουκίτσα και τρώγανε στο εστιατόριο. Και τη λέω αυτήν την ιστορία γιατί ήτανε και λίγο σαν οκ, είναι πάντα μαζί μας, έτσι κάπως προσπαθήσαμε να το δούμε αλλά γιατί εμείς τους ζηλεύαμε. Κι εγώ σκεφτόμουν ότι αυτοί μπορεί να ζηλεύουν εμάς. Δηλαδή μπορεί να λένε «Α, τι ξέρετε εσείς; Έχετε δυο παιδιά και χαλαρά μπαίνετε στο εστιατόριο», κι εμείς λέγαμε «Να'χαμε κι εμείς το αμαξίδιο και όλο το δικό σας ζόρι». Και είναι φοβερό γιατί όλα είναι σχετικά τελικά. Κι ο άντρας μου που είναι έτσι πάντα ο πιο λογικός είπε «Δεν πειράζει, είναι ωραία σκηνή αυτή, είναι ωραίο στην Ελλάδα να υπάρχουν αυτές οι σκηνές και να τις βλέπει ο κόσμος», αυτό είπε γι'αυτό που ζήσαμε. Εμείς οι υπόλοιπες οι γυναίκες της οικογένειας λέγαμε ότι μας στέλνει μήνυμα η Λουκίτσα από ψηλά κι εγώ σαν ψυχολόγος σκέφτηκα αυτό. Τη διπλή όψη των ιστοριών. Ότι εγώ τους ζήλευα κι αυτοί μπορεί να ζηλεύαν εμένα.

Ένα απ'τα δύσκολα μετά την απώλεια της Λουκίας είναι όταν με ρωτάνε «Πόσα παιδιά έχεις;». Και μετά από σκέψη έχω αποφασίσει και λέω έχω δύο παιδιά. Μια μέρα ήμασταν με τις κόρες μου στο αυτοκίνητο οι τρεις μας και ήταν ένας στο τζάμι που καθάριζε τα τζάμια και μου λέει λοιπόν αυτός «Πόσα παιδιά έχεις;» και του λέω «Τρία» και φεύγω με το αυτοκίνητο. Και μου λένε οι κόρες μου «Γιατί είπες τρία;». Λέω «Γιατί αυτόν δεν θα τον ξαναδώ ούτε θα με ρωτήσει παραπάνω και δεν μ'αρεσει όταν λέω έχω δύο παιδιά». Αλλά κι αυτό η ζωή με τη Λουκίτσα πριν μου το δίδαξε,

σαν να είχα εκπαιδευτεί λίγο γιατί και πριν όταν ζούσε υπήρχε μία, δύο, τρεις, τέσσερις φορές το είχα δοκιμάσει σε ένα ταξί.

«Πόσα παιδιά έχεις;»

«Έχω τρία παιδιά».

«Α, πόσο χρονών είναι ;»

«Είναι 15, η Λουκίτσα ήταν 15, τόσο και τόσο»

«Α, δεκαπέντε, θα'ναι στην εφηβεία τώρα στα δύσκολα».

Και αρχίζει πάλι ένα σενάριο που φαντάζονται ότι έχω ένα παιδί 15 κτλ κι εκεί ή θα πρέπει να σιωπήσω τότε λοιπόν. Οπότε είχα μάθει να το κλείνω, το φτιάχνω και ήτανε κουραστικό. Οπότε λοιπόν ενώ δεν μου είναι ευχάριστο, λέω «Έχω δύο παιδιά». Κι από μέσα μου κέρω ότι έχω τρία γιατί γέννησα τρία. Δεν ξέρω ποιος είναι ο τρόπος αλλά ονειρεύομαι μία κατάσταση που οι άνθρωποι θα'ναι πιο ανοιχτοί, να μπορείς να το πεις πιο χαλαρά γιατί ο λόγος που το'χω καταλήξει είναι ότι βλέπω ότι δεν αντέχω. Ονειρεύομαι λοιπόν μία κατάσταση όπου θα μπορούσα να πω «Έχω τρία παιδιά, έχω γεννήσει τρία παιδιά, δεν ξέρω πού είναι το τρίτο αν είναι στον ουρανό ή κάπου αλλά είναι εδώ».

-Πρέπει να σου πω ότι όλα αυτά που λες, συν για μένα, μια απενοχοποίηση της ατέλειωτης θλίψης μέσα στο πένθος και τη δυνατότητα μέσα στο πένθος και μέσα στη θλίψη να υπάρχει κι η χαρά της ζωής, σαν να μην είναι δύο διαφορετικά πράγματα αυτά. Στην αρχή που σε ακούω να μιλάς μου βγάζεις αυτήν την απενοχοποιημένη διαθεσιμότητα στη χαρά της ζωής τελικά. Κι ίσως είναι μια άλλη εκδοχή του μαγικού των ανθρώπων αυτό. Αυτή η πραγματικά, αυτή η ιστορία της χαράς που αποπνέεις. Μέσα στο πένθος, επαναλαμβάνω, και στη λύπη. Σαν να μπορούν αυτά τα δύο να είναι μαζί.

Νομίζω ότι γίνεται.

8. Μαρία Γκίκα: Ο θάνατος δεν συνηθίζεται

Υπάρχει μία καταπληκτική ταινία, κάτω απ' το φως του φεγγαριού. Σε αυτήν την ταινία, μια απατημένη σύζυγος Ολυμπία Δουκάκη, παίρνει το δείπνο της σε μια ιταλιάνικη osteria. Είναι απατημένη, ο σύζυγός της ποτέ δεν την συνοδεύει. Κάθε βράδυ ένας καθηγητής πηγαίνει με διαφορετική φοιτήτρια. Κάτι γίνεται, κάτι δεν πάει καλά, ο καθηγητής είναι πολύ όμορφος αλλά η φοιτήτρια τα σπάει, του χύνει νερό, του χύνει κρασί, φεύγει. Φεύγει, είναι μόνος του, η Ολυμπία Δουκάκη τον καλεί για ένα γεύμα να πάρουν μαζί δείπνο. Του κάνει μια ερώτηση στην αρχή της ταινίας: Γιατί οι άντρες κυνηγούν τις γυναίκες; Γυρίζεται μια ολόκληρη ταινία και στο τέλος θα δοθεί η απάντηση. Τον ρωτάει ξανά: «Πες μου, γιατί οι άντρες κυνηγούν τις γυναίκες;» και η απάντηση είναι: «Γιατί φοβούνται τον θάνατο». Αν παρουσίαζε τον εαυτό μου , θα'λεγα ότι είμαι απλά μια θνητή, μια θνητή όμως που θέλει να σκίσει αυτό το μεσοδιάστημα, που θέλει να διώξει αυτό το βράχο που κλείνει το μέλλον της ανθρωπότητας και να κερδίσει την προσωπική της αθανασία και μια αιωνιότητα για τον κόσμο. Γιατί; Νιώθω ταξιδευτής. Αν θα όριζα τον εαυτό μου θα έλεγα ότι είμαι

ένας οδοιπόρος του πνεύματος, ένας αλήτης του Ντάρμα, με αυτόν τον υπέροχο τίτλο που έδωσε ο Τζακ Κέρουακ.

‘‘Το πέσιμο των φύλλων , το σπάσιμο της συμπαγούς πέτρας σε άμμο τα βράδια στην έρημο, προειδοποίησαν για τον θάνατο ως μέλων της ανθρωπότητας.’’

Όταν γεννιόμαστε είναι σαν κάποιος να μας έδωσε ένα εισιτήριο να μπει σε ένα μεγάλο κρουαζιερόπλοιο. Από ένα τέλος όμως απ’το οποίο δεν μπορούμε πια να αποδράσουμε. Σ’αυτό το ταξίδι, σ’αυτό το ταξίδι χωρίς επιστροφή, θα πρέπει να έχεις πολλά νησιά για να σταματήσεις, θα πρέπει να ακούς πολλές μουσικές για να μπορείς να το αντέξεις. Ένα πράγμα που μπορείς να κάνεις είναι να ψάξεις να δεις τον άλλον άνθρωπο τον συνεπιβάτη σου, να του μιλήσεις, να τον κατανοήσεις. Σε αυτό το καράβι λοιπόν που είμαστε μέσα, υπάρχει πάρα πολύς πόνος θα ήταν όμορφο να ήταν η ζωή μια πορεία γεμάτη εμπειρίες χωρίς τον πόνο και την ασθένεια. Νωρίς το κατάλαβα αυτό στη ζωή μου. Κι αυτό με έκανε να κάνω παράξενες επιλογές. Η πρώτη παράξενη επιλογή είναι ότι θυσιάζοντας τους πολύ καλούς βαθμούς μου και τα όνειρα των γονιών μου, επέλεξα να σπουδάσω θεολογία. Η δεύτερη, ακόμα πιο παράξενη επιλογή είναι ότι επέλεξα να εργαστώ ως νοσηλεύτρια. Παράξενη επιλογή γιατί σε οδηγεί σε μια πολύ δύσκολη ζωή. Ο θάνατος δεν είναι τελικά όπως ο θάνατος στα μυθιστορήματα ή στον κινηματογράφο. Στην καθημερινότητα, ο θάνατος είναι πολύ δύσκολος. Αν είναι δύσκολο να πεθαίνεις στο σπίτι με την παρουσία των φίλων και των συγγενών και των αγαπημένων σου ανθρώπων, είναι τραγικά πιο δύσκολο να πεθαίνει στο περιβάλλον ενός νοσοκομείου.

Ένας θάνατος που τον έζησα πολύ δυνατά και δεν τον ξέχασα ποτέ, ήταν ο θάνατος μιας νέας κοπέλας, της Λαμπρινής, μια νέα κοπέλα είκοσι εννέα ετών με έναν πολύ δύσκολο καρκίνο. Είμαι φοιτήτρια, κάνω την πρακτική μου άσκηση σε ένα μεγάλο νοσοκομείο της Αθήνας, σε μια καταπληκτική αιματολογική κλινική που έχει ανοίξει μονάδα μεταμόσχευσης μυελού. Οι πρώτες αυτόλογες μεταμοσχεύσεις μυελού έχουν φοβερή επιτυχία. Έτσι λοιπόν, επιλέγεται αυτή η θεραπεία για τη Λαμπρινή, είναι η μόνη που θα μπορέσει να ανταποκριθεί. Μια πολύ καλή ομάδα γιατρών παίρνουν τον μυελό της Λαμπρινής, τον συντηρούν με τις συνθήκες τις οποίες πρέπει και μετά της χορηγούμε μία χημειοθεραπευτική βόμβα θα έλεγα, ένα δυνατό συνδυαστικό χημειοθεραπευτικό σχήμα αυτό που πραγματικά ανταποκρινόταν στο είδος του όγκου που την ταλαιπωρούσε. Κι ενώ όλα πήγαν καλά και μετά την δυνατή χημειοθεραπεία ο μυελός μεταμοσχεύτηκε κι όλοι περιμέναμε τα καινούρια ερεθίσματα και τα καινούρια λευκά που θα αρχίσουν να αναπαράγονται μες στο αίμα της. Δυστυχώς, πέρασαν εξήντα ημέρες , εξήντα μοναδικές ημέρες, ο μυελός της δεν παρήγαγε ούτε ένα λευκό, ούτε ένα ερυθρό. Εκείνη τη μέρα χιόνιζε, ξαναμπήκα μέσα στη μονάδα έτοιμη να χορηγήσω τη νοσηλεία στη Λαμπρινή. Χιόνιζε. Μπαίνει η γιατρός για την επίσκεψη. Προσπαθούσαμε όλοι να σπάσουμε το δύσκολο κλίμα και να δώσουμε αισιοδοξία. Λέει η γιατρός «Λαμπρινή κοιτάξε έξω απ’το παράθυρο, το χιόνι είναι πολύ όμορφο το χιόνι. Χιονίζει». Και τότε η Λαμπρινή μας κοιτάει και τις δυο μας στα μάτια και μας λέει με φωνή που δεν είχε διακουμάνσεις, μια φωνή που ποτέ δεν ξέχασα: «Γιατί εγώ; Γιατί πρέπει να πεθάνω εγώ; Είμαι μόνο είκοσι εννέα ετών». Πείτε μου, πώς θα μπορούσα να διαλέξω ένα άλλο επάγγελμα;

Η αγαπημένη μου συγγραφέας, η ακαδημαϊκός, Margaret Cruzemark έγραψε ένα υπέροχο κείμενο . *Η τελευταία ερωμένη του πρίγκιπα Ζένκι*: Ο Ζένκι ο εκθαμβωτικός, ο κατακτητής που ξάφνιασε την Ασία, κατάλαβε ότι είχε φτάσει το τέλος του Άφησε τότε το παλάτι, τη δόξα, την μεγάλη ιστορική του πορεία, τις γυναίκες που αγάπησε, τις όμορφες γυναίκες που αγάπησε και πήρε το δρόμο για τους λόφους και τα βουνά

της Ιαπωνίας. Ψάχνοντας να βρει τη σοφία και να τελειώσει με γαλήνη την επίγεια ζωή του. Μια γυναίκα, κρυφά τον ακολούθησε. Ήταν η κυρά του ανθοβόλου χωριού. Ο Ζένκι γερνούσε και τυφλωνόταν, μεγάλωνε. Μια γυναίκα το σταμάτησε στο δρόμο του, ήταν η Σοχέι η κόρη του αγρότη. Έκαναν μαζί έρωτα. Κι ύστερα, σε μια επόμενη διαδρομή ψάχνοντας πάλι να βρει τη σοφία, μια άλλη γυναίκα έκανε μαζί του έρωτα. Και του έδωσε το κορμί της στον τυφλό ηλικιωμένο άγνωστο για εκείνη ηγεμόνα. Έφτανε η στιγμή που ο Ζένκι κατέληγε. Η ίδια γυναίκα, η κυρά του ανθοβόλου χωριού μεταμφιεσμένη πάλι σε μια απλή χωρική στάθηκε κοντά του. Του έτριβε τα πόδια. Και τότε, που είχε έρθει αυτή η ιερή στιγμή ανάμεσα στη ζωή και στο θάνατο, ο Ζένκι άρχισε να αναπολεί την προηγούμενη ζωή του. “Φεύγω, φεύγω και παίρνω μαζί την ανάμνησή σου, γυναίκα του γαλάζιου ουρανού, πρώτη μου γυναίκα. Κι εσύ, γυναίκα του ανακτόρου με τις βουκαμβίλιες, κι εσύ γυναίκα της μεγάλης χαμένης νύχτας, όλες σας αποχαιρετώ. Αγάπησα κι εσένα Σοχέι, κόρη του αγρότη, κι αγάπησα κι εσένα, γυναίκα του όσο ζω, κόρη του ευγενούς της έβδομης δυναστείας.” Μα δεν υπήρχε στο παλάτι σου και μια άλλη γυναίκα; Είπε στον (???) του ανθοβόλου χωριού. Μια γυναίκα που ήταν δίπλα σου, που σ’αγαπούσε δεκαοχτώ χρόνια που την έλεγαν... κανείς όμως δεν απάντησε στο δωμάτιο της μικρής καλύβας. Ο Ζένκι, είχε αποκτήσει τη γαλήνη που αποκτούν τα πρόσωπα των νεκρών. Το μόνο όνομα που ο πρίγκιπας ξέχασε ήταν το δικό της.”

Μια μεγάλη θυσία μια μεγάλη θυσία κρύβεται σε όλη αυτήν την ιστορία. Μια αγάπη που δεν ζητάει τίποτα. Δεν ζητά τα εαυτής, δεν ζητά ανταπόκριση, δεν ζητά τίποτα. Αυτή η αγάπη της γυναίκας του ανθοβόλου χωριού με στιγμάτισε. Ίσως και σε αυτό να οφείλεται το γεγονός ότι έγινα νοσηλεύτρια, ότι θα’θελα να φροντίζω ανθρώπους χωρίς τη φιλοδοξία να ακούσω το όνομά μου την τελευταία στιγμή αλλά με τη διάθεση του ανθρώπου να είναι εκεί, στην πιο ιερή στιγμή της ζωής που γίνεται αυτή η φοβερή μετάβαση από τη ζωή προς το θάνατο. Έχω ταξιδέψει, έχω ταξιδέψει πολύ. Μπορώ να σας πω με εντιμότητα ότι ο θάνατος και η ασθένεια είναι τα μόνα δύο πράγματα που φοβούνται το ίδιο ο βουδιστής μοναχός, ο πωλητής στην αγορά λαχανικών, ο καθηγητής πανεπιστημίου και ο ψαράς στην κοίτη του ποταμού Μεκόνγκ. Όταν έγινα νοσηλεύτρια, έγινα για να μπορώ να προσφέρω αγάπη, φροντίδα, θεραπεία σε κάθε άνθρωπο. Ανεξάρτητα από φυλή, ανεξάρτητα από χρώμα, ανεξάρτητα από καταγωγή.

Ο θάνατος στο νοσοκομείο δεν συνηθίζεται. Κάθε απώλεια είναι απώλεια όλης της ανθρωπότητας. Κάθε άνθρωπος που χάνεται δεν είναι νησί, είναι ένα κομμάτι της ηπείρου, είναι ένα μέρος του όλου. Ο θάνατος κάθε ανθρώπου αφαιρεί κάτι από μένα τον ίδιο, από τον φροντιστή, τον νοσηλευτή, τον γιατρό, απ’όλη την ανθρωπότητα. Οι θάνατοι στο νοσοκομείο δεν ξεχνιούνται και δεν ξεχνιούνται ούτε με πολύ αλκοόλ στο τέλος της βάρδιας. Δεν ξεχνιούνται με όμορφες εικόνες. Τα χρώματά τους σε έχουν στιγματίσει. Δεν θα ξεχάσω ποτέ τον Στέλιο. Ο Στέλιος ήταν ένας άνθρωπος που είχε ζήσει ευτυχισμένα τη ζωή του, αλλά, ο καρκίνος του έτρωγε τα σωθικά. Ο ίδιος το γνώριζε, είχε πλήρη γνώση της ασθένειάς του. Κάθε μέρα μας χάριζε ένα χαμόγελο. Η νοσηλεία του ήταν πάρα πολλά μπουκαλάκια φλαγκόν, γραμμάρια, μικρογραμμάρια, διεθνείς μονάδες, μιλιμικράμ. Υπομονετικά, δεχόταν όλα αυτά τα φάρμακα σαν μία προσπάθεια ελπίδας, μια προσπάθεια να γαντζωθεί στη ζωή απ’την οποία κανείς μας δεν θέλει να φύγει. Εκείνο το πρωί, όλα έδειχναν ότι τα πράγματα δεν κυλούσαν καλά, εμείς είχαμε χάσει τον έλεγχο της ασθένειας και σύντομα, ο Στέλιος θα έφευγε από αυτήν τη ζωή που τόσο αγαπούσε. Είπαμε στη γυναίκα του ότι θα μπορούσε να πάει στο κομμωτήριο και να φτιάξει λίγο τον εαυτό της για να μπορέσει να δεχτεί πιο εύκολα το δύσκολο γεγονός. Πραγματικά πήγε. Εκείνη την ημέρα έλειπα κι εγώ. Μετά από δύο μέρες κι εφόσον ο Στέλιος είχε φύγει, ξαναβρίσκομαι νοσηλεύτρια τώρα πια,

έξω από τον θάλαμό του κι ενώ το όνομα του Στέλιου δεν υπάρχει πουθενά γραμμένο στα βιβλία νοσηλείας, τίποτα στα ντοκουμέντα μου, εγώ παίρνω όλα εκείνα τα μπουκαλάκια, όλα εκείνα τα φλαγκόν που χρησιμοποιούσα και πριν και μπαίνω μες στον θάλαμο έτοιμη να τα ανοίξω και να φτιάξω τα φάρμακα για να τα χορηγήσω στον Στέλιο. Το κρεβάτι είναι άδειο. Ο Στέλιος δεν είναι εκεί κι εγώ καταλαβαίνω τι θα πει απώλεια, καταλαβαίνω τι θα πει θάνατος. Λιποθυμώ. Με συνέφεραν μετά νεαροί συνεργάτες. Δεν ξέρω τι έγινε, δεν ξέρω τι σκέφτηκα, δεν ξέρω τι είδα, αλλά ένα έχω να πω: Ο θάνατος δεν συνηθίζεται.

Κάποτε ένα μικρό αγοράκι κι ένα κοριτσάκι στα παράλια της Αφρικής έπαιζαν. Το μικρό κοριτσάκι έριχνε αστερίες στη θάλασσα. Της λέει το αγόρι: «Γιατί το κάνεις αυτό; Το νερό θα βγάλει πάλι στη στεριά τον αστερία κι ο αστερίας θα πεθάνει». Το μικρό κοριτσάκι απάντησε: «Μπορεί, για μένα να μην έχει σημασία να είναι απλά ένα παιχνίδι, γι' αυτόν τον αστερία όμως που τον ρίχνω στα νερά του ωκεανού μπορεί να είναι όλη του η ζωή».

Ο γιατρός και ο νοσηλευτής είναι ένας ήρωας, είναι ένας απλός καθημερινός άνθρωπος αλλά ξαφνικά εκείνη τη μέρα που δουλεύει φοράει μια πανοπλία, μπαίνει σε ένα σκοτεινό δάσος για να σκοτώσει δράκους. Μόνο όταν αργά το βράδυ θα βγάλει στην πανοπλία, θα καταλάβεις τι είσαι, ένας εύθραυστος, ευάλωτος άνθρωπος.

Την εποχή της πανδημίας φάνηκαν οι αληθινοί ήρωες. Μου έκανε εντύπωση, νεαρή γιατρός με δύο παιδιά ήταν στο τμήμα που νοσήλευε ασθενείς με τον κορονοϊό, με covid 19. Τη ρώτησα: «Πώς ένιωσες; Δεν φοβήθηκες; Δεν θα 'θελες να είσαι στο σπίτι με τα παιδιά σου κάπου ασφαλισμένη;». Και μου είπε: «Είναι δυνατόν, σπούδασα τόσα πολλά χρόνια και να δειλιάσω μπροστά στην μεγαλύτερη πανδημία που έζησε ο αιώνας μας;». Πραγματικά εκείνη τη στιγμή ήθελα να της βγάλω το καπέλο και να σταθώ με σεβασμό.

Έχετε περάσει ποτέ Σάββατο βράδυ ή Κυριακή βράδυ μετά από μια ωραία διασκέδαση, μεγάλη διασκέδαση έξω από ένα νοσοκομείο; Θα δείτε τα φώτα μόνιμα αναμένα στους θαλάμους, τι συμβαίνει; Είναι εκεί κάποιος ασθενής που υποφέρει. Δίπλα του είναι πάντα ένας νοσηλευτής που αγρυπνά. Γιατί θα πρέπει αυτή η ζωή να έχει τόσο πόνο, τόση ασθένεια; Ένα μεγάλο, αδικαιολόγητο "γιατί". Γιατί τα όνειρα θα πρέπει να θρυμματίζονται;

Φέτος έκανα ένα μεγάλο ταξίδι. Στη γη της Ιορδανίας. Και σκέφτηκα ένα λαό. Ένα λαό που ζούσε σε ένα εύφορο κλίμα, στον Νείλο και την κοιλάδα του την ευλογημένη, με τα νερά να τρέχουν, φοίνικες, χουρμάδες. Ναι αλλά ο λαός ήταν καταπιεσμένος, ήταν σκλαβωμένος. Ένας ηγέτης λοιπόν, τον πήρε με ένα όνειρο, το όνειρο μιας γης της απαγγελίας. Πώς φανταζόμαστε έναν επίγειο παράδεισο; Τοπία όμορφα, γεμάτα νερά, γεμάτα χαρά, γεμάτα ελευθερία, γεμάτα χρώματα όμορφα. Να όμως που ο λαός των Εβραίων βρέθηκε αντιμέτωπος με το βραχώδες ερημικό τοπίο της Ιορδανίας, μια γη χωρίς νερό, έρημος, ορυκτά, βράχια που κλείνουν το μέλλον, γη της επαγγελίας δεν υπήρχε, σαράντα χρόνια αυτός ο λαός ταλαιπωρείται και προχωρά και φτάνει κάπου. Έτσι είμαστε κι εμείς. Πόσα χρόνια παλεύουμε να οικοδομήσουμε τα όνειρα και αυτά σπάνε και θρυμματίζονται και γκρεμίζονται και πάλι παλεύεις.

Στα νοσοκομεία λέμε δύσκολες αλήθειες. Στον έρωτα συχνά, λέμε παραμύθια. Δεν θα 'ταν πιο όμορφο, να λέμε όμορφα παραμύθια και γοητευτικές ιστορίες στα νοσοκομεία και να λέμε αλήθειες στον έρωτα; Είσαι μπροστά στο γιατρό και στην θεραπευτική ομάδα και η ασθένειά σου ανακοινώνεται. Ξέρετε, ο ασθενής ακόμα κι αν δεν τον γνωρίζεις, δεν είναι ο μακρινός, δεν είναι ο άλλος, είναι ο

συνάνθρωπος. Αυτό που νιώθει εκείνος το νιώθεις ταυτόχρονα κι εσύ. όταν η ασθένεια εισβάλλει, εισβάλλει και στο δικό σου είναι, στο δικό σου γίνεσθαι. Δεν μπορεί να βρέχει στου διπλανού και να μην έρθουν και οι ψιχάλες και στο δικό σου σπίτι. Ήτανε λοιπόν ο Μιχάλης. Ο Μιχάλης είχε μάθει μόλις το γεγονός μιας ασθένειας που εκείνη την εποχή έδειχνε ανίατη, έμοιαζε ανίατη. Πήρε το αυτοκίνητο και βρέθηκε κάπου μακριά. Τον πήρα τηλέφωνο για να κανονίσουμε τα ραντεβού και να έρθει να του δώσουμε τη συγκεκριμένη αγωγή. Μου λέει είμαι κάπου στη θάλασσα και απενίζω το πέλαγος. Δεν τον ήξερα παρά μόνο κάποιες μέρες πριν. Του είπα: «Θα ήθελες να πιούμε μαζί έναν καφέ;». Μα μου λέει αγναντεύω τη θάλασσα. Ήξερα ότι ο άνθρωπος αυτός ήταν έτοιμος να πέσει με το αυτοκίνητο στη θάλασσα, ήθελε να αυτοκτονήσει. Του είπα: «Περίμενέ με, περίμενέ με να πιούμε έναν καφέ, πρέπει κάτι να σου πω». Ήταν η πρώτη φορά που έσπαγα το πρόγραμμά μου τόσο βίαια για να βγω με έναν άνθρωπο που τον γνώριζα ελάχιστα και που ενδεχομένως δεν είχα το δικαίωμα να εισβάλλω στη δική του προσωπική ζωή. Πήρα ταξί και τον βρήκα στο σημείο που περίμενε. Ήπιαμε καφέ. Του είπα ότι κατάλαβα ότι ήθελε να αυτοκτονήσει, δεν το έκρυπα. Του υποσχέθηκα ότι ο γιατρός κι εγώ θα κάναμε ό,τι καλύτερο μπορούσαμε κι ότι υπήρχαν πολλές ελπίδες για τη θεραπεία. Ο Μιχάλης ζει, είναι καλά, ξεπέρασε την ασθένεια και πίνουμε ακόμα πάρα πολλούς καφέδες. Η Goldammer η τέταρτη πρωθυπουργός του Ισραήλ είπε κάποτε: «Ο Μωυσής μας τραβολογούσε σαράντα χρόνια στην έρημο για να μας φτάσει στη μόνη χώρα της Μέσης Ανατολής που δεν έχει πετρέλαιο». Το χρήμα, τι σχέση έχει με την ανθρώπινη ευτυχία; Πώς μπορεί να οριστεί η ευτυχία; Το νόμισμα, σαν μέταλλο με σταθερή ανταλλακτική αξία εμφανίζεται περίπου το 900 π.Χ. στην Κίνα ενώ άλλοι ερευνητές τοποθετούν το νόμισμα με τυπωμένη την εκδιδούσα αρχή στην Λυδία της Μικράς Ασίας τον 7^ο π.Χ. αι. Πόσα χρόνια έχουμε καταναλώσει από τη ζωή μας για το χρήμα, για την οικονομική μας άνοδο, σαν άνθρωποι και σαν κοινωνίες; Και φτάνει μια στιγμή όπου όλα αυτά δεν έχουν καμία αξία. Κάποτε είχα πάρει μια εξέλιξη στη δουλειά κι ένας φίλος ήρθε να με συγχαρεί, μου είπε: «Μπράβο. Μπράβο που έφτασε εκεί». Του είπα: «Δεν έχω φτάσει πουθενά». Αν είχα τη δύναμη να μπορώ με ένα μου λόγο να παρατείνω τη ζωή ενός ανθρώπου που αγαπώ για μία μοναδική η μέρα, τότε σίγουρα θα είχα πραγματική δύναμη, και σίγουρα, θα είχα προσφέρει κάτι.

Ο (???) Ανούς ο ένδοξος αυτοκράτορας της Ρώμης κατείχε την Ισπανία, κατείχε πολλά εδάφη και κέρδισε και την Δακία. Οι δύο αναθεματικές στήλες με εκατόν σαράντα σκηνές η καθεμιά βρίσκονται στο μουσείο Αλβέρτου και Βικτωρίας στο Λονδίνο. Όμως ούτε ο Τραϊανός, αυτός ο μεγάλος κατακτητής μπορούσε να παρατείνει τη δική του τη ζωή για μία μέρα.

‘‘Και όλα εί σοσί έκτη (???)’’, ο ευαγγελιστής Ιωάννης κάθε φορά που περιγράφει ένα στιγμιότυπο από τη ζωή του Ιησού βάζει ακριβώς την ώρα που αυτό συμβαίνει. ‘‘Ήταν ώρα ενάτη, ήταν ώρα τρίτη, ήταν ώρα έκτη’’. Γιατί. Ίσως να το κάνει για να δείξει ότι ο Ιησούς ήταν μία ιστορική προσωπικότητα που περπάτησε, που συμπαραστάθηκε και αγγίχθηκε και άγγιξε. Στην πραγματικότητα όμως, ο Ιωάννης θέλει να προσδιορίσει την ώρα της κάθε ψυχής που συναντά τον Ιησού. Η θεολογία είναι συνάντηση. Ο λόγος που την επέλεξα δεν ήταν η πίστη. Ήταν οι δικές μου μεταφυσικές αγωνίες. Δεν μπορούσα να κάνω καμία άλλη σπουδή, αν δεν έλυνα τα μεγάλα προβλήματα της ύπαρξης. Τώρα μετά από τόσα χρόνια είμαι εδώ χωρίς να έχω απαντήσεις. Έχω την ίδια μόνιμη αγωνία, αλλά έχω μια χαρά για τους δρόμους που περπάτησα. Για τα ηδονικά μυρωδικά που μύρισα. Κι ας μην έχω φτάσει σε καμία Ιθάκη.

Ο Ιησούς αγγίζει τη γυναίκα ανάμεσα στο πλήθος και τη θεραπεύει. Το πλήθος είναι συνωστισμένο, ζέστη, υγρασία στη γη της Παλαιστίνης. Μια γυναίκα ανάμεσα σε τόσο κόσμο. «Με άγγιξες» της λέει. Και αυτός την θεραπεύει. Την ένιωσε. «Είσαι εδώ, είσαι για μένα». Η πίστη είναι συνάντηση. Είναι άγγιγμα, είναι βλέμμα. Ο άνθρωπος που αναζητά έχει την ίδια αγωνία με τον ασθενή. Το βλέμμα του αληθινού πιστού έχει κάτι απ'το βλέμμα των ασθενών μας. «Θέλω να ζήσω. Μπορείς να με βοηθήσεις»; Μπορούμε οι γιατροί, οι νοσηλευτές, μπορούμε οι υγειονομικοί να κάνουμε θαύματα; Μπορούμε να υποσχεθούμε το θαύμα;

Έχω ζήσει το θαύμα στην δική μου προσωπική ζωή. 2004, Ολυμπιακοί αγώνες. Υπεύθυνη στο τμήμα λοιμώξεων του νοσοκομείου, καμία ημέρα άδεια. Όταν όλα τελειώνουν με επιτυχία, όταν η χώρα μας ζει ένα λαμπρό παρελθόν, αποφασίζω να κάνω το πρώτο μου μεγάλο ταξίδι στην Ασία. Τα βήματά μου έρχονται στη γη της Ταϊλάνδης. Μια χώρα αλλιώτικη, διαφορετική. Μια χώρα που με μάγεψε, έρωτας με την πρώτη ματιά. Δεκέμβρης, δώδεκα Δεκεμβρίου του 2004. Βρίσκομαι στο Μεντιέν, στο Κάολακ. Κρατήστε αυτήν την παραλία στο μυαλό σας, κρατήστε αυτό το όνομα του ξενοδοχείου. Είναι στο νησί Πουκέτ. Όμως την ίδια στιγμή, στη Λαμία, στο σπίτι όπου μεγάλωσα και γεννήθηκα, η γιαγιά μου ένας υπέροχος άνθρωπος, με το όμορφο όνομα Κασσιανή, κατέληγε. Από μια ασθένεια που την ταλαιπωρούσε τον τελευταίο χρόνο. Επικοινωνώ με τη μητέρα, μου λέει «Η γιαγιά θα φύγει, θα αφήσει αυτήν τη ζωή. Οι γιατροί είπαν δεν υπάρχει ελπίδα». Αλλάζω τα εισιτήρια. Ήμουν με μία φίλη, αλλάζει κι εκείνη μαζί μου. 22 Δεκέμβρη φεύγουμε απ'την Ταϊλάνδη. Αφήνοντας πίσω το ονειρικό τοπίο απ'το οποίο δύσκολα αποκολλήθηκα, ήθελα να μείνω για πάντα εκεί. Δεν έγινε και ευτυχώς που δεν έγινε. 24 του μηνός είμαι στην Αθήνα. Λαμία, θάνατος, πόνος, θλίψη, κι ενώ δεν μπορείς να διαχειριστείς την απώλεια του δικού σου ανθρώπου που φεύγει για έναν κόσμο άλλο για κάτι που δεν περιμένεις, που δεν γνωρίζεις, που δεν προσδιορίζεις, που καμία γνώση δεν σε βοηθά να κατανοήσεις. Την επόμενη μέρα είναι Κυριακή 26 Δεκεμβρίου 2004 προσπαθώ να παρηγορηθώ πίνοντας έναν καφέ, όταν οι φίλοι μου με παίρνουνε τηλέφωνο και μου λένε: «Μαρία, στο ξενοδοχείο που ήσουν είναι χίλιοι πεντακόσιοι νεκροί». Ανοίγω ξαφνικά την τηλεόραση και βλέπω το ξενοδοχείο το πανέμορφο ξύλινο Μεντιέν του Καολάκ, μέσα στα νερά. Βλέπω πτώματα να επιπλέουν, βλέπω ανθρώπους να μην ζουν. Ξέρω, θα ήμουνα εκεί, θα κολυμπούσα, θα είχα πεθάνει στο τσουνάμι. Γλίτωσα. Γιατί γλίτωσα; Για να εκπληρώσω ποιο σκοπό; Τι έχω να ολοκληρώσω; Τι έχω να δώσω στον κόσμο; Γιατί έπρεπε να ζήσω εγώ κι όχι οι άλλοι; Ίσως οι άλλοι να είχαν μια καλύτερη ζωή, ανώτερη, σημαντικότερους στόχους και σκοπούς. Αλλά να, έζησα κι έζησα. Και πρέπει τώρα να σταματήσω και να φιλοσοφήσω τη ζωή και πρέπει μέσα από το θαύμα που έγινε σε εμένα, από τη ζωή που μου δόθηκε, από την αγάπη της γιαγιάς, απ'την αγάπη του σύμπαντος, απ'την ευλογία του Θεού. Πρέπει να μπορέσω να δώσω με τη σειρά μου αγάπη, πρέπει να μπορέσω να κάνω το θαύμα. Θα μπορέσω να φέρω το θαύμα στη ζωή του κάθε ασθενούς που το βλέμμα του με κοιτάει ικετευτικά, που το βλέμμα του κοιτά και προσδοκά να μάθει ότι υπάρχει και για αυτόν χρόνος, υπάρχει και γι'αυτόν ζωή. Κι ότι εγώ που τον παρέλαβα, θα μπορέσω να τον δώσω υγιή στην οικογένειά του, θα μπορέσω να του σφίξω το χέρι, θα μπορέσω να τον αγκαλιάσω και θα μπορέσω με τη σειρά μου να κάνω ένα μικρό θαύμα αγάπης.

Η ζωή είναι ένα στοίχημα. Η ζωή δεν είναι μια συσκευή, μια ηλεκτρική συσκευή, μια λευκή συσκευή, ένα εντοιχισμένο πλυντήριο, μια κουζίνα, δεν έχει οδηγίες χρήσεως, γι'αυτό αυτοσχεδιάζουμε. Κι εγώ αυτοσχεδίασα. Δεν ξέρω πώς ζω, δεν ξέρω πώς έζησα, δεν ξέρω τι θα κρατήσει η ιστορία από εμένα, αλλά μου άρεσε, πέρασε μισός

αιώνας. Με τόσες εμπειρίες, που μπήκα στα σπίτια των ανθρώπων, που ταξίδεψα σε χώρες άλλες, που είδα πολιτισμούς, που κατανόησα, που έμαθα, που πήρα δύσκολες αποφάσεις.

Ο νεαρός Σιντάρτα Νταουγκάμα βρέθηκε με τον πατέρα του σε μια γιορτή. Κι ενώ όλοι ασχολιόντουσαν με την απόλαυση και την ευφρόσυνη χαρά, ο Σιντάρτα που θα γινόταν μετά ο φωτισμένος Βούδας κοιτούσε επίμονα το χώμα, ο γεωργός είχε σκάψει το χώμα. Ένα σκουλήκι βγήκε στην επιφάνεια, τότε ήρθε το πουλί κι έφαγε το σκουλήκι. Ο Σιντάρτα σκέφτηκε : υπάρχει άραγε καλό και κακό; Καλή πράξη και κακή; Να κοιτά, αν ο γεωργός δεν είχε σκάψει το χώμα, το σκουλήκι θα ζούσε. Τι είναι άραγε καλό και κακό; Γιατί υποφέρω τόσο γι' αυτές τις απαντήσεις που δεν παίρνω; Ίσως γιατί ποτέ δεν θέλησα να ενηλικιωθώ, ίσως γιατί θέλω να είμαι ένας αιώνιος έφηβος.

Αν μπορούσα να περιγράψω τη δική μου πορεία, θα χρησιμοποιούσα τα λόγια του τραγουδιού της μοναδικής Αλίκης Καγιαλόγλου. "Είμαι ακροβάτης και γυρεύω το δικό μου Θεό, νιώθω πάντα σαν να ισορροπώ σε ένα δίχτυ. Ανάμεσα στο θνητό και το αιώνιο. Ανάμεσα στην αλήθεια και το ψέμα. Ανάμεσα στο καλό και το κακό."

Η δυτική κοινωνία έχει μάθει να πετάει τα πράγματα όταν χαλάνε. Ένα βάζο που σπάει, ένα γυαλί που σπάει, δεν κάνεις καμιά προσπάθεια να το κολλήσεις ξανά. Αλλά στην Ιαπωνία υπάρχει μια άλλη κουλτούρα, υπάρχει μια τεχνική που λέγεται κιντσούγκι, από το κιν που σημαίνει "χρυσός" και το τσούγκι που σημαίνει "σύνδεση". Το 15^ο αι. ο Σογκούν Γιασιμότο έστειλε την αγαπημένη του κούπα στην Κίνα για να την φτιάξει. Όταν του την γύρισαν πίσω είχε τόσα μεταλλικά στοιχεία που ήταν πάρα πολύ άσχημη, Έτσι οι Ιάπωνες τεχνικοί προσπάθησαν να κάνουν μια άλλη τέχνη. Να κολλήσουν την πορσελάνινη κούπα εισάγοντας πολύτιμα μέταλλα. Έδωσαν τα ραγίσματα με χρυσό. Βγήκε μία πολύ υπέροχη κούπα. Οι Ιάπωνες ακόμα συνεχίζουν στα θραύσματα να εισάγουν πολύτιμα μέταλλα. Τα πήλινα ή πορσελάνινα ραγισμένα αγγεία είναι καμιά φορά πιο όμορφα από το πρωτότυπο.

Όταν λοιπόν, θα σταματήσω και θα αναπολήσω τη δική μου ζωή, κάποτε στο μέλλον, λίγο μπροστά από τον δικό μου προσωπικό θάνατο ή την ώρα των γερατιών, θα'θελα να μάθω πώς υπήρξα ένας τεχνίτης. Ένας Ιάπωνας τεχνίτης που μπόρεσε και πήρε στα χέρια του τα θρυμματισμένα βάζα, τις χτυπημένες πορσελάνες και τους έβαλε πολύτιμα μέταλλα και τα ξανάδωσε πίσω όμορφα και υγιή.